

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

DE GOUDEN KOETS ALS DYNAMISCH ERFGOED

EEN ANALYSE VAN DE PUBLIEKE BEELDVORMING SINDS 1896

Claartje America
12795755
Masterscriptie Publieksgeschiedenis

Begeleider Drs. Laura van Hasselt
Datum: 30 november 2020

Inhoud

Inhoud.....	1
Voorwoord	2
Abstract.....	3
Inleiding	4
Historiografisch debat: veelzijdig en complex.....	6
Theoretisch kader: erfgoed dynamiek	9
Methode en bronnen:.....	11
Hoofdstuk 1: Geschenk of offensief?.....	13
Het idee van de Oranjevriendenkring	13
Een nationaal product	16
Wat is er te zien?	18
'Een anachronistische koets'	24
Conclusie.....	27
Hoofdstuk 2: Van sprookje tot klappenvanger	28
De eerste keer (1901-1903)	28
Een politiek sprookje (1909-1940).....	32
WOII en E55: vrijheid en eenheid (1940-1955)	35
Bommen en bezwaren (1963-2002).....	39
Conclusie.....	43
Hoofdstuk 3: Omstreden erfgoed	44
Haal het eraf (2011)	44
De Grauwe Koets (2015)	49
Het museum (2020)	51
Verandering en toekomst?	54
Conclusie.....	56
Conclusie	58
Literatuur.....	62
Bronnenmateriaal.....	64
Bijlagen	68

Voorwoord

Mijn interesse in de Gouden Koets is ontstaan tijdens mijn stage bij het Amsterdam Museum. Tijdens deze stage heb ik meegeholpen aan het historische onderzoek voor de tentoonstelling over de Gouden Koets die in het voorjaar van 2021 geopend zal worden. Ik had nooit verwacht zo'n complexe geschiedenis te leren kennen.

Tijdens dit onderzoek hebben veel verschillende mensen geholpen en ondersteund. Speciale dank aan Annemarie de Wildt als mijn stagebegeleider bij het Amsterdam Museum voor alle expertise en begeleiding. Ook wil ik Tom van der Molen bedanken voor de kennis over beeldtradities en beeldspraak. Een grote dankbetuiging gaat uit naar Jeffry Pondaag, Barryl Biekman, Harry van Bommel, Nugah Shrestha, Irene Stengs en Pieter Verhoeve voor het delen van hun visies, inzichten en persoonlijke ervaringen. Ik wil iedereen op het hart drukken de interviews met extra aandacht te lezen aangezien niet alle onderwerpen aanbod zijn gekomen in de tekst. Mijn oprechte dank aan mijn scriptiebegeleider Laura van Hasselt. Onze gesprekken gaven mij altijd nieuwe motivatie om door te gaan in deze vreemde coronatijd. Tot slot wil ik graag mijn vader Frank America en mijn goede vriendin Leonie Derks bedanken voor hun geduld tijdens het nakijken van deze stukken.

Afbeelding voorpagina: Nationaal Archief, Den Haag, 2.24.01.07 Fotocollectie Anefo, bestanddeelnummer 254-7028, Opening Staten-Generaal; de Gouden Koets, september 1963, Den Haag.

Abstract

Deze scriptie gaat over de complexe geschiedenis van de Gouden Koets. De Gouden Koets is onderdeel geworden van de Nederlandse identiteit, de koets is cultureel erfgoed geworden. Vanaf 2011 roept het paneel 'hulde der koloniën' boosheid op onder de Nederlanders met een achtergrond in de voormalige koloniën. Deze discussie wordt voornamelijk in de maatschappij gevoerd. Uit deze discussie komt de vraag op: Hoe is het publieke beeld over de Gouden Koets veranderd sinds haar bouw in 1896 (tot 2020)? Om deze geschiedenis te begrijpen is de term 'dynamisch erfgoed' van Willem Frijhoff gebruikt. De geschiedenis van de Gouden Koets laat zien hoe de publieke opinie verandert en hoe verschillende perspectieven al sinds 1896 naast elkaar bestaan. Het verhaal van de koets laat zien waar erfgoed vandaan komt. Erfgoed wordt geconstrueerd, maar het wordt in het heden als echt ervaren en gevoeld. Een inzicht in de historie de Gouden Koets helpt erfgoed uit te leggen en te begrijpen. Het gaat over vraagstukken van identiteit, racisme, macht en toebehoren. Erfgoed is net als cultuur en identiteit altijd in beweging. Het is belangrijk te laten zien dat verschillende groepen verschillende ideeën hebben hoe erfgoed wordt ingevuld.

Inleiding

'De Gouden Koets hoort in een slavernijmuseum thuis'²

Dit is de slogan waarmee de petitie tegen de Gouden Koets op 8 juli 2020 geopend werd. De actiegroep Politieke Jongeren, voornamelijk actief op Instagram, startte deze petitie naar aanleiding van de moord op George Floyd door een politieagent in Minnesota. Deze daad ontketende woede en verdriet over de hele wereld. Overal werden Black Lives Matter protesten georganiseerd die zich verzetten tegen institutioneel racisme. Politieke Jongeren ziet dat het institutioneel racisme niet alleen in organisaties terug te vinden. Het is ook overal op straat aanwezig. De Gouden Koets is hier een voorbeeld van.

Politieke Jongeren riep de Tweede Kamer op de Gouden Koets in een museum te plaatsen waar bezoekers kunnen leren over de koloniale geschiedenis van Nederland. Naast deze goedlopende petitie, verschenen er gelijksoortige oproepen op het internet.³ 'Weg met de slavenafbeeldingen op de gouden koets'⁴, 'Verban de racistische Gouden Koets'⁵ of 'Verkoop de Gouden Koets'⁶, zijn slechts enkele voorbeelden. De petitie richtten zich voornamelijk tegen een van de zijpanelen van de Gouden Koets: 'Hulde der Koloniën'.⁷ Op dit paneel is de Nederlandse Maagd in het midden afgebeeld. Zij ontvangt geschenken en vereringen van mensen uit voormalig West- en Oost-Indië. De opvatting dat de Gouden Koets racistische connotaties bevat, is niet nieuw.

Al eerder kwam 'De Hulde der Koloniën' van de Gouden Koets in opspraak. Op 16 September 2011 schreef kamerlid Harry van Bommel (Socialistische Partij) in samenwerking met Jeffry Pondaag van het Komite Utang Kehormatan Belanda, Barryl Biekman van het Landelijk Platform Slavernijverleden en Mariko Peters kamerlid van GroenLinks een pleidooi in NRC Next. Deze oproep was ook gericht tegen de racistische afbeeldingen van 'Hulde der Koloniën'. Dit viertal kwam tot eenzelfde conclusie als Politieke Jongeren: 'Wellicht wil koningin Beatrix de regering een duwtje in die richting geven door het paneel 'Hulde der

---

² Nugah Shrestha, 'De Gouden Koets hoort in een slavernijmuseum thuis' (8 juni 2020), <https://petities.nl/petitions/de-gouden-koets-hoort-in-een-slavernijmuseum-thuis?locale=nl> (23 september 2020).

³ Op 23 november 2020 is de petitie 7961 keer ondertekend. De petitie loopt nog altijd, maar de koets is intussen aan het Amsterdam Museum beloofd.

⁴ Channel, 'Weg met de slavenafbeeldingen op de gouden koets' (9 juni 2020), <https://petities.nl/petitions/weg-met-de-slavenafbeeldingen-op-de-gouden-koets?locale=nl> (23 september 2020).

⁵ Antonio, 'Verban de racistische Gouden Koets' (9 juni 2020), <https://petities.nl/petitions/verban-de-racistische-gouden-koets?locale=nl> (23 september 2020).

⁶ Dees V., 'Verkoop de Gouden Koets', (16 juni 2020), <https://www.petities.nl/petitions/verkoop-de-gouden-koets?locale=en> (23 september 2020).

⁷ Voor een inzicht in de voorstelling zie bijlage 6.

Koloniën' van de Gouden Koets te verwijderen en plaats te geven waar het thuishoort - het Rijksmuseum'.⁸ Toentertijd werd deze vraag niet serieus ontvangen. In de Tweede Kamer noemde minister-president Rutte het een 'bizar' voorstel.

Rutte heeft zijn mening in 2020 iets weten aan te passen: 'Maar ook die Gouden Koets is natuurlijk onderdeel van die geschiedenis, die plaatjes die erop zitten en ik snap ook dat dat dan weer emoties oproept, maar leg het uit!'⁹ Na Prinsjesdag 2015 is de Gouden Koets voor restauratie niet meer gebruikt. In september 2020 is bekend geworden dat de Gouden Koets tentoongesteld gaat worden in het Amsterdam Museum. De tijd van de restauratie en de tentoonstelling bieden de kans te reflecteren op het gebruik van de koets. Toch is het nog altijd niet zeker wat er na de tentoonstelling met het rijtuig gaat gebeuren. Gaat de koets weer rijden of wordt het rijtuig een museaal object? De koets heeft meer dan honderd jaar de koninklijke familie rondgereden op een van de meest belangrijkste momenten voor de Nederlandse parlementaire democratie: Prinsjesdag. Jaarlijks, op de derde dinsdag van september, rijdt de Gouden Koets de koning naar de Ridderzaal in Den Haag waar de troonrede wordt voorgelezen. Daarnaast heeft de Gouden Koets gereden tijdens koninklijke bruiloften, doopvieringen en intochten. De koets is voor veel Nederlanders niet meer weg te denken bij deze speciale gelegenheden. Het rijtuig is een nationaal symbool geworden.¹⁰ De koets is cultureel erfgoed geworden. Toch is niet iedereen opgetogen wanneer de koets weer uit de stallen wordt gehaald.

Het laat een groot contrast zien met de tijd waarin de Gouden Koets gebouwd is. In 1898 werd het rijtuig als geschenk aan Wilhelmina aangeboden voor haar inhuldiging. Een feest dat met grote pracht en praal gevierd werd. In deze tijd werd de koets nog vergeleken met een 'sprookje'. In 2011 is de koets een controversieel object geworden dat niet meer bejubeld wordt. In 2020 wordt opnieuw een oproep gedaan de Gouden Koets, nu symbool voor het verzwegen koloniale verleden, in het museum te zetten. Dat roept de vraag op: Hoe is het publieke beeld over de Gouden Koets veranderd sinds haar bouw in 1896 (tot 2020)? Deze vraag komt op uit een levendige en emotionele maatschappelijke discussie. Een onderzoek naar de geschiedenis van de Gouden Koets zal laten zien hoe erfgoed wordt gevormd en kan bijdragen aan een beter begrip van erfgoed in het heden. Deze dynamische geschiedenis kan helpen inzien dat erfgoed nooit een statische invulling heeft gehad.

Om tot een antwoord op deze vraag te komen zijn er verschillende thema's die de aandacht verdienen. Het is belangrijk terug te gaan naar 1896. In dat jaar werd het idee van

---

⁸ Harry van Bommel, 'Gouden Koets is heel fout rijtuig', *NRC*, 16 september 2011.

⁹ ThePostOnline, 'Mark Rutte: Laat de standbeelden toch met rust' (2020), 2:28-2:34, <https://www.youtube.com/watch?v=gt1cLPcohVU> (23 september 2020).

¹⁰ Thijs van Leeuwen en Alberto Stofberg, *De Gouden Koets. Van Amsterdams geschenk tot nationaal symbool* (Zwolle 2010) 18-19.

de Gouden Koets bedacht en werd de bouw in gang gezet. Interessant is te kijken naar het begrip *invented tradition*. Wat waren het gedachtengoed en de context waarin de Gouden Koets ontstond? Hierbij wordt ingegaan op de ontwerpers, de financiering en de voorstellingen die zijn aangebracht op de koets. Wat betekenden deze beelden toentertijd? Hierbij is niet alleen het omstreden paneel interessant, maar wat laten de overige drie panelen zien?

Vervolgens is het van belang te kijken naar de belangrijke evenementen waarbij de koets een rol speelde. De koets werd ingezet bij talloze feestdagen als bruiloften, dopen, inhuldigingen en natuurlijk Prinsjesdag. Deze speciale dagen groeiden uit tot strak gestructureerde ceremonies. Deze ceremonies met de Gouden Koets laten zien hoe het koningshuis zich wilde profileren en hoe zij ontvangen werd. Dit was geen lineair proces waarin de populariteit van het koningshuis steeds toenam. De ceremonies, het koningshuis en de Gouden Koets werden bewonderd en verafschuwd. In hoofdstuk 2 worden deze veranderingen in kaart gebracht aan de hand van primair bronnenmateriaal. Het laatste thema ligt dichtbij het heden. In 2011 werden de eerste publieke aanmerkingen gemaakt op het zijpaneel. De discussie die toen ontstond en de verschillende perspectieven worden in kaart gebracht en geanalyseerd. Waarom werd de oproep in 2011 geplaatst? En waarom werden de petitie's in 2020 gemaakt? De interviews geven een inzicht over de verwachtingen wat er met de koets moet gebeuren. Hoe wordt er omgegaan met dit omstreden erfgoed? Er zal gekeken worden naar de verschillende argumentaties en adviezen.

Historiografisch debat: veelzijdig en complex

Er bestaat veel beeldmateriaal over de koets, maar er is weinig wetenschappelijk werk geschreven over het rijtuig. De maatschappelijke discussie is dusdanig actueel en emotioneel dat nog niemand zich aan een wetenschappelijke analyse heeft durven branden. De discussie over de koets heeft verschillende lagen. Het gaat over de monarchie tegenover de republiek, over socialisme tegenover nationalisme en over racisme en de Nederlandse identiteit. Het gaat over het heden en het verleden. Dit maakt het lastig om één debat te duiden. Al deze verschillende facetten van de Gouden Koets, laten de veelzijdigheid en complexiteit van erfgoed zien.

Een terugkerende visie op de Gouden Koets is dat het rijtuig uitgegroeid is tot een nationaal symbool.¹¹ Historicus Niek van Sas beweert dat de Gouden Koets een nationalistisch rijtuig is, een *invented tradition*.¹² Dit grijpt terug op de bekende ideeën van de Britse historicus Eric Hobsbawm. Hij omschrijft een *invention of tradition* als volgt: 'Traditions

---

¹¹ Ibidem, 5.

¹² N.C.F. Van Sas, 'Fin-de-siècle als nieuw begin. Nationalisme in Nederland rond 1900', *BMGN, CVI* (1991) 4, 595-609, aldaar 600.

which appear to claim to be old are often quite recent in origin and sometimes invented.¹³ De bedenkers van de Gouden Koets grepen terug op de meest 'succesvolle' jaren uit de Nederlandse geschiedenis. De Gouden Koets werd uitgevoerd in een renaissancestijl en de symboliek en de taferelen die van het rijtuig af te lezen zijn dateren uit de zeventiende eeuw. Het duidt op een in stand houding van een oude traditie. Het is niet te ontkennen dat de leden van het koningshuis zich lieten vervoeren in koetsen. Toch krijgt de Gouden Koets een ander karakter dan andere koninklijke koetsen door de vele symboliek die terug te vinden. Hobsbawm laat zien dat een *invented tradition* vaak zijn oorsprong vindt in roerige tijden, een tijd waarin de samenleving snel verandert.¹⁴ Eind negentiende eeuw veranderde de Nederlandse samenleving snel door de industrialisatie en de groeiende ongelijkheid.

De Gouden Koets werd gemaakt in de tijd dat de Nederlandse identiteit zich vormde. De koets was een geschenk voor de inhuldiging van Wilhelmina in 1898, een roerige tijd. Historicus Niek van Sas schrijft dat de komst van de jonge koningin voelde als een verademing ten opzichte van haar 'onmogelijke vader' Willem III wiens losbandige gedrag leidde tot onvrede onder de Nederlanders.¹⁵ Daarnaast zorgde de opkomst van het socialisme voor spanning. In de tijd van Wilhelmina werd het koningshuis ingezet om deze verdeeldheid in Nederland tegen te gaan. De dreiging van het socialisme gaf op deze manier een impuls aan het Oranjevermaak.¹⁶ Historicus Anne Petterson schrijft over de Oranjefeesten die populair werden aan het eind van de 19de eeuw. In haar boek *Eigenwijs Vaderland* wil ze laten zien dat het nationalisme niet alleen aangewakkerd werd vanuit de burgerlijke elite, maar dat juist de lagere klassen op hun eigen manier uiting gaven aan hun vaderlandsliefde.¹⁷ Petterson omschrijft deze feestdagen als de ideale gelegenheid om de lagere sociale klassen te doordrenken met de nationale gedachte en ziet juist een duidelijke samenwerking tussen de hogere en lagere klassen bij de bouw van de koets.¹⁸ Hobsbawm geeft als een van de kenmerken van een *invented tradition* dat deze als doel heeft sociale cohesie te bereiken. De Gouden Koets ontstond in een tijd dat deze sociale cohesie gewenst was.

Ook historicus Gert Oostindie beschrijft een drang naar eenheid in Nederland eind negentiende eeuw. Hij verdiept zich in het koloniale perspectief. Oostindie laat zien hoe het koningshuis werd ingezet om de koloniën aan het vaderland te binden.¹⁹ De symbolische functie die het koningshuis had gekregen vanaf de invoer van de grondwet in 1848 werd serieus genomen. Vooral in de tijd van Wilhelmina werd deze 'vaderlandsliefde'

---

¹³ Eric Hobsbawm en Terence Ranger, *The Invention of Tradition* (Cambridge 1992) 1.

¹⁴ *Ibidem*, 5.

¹⁵ N. Van Sas, 'Fin-de-siècle als nieuw begin', 600.

¹⁶ *Ibidem*, 600.

¹⁷ Anne Petterson, *Eigenwijs Vaderland. Populair nationalisme in negentiende-eeuws Amsterdam* (Amsterdam 2017) 14.

¹⁸ *Ibidem*, 126.

¹⁹ Gert Oostindie, *De parels en de kroon het koningshuis en de koloniën* (Amsterdam 2006) 9 en 10.

gepropageerd. Wilhelmina was overal te horen tijdens eerste verre radio-uitzendingen die de koloniën bereikte en te zien door middel van fotografie.²⁰ De Nederlandse vorstin moest alle bevolkingsgroepen samenbrengen. Het koningshuis en de koets kunnen worden geplaatst in een nationalistische traditie die ook overzees werd uitgedragen.

Het begrip *invented tradition* geeft een waardevol inzicht in de Gouden Koets, maar het begrip kan beperkt uitleggen wat erfgoed tegenwoordig voor een betekenis krijgt in de samenleving. Antropoloog Mattijs van de Port en religiewetenschapper Birgit Meyer beargumenteren dat het onderzoek niet moet stoppen bij de constatering dat erfgoed *invented*, gemaakt of gefabriceerd is. Erfgoed wordt ervaren en begrepen als echt. Dat is te zien aan de emoties die hoog oplopen binnen de discussie over het paneel. Wat maakt de maakbaarheid van de geschiedenis of van erfgoed uit wanneer het mensen aanzet tot handelen?²¹ Dit is een belangrijk uitgangspunt om voor ogen te houden. De debatten die tegenwoordig worden gevoerd over de Gouden Koets zijn echt, en de emoties die daarbij gevoeld worden eveneens. In deze scriptie wordt onder andere aan de hand van interviews gekeken hoe de Gouden Koets een werkelijk onderdeel is geworden van de Nederlandse identiteit.

Op het omstreden paneel wordt de Nederlandse maagd geëerd. Historicus Susan Legêne is van mening dat de taferelen op de Gouden Koets te begrijpen zijn als een voorloper van de ethische politiek.²² Ethische politiek kan gezien worden als een beschavingsoffensief. In de tweede helft van de negentiende eeuw werd geloofd dat de inwoners van de koloniën opgevoed en onderricht moesten worden om zo hun levenskwaliteit te beteren. Dit was ook het gedachtengoed achter de ethische politiek dat in 1901 in het koloniale beleid werd opgenomen. De bewoners van de koloniën moesten economisch zelfstandig worden en de Nederlanders ging hen leren hoe. Het is een (on)bewust superioriteitsgevoel dat kenmerkend is voor West-Europa.

Legêne gaat dieper in op het paneel en verwijst daarbij naar *the material presence of the past*. Ze wijst erop dat de afbeeldingen op de koets 'een niet-erkende geschiedenis' van het koloniale verleden zijn. Dit betekent dat dit verleden wel aanwezig is in de samenleving, maar geen aandacht krijgt. Hoewel de betekenis van het materiële verleden door de tijd heen veranderd is, valt deze betekenis nu pas op. Volgens Legêne komt dit omdat er in Nederland sprake is van een vastgeroest begrip van historisch burgerschap. Dit historisch burgerschap is normatief over wat cultureel burgerschap inhoudt. Cultuur is nauw verweven de historie van een land of plek. Mensen met een migratieachtergrond moeten actief deelnemen aan dit

---

²⁰ Ibidem, 52.

²¹ Mattijs van de Port en Birgit Meyer, *Sense and Essence. Heritage and the Cultural Production of the Real* (New York 2018) 2 en 3.

²² Susan Legêne, *Gold and orange: the Golden Coach and the Dutch empire past* (ongepubliceerd 2019), 1-8, aldaar 6.

culturele burgerschap wat impliceert dat ze hun eigen afkomst en verleden moeten vergeten. Mensen met een migratieachtergrond zijn de afgelopen jaren actiever geworden door monumenten neer te zetten die doen herinneren aan een gedeeld verleden. Zo werd in 2002 het Nationaal monument Slavernij verleden in het Oosterpark geplaatst. Toch was Legêne in 2011 niet van mening dat de koets in een museum moet staan: 'Objecten laten veel verschillende dimensies zien van geschiedenis en tijd, en kunnen helpen *counter narratives* te tonen.'²³ Een *counter narrative* is een perspectief op de geschiedenis dat afwijkt van de *grand narrative*, de geschiedenis die vertelt, onderwezen en bepaald wordt door de meerderheid. Dikwijls is dit een West-Europese geschiedenis. De *counter narratives* zijn daarentegen de perspectieven die onderbelicht of genegeerd zijn gebleven. Dit postkoloniale perspectief is belangrijk binnen deze scriptie. Het geeft een nieuwe kijk op de standaard vertelling van de Nederlandse geschiedenis, waarvan de koets onderdeel is geworden. Het is belangrijk op te merken dat de postkoloniale theorieën in sociologie en geschiedenis dikwijls het probleem verschuiven in plaats van aanpakken. Het eurocentrische karakter van historische methoden wordt erkend, maar niet veranderd. De *grand narratives* werken door op de achtergrond.²⁴

De Gouden Koets wordt op verschillende manieren begrepen en uitgelegd. De Gouden Koets is lange tijd alleen beschreven als een opvallend object van het koningshuis. Het rijtuig wordt in deze scriptie in verband gebracht met het nationalisme en de toenemende oranjeliefde eind 19de eeuw. Deze constatering legt echter niet uit wat de Gouden Koets tegenwoordig betekent voor de mensen die de discussie over het omstreden paneel voeren. Het is belangrijk te laten zien dat de Gouden Koets veel verschillende betekenissen heeft en dat deze door de tijd heen veranderd en aangepast zijn. De koets is een voorbeeld van dynamisch erfgoed.

Theoretisch kader: erfgoed dynamiek

De Gouden Koets is een voorbeeld van de *material presence of the past*. De koets is echter meer dan alleen aanwezig materiaal, het rijtuig is omgedoopt tot nationaal cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed kan zowel materieel als immaterieel zijn. Historicus David Lowenthal schreef in 1998 over *fabricating heritage*. In dit artikel beschrijft Lowenthal zijn afkeer voor wat hij ziet als een religieuze behandeling van erfgoed. Hij stoort zich aan het feit dat erfgoed behandeld wordt als (nationaal) eigendom. Volgens de historicus is erfgoed geen juiste representatie of interpretatie van het verleden, het is gemaakt en geclaimd door de verteller. Vaak wordt dit

---

²³ Ibidem, 12.

²⁴ Gurinder K. Bhambra, 'Historical Sociology, Modernity, and Postcolonial Critique', *the American Historical Review* 116 (juni 2011) 3, 653-662, aldaar 661.

ingezet voor het bereiken van een nationale identiteit.²⁵ Lowenthal wil laten zien dat erfgoed misbruikt kan worden om de geschiedenis naar eigen hand te zetten. Belangrijker is dat het begrip van erfgoed kan veranderen door de tijd heen en hoe deze verandering wordt vormgegeven.

Historicus Willem Frijhoff is ook van mening dat erfgoed niet normatief moet zijn maar juist beweeglijk is, het heeft *agency*.²⁶ Frijhoff ziet dat van het (im)materiële verleden vaak erfgoed wordt gemaakt. Eerst zag hij dit als negatief, het was een trend, het gaf eenduidige betekenis aan het verleden. Later zag hij de meerwaarde van erfgoed: erfgoed heeft juist een actieve connotatie. Erfgoed is persoonlijk en krijgt vorm in het heden.²⁷ Het schrijven van geschiedenis is altijd al selectief geweest. Erfgoed kan inzicht bieden in hedendaagse discussies wanneer de talloze historische interpretaties gezien en begrepen worden. Frijhoff actieve vorm van cultuurgeschiedenis. Hij streeft naar historisch onderzoek dat wordt gedreven door maatschappelijk vragen. Hij stelt voor om erfgoed op een nieuwe manier te begrijpen. Hij spreekt over dynamisch erfgoed:

Dit erfgoed begrip is niet statisch, maar dynamisch. Het is niet in de eerste plaats gericht op consumptie, maar op productie van erfgoed. Het speelt met een bredere betekenis van cultuur, niet als een vast verzameling van objecten, artefacten, realia, ja zelfs immateriële waarden, maar als *agency*. Cultuur is hier *modus* van handelen, *praxis*, inclusief de praktijk van zingeving en representatie. Het object van dit handelen is erfgoed, maar dat erfgoed wordt geconstrueerd, geconstitueerd, door de selectie uit het reservoir van relictten uit het verleden. In die dynamische zin staat erfgoed voor een toekomstgerichte selectie van wat wij als erfgoed willen vanuit een gewenste identiteitsvorming.²⁸

De Gouden Koets leent zich perfect voor deze theorie. Het onderzoek is niet alleen gericht op de Gouden Koets als object, maar betekenis, duiding en symboliek die de koets wordt toegekend. Het zal draaien om verhalen over identiteit, cultuur en *agency*. Een uitleg van de Gouden Koets als dynamisch erfgoed kan helpen de toe-eigening waarover Lowenthal spreekt te nuanceren. Erfgoed is niet statisch. Een dynamische uitleg van de Gouden Koets kan helpen inzien dat verschillende interpretaties naast elkaar kunnen bestaan en inzicht geven in hoe de hedendaagse discussies gevormd worden.

---

²⁵ David Lowenthal, 'Fabricating Heritage', *History & Memory* 10 (1998) 1, 5-24, aldaar 9.

²⁶ Willem Frijhoff, *Dynamisch Erfgoed* (Amsterdam 2007) 15.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, 19.

Methode en bronnen:

Het onderzoek bestaat uit drie fasen. Binnen deze drie fasen wordt een uitvoerige analyse gemaakt van verschillende historische, maar tevens hedendaagse bronnen. De bronnenkritiek levert nieuwe inzichten op, maar roept ook nieuwe vragen op waarvan sommige onbeantwoord blijven. Toch is het belangrijk deze moeilijkheden op te zoeken, aangezien dit ruimte geeft voor nieuwe onbesproken interpretaties.

Als eerste wordt ingegaan op de tijd waarin de koets is gebouwd, 1896. Het was een onstuimige tijd waarin het socialisme opkwam en het nationalisme werd aangewakkerd. Het is belangrijk om deze context historisch uit de diepen. Op deze manier wordt een beeld geschetst van het gedachtengoed waaruit de koets is ontstaan. Hierbij wordt gebruik gemaakt van bronnenmateriaal uit het stadsarchief van Amsterdam. Beeldmateriaal uit deze tijd ondersteunt de geschreven bronnen. De belangrijkste overgeleverde historische bron is het boekje van Johan Herman Rössing dat speciaal uitgegeven werd voor de inhuldiging van Wilhelmina in 1898. Dit werk wordt aangehouden als rode draad voor het ontstaansverhaal van de koets. Natuurlijk worden de beweringen van Rössing getoetst aan de hand van andere bronnen en secundaire literatuur.

De tweede periode beslaat een ruim tijdsbestek van 1898 tot 2011. In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op belangrijke momenten waarop de Gouden Koets gebruikt werd. Niet ieder moment komt aan bod. Het onderzoek rekt zich over meer dan honderd jaar. Daarom is er een ruwe verdeling gemaakt in periodes waarin de koets een nieuwe laag aan betekenis kreeg. De informatie is afkomstig uit meer dan driehonderd kranten die zijn overgeleverd sinds 1898. Aan de hand van deze kranten zijn de gebeurtenissen beschreven en geanalyseerd. In het essay zijn enkele artikelen die eruit sprongen aangehaald om de analyse te verhelderen of versterken. Er moet rekening gehouden worden met het feit dat de kranten sterk veranderden door de tijd heen. In het begin waren er nog weinig landelijke kranten. Toch is geprobeerd de landelijke kranten met de hoogste oplagecijfers te gebruiken.²⁹ Deze kranten bereikten het breedste publiek en geven het beste weer hoe de koets voor de lezers verbeeld werd. Opgemerkt moet worden dat lange tijd iedere sociaal-politieke stroming een eigen krant kende. Hiermee is rekening gehouden in de analyse. Soms wordt een uitstap gemaakt naar overzeese kranten voor treffende anekdotes over de situatie in de koloniën. Dit hoofdstuk zal aantonen hoe de koets tot 'nationaal symbool' uitgroeide.

Als laatste zullen de gebeurtenissen vanaf 2011 tot 2020 aan bod komen. Een van de belangrijkste doelen van dit hoofdstuk is de verschillende stemmen uit de discussie aan het woord te laten. Daarnaast zullen de interviews geanalyseerd worden en gekoppeld worden

---

²⁹ Jan van de Plasse, *Kroniek van de Nederlandse dagblad- en opiniepers* (Amsterdam 2005) 192-201.

aan de invulling van dynamisch erfgoed. In 2011 werd voor het eerst commentaar gegeven op het zijpaneel 'Hulde der Koloniën'. Om te schetsen wat er in 2011 gebeurde en vooral waarom, zijn er interviews gehouden met de personen die de oproep tegen het paneel 'Hulde der Koloniën' hebben geplaatst: Barryl Biekman, Harry Van Bommel en Jeffry Pondaag. Voor een hedendaagse visie op de Gouden Koets is Nugah Shrestha geïnterviewd over zijn visie en waarom hij de petitie om de Gouden Koets in een slavernijmuseum te plaatsen in juni 2020 startte. Om niet alleen naar de activistische kant te kijken, is antropologe Irene Stengs geïnterviewd. Zij sluit zich aan bij de actievoerders, de koets komt het best tot haar recht in een museum, maar ziet weer andere verbanden. Tot slot is er een gesprek aangegaan met Pieter Verhoeve, voorzitter van de Oranjeverenigingen en groot liefhebber van de Gouden Koets. Alle zes interviews waren diepte interviews en hadden een spontane ontwikkeling. Een aantal standaardvragen werden gesteld, maar al snel liepen de gesprekken uit over thema's die belangrijk waren voor de sprekers. De Gouden Koets kent een geschiedenis die zich kenmerkt door verandering en dynamiek. Dit onderzoek laat zien hoe erfgoed kan helpen bij agency, emancipatie, maar ook verdeelt en compliceert. Het laat zien dat het begrip erfgoed geen statische invulling hoeft te hebben.

Hoofdstuk 1: Geschenk of offensief?

'De Gouden Koets van Amsterdams Geschenk tot Nationaal Symbool' zo omschrijven Thijs van Leeuwen en voormalig stalmeester Alberto Stofberg de geschiedenis van de Gouden Koets in één zin.³⁰ In 1898 werd de koets tijdens de inhuldiging van koningin Wilhelmina getoond in het volle Paleis van Volksvlijt. Het was een geschenk van het gehele Amsterdamse volk. Althans zo werd het rijtuig gepresenteerd.

Het einde van de negentiende eeuw wordt gekenmerkt als een onrustige tijd. De opkomst van het socialisme jaagde de burgerij angst aan. Het socialisme was vooral populair in de onderste lagen van de bevolking. De grote feesten rondom het koningshuis eind negentiende eeuw waren een middel om het nationalisme ook in de lagere bevolgingsklasse aan te wakkeren.³¹ Ook de Gouden Koets ontstond uit een samenwerking tussen het 'gewone volk' en de Amsterdamse elite. Was de Gouden Koets het begin van een *invented tradition* om het nationalisme en daarmee de koningsgezindheid in Amsterdam te versterken? Om deze vraag te beantwoorden is het belangrijk te kijken naar het allereerste begin. Wie heeft de koets bedacht en betaald? Daarnaast is de koets doordrenkt met symboliek in verschillende voorstellingen, beeldhouwwerken en beschilderingen. De iconografie laat zien wat de makers belangrijk vonden door te geven aan de toekomst. Was de koets niet al een 'nationaal symbool' vanaf de bouw in 1896?

Het idee van de Oranjevriendenkring

Het enige overgebleven werk dat uitvoerig het ontstaan van de koets omschrijft, is een boekje geschreven door Johan Herman Rössing. Rössing was redacteur bij het Amsterdamse blad *Nieuws van de Dag* en ontfermde zich over het schrijven van toneelrecensies.³² Zijn voorliefde voor drama is terug te zien in het boekje dat in 1898 werd uitgegeven. Hij begint zijn tekst met een gedicht:

*De Gouden Koets!... 't klinkt als een sprookje.
De Gouden Koets! ... 't is het toppunt van alle heerlijkheid, het grootste geluk
en de hoogste eer, in zoo menig eeuwenoud volksverhaal.*³³

Het gedicht verwijst naar een oud sprookje. Een sprookje waarin de gouden koets prinses, prinsessen en vorsten rondrijdt. Later komt hij hierop terug: 'Diep zijn de oude verhalen in het gemoed van het volk doordrongen. Onbewust bewaart het de oude herinneringen van voor

---

³⁰ Van Leeuwen en Stofberg, *De Gouden Koets*, 1.

³¹ Petterson, *Eigenwijs Vaderland*, 14.

³² Centraal Bureau voor Genealogie, Den Haag, Fotocollectie Veenhuizen, VFOTNL029703, J.H. Rössing, afbeelding 0271690001.

³³ Stadsarchief Amsterdam, 15030 Inventaris van de Collectie Stadsarchief Amsterdam: bibliotheek, inventarisnummer 92385, De Gouden Koets: huldeblijk aan H.M. Koningin Wilhelmina van het Amsterdamsche volk/ [beschrijving van J.H. Rössing] Amsterdam, J.H. de Wit, 1898, 1.

vele eeuwen, uit de jeugd der volkeren.³⁴ Rössing introduceert op zijn eerste pagina een traditie die al eeuwen oud is. Vorsten, koningen en koninginnen worden al eeuwenlang in koetsen vervoerd. In Nederland was het een relatief jonge traditie omdat het koningshuis pas vanaf 1806 werd ingevoerd. Zo komt de Glazen Koets uit 1826. Rössing sluit aan op de traditie waarin het koningshuis gepresenteerd wordt als mystiek en magisch. Hij verwijst naar een continuïteit met vroeger, een verleden dat hij herleidt tot een sprookje. Deze vermeende samenhang is een kenmerk van de *invented tradition* zoals Eric Hobsbawm het begrip uitlegt.³⁵ Waarschijnlijk was Rössing zelf een bewonderaar van Wilhelmina, het koningshuis en de Gouden Koets. Deze bron moet daarom kritisch beoordeeld worden.

Volgens Rössing kwam het plan voor het gouden geschenk van een groep Oranjeliefhebbers uit de Amsterdamse Jordaan. Zij noemden zichzelf de Oranjevriendenkring en vergaderden in een verenigingszaal op de Willemstraat 110.³⁶ Het was een ontmoetingsplek voor iedereen die van het koningshuis hield. Rössing beschrijft de vergaderzaal als een klein museum. Aan de muren hing een grote stamboom van het Huis Oranje Nassau. Er hingen portretten van Emma, Wilhelmina en Willem III en allerlei gedenktekens die herinnerden aan eerdere Oranjefeesten.³⁷ De oprichting van een vereniging als de Oranje Vriendenkring was geen uniek verschijnsel. In de jaren zeventig van de negentiende eeuw nam het aantal genootschappen en verenigingen in Amsterdam sterk toe, met name de Oranjeverenigingen.³⁸ De gezelschappen richtten zich voornamelijk op samenzijn met gelijkgestemden. Historicus Anne Petterson schrijft dat de Oranjevriendenkring een duidelijk doel voor ogen had: hun liefde voor het koningshuis bij anderen aanwakkeren.³⁹

Uit deze liefde ontstond in 1896 het idee om de jonge Wilhelmina een bijzonder geschenk te geven voor haar kroning. Daarnaast konden de Amsterdammers zichzelf op de kaart zetten met dit bijzondere geschenk. Rössing schrijft dat het idee ontstond toen een lid van de vriendenkring de werkplek van de Rijtuigfabriek van de Gebroeders Spijker binnenkeek. De fabriek lag op de Stadhouderskade nummer 114. Daar zag hij een galakoets staan, bestemd voor een Indische vorst. Dit werd de inspiratie voor de Gouden Koets.⁴⁰

Op 15 september 1896 schreef de secretaris van de vriendenkring, Nicolaas Renz, een brief aan het koningshuis:

Een groot aantal personen uit de Amsterdamsche volksklasse in de wijken: Willemstraat, Jordaan, Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg (de zoogenaamde Oranje eilanden), Zandhoek, St. Pietersteeeg, Jonker- en

---

³⁴ Ibidem.

³⁵ Hobsbawm en Ranger, *The invention of Tradition*, 1.

³⁶ Rössing, *De Gouden Koets*, 11.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Petterson, *Eigenwijs Vaderland*, 158.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Rössing, *Gouden Koets*, 11.

Ridderstraten enz. vertegenwoordigende, duizenden en duizenden Oranjemannen, hebben het voornemen opgevat Hare Majesteit de Koningin Wilhelmina ter gelegenheid van Hare Majesteits meerderjarigheid en kroning een kostbaar Galarijtuig als Volkshuldeblijk aan te bieden.⁴¹

Uit de brief blijkt dat andere Amsterdamse volksbuurten betrokken waren bij het initiatief. In deze brief wordt tevens beschreven dat de uitvoerders en het ontwerp al zijn vastgesteld. De uitvoerders werden gebroeders Spijker.

Een dusdanig groot geschenk konden de leden van de Oranjevriendenkring niet alleen opbrengen. Een nieuwe commissie werd opgericht waarin verschillende buurtcomités en verscheidene Amsterdamse notabelen samenwerkten: de Vereeniging van het Amsterdamsche Volk ter aanbieding van een Huldeblijk aan H.M. de koningin. Het bestuur bestond uit negentien bewoners van de Amsterdamse volksbuurten en vijf van hen vormden het Dagelijks Bestuur. Zo ook een aantal leden uit de Willemstraat. Zij hadden veel ervaring met de Oranjefeesten en de vieringen in eigen straat.⁴² Boven het dagelijks bestuur stond een erecomité dat bestond uit twaalf voornamelijk stadsbewoners. De symbolische erevoorzitter was Dominee De Visser, de plaatselijke geestelijke in de Jordaan ook wel 'Vadertje Visser' genoemd.⁴³ Relevanter, waren de ereleden Herman Jan Rahusen, de daadwerkelijke voorzitter, en Jan Herman van Eeghen. Beide mannen waren aandeelhouder en commissaris bij de Rijtuigfabriek van de Gebroeders Spijker.⁴⁴ De firma Spijker werd de uitvoerende partij en nam de bouw van de Gouden Koets op zich. Op deze manier werkten 'het gewone volk' en de Amsterdamse burgerij samen. Het is echter niet zeker wie eerder betrokken was bij het project, de commissarissen of de gebroeders Spijker.

Bij de oprichting van de Vereniging werd een reglement opgesteld waarin de basisregels uitgeschreven werden. Een opvallend artikel in de lijst is artikel II: 'Deze Vereeniging is geheel te danken aan het initiatief van het volk zelf, zonder eenigen invloed van buiten.'⁴⁵ Wederom wordt gehamerd op de urgentie dat het geschenk vanuit het volk bedacht en gebouwd wordt. Natuurlijk kan hier getwijfeld worden aan de betekenis van 'het volk'. Anne Petterson beschrijft dat in grote steden de term meestal gebruikt werd om de lagere sociale klasse te omschrijven. Daarnaast kan het begrip in de context van natievorming begrepen worden. Hierbij doelt Petterson op het nationale 'volk' tegenover de socialisten.

Een van de belangrijkste kenmerken van de Gouden Koets werd de financiering van het geschenk. Het moest een hulde aan Wilhelmina worden die geschonken werd door het

---

⁴¹ Overgenomen uit: Van Leeuwen en Stoffenberg, *De Gouden Koets*, 36.

⁴² Petterson, *Eigenwijs Vaderland*, 159.

⁴³ *Ibidem*, 161.

⁴⁴ Onbekend, 'Naamloze vennootschappen', *Nederlandse Staatscourant*, 1 mei 1891.

⁴⁵ Stadsarchief Amsterdam, 30583 Collectie Stadsarchief Amsterdam: Koninklijk Huis Inventaris, 1734 – 2002, inventarisnummer 95, Uittreksel van het Reglement der Vereeniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een Huldeblijk aan H.M. de Koningin, artikel II.

gehele Amsterdamse volk. Om dat te bewerkstelligen was het de bedoeling dat alle Amsterdammers een aantal centen, bijdroegen. Iedere Amsterdammer kon vijf tot vijftwintig cent betalen in een lokale sigaren- of krantenzaak. Degene die 25 cent doneerde, mocht de koets komen bezichtigen voordat deze aan Wilhelmina geschonken zou worden. Wie meer dan vijf gulden betaalde werd zelfs donateur genoemd en vermeldt in het gedenkboek.⁴⁶ Vijftwintig cent was toentertijd bijna twee keer zoveel als het uurloon van een geschoolde werker als een timmerman of schilder. Degene die lastig vijftwintig cent op kon brengen, kon het bedrag in verschillende delen aflossen. Het lijkt dan ook vreemd dat het idee van een kostbare Gouden Koets vanuit de armere volksbuurten kwam. De eerste donaties werden in eind 1986 geïncasseerd. In de eerste maanden van 1887 begonnen de mannen van de Rijtuigfabriek van Gebroeders Spijker aan deze bijzondere klus.

Een nationaal product

De broers Hendrik Jan en Jacobus Spijker Jr. namen de bouw van de koets op zich. De broers leerden het vak van hun vader. Eind negentiende eeuw was het vak van smid rechtstreeks verbonden aan de wagenmakerij.⁴⁷ Door het groeiende succes van de rijtuigindustrie openden de broers in 1880 een eigen bedrijf in Hilversum: De Rijtuigfabriek van de Gebroeders Spijker. De rijtuigfabriek groeide snel. In 1883 wonnen de broers een zilveren medaille voor hun inzending van een 'Indisch-rijtuig' tijdens de Koloniale en Algemene Uitvoerhandel Tentoonstelling in Amsterdam. Export werd een van de belangrijkste inkomstenbronnen voor de wagenfabriek. Veel koetsen werden verscheept naar Nederlands-Indië. Spijker had zelfs een aparte catalogus voor afnemers uit Nederlands-Indië.⁴⁸ Door het succes in binnen- en buitenland verhuisde de fabriek in 1886 naar Amsterdam.

Waarschijnlijk, door de snelle ontwikkeling van het bedrijf zochten de Gebroeders Spijker investeerders van buitenaf. In 1891 veranderde de Rijtuigfabriek van de Gebroeders Spijker in een naamloze vennootschap. De broers werden directeur en Jan Herman van Eeghen en Herman Jan Rahusen waren samen met 'ene heer Jan Willem Schaaper', de nieuwe commissarissen. Alle drie de mannen hadden grote aandelen in de nieuwe vennootschap.⁴⁹ Zowel Rahusen als Van Eeghen kwam zeven jaar later terecht in het erecomité van de Vereeniging van het Amsterdamsche Volk ter aanbieding van een Huldeblijk aan H.M. de koningin. Als commissaris van de vennootschap konden zij invloed uitoefenen op de keuzes die Spijker maakten.⁵⁰ Dit is interessant omdat de koets gepresenteerd werd als een geschenk dat vanuit de onderlaag van de Amsterdamse bevolking ontstaan is. De sterke

---

⁴⁶ Ibidem, artikel V.

⁴⁷ Vincent van der Vinne, *Spijker 1898-1926* (Nijmegen 1998) 19.

⁴⁸ Ibidem, 23.

⁴⁹ Onbekend, 'Naamloze vennootschappen', *Nederlandse Staatscourant*.

⁵⁰ Ibidem.

banden met Spijker doen anders vermoeden. Helaas, zijn er geen archieven van Spijker bewaard gebleven die dit kunnen bevestigen. Het roept wel vragen op over wie de daadwerkelijke bedenkers waren van de Gouden Koets.

In mei 1897 begonnen de ambachtsmannen van de Spijkerfabriek aan de bouw van het staatsierijtuig. Op 22 mei 1897 schreef J. Spijker: 'Ingevolge het heden morgen besprokene, diene het volgende. Wij zullen op ons nemen de Gouden Koets op 2 juli '98 gereed te hebben en die maken zonder enige bemoeiing van het schetsontwerp, tot een onkosten den prijs van f70.000, -.'⁵¹ Hij stuurde deze brief als antwoord aan Jan Van Eeghen, niet aan de Vereniging. Het is niet helder waarop Spijker doelt met de woorden 'zonder enige bemoeiing'. Spijker was al vroeg in 1896 betrokken bij het proces en heeft meegewerkt aan de schetsen en ontwerpen.⁵²

Anderhalf jaar lang werkten twaalf werknemers van Spijker onafgebroken aan de koets. Daarnaast hielpen nog vele anderen mee aan de gedetailleerde versieringen die op de koets te zien zijn. Zo verzorgde de firma Van den Bossche en Crevels het houtsnijwerk en borduurden de weesmeisjes van het Burgerweeshuis mee aan de bekleding van de kussens. Buiten de deuren van Spijker werkten leerlooiers, glasblazers, vergulders, lakenwevers en ivoorsnijders aan de koets. In totaal hielpen 1260 mensen uit verschillende industrietakken mee aan het huldeblijk.⁵³ Alle werknemers moesten een Nederlandse achtergrond hebben. Zo doet een verhaal de ronde dat aan het geraamte van de koets een lasser meewerkte die van Belgische komaf was. Toen de gebroeders Spijker hier hoogte van kregen, werd de man ontslagen en moesten de smeden opnieuw beginnen.⁵⁴ Deze anekdote laat zien hoe diep het nationalisme al in het bouwproces van de koets geïmplementeerd werd. Het was voor eigen volk door eigen volk. Het originele idee was zelfs dat het door Amsterdammers gemaakt en vervaardigd ging worden. In de eerste oproep uit 1896 staat geschreven: 'Ook goudstiksels en honderden andere dingen, welke men gewoonlijk in het buitenland koopt, in Amsterdam zelf door het volk worden vervaardigd, zodat het geld dat door de hoofdstad wordt bijeengebracht, ook weer in Amsterdam wordt uitgegeven.'⁵⁵ Wanneer men kijkt naar de lijst van bedrijven en medewerkers lijkt dit aardig gelukt. Enkele firma's zijn gevestigd in Leiden of Rotterdam. Het overgrote deel is afkomstig uit Amsterdam.⁵⁶

Net als de arbeiders moesten alle producten van Nederlandse herkomst zijn. De koets

---

⁵¹ Vincent van der Vinne, *Spijker*, 25.

⁵² Van Leeuwen en Stofberg, *De Gouden Koets*, 36.

⁵³ *Ibidem*, 71.

⁵⁴ Mischa van der Woestijne, *De gouden koets 1898-1998* (Groningen 1997) 11.

⁵⁵ Stadsarchief Amsterdam, 378 OZ Archief Oudezijds Kapel, inventarisnummer 72, Oproep van de Vereniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een huldeblijk aan H.M. de Koningin Wilhelmina tot het geven van bijdragen voor het maken van een gouden koets, ca. 1898.

⁵⁶ Stadsarchief Amsterdam, 30583 Collectie Stadsarchief Amsterdam: Koninklijk Huis Inventaris, 1734 – 2002, inventarisnummer 95, Uittreksel van het Reglement der Vereeniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een Huldeblijk aan H.M. de Koningin.

moest een nationaal product worden. Het was in die tijd vanzelfsprekend dat de koloniën als nationaal werden gezien. Nederlands-Indië, Nederlands-Nieuw-Guinea, Suriname en de Antillen werden ook als eigen gerekend. De koets is grotendeels gemaakt van teakhout afkomstig uit Java. Het ivoor, dat gebruikt is voor de handvaten, was afkomstig van Sumatra. Het is alleen niet bekend waar het goud, het belangrijkste kenmerk van de koets, vandaan komt. Daarnaast werd de koets volledig in Renaissancestijl ontworpen waarmee de makers teruggrepen op een andere tijd, naar vroeger, naar de 'bloeitijd' van Nederland waarop de Gouden Eeuw volgde. Wederom wordt er een continuïteit met het verleden verwezenlijkt. Het symbolische houtsnijwerk en de schilderijen moesten de koets afmaken. De Gouden Koets werd een rijdend ambachtelijk kunstwerk.

Wat is er te zien?

De koets is doordrenkt met symboliek en beeldspraak. De vele voorstellingen en beeldhouwwerken reflecteren de tijdgeest waarin de koets gemaakt is. Het laat zien wat de makers belangrijk vonden. De koets is erfgoed dat ontstaan is uit de maatschappelijke dynamiek van toen. Erfgoed is in hedendaagse discussies onlosmakelijk verbonden met identiteit. Een Nederlandse uniforme identiteit werd eind negentiende eeuw steeds belangrijker. Hoe is dit terug te zien op de Gouden Koets?

Het meest opvallende voorbeeld naast de panelen is de groep vrouwen op het dak. De mannen van de firma Van den Bossche en Crevels maakten deze beeldengroepen. De vergulde beeldengroep is gemaakt van teakhout afkomstig van Java. Vier gevleugelde vrouwen dragen samen de regalia: de scepter, de kroon, de rijksappel en het rijkszwaard. De beelden werden naar levend voorbeeld geboetseerd met klei en later in het teakhout gekopieerd en uitgesneden. De vier vrouwen verbeelden de basis waarop de Nederlandse welvaart gebouwd is. De arbeid wordt voorgesteld door de vrouwenfiguur met de hamer, zittend op een salamander. De vrouw die rijdt op een leeuw en in haar hand een Mercuriusstaf omhooghoudt, staat voor de handel. De landbouw wordt vertegenwoordigd door de figuur met een korenschoof en een sikkel. Dit beeld rust op een schaap. Tenslotte bevindt een vrouwenfiguur zich op een dolfin in haar rechterhand draagt zij een sextant. Vanzelfsprekend staat deze figuur voor de scheepvaart. Deze vier begrippen, arbeid, handel, scheepvaart en landbouw laten zien hoe Nederland naar zichzelf keek eind negentiende eeuw. Het zijn verwijzingen naar de Gouden Eeuw, de kolonisatie en de welvaart die Nederland daarbij verworven heeft. Nederland is gebouwd op deze inkomsten en blijkbaar waren dit belangrijke factoren om een nationale identiteit op te bouwen. Het koninkrijk der Nederlanden werd gedragen door deze vier pijlers. Vier begrippen die sterk verbonden zijn met het koloniale en imperiale verleden.

Er is veel meer beeldspraak terug te vinden op de Gouden Koets. Al het ijzerwerk, de

deurknoppen, de bekleding, het glaswerk, de traptreden, bijna ieder hoekje is voorzien van versieringen. Op de draagijzers aan de achterkant zijn bijvoorbeeld honden gesmeed die de loyaliteit aan het koningshuis vertegenwoordigen. De lantaarns worden gedragen door vier atlanten, de hemel dragers uit de Griekse mythologie. Op de Gouden Koets worden de Atlanten afgebeeld met een leeuw om hun middel. Dit hele tafereel samen symboliseert de oneindige kracht van de Atlanten en het koningshuis.⁵⁷ Zelfs de wielen kennen een betekenis. De twaalf spaken tonen elk een sterrenbeeld uit de dierenriem. Op de dakrand zijn de wapens van alle provincies en het Amsterdamse Andreaskruis aangebracht. Het kruis is zelfs iets groter gemaakt. Op de zijkanten, op de friezen, van de koets zijn kleine houtsneden te vinden. Deze verwijzen naar de 'godsdienst', 'leger', de 'wetenschap, de 'kunst' en de 'arbeid'. De rijke ornamentatie is volgens Rössing ontleend aan de 'bloeitijd der Hollandsche Kunst'.⁵⁸ Wederom wordt er in de versieringen sterk verwezen naar de rijke erfenis uit de Gouden Eeuw. Een ander interessant reliëf is te vinden aan de achterzijde. Kruislings over elkaar heen zijn een bijbel, een kruis en een wet afgebeeld. Deze staan voor de samenwerking van het protestantisme, het katholicisme en het jodendom. In zijn speech in het Paleis van Volksvlijt noemt erevoorzitter Dominee Visser dat deze samenwerking is ontstaan uit liefde voor het Koningshuis. Amsterdam zal hierbij het voorbeeld geven: 'eendracht maakt macht'.⁵⁹

Met alle beelden en symboliek lieten de makers van de koets zien wat de trotse geschiedenis van Nederland was. Wederom wordt er een continuïteit met het verleden veronderstelt. Veel van de voorstellingen grijpen terug op de successen uit de Gouden Eeuw en de overheersing van de zeeën. Daarnaast stonden de afbeeldingen voor eenheid en samenkomst.⁶⁰ Op deze manier begon Nederlandse identiteit een vaste vorm aan te nemen en de Gouden Koets moest deze identiteit uitdragen.

De panelen die door Nicolaas van der Waay zijn geschilderd staan eveneens vol met allegorieën en zinnebeelden. Tegenwoordig kent de *Hulde der Koloniën* een hele nieuwe betekenis, maar de panelen kennen allemaal symboliek die eind negentiende eeuw niet ongewoon was. Nicolaas van der Waay studeerde in 1875 af aan de Rijksacademie waar hij vanaf 1891 ook zelf zou onderwijzen. Hij werkte tijdens zijn professionele carrière voornamelijk in opdracht. Hoofdzakelijk schilderde hij portretten van de gegoede burgerij in Amsterdam. In 1883 kreeg hij een grote opdracht en verzorgde Van der Waay samen met Ernst Witkamp, een bevriende kunstenaar, de decoraties op het perspaviljoen van de Koloniale en Algemene Uitvoerhandel Tentoonstelling. Deze schilderijen waren geheel in thema van de wereldtentoonstelling. Van der Waay schilderde een vrouw gehuld in een toga met in haar

---

⁵⁷ Van Leeuwen en Stofberg, *De Gouden Koets*, 98.

⁵⁸ Rössing, *De Gouden Koets*, 29.

⁵⁹ *Ibidem*, 53.

⁶⁰ Petterson, *Eigenwijs Vaderland*, 14.

hand een drietand. Zijn vriend beeldde een vrouw met een Mercuriusstaf af. In het midden werd een schilderij geplaatst van de drukke haven aan het IJ.⁶¹ De wereldtentoonstelling van 1883 was een manier voor Nederland om zich te bewijzen op het internationale toneel. De overzeese handel en scheepvaart, zoals gebruikelijk verbeeld door vrouwenfiguren, waren de grote trots van Nederland. Hierbij kwam een gevoel van superioriteit kijken ten opzichte van de koloniën die ook tentoongesteld werden tijdens deze wereldtentoonstelling. De thematiek van de schilderijen uit 1883 is ook terug te zien op de koets veertien jaar later. Wie weet haalde hij zijn inspiratie voor de panelen uit deze eerdere opdracht.

Het is aannemelijk dat Van der Waay de onderwerpen op de panelen van de Gouden Koets niet compleet zelf bedacht heeft. Het was een opdracht en de voorstellingen moesten in het geheel passen. Het is opvallend dat in 1896 op de zijpanelen van de eerste schetsen geen schilderijen te zien zijn.⁶² Bij oproep om te doneren werd uitgelegd hoe de koets eruit zou komen te zien. Op de achterzijde van het blaadje was een schetsontwerp afgedrukt.⁶³ In de beschrijving wordt gesproken over de beeldengroep, de reliëfs en over de provinciewapens. Over de panelen en de ideeën voor de schilderijen wordt niet gesproken. Het is niet uit de bronnen te halen wie precies de voorstellingen op de panelen bedacht heeft. De verschillende Oranjeverenigingen en Spijker hadden een duidelijke visie en voor Nicolaas van der Waay was de thematiek niet onbekend. De schilderijen moesten passen in het geheel van de druk versierde koets. Rössing schrijft: 'In de schildering is niet gelegd de bedoeling, dat ze sterk op zichzelf spreken moet, maar zou zijn eene rustige versiering van de koets, die eerst bij nadere, bij afzonderlijke beschouwing genot kan geven.'⁶⁴

Toch is de inhoud net zo interessant als de vorm. Hoewel de laatste jaren voornamelijk over één paneel gesproken wordt, zijn er vier schilderijen aangebracht op de koets. Alle vier de panelen verbeelden onderwerpen die veel vertellen over de tijd waarin zij gemaakt zijn. Op de voorzijde is *De Toekomst* verbeeld.⁶⁵ Dit paneel is vaak niet goed zichtbaar door de bok en de koetsier. Deze schilderijen laten zien wat de toekomst voor de Nederlandse burgers in petto heeft. Rechts is een vrouw met een boek in haar handen afgebeeld. Zij wordt omringd door mannen, vrouwen en kinderen die aandachtig naar haar luisteren. Zij stelt het onderwijs aan het volk voor. Links van haar zit de personificatie van het recht. Zij zal de hulpbehoevenden beschermen. De hulpbehoevende zijn onder haar arm geplaatst: 'een

---

⁶¹ Amsterdam Museum, Johan Adolph Rus, Nicolaas van der Waay, Ernst Witkamp, objectnummer SA 619.1, SA 619.4 en SA 619.5, Gezicht op het IJ met zijschilderingen, ca. 1883.

⁶² Stadsarchief Amsterdam, 378 OZ Archief Oudezijds Kapel, inventarisnummer 72, Oproep van de Vereniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een huldeblijk aan H.M. de Koningin Wilhelmina tot het geven van bijdragen voor het maken van een gouden koets, ca. 1898.

⁶³ Bijlage 1.

⁶⁴ Rössing, *De Gouden Koets*, 26.

⁶⁵ Alle panelen zijn met uitleg over de allegorische figuren opgenomen in de bijlagen. Bijlage 3.

gekwetste arbeider, een blinde grijsaard, eene weduwe en weezen'.⁶⁶ Op het reliëf is de levensverzekering te vinden.⁶⁷ Een vrouw beschermt een knielende vrouw met haar schild tegen de buitenwereld. De knielende vrouw houdt dankbaar de vrije hand vast met haar beide handen.

Historicus Niek van Sas betoogt dat de dreiging van het socialisme eind negentiende eeuw serieus gevoeld werd door de elite.⁶⁸ Het voorste paneel lijkt een poging tot verzoening of eerder een politiek statement om de bevolking samen te brengen. Genoemd moet worden dat er in de negentiende eeuw veel vernieuwende sociale wetten werden ingevoerd. Het onderwijs werd verbeterd en met het Kinderwetje van Van Houten in 1874 werd het verboden voor kinderen onder de twaalf jaar om te werken in de fabrieken. Het voorste paneel belooft een gelukkigere toekomst voor heel Nederland waar iedereen door de wet beschermd wordt, waarin iedereen onderwijs mag genieten en iedere Nederlander een levensverzekering kan afsluiten.

Tegenover de toekomst staat de historie en deze is dan ook te zien op de achterzijde van de koets. Het achterste paneel, *De Historie*, beeldt de inhuldiging van koningin Wilhelmina uit.⁶⁹ Het is een herinnering aan de grote historische gebeurtenis. In het midden zit de muze van de geschiedenis. Zij vereeuwigd de gift van de Gouden Koets in het boek van de tijd. Het boek wordt gedragen door 'vadertje tijd', te herkennen als een oude man met vleugels. Links loopt Mercurius, de god van de handel, het beeld in. In zijn handen draagt hij het wapen van Amsterdam: Amsterdam de handelsstad. Aan de rechterzijde is een personificatie van trouw en gehechtheid te zien. De vrouw wordt omringd door kinderen en het beeld van een hond versterkt dit gevoel. Zij ondersteunt het wapen van het koningshuis.⁷⁰ Op de achtergrond steken het Paleis op de Dam, de Nieuwe Kerk en de schepen op het IJ boven de allegorische personen uit. Dit paneel laat zien dat de Amsterdammers graag wilden tonen dat dit geschenk van de belangrijke christelijke handelsstad kwam en dat de Amsterdammers verenigd werden door de liefde voor het koningshuis. Naast de sterke nationalistische gedachte die ten grondslag ligt aan de symboliek op de koets, is er ook een sterke lokale tendens te herkennen. De toeschouwers mochten niet vergeten dat de koets in Amsterdam bedacht, betaald en gemaakt werd. Amsterdam was een van de belangrijkste handelssteden van de wereld. Die geschiedenis wordt op de koets voortgezet en benadrukt.

Het rechterpaneel heet *Hulde van Nederland*.⁷¹ In het midden zit een figuur op een stenen troon: de Hollandse Maagd. Haar handen zijn in elkaar gevouwen wat staat voor de

---

⁶⁶ Rössing, *De Gouden Koets*, 25.

⁶⁷ Ibidem,

⁶⁸ N.C.F. Van Sas, '*Fin-de-siècle*', 600.

⁶⁹ Bijlage 4.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Bijlage 5.

samenkomst van Nederland en Oranje. Dit wordt versterkt door de blazoenen achter haar. Links is de leeuw van de Oranjes te zien en rechts de Nederlanden. De vele kinderen zijn een allegorie voor het jonge Nederland. Zij strooien witte lelies en rozen voor haar voeten die onder andere eenheid, liefde en koninklijke waardigheid symboliseren. Rechts zijn de personificaties van de vrede, het onderwijs, het geloof, de landbouw, de veeteelt, de handel en de nijverheid druk bezig. Links van de vrouwenfiguur zijn de muziek, de dichtkunst, de wetenschap, de beeldende kunsten, het recht, de wijsheid, het leger, de orde en de tucht allegorisch afgebeeld.⁷² Het lijkt een feestelijk tafereel waarbij alle goede deugden van Nederland samen zijn gekomen. Wederom wordt hier verwezen naar de Nederlandse geschiedenis en daarbij ook de Nederlandse identiteit. Volgens de ontwerpers van het paneel zijn dit de deugden waarop Nederland gebouwd is en die Nederlanders moet verenigen.

Tenslotte blijft het paneel dat tegenwoordig in opspraak is over: *Hulde der Koloniën*.⁷³ In het midden zit de Hollandse Maagd. Voor haar voeten liggen geschenken en schatten afkomstig uit Oost- en West-Indië: maïs, bananen, cacao bonen, suikerriet, aardewerk, slag tanden, pauwenveren en exotische schelpen. Alle geschenken zijn verspreid over huid van een Kerbau, een Indonesische waterbuffel. Voor Indonesische boeren was een Kerbau hun meest waardevolle bezit.⁷⁴ Volgens Rössing is dit een teken van 'grote vereering'.⁷⁵ Rechts naast de vrouwenfiguur staat een Indische vorst met het hoofd gebogen. Hij wordt beschermd met een pajong, een parasol. Vooraan zit een Indonesische man gehurkt met zijn handen tegen elkaar. Hij buigt als teken van eerbied en respect.⁷⁶ Van beide kanten worden meer goederen en geschenken aangeleverd. Een aantal mannen slepen pakken en dozen naar boven. Rössing zegt het volgende over dit schouwspel: 'Een paar Inlanders, beschermd door een vrouwenfiguur, symboliseren de bescherming tegen de willekeur.'⁷⁷ Links staan vier witte figuren die symbool staan voor de beschaving en ontwikkeling.⁷⁸ Een van hen reikt een kind een boek aan. Voor hen knielt een zwarte man. De mensen uit de koloniën worden onderdanig afgebeeld. De Nederlanders daarentegen ontfermen zich over hen en brengen beschaving. Dit beeld past in het idee dat Susan Legêne heeft over de Gouden Koets. Het laat een vorm van ethische politiek zien waarin Nederland de onderwijzer is. Dit was in de twintigste eeuw een populaire overtuiging om het kolonialisme te rechtvaardigen.⁷⁹ In 1901

---

⁷² Ibidem.

⁷³ Bijlage 6.

⁷⁴ Jovanka Wanadya, 'Karbouw met jongetje op de rug', <https://magazines.cultureelerfgoed.nl/terugnaardetoekomst/2019/01/r3509-anoniem-karbouw-met-jongetje-op-de-rug-eerste-helft-20ste-eeuw> (09-06-2020).

⁷⁵ Rössing, *Gouden Koets*, 24.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Susan Legêne, 'Gold and orange', 5.

werd de ethische politiek zelfs onderdeel van de politieke agenda en het koloniale beleid. De koloniën behoorden tot de Nederlandse eenheid die de koets veronderstelt. Alleen is er een duidelijke hiërarchie te zien op de koets.

De decoraties en allegorieën op de Gouden Koets tonen een ideaal en imperiaal Nederland zoals de makers van de Gouden Koets het eind negentiende eeuw wilde zien. De Hollandsche Maagd steekt boven iedereen uit en zij wordt vereerd met geschenken en cadeaus. In de toekomst krijgen Nederlanders meer sociale rechten. Er wordt gesuggereerd dat het hele Amsterdamse volk samenwerkte aan deze huldeblijk, er was geen verdeeldheid, hoewel duidelijk wordt gemaakt dat er de mensen in de koloniën nog beschaafd moesten worden. Er is een scheiding te zien tussen de Nederlandse overheersers en de onderdanen uit de koloniën. De Gouden Koets stond symbool voor de Nederlandse eenheid, symbool voor de Nederlandse natie. Amsterdam had hier een bijzondere positie in.

Hoewel de Gouden Koets een voorbeeld is van de maakbaarheid van geschiedenis, stonden de afgebeelde voorstellingen in een lange traditie. Nicolaas van der Waay heeft in Amsterdam veel voorbeelden kunnen zien van dergelijke allegorische taferelen. Het timpaan aan de achterzijde van het Paleis op de Dam laat eenzelfde schouwspel zien als de panelen. Het Paleis op Dam werd al twee eeuwen eerder (1648-1665) gebouwd. In het midden zit de Amsterdamsche maagd aan haar linker- en rechterzijde worden schatten vanuit de vier werelddelen aangereikt. Amsterdam wordt verbeeld als het midden van de wereld waar al deze handelsgoederen samenkomen. Ook Van den Bossche en Crevels maakten eerder een dergelijk schouwspel. In de jaren 1891 tot 1893 werkten zij aan de Koninklijke Wachtkamer bij Station Hollands Spoor in Den Haag. Het reliëf aan de voorzijde *Huldiging van het Koningschap* toont dezelfde symboliek. In het midden staat de koningin om haar heen knielen verschillende personificaties van de schilderkunst, het recht en andere deugden. Er zijn nog veel andere voorbeelden te vinden in het straatbeeld van de Nederlandse steden. Dit laat opnieuw die zoektocht naar continuïteit zien. Een *invented tradition* is nooit een voorstelling die uit niets ontstaat of 'uitgevonden' wordt. Het bouwt voort op symbolen en tradities die goed werken binnen de maatschappij en herkend worden.⁸⁰ De makers wilde laten zien dat Nederland in de zeventiende eeuw het centrum van de wereld was en eind negentiende eeuw was dat nog altijd zo. Daarbij werd een bekende beeldtraditie tactisch ingezet om het nationalisme te promoten.

Deze zoektocht naar continuïteit wordt versterkt door een recente ontdekking door restaurator Lise Steyn. Zij heeft tijdens de restauratie gewerkt aan de panelen. Steyn kwam erachter dat er een laag vernis is aangebracht op de vier panelen. Deze vernis, opgebouwd uit dennenhars, karmoer en een klein beetje kleurmiddel, gaf een donkerdere kleur aan de

---

⁸⁰ Hobsbawm en Ranger, *The Invention of Tradition*, 2.

schildering. Op deze manier zag het werk er verouderd uit. Het is een methode die vaker werd toegepast op in de negentiende eeuw.⁸¹ De schilderijen moesten ouder lijken dan ze daadwerkelijk waren. De koets moest lijken op een antiek rijtuig dat al jaren bestond.

De beelden op de koets passen in een beeldtraditie die een lange geschiedenis kent. Nederland, en met name Amsterdam, werd vanaf de koloniale tijd gezien als het centrum van de wereld. In de tijd van het modern-imperialisme en wrijving tussen het socialisme en nationalisme werden deze noties van eenheid en grootsheid versterkt. De koets laat deze trots zien. De Gouden Koets is een voorbeeld van hoe het koningshuis het symbool van de Nederlandse natie werd.

'Een anachronistische koets'

Wilhelmina wilde het huldeblijk in eerste instantie niet aannemen. De particulier secretaris van koningin-regentes Emma legde in een brief aan de Oranjevriendenkring uit dat Wilhelmina voor haar verjaardag en kroning geen geschenken wilde ontvangen.⁸² Er bestaan verschillende ideeën waarom het huldeblijk werd afgewezen. Enerzijds werd geloofd dat Wilhelmina de koets niet wilde accepteren omdat zij van haar moeder voor haar verjaardag in 1898 de Crème Calèche cadeau had gekregen. Van Leeuwen ziet de oorzaak van de afwijzing in de spanningen tussen de socialisten en de nationalistes.⁸³

Een fel tegenstander van de bouw van een Gouden Koets was de socialist Louis Hermans. Al in het beginstadium van de koets in 1896 protesteerde hij tegen de bouw van het rijtuig. Hij schreef het pamflet *De Gouden Kwartjeswagen* waarin hij zijn medeburgers opriep hun geld niet weg te gooien. De armen moesten niet betalen voor de rijken. Hij noemt het een reclamestunt van de gebroeders Spijker:

Wij wisten dat voor geruime tijd geleden reeds zoowat in alle buurten van onze goede stad kommissiën waren geboren met het doel op den kroningsdag de straten, de sloppen, de stegen en wat dies meer zij luisterrijk te versieren en wij meenden dat daarmede aan de gewone tol van zucht naar uitblinken was voldaan, toen plotseling de gebr. Spijker, Rijtuigenfabrikanten, Stadhouderskade alhier, een extra reklamiddeltje bedachten, in waarheid een reklamemiddel, want de heeren kwam op het denkbeeld een gouden koets in hunne werkplaatsen te doen vervaardigen en deze de koninginnen aan te bieden als geschenk van haar volk, officieel gezegd als een huldeblijk van de natie.⁸⁴

---

⁸¹ Bespreking Lise Steyn, restauratie van de panelen Gouden Koets, Amsterdam Museum, 7 september 2020.

⁸² Van Leeuwen en Stofberg, *De Gouden Koets*, 36.

⁸³ Ibidem, 49.

⁸⁴ L.M. Hermans, *De Gouden Kwartjeswagen* (Amsterdam 1886) 12.

Hoewel het statement van Hermans niet te bewijzen is, zijn er een aantal toevalligheden rondom de koets. Jan van Eeghen en Herman Jan Rahusen waren beide commissaris en investeerders bij Spijker. Van Eeghen had 10% van de aandelen en Rahusen bezat zelfs 30%.⁸⁵ Beide mannen zaten tevens in het erecomité van de vereniging die het huldeblijk ging aanbieden. In de brief die Spijker aan Van Eeghen stuurde ter bevestiging van de bouw staat dat Van Eeghen de betaling van de eerste vier kwartalen op zich zal nemen.⁸⁶ Het wordt duidelijk dat de koets niet alleen door het 'Amsterdamsche Volk' betaald is. Hoewel er niet veel bekend is over hoeveel daadwerkelijk gedoneerd is, blijkt uit een herinnering van Ina Rahusen, een nichtje van beide heren, dat er een grote hoeveelheid uit eigen zak betaald is:

Wel herinner ik me het verhaal (van mijn Moeder), dat toen bij het huwelijk van Koningin Wilhelmina de Amsterdamsche bevolking de gouden koets ten geschenke gaf en er lang niet genoeg geld was ingeschreven, neef Jan van Eeghen en neef Jan Rahusen (bijgenaamde millioenen Jantje) de rest hebben bijgepast.⁸⁷

De nauwe samenwerking tussen het erecomité en de Spijkerfabriek lijkt niet onwillekeurig. Het is lastig na te gaan welke groep het voortouw nam in het ontwerp van de Gouden Koets. Waren dit de Oranjeverenigingen uit de volksbuurten of stuurde de elite alles achter de schermen aan? Anne Petterson beoogt dat de lagere bevolgingsklasse vaak onderworpen waren aan het beschavingsoffensief van de burgerij. De historicus beargumenteert in de inleiding van haar boek: 'Inmiddels hebben verschillende onderzoeken laten zien dat in de historische praktijk lokale en nationale identiteiten juist eerder in elkaars verlengde lagen. Vooral in de stedelijke context werden gewone burgers keer op keer geconfronteerd met nationalistische ideeën en *invented traditions* van de maatschappelijke bovenlaag.'⁸⁸ Wellicht was de Gouden Koets een manier om deze verschillende klassen samen te brengen. Al eerder is betoogd dat de Gouden Koets in werd gezet om het nationalisme te vergroten. Daarbij werd tevens de eenheid van de Amsterdammers benadrukt. Deze harmonie was ver te zoeken en de gemoederen tussen de socialisten en de Oranjeaanhangers liepen hoog op.

De samenwerking tussen de Oranjevriendenkring en de elite als Van Eeghen en Rahusen was niet vreemd in die tijd. Historicus Henk te Velde schrijft in zijn werk *Oranje Onder* dat de gedeelde liefde voor Oranje ervoor zorgde dat de elite eindelijk omkeek naar de lagere volksklassen. Petterson benadrukt dat de lagere klasse ook zelf *agency* hadden bij de organisatie van de Oranjevieringen.⁸⁹ Van Sas omschrijft de inhuldiging van Wilhelmina als

---

⁸⁵ Onbekend, 'Naamloze vennootschappen', *Nederlandse Staatscourant*, 1 mei 1881.

⁸⁶ Van der Vinne, *Spijker*, 25.

⁸⁷ Stadsarchief Amsterdam, 1224 Inventaris van het Archief van de Familie Van Eeghen, jongere tak, inventarisnummer 725, ongedateerde herinneringen van Ina Rahusen.

⁸⁸ Petterson, *Eigenwijs Vaderland*, 17.

⁸⁹ *Ibidem*, 14.

'het hoogtepunt van de nieuwe synthese tussen elitair en volks orangisme.'⁹⁰ Toch maakt hij de kanttekening dat veel ondernemers het orangisme inzetten voor commerciële doeleinden. Er werden snoepwikkels, sigarendoosjes, foto's en kaarten met het hoofd van Wilhelmina verkocht, met het behalen van winst als voornaamste doel.⁹¹ Onder de deuren van de koets staat in het klein de naam Spijker gegraveerd. Ook binnenin is in het klein 'Gebr. Spijker Ontwerpers en Makers Amsterdam 1898' geborduurd.⁹² Te klein om aandacht te trekken voor de rijtuigfabriek, maar de fabriek kreeg nog lang aandacht in de media. Hermans had geen ongelijk dat het een reclamemiddel was, echter minder voor Spijker dan voor de Nederlandse natie.

Hermans was niet de enige die zich op papier verzette tegen de komst van de Gouden Koets. Pieter Lodewijk Tak, redacteur van het literaire tijdschrift *De Kroniek* was van mening dat de komst van een dusdanig decadent geschenk niet passend was gezien de armoede en de sociale ongelijkheid die in Amsterdam heerste. In een van de uitgaves schreef hij: 'Nu is geen tijd om het nieuw verbond van Vorste en Volk, zoals men pleegt te zeggen te vieren met het bouwen van een Gouden Koets.'⁹³ Hij was van mening dat het koningshuis werd ingezet tegen de opkomst van het socialisme. Daarnaast sprak hij van een 'anachronistische Koets' en de grondvesting van nieuwe 'zinledige tradities van uiterlijke praal, het gebruiken van Koetsen als waarin nooit een Vorst hier te lande reed, tegen de beweging van deze tijden en tegen de belangen van het koningschap in'.⁹⁴ Tak was van mening dat de koets niet in zijn tijd paste en dat er een nieuwe traditie gecreëerd werd die voorheen niet bestond.⁹⁵ Van Sas merkt terecht op dat Tak al vroeg spreekt van een *invention of tradition*.

De toekomstige koningin besloot het huldeblijk na de plechtigheden van 1898 in ontvangst te nemen. Op 7 september 1898, de dag naar haar inhuldiging, ging zij de Gouden Koets bekijken bij het Paleis voor Volksvlijt. De koets was al eerder te bezichtigen op 12 augustus 1898 voor donateurs en andere genodigden. Op 7 september hield erevoorzitter dominee De Visser een openingstoespraak waarin hij de samenwerking van de verdeelde burgers van Amsterdam benadrukte: 'Die koets staat hier, dankzij de samenspreking en het overleg van hoog- en laaggeplaatsten. Die koets staat hier, omdat, mannen, anders door

---

⁹⁰ Henk te Velde en Donald Haks (red.), *Oranje Onder. Populair Orangisme van Willem van Oranje tot nu* (Amsterdam 2014) 23.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Bijlage 2.

⁹³ P.L. Tak, 'De gouden koets', in: *De Kroniek* 17 april 1898, overgenomen uit N.F.C. van Sas 'Fin-de-siècle als nieuw begin. Nationalisme in Nederland rond 1900', *BMGN, CVI* (1991) 4, 595-609, aldaar 603.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem.

diepgaande verschillen gescheiden elkander broederlijk de hand hebben gereikt - uit liefde tot Oranje.⁹⁶ Het koningshuis werd ingezet als vereniger van het verdeelde volk.

Conclusie

De Gouden Koets heeft een bijzondere ontstaansgeschiedenis. Het gebruikelijke verhaal luidt dat het idee zijn oorsprong kende bij de gewone Amsterdammer in de Jordaan. Toch is de invloed van de Amsterdamse burgerij op de koets niet weg te denken. Vanaf het eerste ontwerp was het rijtuig een symbool van het Nederlands nationalisme. Door middel van beeldspraak en symbolen moest de Gouden Koets een voorbeeld zijn van Nederlandse eenheid en verbinding.

De afbeeldingen op de koets tonen hoe de makers de Nederlandse identiteit zagen. De Vereeniging van het Amsterdamsche Volk ter aanbieding van een Huldeblijk aan H.M. de koningin heeft nationaal erfgoed gecreëerd. De koets is een *invented tradition* die de meest invloedrijke beeldspraak uit vroegere tijden heeft overgenomen om te laten zien hoe de geschiedenis verlopen zou zijn. De Gouden Koets laat zien hoe de bedenkers naar hun eigen land keken en wilden kijken. De koloniën werden daarbij afgebeeld als onbeschaafd en nederig. Het geeft een heersend gedachtegoed weer en de Gouden Koets moet in deze tijdgeest begrepen worden. Dit betekent echter niet dat de koets zonder bijbedoelingen gebouwd werd. Er is een duidelijk selectie gemaakt in hetgeen de initiatiefnemers wilden overleveren. Zij probeerden de verdeeldheid tussen de socialisten en royalisten te ontkennen. Over de andere kant van de Gouden Eeuw: slavernij, onderdrukking en oorlogen tijdens het Nederlands kolonialisme, is niets terug te zien. Het is de beeldtraditie die al lange tijd in Nederland bekend was. Nederland wordt gepresenteerd als de deugdelijke bringer van beschaving.

---

⁹⁶ Rössing, *Gouden Koets*, 53.

Hoofdstuk 2: Van sprookje tot klappenvanger

De Gouden Koets heeft meer dan honderd jaar door de straten van Den Haag en Amsterdam gereden. Het rijtuig is gebruikt tijdens bruiloften, dopen, plezierritjes en andere feestelijke aangelegenheden van het koningshuis. Feesten waarbij de Gouden Koets onderdeel was van omvangrijke ceremonies en rituelen. Natuurlijk is de koets het meest gebruikt tijdens Prinsjesdag, de derde dinsdag van september. Een ceremonie waarbij het staatshoofd de troonrede voorleest en bekend maakt wat het regeringsbeleid voor het aankomende jaar zal inhouden. Vanaf 1903 heeft de koets ieder jaar gereden, met uitzondering van de oorlogsjaren 1940 tot en met 1947 en 1974 door een gijzeling op de Franse ambassade.

Na 1898 is het beeld over de koets aanzienlijk veranderd. De Nederlandse cultuur is veranderd en de koets heeft nieuwe lagen en nieuwe betekenissen gekregen. De koets is door de tijd heen toegejuicht, maar ook uitgejoeld. Hoewel het een geschenk van het volk was, was het tevens een belichaming van het koningshuis waartegen de frustraties van het volk werden geuit. De koets heeft een ambivalente geschiedenis waarin het koningshuis vaak tegenover het volk kwam te staan. In dit hoofdstuk wordt na een zorgvuldige analyse van honderden krantenartikelen ingegaan op de belangrijkste momenten in de korte geschiedenis van de Gouden Koets en de veranderende rol van de koets in de voortschrijdende opinies.

De eerste keer (1901-1903)

Koningin Wilhelmina nam de Gouden Koets pas officieel in ontvangst op 4 februari 1901, drie dagen voor haar huwelijk met prins Hendrik van Mecklenburg-Schwerin. Tijdens de overhandiging in Paleis Noordeinde waren vijf vertegenwoordigers van de Vereeniging van het Amsterdamsche Volk ter aanbieding van een Huldeblijk aan H.M. de koningin aanwezig. Vanzelfsprekend waren naast erevoorzitter, Dhr. Visser, present, ook Van Eeghen en Rahusen aanwezig. In het Algemeen Handelsblad wordt geschreven dat de koningin het geschenk waardeerde vanwege de sierlijke kunst en de praktische indeling, maar ook vanwege de 'Nederlandsheid' van het werk: 'H.M. stelde het geschenk te meer op prijs, omdat alle deelen van dit werk in Nederland en door Nederlandsche werklieden zijn vervaardigd [...].⁹⁷ Opnieuw wordt het belang van de koets als nationaal werk benadrukt.

Een week eerder was de koets op de trein naar Den Haag gezet en vrijwel meteen werd het gouden rijtuig in gebruik genomen. Tijdens de feestelijkheden rondom het huwelijk werden Wilhelmina en Hendrik rondgereden in de nieuwe aanwinst. Ze reden naar de St. Jacobskerk voor de plechtigheid en gingen zelfs terug naar Amsterdam voor een rijtoer door de stad. De Gouden Koets moest natuurlijk ook paraderen door de straten van de stad waar

---

⁹⁷ Onbekend, 'De Gouden Koets', *Algemeen Handelsblad*, 05 januari 1903.

het vervaardigd was. In geen enkel jaar na 1901 werd de koets zo vaak ingezet als in die eerste twee maanden.

De reacties op de Gouden Koets tijdens de huwelijksfeesten gaan over de schittering van het goud en over het sprookjesachtige karakter van het schouwspel. Een journalist van Amsterdamse krant *Het Nieuws van de Dag* schrijft over de 'tooverkoets' en beschrijft het rijtuig 'als een sprookjeskoets uit Asschepoester'.⁹⁸ Ook het artikel op de voorpagina van het *Algemeen Handelsblad* heeft de titel 'Het sprookje van de koningin in den Gouden Koets'.⁹⁹ Opvallend is dat in vrijwel alle artikelen het 'sprookje' waarmee Rössing zijn verhaal in 1898 opende, overgenomen werd. De vergelijking van het leven van de leden van het koningshuis met dat van een sprookje was geen nieuwe ontwikkeling. Het koningshuis werd vanwege het archaïsche en ondoorgrondelijke karakter ervan bewust en onbewust door de bevolking en politici gemystificeerd. Dit was geen lineair proces.¹⁰⁰ Er waren ook groepen die zich verzetten tegen het feeërieke van de koets en de koningin.

De stukken die het koningshuis lijken te bespotten komen wederom uit socialistische hoek. Een reporter van *Het Volk* beschrijft de intocht in Amsterdam als volgt: 'De eerewacht leek een optocht van verdrongen kippen, onvast op de beenen, bedreigend het kijkvolk met paardentrappen. In hun open gouden koets zaten de koningin en haar man of ze 't niet helpen konden, glimlachend en buigend naar het geschreeuw dat opging van het publiek, welks kijklust eindelijk werd voldaan.'¹⁰¹ De auteur lijkt het ceremonieel en de aankleding daarvan niet te waarderen. Van het 'sprookjesachtige' van de stoet is niets over. Het is niet verbazend dat dit socialistische blad sceptisch schreef over het huwelijk en de optocht. Oprichter en eindredacteur van de kleine krant was Pieter Jelles Toelstra, tweede kamerlid van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, en een vermaard antimonarchist. Hoewel het koninklijk bezoek in de landelijke en Amsterdamse kranten beschreven werd als een groot feest, waren er altijd groepen ontevreden over de monarchie. Dit uitte zich niet direct tegenover de koets, maar de koets was onderdeel van het ceremonieel dat vaak gehekeld werd.

Na de eerste succesvolle Amsterdamse trip werd de Gouden Koets in het Rijksmuseum tentoongesteld. De koets kwam op de eerste verdieping in de erezaal te staan tussen alle gerenommeerde schilderijen van de Nederlandse grootmeesters. Voorheen stond de koets opgeslagen in de Trompenburgfabriek, de rijtuigfabriek van Spijker. Dat de Gouden Koets geplaatst werd tussen pareltjes uit de Nederlandse schilderkunst betekent dat ze als werkelijk kunstwerk gewaardeerd werd. Daarnaast laat het zien dat de koets een onderdeel

---

⁹⁸ Onbekend, 'De Illuminatie', *Het nieuws van de dag: kleine courant*, 09 maart 1901.

⁹⁹ Onbekend, 'Van dag tot dag. Het sprookje van de koningin in de Gouden Koets', *Algemeen Handelsblad*, 9 maart 1901.

¹⁰⁰ Jeroen Deploige en Gita Deneckere, *Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power, and History* (Amsterdam 2006) 10.

¹⁰¹ Onbekend, 'Amsterdamsch Nieuws', *Het Volk: Dagblad voor de arbeiderspartij*, 09 maart 1901.

was geworden van de nationale geschiedenis van Nederland. De koets paste perfect tussen alle zeventiende-eeuwse kunst, de tijd waar ook de koets aan refereert, de tijd waar Nederland trots op moest zijn. De volgende eerste keer voor de koets kwam in 1903 toen de koets voor het eerst op Prinsjesdag aanwezig was.

Iedere derde dinsdag van september leest de koning of koningin de Troonrede ter opening van het parlementaire jaar. In Nederland kent iedereen deze dag als Prinsjesdag. Prinsjesdag kent een lange traditie die door de tijd heen van vorm is veranderd. De troonrede wordt sinds 1814 afgekondigd. Toentertijd had het betrekking op de opening van de zitting van de Staten-Generaal. De naam ontleent zich aan de verjaardag van de Willem V (1751-1795), die de prinsgezinden 'Prinsjesdag' noemden. Al sinds 1888 wordt de troonrede voorgelezen op de derde dinsdag in september. In 1903 werd de Glazen Koets vervangen door de Gouden Koets. Dit zorgde ervoor dat deze dag uitgroeide tot een van de meeste bekende en gewichtige ceremonies rondom het koningshuis. Met de komst van de Gouden Koets was de traditie compleet.

Er wordt relatief weinig geschreven over de eerste stoet waarin de Gouden Koets naar de ridderzaal trekt. In verschillende kranten wordt opgemerkt dat een grote menigte op de plechtigheid afkwam. Een van de verslaggevers van het Algemeen Handelsblad verbaasde zich over de drukte: 'Nog zelden waren zooveel menschen bijeen.'¹⁰² In de Standaard werd geschreven dat er duizenden bij elkaar kwamen en dat de Oranjegezindheid groot was. De grote opkomst wijdt de journalist aan de inzet van de Gouden Koets. De grote glazen ramen zorgen dat de koningin beter te zien is dan ooit tevoren. Iedere toeschouwer aan de kant van de weg kon haar goed zien.¹⁰³ Daarnaast wordt terloops genoemd dat de 'misdadige woeling van het voorjaar' de grote Oranjeliefde heeft aangewakkerd. Hierbij doelt de auteur op de Spoorwegstakingen van 1903 waarbij de werknemers zich verzette tegen de door de Tweede Kamer opgelegde beperkingen om samen te komen en te staken. De spanning tussen de socialisten en de royalisten bleef bestaan en tekende het eerste contrast waarin de Gouden Koets bekeken en begrepen werd.

Deze kleine passage uit de Standaard is interessant om verschillende redenen. Aansluitend op de omvangrijke inhuldigingsfeesten van 1898 laat het zien dat de rol van het koningshuis onder Wilhelmina veranderde van een machthebbende monarchie in een *performing monarchy*.¹⁰⁴ Na de grondwetsherziening van 1848 en de weerstand die koning Willem III (1849-1890) bood aan de nieuwe constitutie, was het koningshuis toe aan

---

¹⁰² Onbekend, 'Laatste berichten. De opening van der Staten', *Algemeen Handelsblad*, 15 september 1903.

¹⁰³ Onbekend, 'Binnenland. Kamer-overzicht', *De Standaard*, 17 september 1903.

¹⁰⁴ Jaap van Osta, 'the emperors new clothes. The Reappearance of the Performing Monarchy in Europa. c. 1870-1914', in: Jeroen Deploige en Gita Deneckere, *Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power, and History* (Amsterdam 2006) 181-192, aldaar 182.

vernieuwing. Hun politieke invloed was niet meer rechtstatelijk. Historicus Jaap van Osta betoogt dat de ritualisering rondom koninklijke feestdagen, verjaardagen en gelegenheden de monarchie in Nederland hielp overleven. Het koningshuis veranderde van politiek instituut in het symbool van continuïteit en eenheid wat vervolgens werd overgenomen en uitgedragen door de hele natie. Het koningshuis werd het middelpunt van de nationale identiteit.¹⁰⁵ Prinses Emma en koningin Wilhelmina gaven deze omslag vorm. Het publieke leven werd hun voornaamste bestaansrecht.¹⁰⁶ Het doet aan alsof de Gouden Koets gebouwd is voor de *performing monarchy*. De koets straalt en schittert. De omstanders kunnen de koningin beter zien in de hoge koets. De *performance* is geslaagd.

Een ander opmerkelijk feit is dat de koets werd ingezet na een politiek turbulent jaar waarin de antirevolutionairen en de socialisten weer in strijd zijn met elkaar. In 1901 en 1902 had de koets niet gereden tijdens de opening van de Staten-Generaal. Hoewel het koningshuis een symbolische functie had gekregen, trad het op in een politiek krachtveld dat zwaar verdeeld was. Henk Te Velde benadrukt dat het niet alleen een naïef geloof in 'het koninklijke sprookje' was, maar dat 'het volk' het koningshuis gebruikte voor eigen vermaak en eigen politieke doelen. Een politiek spel dat niet in Den Haag gevoerd werd, maar in de maatschappij. Te Velde beargumenteert dat deze lokale groepen de aantrekkingskracht van het koningshuis graag gebruikten om meer steun te vinden voor hun ambities. Zo werden de koninklijke feestdagen opgezet door de Oranjegezinden om de verschillende sociaal-politieke groeperingen te verenigen.¹⁰⁷ De Koets is ontstaan in deze context en dit lijkt doorgevoerd te worden. Het is opvallend dat de Gouden Koets wordt gebruikt op het moment dat de spanningen weer oplopen.

Er wordt relatief weinig geschreven over de Gouden Koets tijdens de eerste Prinsjesdag in 1903. Dit kan te maken hebben met het feit dat Prinsjesdag pas vanaf 1918 de vorm kreeg zoals wij het nu gewend zijn: de dag dat het nieuwe regeerprogramma wordt aangekondigd. Voorheen waren de Troonredes beperkter. Het ging minder over de politieke toestand in eigen land. Daarnaast werd de Gouden Koets tot 1910 af en aan gebruikt voor de plechtigheid. De ceremonie was nog niet dusdanig gecoördineerd en gestructureerd zoals het later vorm zou krijgen. Toch was er een enorme opkomst die ook getekend werd door de ingewikkelde sociaal-politieke achtergrond in eigen land. Vanaf het eerste gebruik van de koets blijft de strijd tussen de socialisten en de nationalistenvoelbaar en zichtbaar. Het koningshuis moest opnieuw relevant worden en het nieuwe apolitieke karakter moest daarbij

---

¹⁰⁵ Ibidem, 183.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Henk te Velde, 'Cannadine, Twenty Years on. Monarchy and Political Culture in Nineteenth-Century Britain and the Netherlands', in: Jeroen Deploige en Gita Deneckere, *Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power, and History* (Amsterdam 2006) 192-203, aldaar 201.

helpen. Volgens de Oranjegezinden was dit een manier om het volk samen te brengen, maar dit leidde juist tot ergernissen onder de socialistische burgers.

Een politiek sprookje (1909-1940)

Vanaf het huwelijk in 1903 werd de koets aarzelend ingezet. Pas na 1909 is de koets naast Prinsjesdag bij bijna iedere feestelijke aangelegenheid gebruikt. Verjaardagen, dopen en jubilea werden vertaald naar nationale evenementen. Jaap van Osta beschrijft dat dit past bij de *performing monarchy*. Het 'menselijke' en het persoonlijke werd gedeeld met het publiek. Op deze manier konden de Nederlandse burgers zich makkelijker identificeren met de leden van het koningshuis.¹⁰⁸ Opmerkelijk is dat het koningshuis vanaf het einde van de negentiende eeuw menselijker en herkenbaarder wordt, maar tegelijkertijd blijft het onbereikbaar en mysterieus. De Gouden Koets blijft het zinnebeeld van een sprookje.

Het eerste grote familiefeest, en daarbij nationale viering, werd de doop van prinses Juliana op 5 juni 1909. Over de doop zelf wordt bescheiden geschreven waarbij de Gouden Koets wordt in de landelijke dagbladen vooral aan bod komt als een kunstwerk met al het gedetailleerd beeldhouwwerk. Een jaar later is er meer aandacht voor de koets wanneer het gezin een rijtoer maakt door Amsterdam naar aanleiding van Juliana's eerste verjaardag. Waarschijnlijk is die aandacht groter omdat een groot deel van deze kranten gemaakt en gedrukt worden in Amsterdam. Een redacteur van het Algemeen Handelsblad vindt het een 'historisch moment' en de Gouden Koets schittert in het zonlicht. Ook in de *Standaard* wordt geschreven over de lichtgevende weerkaatsing van 'het prachtige geschenk uit onze stad'.¹⁰⁹ Hoewel het gepresenteerd werd als een 'nationaal huldeblijk' werden de Nederlanders er constant aan herinnerd dat de koets in Amsterdam vervaardigd werd.

In datzelfde jaar wordt er in de kunstbijlage van het Algemeen Handelsblad geschreven over een expositie waarbij vier kunstenaars hun werk mogen tentoonstellen bij de kunstenaarsvereniging Pulchri in Den Haag. Een van de vier gelukkigen was Nicolaas van der Waay. Zijn schetsen van de panelen op de Gouden Koets worden geëxposeerd. De kunstcriticus geeft toe dat het werk technisch goed in elkaar zit. Over de compositie is de auteur te spreken. De voorstelling zelf noemt hij echter 'platonisch en passieloos'. Hij gaat verder: 'Inspiratie zit er voor geen lor in. Maar dat is altijd zoo met onze nationale of monarchale huldekunst: de kunst raakt zoek in de hulde.'¹¹⁰ Dit is de eerste keer dat er kritiek wordt geuit op de panelen. Het laat technisch behendigheid zien, maar de afbeeldingen zijn ongeïnspireerd. De allegorische voorstellingen op de koets pasten in de heersende beeldtraditie.

---

¹⁰⁸ Van Osta, 'The emperor's new clothes', 183.

¹⁰⁹ Onbekend, 'Het vorstelijk bezoek aan Amsterdam', *De Standaard*, 16 mei 1910.

¹¹⁰ Onbekend, 'Kunst in Den Haag', *Algemeen Handelsblad*, 15 oktober 1910.

In de jaren die volgden werd de koets voornamelijk gebruikt tijdens Prinsjesdag. In deze tijd veranderde er weinig aan het discours en de term 'sprookjeskoets' werd nog altijd volop gebruikt. Daarbij hoorden kernwoorden als schitterend, wonderlijk en feeëriek. Een belangrijke affaire volgde in 1923. Dit was het zilveren regeringsjubileum van Wilhelmina. Hierbij mocht een rit door Amsterdam niet ontbreken. Ook hier ontbreekt de nadruk op het fabelachtige van het rijtuig niet. De meest opvallende passage staat in de Telegraaf op 7 september: 'De Gouden Koets is een ... illusie... Ze doet dromen'.¹¹¹ Tegenwoordig wordt een 'illusie' dikwijls geïnterpreteerd als een deceptie, als niet bestaand. De auteur van de reportage geeft inderdaad aan dat men de koets niet van dichtbij moet bekijken. Het rijtuig is nogal gammel. Toch doelt de schrijver op het fantastische, het sprookjesachtige van de koets. Dat is hoe 'de tienduizenden' toeschouwers' de koets graag zien, wordt de paragraaf beëindigd.¹¹²

De enige kritiek die tegen de koets wordt geuit, komt wederom uit de socialistische hoek. In bladen als Het Volk klagden de journalisten over deze sprookjesachtige interpretatie van de rest van de kranten. In december 1923 schrijft een redacteur dat de koets onderdeel is van een 'onreëel sprookje'. De auteur duidt niet op een dromerige illusie, maar op 'een sprookje [dat] buiten de werkelijkheid [staat]' en de problemen van de 'kabinetskrisis niet gaat oplossen'.¹¹³ Hiermee verwees hij naar het dispuut dat ontstaan was over de extra bestedingen aan defensie terwijl er in heel Nederland flink bezuinigd werd. Deze opmerking toont dat het koningshuis en politiek niet los van elkaar te zien waren. De koets werd langzaam aan de belichaming van de fouten van het koningshuis. De socialisten ageerden vanaf het eerste begin tegen de pracht en praal. Zij verzetten zich niet per se tegen de afbeeldingen op de Gouden Koets, maar tegen de apolitieke houding die het koningshuis aannam.

In de opvolgende jaren bleef het beeld over de Gouden Koets als het werkelijke sprookje bestaan. In 1929 werd de koets ingezet om koningin-moeder Emma naar de Grote Kerk in Den Haag te begeleiden ter gelegenheid van haar 50-jarige staatsburgerschap in Nederland. En in 1937 rijdt ook Juliana plichtsgetrouw in de Gouden Koets naar de St. Jacobskerk in Den Haag om in het huwelijksbootje te stappen met prins Bernhard. De passage uit de Standaard toont dat de Gouden Koets in een bekend kader geplaatst wordt: 'Als uit het sprookje van Asscheпоester, om een afgezaagd beeld te herhalen'.¹¹⁴

Meer media-aandacht gaat een jaar later naar de doop van de kleine prinses Beatrix. Dit was een heus spektakel. In de kranten, zowel lokaal als nationaal stonden pagina's lange reportages. Er werden zelf extra uitgaven gedrukt die alleen aan deze speciale gelegenheid

---

¹¹¹ Onbekend, 'De Gouden Koets', *De Telegraaf*, 07 september 1923.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Onbekend, 'Oproerige Krabbels', *Het Volk*, 21 december 1923.

¹¹⁴ Onbekend, 'Onder het Publiek', *De Standaard*, 7 januari 1937.

gewijd waren.¹¹⁵ Het was een groot ceremonieel, waarbij werd gedanst en gezongen. Het kind werd gedoopt in dezelfde doopjurk als haar moeder en overgrootmoeder en het Wilhelmus is dé hit van de dag. De koets wordt beschreven als ‘schitterend’ in de stralende zon, maar de aandacht en spanning van de afwachtenden zijn vooral gericht op het gezicht van het koningskindje.

Opvallender aan deze gebeurtenis is dat door de geleidelijke opkomst van de radio dit moment overal ter wereld gedeeld kon worden. De *performing monarchy* werd uitgebreid door de opkomst van nieuwe media. In het Algemeen Handelsblad werd geschreven:

Alle Nederlanders, waar zij zich ter wereld ook bevonden, zijn heden dankzij de radio in staat geweest getuige te zijn van de plechtigheid in de residentie en voor de eerste maal heeft men het jonge geluid van Prinses Beatrix gehoord. Het Prinsesje huilde tijdens den doop en haar krijten hoorde men in heel het land en in alle streken der aarde...¹¹⁶

Het is interessant om te zien hoe het lijkt alsof de doop van een koningskind wereldnieuws is. Dit is een verwijzing naar de koloniën.

Een interessant stuk uit de Sumatra Post reflecteert op de doop en het Nederlandse koningshuis. De auteur valt socialistische gedachten en het rationalisme aan. Hij meent dat het koningshuis juist belangrijk is omdat het de vaderlandse geschiedenis symboliseert. Dit gaat voorbij de ratio. Hij schrijft dat de meest individualistische landen van Europa, als Groot-Brittannië, Zweden en Noorwegen, alsnog een koning nodig om te kunnen bestaan. Dat duidt het belang van een koningshuis. Het vormt de identiteit. Merkwaardig is dat hij zegt niet onder de indruk te zijn van de Koets of de pracht en praal, dat is een sprookje wat het koningshuis gegund is. Belangrijker is, volgens de auteur, de menselijkheid van het koningshuis, de kreet van prinses Beatrix bij de doop. Hij besluit: ‘Er zal een diepe innige intimiteit zijn tusschen het Oranjehuis en ons.’¹¹⁷ Dit lijkt aan te tonen dat er vanuit de Indonesië een Oranjegezinde stemming heerste. Gert Oostindie laat echter zien dat dit anders is. De historicus schrijft dat de lokale elite op Indonesië de Oranjefeesten groots meevierde. Oostindie toont aan dat alleen de Nederlands-Indische pers over deze aangelegenheden schreef. In de memoires van Indonesiërs zelf worden weinig woorden gerept over de feesten. De toejuichende steunbetuigingen voor het Oranjehuis in overzeese kranten zijn dikwijls vanuit een Nederlands perspectief geschreven. Oostindie schrijft: ‘Kennelijk had die Oranje Jubel weinig betekenis

---

¹¹⁵ Onbekend, ‘Ingezonden mededeling’, *Algemeen Handelsblad*, 12 mei 1938

¹¹⁶ Onbekend, ‘De uitzending van de plechtigheid’, *Algemeen Handelsblad*, 12 mei 1938.

¹¹⁷ Onbekend, ‘Bij de kreten van een kind...’, *De Sumatra Post*, 13 mei 1938.

gehad.¹¹⁸ Er was eerder sprake van Oranje Dwang.¹¹⁹ Niet alleen in Nederland zelf, maar ook in de koloniën moest de liefde voor Oranje de mensen verbinden en eenheid verbeelden.

Het sprookje van de Gouden Koets bleef lange tijd bestaan. Daartegenover bleven altijd de socialisten als voornaamste critici staan. De Gouden Koets werd zelf nog niet zozeer bekritiseerd. Alles draaide om de inzittenden. De Gouden Koets kreeg een extra laag aan betekenis toen in 1940 de Tweede Wereldoorlog aanbrak. Het politieke sprookje veranderde in een verlangen naar vrijheid.

WOII en E55: vrijheid en eenheid (1940-1955)

In de Tweede Wereldoorlog is Wilhelmina vermaard als een sterke daadkrachtige vrouw die vanaf de andere kant van het Kanaal de hoop in veel Nederlanders aanwakkerde. Hoewel haar heldhaftigheid tegenwoordig in twijfel wordt getrokken, beschrijven verschillende verzetsbladen hoe belangrijk de traditie van Prinsjesdag met de Gouden Koets en koningin Wilhelmina was voor het moreel van het Nederlandse volk.

In bladen als de *Oranjebode* en de *Geïllustreerd Vrij Nederland* wordt het verlangen om de Gouden Koets weer te zien rijden kort beschreven. Zo wordt in de *Oranjebode* een jaar na de capitulatie geschreven over alle wandaden die de Duitsers pleegden. Een van deze misdaden werd aangekondigd op de derde dinsdag van September 1941. De Duitsers besloten de bezittingen van het Koningshuis in beslag te nemen. De dag waarop eigenlijk de Gouden Koets met de 'geliefde Wilhelmina' zou moeten rijden.¹²⁰ Voor de schrijvers van *Oranjebode* is dit een groot misdrijf: 'Kan het gemeener en duivelachtiger om juist dezen dag uit te zoeken voor het lage besluit?'¹²¹ Ook aan de andere kant van de wereld in Indonesië worden deze misdaden omschreven in het Bataviaasch Nieuwsblad. De auteur is van mening dat door deze aanslag op het koningshuis de band tussen de Oranjes en het Nederlandse volk alleen maar sterker zal blijken. De Gouden Koets was uiteindelijk een van de weinige koninklijke bezittingen die niet naar Duitsland verplaatst is. De Duitsers wisten niet dat de beeldengroep en de kroon op het dak van de koets verwijderd konden worden. De koets kon daardoor niet uit de stallen gereden worden, laat staan getransporteerd worden.¹²²

De schrijvers en distributeurs van de verzetsbladen liepen behoorlijk gevaar, maar alsnog probeerden zij hoop en uitzicht te bieden. Aan het einde van 1941 heeft *Vrij Nederland* een aarzelend maar optimistisch bericht voor haar lezers:

---

¹¹⁸ Oostindie, *De Parels en de Kroon*, 92.

¹¹⁹ Ibidem, 97.

¹²⁰ Onbekend, 'De Gouden Koets', *Oranje Bode*, 21 september 1941.

¹²¹ Onbekend, 'Het Huis van Oranje-Nassau', *Oranje Bode*, 20 september 1941.

¹²² Van Leeuwen en Stofbergen, *Gouden Koets*, 109.

Wat zal 1942 ons brengen? We weten het niet, maar wel, dat het recht zal zegevieren, dat Duitsland ten onder zal gaan en met haar al haar hielenlikkers! Deze zeepbel zal uiteenspatten, maar... in 1942?? We zullen het hopen. Dan zal er weer die heerlijke vrijheid zijn die we zoo gewoon vonden en die we nu zoo heel erg missen. We kunnen dan weer zeggen en schrijven wat we willen. Hooren onze eigen Radio-omroep! Zien onze Koningin in haar gouden koets met Juliana en Bernhard, Beatrix en Irene!! Dan eten we geen [...] meer! Wat zal dat een feest zijn!¹²³

Opmerkelijk aan dit fragment is het feit dat de Gouden Koets als een 'heerlijke vrijheid' wordt omschreven in het rijtje van persvrijheid, vrijheid van meningsuiting en zelfs het verkrijgen voedsel. De koninklijke familie in de Gouden Koets wordt in verband gebracht met Prinsjesdag dat weer in verband staat met de Nederlandse democratie. Uit deze berichten blijkt dat de Gouden Koets onderdeel was van de hoop op een vrij Nederland.

In de jaren na de oorlog worden sobere Prinsjesdagen georganiseerd waarbij de Gouden Koets niet rijdt. In 1946 wordt in het Algemeen Handelsblad gesproken over een 'sprookje in modern decor'.¹²⁴ De rit naar de Ridderzaal werd in een auto gereden. Nog altijd wordt er verwezen naar het sprookje, zelfs zonder Gouden Koets. Deze komt pas weer uit de stallen bij de inhuldiging van Juliana een jaar later. Na 50 jaar nam Nederland afscheid van Wilhelmina als koningin. Voor het eerst in lange tijd werd de koets weer ingezet bij een nationaal feest. De koets heeft lang niet gereden en de opkomst en vreugde lijkt dan ook groot. Veel Amsterdammers stonden voor dag en dauw op om een goed plekje te bemachtigen. Nog altijd wordt over de sprookjeskoets gesproken. De koets zal altijd als een sprookje gepresenteerd worden.

Opvallender zijn de krantenkoppen die geschreven worden over de Prinsjesdag die niet veel later volgt. In de Volkskrant staat: 'Voor het eerst na de oorlog: Gouden Koets in Den Haag'.¹²⁵ 'Voor het eerst na vele jaren weer. 'Prinsjesdag met gouden koets en oude praal', luidt een artikel in Trouw.¹²⁶ Het artikel gaat verder: 'Vooraf voor de jeugd is dit een grote dag. De ouderen herinneren zich den stoet van Prinsjesdag nog wel, maar hoeveel kinderen zijn er niet, die nog nooit de gouden koets hebben gezien?'¹²⁷ De journalist meent dat de jongeren ook moeten leren wat Prinsjesdag betekent. Meer dan tevoren wordt de Gouden Koets gekoppeld aan Prinsjesdag. Het herinnert de duizenden Nederlanders die op het spektakel zijn afgekomen aan de vooroorlogse jaren, beweert de auteur. In de Tijd wordt het volgende

---

¹²³ Onbekend, 'Nu is het te laat', *Geïllustreerd Vrij Nederland*, 15 december 1941.

¹²⁴ Onbekend, 'Prinsjesdag. Sprookje in modern decor', 23 september 1946.

¹²⁵ Onbekend, 'Voor het eerst na de oorlog: Gouden Koets in Den Haag', *Volkskrant*, 22 september 1948.

¹²⁶ Onbekend, 'Voor het eerst na vele jaren. Prinsjesdag met gouden koets en oude praal', *Trouw*, 21 september 1948.

¹²⁷ *Ibidem*.

geschreven: de 'Staten-Generaal in oude glorie hersteld'.¹²⁸ De traditionele viering van Prinsjesdag mét Gouden Koets geeft het idee van een vrij Nederland, het idee dat alles weer 'normaal' wordt. Er wordt teruggerepen op een vooroorlogse tijd, naar de traditie van 'vroeger'.

In 1949 begon de koets aan een reis door Nederland. Op ongeveer veertig verschillende plekken in Nederland, van Middelburg tot Nijmegen en van Maastricht tot Leeuwarden, werd de koets tentoongesteld om geld op te halen voor het Nationale Koningin Julianafonds. In 1944 had het kabinet in Londen besloten de Stichting Nederlands Volksherstel op te richten. Het doel van de stichting was geld inzamelen voor de sociale wederopbouw na de oorlog. Toen Juliana in 1948 ingehuldigd werd, veranderde de stichting haar naam in het Koningin Julianafonds. Het was een bijzondere tentoonstelling: 'de varende tentoonstelling'. De koninklijke koetsen werden op een vrachtschip, de Mawa, naar de uitthoeken van Nederland verscheept. In totaal trok de 'varende tentoonstelling' 290.907 bezoekers en werd 53.220,44 gulden opgehaald. De Gouden Koets heeft op deze manier een kleine bijdrage geleverd aan het herstel van Nederland.¹²⁹

Dat de koets symbool kwam te staan voor vrijheid werd bevestigd tijdens de Nationale Energie Manifestatie 1955, kort E55. De tentoonstelling werd tien jaar na de bevrijding gehouden in Rotterdamse Ahoy. De E55 werd georganiseerd om te laten zien hoe Nederland zich na de wederopbouw herpakt had. In Trouw werd geschreven dat energie stond voor wilskracht, veerkracht en inzet van het Nederlandse volk.¹³⁰ Tevens werden de nieuwste innovaties op het gebied van ruimtevaart, televisie en grondstoffenwinning tentoongesteld. Karel Appel maakte een honderd meter lange muurschildering samen met andere opkomende Nederlandse kunstenaars. Het hart van de tentoonstelling werd gevormd door het zogenaamde *Nationaal Paviljoen*.

In het Nationaal Paviljoen werden de oorlogsjaren en de wederopbouw gesymboliseerd. Wanneer de bezoekers het Ahoy-gebouw binnengingen, liepen zij door een donkere, grauwe gang die de oorlogsjaren in Nederland verbeeldde. Aan het einde van de tunnel was het licht te zien. Hier stond de Gouden Koets in het midden van de hal onder de felle spots. In Het Parool wordt de betekenis van deze visuele vertelling uitgelegd:

Wij leven in een democratisch land. Daarom zal het hart van de E55 een Nationaal Paviljoen zijn, waar getoond wordt hoe ons land de ellende van de oorlogsjaren heeft doorgemaakt en hoe het zijn daarna democratische

---

¹²⁸ Onbekend, 'Staten-Generaal in oude glorie hersteld De Koningin, terwijl zij leest', *De Tijd*, 22 september 1948.

¹²⁹ Onbekend, 'Ruim f 50 Mille bracht tentoonstelling Gouden Koets', *Algemeen Handelsblad*, 19 september 1949.

¹³⁰ Onbekend, 'E55, de grootste nationale manifestatie van Nederlands kunnen', *Trouw*, 17 mei 1955.

vrijheden heeft verworven en gebruikt. Het paviljoen geeft een synthese van het wonder der snelle wederopbouw. In het midden van dit paviljoen, als symbool van onze nationale eenheid, de Gouden Koets.¹³¹

Uit de berichtgeving in de krant wordt helder dat de E55 een volkomen Nederlandse vertoning moest voorstellen waarbij Nederlanders trots mochten zijn op wat de afgelopen jaren bereikt was. De journalist van het *Parool* noemt de herwonnen welvaart 'het wonder van Nederland'. Dit is een retoriek waarop het beeld van de Gouden Koets naadloos aansluit. Wederom wordt de koets in verband gebracht met nationale trots en zo met Nederlandse zelfverheffing. Deze nationale kenmerken worden getekend door vrijheid, democratie en eenheid. Begrippen die na de oorlog zijn opgenomen in de Nederlandse identiteit.

Een mooie toevoeging komt uit een inzending in de *Telegraaf* van een man, Frits, die als gids werkt op de tentoonstelling. De man schrijft dat hij weinig kennis had van wat er speelde toen hij aangenomen werd. In de maanden van de tentoonstelling leerde hij hoe hij bezoekers moest rondleiden. Hij vond het leuker om toeristen en buitenlanders te begeleiden omdat die daadwerkelijk geïnteresseerd waren in de technische innovaties, de architectuur en de kunst die te zien was. De Nederlanders daarentegen vroegen hem meteen waar ze de Gouden Koets konden zien, alsof dat het enige was dat telde.¹³² Hieruit blijkt dat de Gouden Koets een belangrijke plek innam voor de Nederlanders.

Treffend is het feit dat in het verhaal van Nederland en het succes na de oorlog op het gebied van innovatie, architectuur, kunst, scheepsbouw, luchtvaart en nijverheid niet gesproken wordt over de koloniën die op de koets juist onderdeel uitmaken van de Nederlandse eenheid. Het lijkt alsof de opbrengsten van de varende tentoonstelling de wederopbouw hebben gefinancierd. In deze tijd werd echter genadeloos oorlog gevoerd in Indonesië om de kolonie niet kwijt te raken. Daarnaast heeft de voormalige kolonie een grote bijdrage geleverd aan de welvaart in Nederland na de oorlog. Indonesië heeft uiteindelijk vier miljard gulden 'schulden' betaald voor hun onafhankelijkheid.¹³³ De hiërarchie die op de koets terug te vinden is, wordt na de oorlog bevestigd. De koloniën worden niet genoemd in de viering van een hersteld Nederland.

Niet lang voor de E55 tentoonstelling, in december 1954, was de koets naar de Ridderzaal gereden vanwege de ondertekening van Het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden. In het statuut werden Suriname en de Antillen gelijkgesteld aan Nederland onder één soeverein, de koningin. In een samenvatting van het statuut staat: 'Het hoogste orgaan is de Koning, de regering voerend van het koninkrijk en van elk der landen. [...] Het is

---

¹³¹ Onbekend, 'E55, geen tentoonstelling maar een nationale manifestatie', *Het Parool*, 7 mei 1955.

¹³² Frits, 'De Gids moet meer weten dan in zijn Boekje staat', *De Telegraaf*, 18 juni 1955.

¹³³ Lambert Giebels, 'De Indonesische Injectie. Bijdrage aan de wederopbouw Nederland', *De Groene Amsterdammer*, nr. 1, 5 januari 2000.

niet nodig, dat de vertegenwoordiger uit Nederland afkomstig is; hij moet Nederlander zijn; alle Surinamers en Antillianen zijn trouwens Nederlanders.¹³⁴ De koningin, in dit geval Juliana, wordt zowel geponereerd als de verbindende factor. Het is een interessante keuze van het koningshuis om uit te rijden in de Gouden Koets. Op het paneel 'Hulde der koloniën', buigen de zwarte mensen voor de Hollandse maagd. De veronderstelde gelijkheid uit het Statuut is lastig terug te vinden op de Gouden Koets. Geloofde het koningshuis dat de afbeeldingen alle Nederlanders vertegenwoordigden? Toch was deze aangelegenheid een feest. In verschillende kranten wordt het een 'Tweede Prinsjesdag' of 'Prinsjesdag in de winter' genoemd.¹³⁵

Voorheen werd de Gouden Koets voornamelijk gezien als een sprookje. Er is verondersteld dat het rijtuig werd gemaakt en gebruikt om eenheid onder de Nederlandse bevolking te stimuleren. Tijdens de E55 werd de koets pas letterlijk op de manier gepresenteerd. Daarnaast krijgt het rijtuig een nieuwe betekenis: de betekenis van vrijheid en democratie. De Gouden Koets was het symbool voor de wederopbouw.

Bommen en bezwaren (1963-2002)

In de opvolgende jaren blijft de Gouden Koets vooral met Prinsjesdag in gebruik. Veel nieuw, buitengewoon taalgebruik over het rijtuig is niet terug te vinden. De enige kleine verschuiving is dat het 'sprookje van de Gouden Koets' afwisselend wordt gebruikt met 'het sprookje van Prinsjesdag'. Dit toont aan dat de koets voor Nederlanders thuishoort in de traditie van Prinsjesdag. Het is een ritueel object geworden, een onderdeel van een gestructureerde ceremonie. Noemenswaardig is de schaalvergroting waarbinnen deze festiviteiten gevolgd konden worden door de komst van de televisie. Vanaf het begin van de jaren vijftig werd Prinsjesdag ieder jaar opnieuw uitgezonden. Heel Nederland kon meegenieten van de traditie van de Gouden Koets.

Een van de grootste uitzendingen in de jaren zestig was de bruiloft van prinses Beatrix. Op 10 maart 1966 stapte Beatrix in het huwelijksbootje met Claus van Amsberg. In de kranten wordt geschreven dat het die dag niet druk is in het regenachtige Amsterdam. Nederland keek liever vanachter de televisie.¹³⁶ De meningen verdeeld over de Duitser. De herinneringen aan de oorlogstijd stonden nog vers in het geheugen van vele Nederlanders, maar hij mocht niet

---

¹³⁴ W.H. Van Helsdingen, "HET STATUUT VOOR HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN." *De West-Indische Gids* 35 (1955) 182-191, aldaar 182.

¹³⁵ Onbekend, 'Plechtige bevestiging van het Statuut met de West', *Trouw*, 16 december 1954; Onbekend, 'Gouden Koets ongewone verschijning in december', 15 december 1954; Onbekend, 'Morgen wordt Statuut plechtig bevestigd', *Amigoe di Curacao : weekblad voor de Curacaosche eilanden*, 14 december 1954.

¹³⁶ Onbekend, 'Politie had handen vol aan ordeverstoorers', *Algemeen Handelsblad*, 10 maart 1966.

beoordeeld worden op zijn nationaliteit, schrijft de Volkskrant.¹³⁷ Toch hadden velen hun bedenkingen bij het huwelijk. In Amsterdam verzette een grote groep jongeren, beter bekend als de Provo's, zich op een uitgesproken manier tegen deze verbintenis.

Op de dag van het huwelijk verzamelden zo'n vijftienhonderd jongeren zich bij het standbeeld van de Dokwerker op het Johan Daniëls Meijerplein. Op de Spuistraat en de Keizersgracht werden rookbommen voor en achter de Gouden Koets gegooid. In de Keizerstraat was de oproer zo hevig dat de politie moet ingrijpen. Het bruidspaar in de Koets bleef rustig doorzwaaien. 'De duizenden Nederlanders achter de televisie kregen niet mee wat er in Amsterdam gebeurde', wordt in het Algemeen Handelsblad geschreven.¹³⁸ Volgens het blad heeft de politie de opdracht gekregen niet provocerend op te treden, wat naar mening van de auteur gelukt is: er werden slechts een paar tikken werden uitgedeeld. In andere kranten wordt het tegenovergestelde beweerd. Er wordt geschreven dat de politie fel had opgetreden en moeite had om de oproer onder controle te krijgen. Verschillende toeschouwers werden onder de voeten gelopen.¹³⁹

Natuurlijk hebben deze gebeurtenissen geen directe betrekking op het object de Gouden Koets. De provo's verzetten zich tegen interne aangelegenheden van het koningshuis. Deze aangelegenheden waren door de *performing monarchy* niet meer persoonlijk. Alles werd gedeeld. Daarnaast geven de gebeurtenissen tijdens het huwelijk van Beatrix en Claus inzicht in hoe de mystificatie van het koningshuis afgewisseld wordt met demystificatie.¹⁴⁰ Het koninklijke sprookje wordt tegelijkertijd omarmd en afgewezen. De aangelegenheid van een huwelijk wakkerde ook weer het romantische van de Gouden Koets beeld aan. Zo maakte de Zangeres Zonder Naam een nummer over de Gouden Koets waarin zij zingt over een 'sprookjespaar in een Gouden Koets'.¹⁴¹ De Gouden Koets is onlosmakelijk verbonden aan de pracht en praal van het koningshuis, het wordt tevens de belichaming van deze pracht en praal waartegen woede en onbegrip geuit worden.

Met de komst van Beatrix verdween langzaam het aan sprookjesachtig refererende discours over het koningshuis. Haar afstandelijkheid jegens haar volk en de media, kwam de *performing monarchy* niet ten goede. Daarnaast groeide de groep Republikeinen in Nederland. Na de onrust van het huwelijk in 1966 werd de Gouden Koets alleen nog maar met Prinsjesdag uit de stallen gehaald. De eerste grote feestdag die volgde was het volgende

---

¹³⁷ Jan Brouwer, 'Zaken rond de troon', in: (red.) Peter Heiden van den Kessel, Alexander van: *Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945* (Amsterdam 2010) 114.

¹³⁸ Onbekend, 'Politie had handen vol', *Algemeen Handelsblad*.

¹³⁹ Onbekend, 'Paniekerige politie onderdrukte met grote moeite de ongeregelheden', *Nieuwsblad van het Noorden*, 8 maart 1966.

¹⁴⁰ Deploige en Deneckere, *Mystifying the Monarch*, 10.

¹⁴¹ Zangeres Zonder Naam, 'In 'n Gouden Koets' (1966), op B-kant *Bedankt lieve ouders*, Weert: Telstar, https://www.youtube.com/watch?v=jGinx1SX_5k&ab_channel=nick (21-10-2020).

huwelijk, dat van prins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta in februari 2002. In de tussen 1966 en 2002 had de Gouden Koets nog meer stilgestaan dan gewoonlijk. Wat velen niet weten is dat de koets al dikwijls in het museum heeft gestaan. Alleen werd het rijtuig niet tentoongesteld vanwege de omstreden panelen. De panelen waren in die tijd geen thema van discussie.

Al in 1963 was het rijtuig te bewonderen bij de opening van het Museum Nienoord, het Nationaal Rijtuigmuseum in Leek. De Gouden Koets werd lange tijd geëxposeerd als onderdeel van de voertuiggeschiedenis. De eerste tentoonstelling na 1966 was dan ook de tentoonstelling in het Autotron in Drünen. De tentoonstelling werd speciaal gewijd aan Spijker. Museumdirecteur Marc Taminiau vertelde dat de Gouden Koets een trekpleister was: 'En dan hebben we als klapstuk natuurlijk de gouden koets in huis. Ik ben erg blij dat we die hebben mogen lenen, want al is Spyker vooral een automeerk, de gouden koets is toch zonder meer het beroemdste produkt van de fabriek.'¹⁴² Dit laat tevens zien dat het rijtuig gezien wordt als onderdeel van de autogeschiedenis. Iets wat vaak vergeten wordt in de hedendaagse zoektocht naar betekenis. Met eenzelfde insteek werd de koets vijf jaar later tentoongesteld in Paleis het Loo ter gelegenheid van de Wereldkampioenschappen Vierspannen. Het laat zien dat de koets ook gecontextualiseerd werd als vakmanschap. Zo wordt in het Parool het maakproces en de materialen uitvoerig beschreven. Waarbij het, inmiddels bekende, verhaal van de borduursels, het houtwerk en Van der Waay opnieuw verteld wordt.¹⁴³ In musea blijft de Gouden Koets gewaardeerd worden als een fraai ambachtelijk kunstwerk. Deze praktische interpretatie wordt benadrukt wanneer de Gouden Koets in 2015 terugkeert naar Paleis het Loo en 'Hulde aan de Koloniën' naar de muur gedraaid wordt. Of dit een bewuste keuze was, wordt niet bevestigd door conservator Paul Rem. 'Maar het is wel voorstelbaar', vertelt hij.¹⁴⁴

De tentoonstellingen die vervolgens veel aandacht hebben gekregen draaiden meestal om de huwelijken van de favoriete prinsen en prinsessen. In 2002 was er een tentoonstelling te zien in de Nieuwe Kerk over de koninklijke trouwerijen ter gelegenheid van het aankomende huwelijk van Maxima en Alexander: 'Ja, Ik wil'. Tijdens het huwelijk zelf kreeg de Gouden Koets veel meer aandacht. De koets werd bekogeld met de bekende verfbom.

Ook Willem Alexander en Máxima konden niet in rust van de rijtoer genieten. Net zoals bij Beatrix waren veel Nederlanders niet blij met de partnerkeuze van Willem Alexander. De vader van prinses Máxima, Jorge Zorreguieta, was staatssecretaris van Landbouw en Veeteelt in de regering van de Argentijnse dictator Videla. In zijn regeringstijd waren er veel

---

¹⁴² Onbekend, 'Spijker terug in al haar grootheid', *Algemeen Dagblad*, 2 april 1977.

¹⁴³ Onbekend, 'Gouden Koets In het Rijksmuseum Paleis Het Loo', *Het Parool*, 28 juli 1982.

¹⁴⁴ Onbekend, 'Veel belangstelling voor Gouden Koets op het Loo', *NOS*, 27 augustus 2015, <https://nos.nl/artikel/2054294-veel-belangstelling-voor-gouden-koets-op-het-loo.html> (23 november 2020).

verdwijningen en martelingen van gewone burgers, vaders, zoons en broers. Op de dag van de bruiloft werd het Koningsplein in Amsterdam omgedoopt tot het *Witte Plein*. De actievoerders deden dit in solidariteit met de Dwaze Moeders die al vanaf 1977 elke donderdagmiddag om half vier rondjes lopen op de Plaza de Mayo in Buenos Aires. De Dwaze Moeders dragen witte hoofddoekjes. De ongeveer duizend antimonarchisten die zich verzameld hadden op het plein verzetten zich met veel geluid.¹⁴⁵ De demonstranten gooiden met wc-rollen en rookbommetjes. De spandoeken werden hooggehouden. Toen de Gouden Koets met het bruidspaar erin langreed, wist Sjaak Vrugt zich los te maken van de menigte en gooide een verbommetje met witte verf op de koets. Op de beelden is te zien hoe een lakei de verf direct en behendig wegveegt. De 'witte waterwerper' werd vrijwel meteen opgepakt.

Tijdens een persconferentie verklaarde Vrugt dat hij zich niet richtte tot de ingezetenen van de koets. In de NRC staat een aantal dagen na het voorval:

Het symbolische 'bommetje' was volgens hem niet gericht tegen de personen die in de gouden koets zaten, maar tegen het instituut dat door de gouden koets wordt vertegenwoordigd. 'Het [bommetje] liet zien dat deze gouden pracht en praal bevlekt is', aldus de 'waterwerper'. Hij noemt zijn daad 'volstrekt onschuldig' en symbolisch voor de vrijheid van meningsuiting, die hier met voeten werd getreden door de manier waarop de overkill aan leger en politie optrad, tegen al even onschuldige spandoeken, borden en mensen. De man verwijst naar de zijns inziens 'buitenproportionele aantasting van artikel 1 van de Grondwet' en schrijft: 'in Nederland is iedereen gelijk, maar de Oranjes staan daarboven.'¹⁴⁶

Hier is terug te zien dat de Gouden Koets door de jaren heen de belichaming is geworden van het koningshuis en alles waar het voor staat. Met het feit dat het koningshuis 'bevlekt' is, doelt hij op het privilege en de onschendbaarheid die de leden bezitten. Voor gewone niet-Europeanen is het niet gemakkelijk om een verblijfsvergunning te verwerven, voor een partner van Oranje wel. Vrugt gaf aan solidair te zijn met de slachtoffers van het Videla-regime. De Gouden Koets stond voor de aanwezigen op van het Witte Plein symbool voor de privileges van het koningshuis.

Bij beide huwelijken is te zien dat de koets als zodanig weinig kritiek ondervangt, maar de kritiek wordt geuit op hetgeen de koets belichaamt. Het gaat met name om de keuzes die het koningshuis maakt en de privileges die de leden ervan beschikken. Beide protesten

---

¹⁴⁵ Ander Amsterdam, 'Het Witte Plein, protest bij het Koninklijk Huwelijk 2002', 23 mei 2011, https://www.youtube.com/watch?v=dQWV2aHDgM4&t=132s&ab_channel=AnderAmsterdam (2 november 2011).

¹⁴⁶ Onbekend, "Bommetje niet tegen prins", *NRC*, 8 februari 2002.

hebben een duidelijk antimonarchistisch karakter en zijn solidair met de slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Bij Beatrix en Claus verwezen de jongeren naar de slachtoffers van de holocaust en bij Willem Alexander en Máxima betrof het de verdwijningen van de jonge mannen en vaders uit militaire en niet-militaire gezinnen. De Gouden Koets was een doelwit om een boodschap over te brengen. De koets symboliseerde de kooi waarin het bevoorrechte koningshuis plaatsnam.

Conclusie

Het is vanaf het begin helder dat er voor- en tegenstanders zijn van de Gouden Koets, of eerder voor- en tegenstanders van de monarchie. Rössing schreef vol bewondering over het 'Sprookje van de Gouden Koets'. Een begrip dat snel werd overgenomen en ook altijd is blijven bestaan, maar niet zonder tegenspraak. Het sprookje van de koets behoorde tot een (on)bewuste strategie van het koningshuis om zich meer open te stellen naar het publiek: de *performing monarchy*. Een manier waarop de monarchie opnieuw relevant werd. Alleen de socialisten bleven zich vanaf het begin af aan verzetten tegen deze 'façade'.

De verandering van het begrip van de Gouden Koets kwam in de tijden na de Tweede Wereldoorlog. Vanaf het ontstaan moest de Gouden Koets de eenheid van het Nederlandse volk symboliseren en uitdragen. Het rijtuig werd ingezet om geld op te halen voor het Julianafonds dat meehielp aan de wederopbouw. Uiteindelijk werd de koets als het middelpunt van de E55 gepresenteerd als het nationale symbool voor vrijheid en eenheid. Na de oorlog werd de koets twee maal onder vuur genomen door antimonarchisten. Zij bekogelden de koets met rook- en verfbommen. Dit waren voornamelijk uitingen tegen de monarchie of tegen de keuzes van de troonopvolger. De koets was de representatie van het koningshuis. Na 1966 werd de koets vaak tentoongesteld waarbij het ging over de details van het ambachtswerk en vakwerk. Het rijtuig werd gewaardeerd als kunstwerk, maar ook als onderdeel van de autogeschiedenis.

De Gouden Koets kreeg vanaf 1896 verschillende lagen aan betekenis. De geschiedenis laat zien dat erfgoed niet statisch is, maar verandert. Verschillende groepen in de samenleving maken claims op de betekenisgeving van het rijtuig. Dit is een belangrijk onderdeel van dynamisch erfgoed. De koets heeft meerdere duidingen. Deze invullingen bestaan naast elkaar of volgen elkaar op.

Hoofdstuk 3: Omstreden erfgoed

De Gouden Koets is een schoolvoorbeeld van een *invented tradition*. De koets is gemaakt in een tijd waar nationalisme de verdeelde Nederlandse burgers moest verbinden. Deze nationalistische manier van zelf-representatie is in alle hoeken en gaten van de koets terug te vinden. Maar wat betekent dit nu nog? De Gouden Koets wordt ervaren als echt en authentiek. Het rijtuig is voor veel Nederlanders cultureel erfgoed geworden en zo een onderdeel van hun Nederlandse identiteit. Echter lijkt de Gouden Koets Nederlanders niet meer te verbinden. De koets is vanaf 2011 voornamelijk bekend geworden door de discussie die is ontstaan rondom het paneel 'Hulde der Koloniën'. In dit hoofdstuk zijn verschillende personen die de discussie hebben getekend aan het woord gelaten. De discussie gaat over slavernij, onderdrukking en erkenning versus monarchie, traditie en verlies. De interviews geven een inzicht in hoe de betekenis van de Gouden Koets veranderd is, hoeveel verschillende ideeën naast elkaar bestaan en hoe men daarmee omgaat.

Haal het eraf (2011)

De eerste kritiek, die ook media-aandacht kreeg, kwam in 2011 van Jeffry Pondaag (Komitee Utang Kehormatan Belanda), Harry van Bommel (Socialistische Partij), Barryl Biekman (Landelijk Platform Slavernijverleden) en Mariko Peters (GroenLinks). Zij plaatsten een oproep in NRC Next om het paneel 'Hulde der Koloniën' van de koets te verwijderen en in een museum te plaatsen. Centraal in hun brief stelden zij: 'In de koloniale tijd en de nadagen van de slavernij leek een dergelijke afbeelding heel gewoon. Nu herinnert ze ons aan een gruwelijke periode in de Nederlandse geschiedenis.'¹⁴⁷ In de oproep wordt een beroep gedaan op erkenning. De schrijvers wilden laten zien dat Nederland een pijnlijke geschiedenis kent die niet verteld en gedeeld wordt. Zij pleitten voor een excuses van de overheid aan alle nazaten van de onderdrukten volken in het koloniale verleden. De eerste stap in de goede richting zou zijn wanneer Beatrix het paneel in het museum zou laten plaatsen.¹⁴⁸

Het initiatief van deze oproep in het NRC kwam van Harry van Bommel, toen Tweede Kamerlid voor de SP. Het idee ontstond naar aanleiding van een betoog dat Jeffry Pondaag hield in de Tweede Kamer. Pondaag is de voorzitter van de stichting Comité Nederlandse Ereschulden en voert sinds 2008 rechtszaken tegen de Nederlandse staat over de oorlogsmisdaden tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Hij vertelt over de lobby in de Tweede Kamer: 'Aan het eind van het liedje heb ik dus die foto [van het paneel] naar voren gebracht. Dit moet over zijn. Want al jaren... Ik kook gewoon wanneer steeds weer die Gouden

---

¹⁴⁷ Van Bommel, 'Gouden Koets', *NRC*.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

Koets naar voren komt.¹⁴⁹ Al langere tijd waren Jeffry Pondaag en Harry van Bommel in contact. Pondaag zet zich al vanaf 2005 in tegen het onrecht dat Indonesië is aangedaan door de Nederlandse bezetter. Een van zijn belangrijkste projecten was het herstel van de slachtoffers van de genocide in het dorp Rawagede.¹⁵⁰

Pondaag wil duidelijk maken dat de Gouden Koets in een veel bredere context gezien en begrepen moet worden: in de context van het kolonialisme dat nog altijd zichtbaar is in de Nederlandse samenleving, maar niet gezien wordt. De Gouden Koets is zo'n overgebleven voorbeeld van de verheerlijking van het koloniale verleden. Op de vraag wat hij ziet als hij naar de koets kijkt, antwoordt hij: 'Je ziet toch die Javanen? Met die hoedjes. Ik vind dat gewoon een vernedering.'¹⁵¹ De Gouden Koets laat de 'rijkdom die gestolen is' zien.¹⁵² Pondaag doelt onder andere op de materialen waarvan de koets is gemaakt, het Djati hout uit Java en het ivoor van Sumatra. Dit is alleen niet het enige waar Pondaag op wil wijzen. Hij heeft het over de rooftochten uit het verleden; de verdeel en heers strategie voor Nederlands gewin; maar ook op de schuldbetalingen die Indonesië na de onafhankelijkheid aan Nederland moest betalen.¹⁵³ Nederland heeft alles gestolen. Pondaag benadrukt dat zijn doel is om het kolonialisme te laten zien. Hij geeft hierbij aan dat het hem niet om slavernij gaat dat wel bediscussieerd wordt in de maatschappij. Ook de discussies rond de Gouden Koets gaan dikwijls over slavernij.¹⁵⁴ Het draait niet alleen om de Gouden Koets, maar om grote overkoepelende koloniale structuren in de samenleving. Erfgoed krijgt betekenis in het heden, maar wanneer er vraagtekens bij erfgoed gezet worden, komen diepere historische vraagstukken naar boven.¹⁵⁵

Barryl Biekman geeft ook aan dat zij zich al lange tijd verzette tegen de Gouden Koets.

---

¹⁴⁹ Interview Jeffry Pondaag, bijlage 7, 4:54-6:31.

¹⁵⁰ Tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië viel een groep Nederlandse militairen het Javaanse dorp Rawagede binnen. Tijdens dit offensief vermoorden zij honderden mannen, mannen die vluchtten en werden gevangen. Jeffry Pondaag heeft samen met advocate Liesbeth Zegveld gevochten voor eerherstel van de overlevende en nazaten van de slachtoffers. In 2009 spande zij een rechtszaak aan tegen de Nederlandse Staat met. Deze zaak wonnen zij, maar nog vele volgden met betrekking op de oorlogsmisdaden in Indonesië. Het aanklagen van de Nederlandse staat of militairen met betrekking tot de oorlogsmisdrijven in Indonesië wordt bemoeilijkt door de Verjaringswet van 1971. Hierin wordt beschreven dat alle oorlogsmisdrijven in Indonesië niet strafrechtelijk vervolgd kunnen worden. In 2010 won de zaak, maar dit is maar één voorbeeld uit de vele niet-erkende geweldplegingen in Indonesië uit de koloniale tijd. Jeffry Pondaag benadrukt dat ze niet willen dat de oorlogsmisdadigers de gevangenis in moeten, maar dat het gaat om erkenning. Voor meer informatie over de Verjaringswet '71 en het verloop van de rechtszaken zie Maurice Swirc 'Kabinet-De Jong stopte Indische oorlogsmisdrijven in de strafrechtelijke doofpot', *De Groene Amsterdammer*, 25 september 2019 en het interview met Jeffry Pondaag bijlage 7.

¹⁵¹ Pondaag, bijlage 9, 9:33-10:05.

¹⁵² Pondaag, bijlage 9, 4:54-6:31.

¹⁵³ Giebels, 'De Indonesische Injectie'.

¹⁵⁴ Pondaag, bijlage 7, 16:20-17:18.

¹⁵⁵ Cynthia Scott, 'Sharing the divisions of the colonial past: an assessment of the Netherlands–Indonesia shared cultural heritage project, 2003–2006', *International Journal of Heritage Studies* 20 (2014) 2, 181-195, aldaar 183.

De oproep kwam voor Biekman onder andere naar aanleiding van het Internationale jaar voor mensen van Afrikaanse Afkomst dat in 2011 werd uitgeroepen door de Verenigde Naties.¹⁵⁶ Volgens haar sloten de politici zich later aan. Biekman wil aanduiden dat sommige actievoerders, zoals zichzelf en Jeffry, al hun hele leven bezig zijn met deze emancipatiestrijd. Dit wordt vaak niet opgemerkt, omdat de media liever aandacht besteedt aan de populaire nieuwkomers.¹⁵⁷ Harry van Bommel vertelt dat hij Biekman gevraagd had om de brief te ondertekenen omdat hij wist dat zij al lange tijd met deze thema's bezig was. De groep bracht hun standpunten samen. Zo wordt in de oproep gesproken over de massamoord in Rawagede en de dreigende sluiting van het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden, NiNsee, in 2011 het enige kenniscentrum over dit verleden.¹⁵⁸ De afsluiting van de brief begint met de woorden: 'Wij hopen van harte dat de Nederlandse regering met de vaderlandse geschiedenis in het reine kan komen en naar Australisch en Amerikaans voorbeeld ruimhartig excuses zal aanbieden aan de nabestaanden van de Nederlandse koloniale onderdrukking en het geweld dat soms daaruit voortkwam.'¹⁵⁹ Het paneel 'Hulde der koloniën' in het museum, zou een stap in de goede richting zijn om die excuses kracht bij te zetten. Op 16 september 2011, vier dagen voor Prinsjesdag, werd het pleidooi gepubliceerd 'Dat sloeg toen in als een bom kan ik je vertellen,' vertelt Van Bommel.¹⁶⁰

De reacties van buitenaf waren wisselend. Van Bommel legt uit dat het hem op flinke kritiek kwam te staan binnen de SP.¹⁶¹ Dit is opmerkelijk aangezien de SP in 2006 samen met CDA een voorstel deed om een Nationaal Historisch Museum op te richten.¹⁶² Fractievoorzitter van de CDA Maxime Verhagen zag de aanleiding als volgt:

Als je kijkt naar het mislukte integratiebeleid in het verleden, blijkt dat dit [...] niet werkte, omdat wij te nonchalant waren over onze eigen identiteit, over onze eigen waarden en normen en sociaal-culturele tradities. Een museum dat met name ook de geestelijke grondslagen van onze natie laat zien, kan daar een bijdrage aan leveren.¹⁶³

Er werd beloofd dat er aandacht zou zijn voor meerdere visies, maar dat bleek een lastige belofte toen Van Bommel de oproep tegen de Gouden Koets in de krant plaatste. De invulling van 'onze eigen identiteit' blijkt nog erg eendimensionaal. Harry van Bommel verklaart de

---

¹⁵⁶ Interview Barryl Biekman, bijlage 8a.

¹⁵⁷ Biekman, bijlage 8a.

¹⁵⁸ Van Bommel, 'Gouden Koets', *NRC*.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ Interview Harry van Bommel, bijlage 9, 3:06-3:25.

¹⁶¹ *Ibidem*, 0:05-0:39.

¹⁶² De ideeën voor een Nationaal Historisch Museum lagen al op tafel sinds 2001.

¹⁶³ Rosan Hollak, 'Wat nou museum?; Concept van Nationaal Historisch Museum staat ter discussie; Nationaal Historisch Museum Analyse', *NRC Handelsblad*, 7 juli 2007.

afkeurende reactie binnen de partij door de lokaliteit van de partij. Hij legt uit: 'De SP is natuurlijk in hoge mate een partij van het platteland en op het platteland dringen zo'n inzichten minder snel door. [...] Je kunt je voorstellen dat in een stadsdeel als Amsterdam Zuidoost zo'n discussie over Zwarte Piet en Zwarte Piet op school volstrekt anders verloopt dan in Oss.'¹⁶⁴ Ook Irene Stengs ziet dat de discussie lokaal anders gevoerd wordt dan in de grote steden: 'Dus je ziet een anti-elite, anti-bestuur, anti-Randstedelijk denken. Een soort van oppositie [ontstaan].'¹⁶⁵

Barryl Biekman vertelt dat de voorzitter van de Tweede Kamer het, net als minister-president Rutte, een 'bizar' voorstel noemde.¹⁶⁶ Op de wekelijkse persconferentie sprak Rutte zelfs over geschiedvervalsing: 'Onzin, we gaan de Gouden Koets niet vernielen en de geschiedenis kun je niet herschrijven.'¹⁶⁷ De claim van de vier actievoerders is echter niet om de geschiedenis te herschrijven, zij willen aandacht voor een genegeerd perspectief. Andere opiniemakers en historici reageerden eveneens verontwaardigd. Hoogleraar eigentijdse geschiedenis Doeko Bosscher reageerde in de Volkskrant met de woorden: 'De levende geschiedenis heeft haar eigen dwingende verhaal, miljoenen keren sterker dan een dood ding als een uit de Gouden Koets gezaagd paneel. Laat het klinken, geef het door.'¹⁶⁸ Ook historicus Susan Legêne vindt het van belang dat de koets blijft rijden: 'Ik vind het zelf juist belangrijk dat iedereen nu gaat kijken naar dat paneel.'¹⁶⁹ Het is een argument dat vaker naar voren komt. Erfgoed moet bewaard worden en uitgelegd worden.

Susan Legêne benadrukt dat de controverse over de Gouden Koets komt vanuit het begrip van Nederlands burgerschap. Dit burgerschap is een historisch gegroeid discours waarin wordt vastgehouden aan bepaalde culturele waarden en normen. Wanneer immigranten actief deelnemen aan de gemeenschap, worden ze geaccepteerd als burgers. Het Nederlandse cultureel burgerschap is echter normatief. Van mensen uit een andere cultuur wordt verwacht dat zij hun eigen verleden, normen en waarden achter zich laten.¹⁷⁰ Het verwijderen van de Gouden Koets, en het omstreden paneel, uit de openbare ruimte zou juist betekenen dat ook het *counter narrative* over het Nederlandse koloniale verleden en slavernijverleden niet meer gezien wordt. Er is vaker beweerd dat erfgoed een verbindende factor kan spelen in de samenleving, maar tegelijkertijd kan erfgoed juist verdeeldheid en

---

¹⁶⁴ Van Bommel, bijlage 9, 0:40-1:53.

¹⁶⁵ Irene Stengs, bijlage 12, 39:51-40:44.

¹⁶⁶ Biekman, bijlage 8a.

¹⁶⁷ Jan Hoedeman, 'Foute plaatjes op de koets', *De Volkskrant*, 17 september 2011.

¹⁶⁸ Doeke Bosscher, 'De geschiedenis moet spreken zoals ze spreekt', *De Volkskrant*, 22 oktober 2011.

¹⁶⁹ Onvoltooid Verleden Tijd, 'Slavernij Paneel op de Gouden Koets', *VPRO*, 19 september 2011, 10:18-10:40.

¹⁷⁰ Legêne, 'Gold and orange', 5 en 6.

conflict veroorzaken.¹⁷¹ Erfgoed is een politieke claim op wie de geschiedenis mag vertellen. In het geval van de Gouden Koets kan de vraag gesteld worden, wie bepaalt hoe het *counter narrative* verteld wordt? Zijn dat de actievoerders of de Nederlandse historici?

Naar aanleiding van de oproep werd Barryl Biekman uitgenodigd bij de dagelijkse talkshow Pauw & Witteman. De uitzending laat een spottende, cynische houding zien tegenover het verhaal dat Biekman probeert te vertellen, zowel bij de tafelheren als bij de andere gasten. In het programma wordt zij gevraagd te beschrijven wat ze op de koets ziet. Mevrouw Biekman noemt de knielende naakte mannen, tot slaaf gemaakten, die cadeautjes aanbieden aan de Hollandse Maagd. Het eerste wat Pauw opmerkt is dat het gemaakt is na de officiële afschaffing van de slavernij, na 1863. Een argument dat vaak gehoord wordt en in principe waar is. Dit betekent echter niet dat de gevolgen van de slavernij niet meer zichtbaar zijn. Dit maakt Biekman ook duidelijk. Ze betoogt dat de makers van de panelen nog altijd een koloniale *mindset* hadden. Deze beelden moeten begrepen worden in de context van het slavernijverleden, legt ze uit. Het wordt wel begrepen binnen de context van Prinsjesdag met alle pracht en praal, maar niet in de geschiedenis.¹⁷² Halverwege het gesprek vraagt Witteman: 'Is het aanbieden van geschenken aan de koningin, want dat is wat er gebeurd hè, door slecht geklede mannen, is dat per definitie een misdaad?'¹⁷³ Het lijkt alsof de tafelgasten en de tafelheren het betoog van Biekman niet serieus nemen.

Het zijn reacties die passen in de Nederlandse geschiedenis. Antropologe Gloria Wekker ziet dit als gevolg van het Nederlandse culturele archief. In haar boek *Witte Onschuld* beschrijft zij dit als: 'de manier waarop we denken, dingen doen en naar de wereld kijken, in wat we aantrekkelijk vinden, in de manier waarop onze affectieve en relationele economieën zijn georganiseerd en onderling verbonden zijn.'¹⁷⁴ Daarnaast merkt antropologe Markha Valenta op dat ondanks de toenemende publieke zichtbaarheid van het slavernijverleden dit niet empathisch geïnternaliseerd wordt door Nederlanders. Slavernij blijft voor veel Nederlanders iets van 'hen' en niet van 'ons' en iets van 'toen en daar'.¹⁷⁵ Het fragment van Pauw & Witteman en de andere reacties laten zien dat het culturele archief in Nederland zich concentreert op het verhaal dat de Nederlanders zelf geschreven hebben, waarin afstand wordt genomen van andere vertellingen.

In de interviews van dit onderzoek kwam tevens de vraag naar voren waar deze

---

¹⁷¹ Helaine Silverman en D. Fairchild Ruggles (red.), *Cultural Heritage and Human Rights* (New York 2017) 3.

¹⁷² Pauw & Witteman, 'Barryl Biekman over racisme op de Gouden Koets', VARA, 16 september 2011, 2:10-2:28, https://www.youtube.com/watch?v=6zT1S2PFS6o&ab_channel=Pauw%26Witteman (31-10-2020).

¹⁷³ Ibidem, 4:49-4:59.

¹⁷⁴ Gloria Wekker, *Witte Onschuld. Paradoxen van kolonialisme en ras* (Amsterdam 2017) 33.

¹⁷⁵ Valenta Marka, 'Onze wreedheden, onze opstanden. Slavernijgeschiedenis als vaderlandse geschiedenis', *Beleid en Maatschappij* 46(2019) 2, 286-293, aldaar 287.

verdedigende reacties vandaan komen. Harry van Bommel heeft begrip voor de tegenargumenten. Je kijkt naar een historisch object 'met de kennis van nu'.¹⁷⁶ Van Bommel ziet in dat de Gouden Koets of ander kritisch erfgoed in een bepaalde tijdgeest ontstaan zijn. Hij gelooft echter niet dat dit betekent dat je niet mag oordelen over het verleden:

[...] maar met die lijn van denken, die school, ben ik het niet mee eens. Ik denk dat er universele mensenrechten zijn die altijd en overal gelden. [...] Op basis daarvan kun je het verleden en het handelen van politici in het verleden veroordelen, terecht meen ik.¹⁷⁷

De verdedigende reacties komen volgens Pondaag uit schuldgevoel. Hij reageert kordaat op dezelfde vraag: 'Wat jij zelf zegt. Jij hebt schuldgevoelens.' Terwijl ik vind dat jij die niet moet hebben.¹⁷⁸ Beide opmerkingen benadrukken het begrip van de Nederlandse witte onschuld zoals Gloria Wekker dit beschrijft:

Verlies van onschuld, namelijk de werking van ras kennen en erkennen, leidt niet automatisch tot schuldbesef, berouw, schadeloosstelling, erkenning, verantwoordelijkheid en solidariteit, maar kan juist racistische geweld oproepen, en resulteert vaak in de voortgaande verdoezeling van structureel racisme.¹⁷⁹

De oproep in 2011 en de reacties die daarop kwamen, laten zien dat de Gouden Koets van een sprookje en ambachtelijk kunstwerk veranderde in het middelpunt van een politiek debat over kolonialisme en racisme. De oproep in 2011 startte de discussie over het paneel van de Gouden Koets. Deze discussie was echter een onderdeel van grotere vraagstukken historische gegroeide structuren over het macht en identiteit. Het was een onderdeel van een emancipatie strijd tegen de manier waarop het koloniale verleden van Nederland herinnerd werd.

De Grauwe Koets (2015)

De discussie werd nieuw leven ingeblazen na Prinsjesdag 2015. De Gouden Koets werd van de weg gehaald en de vijf jaar durende restauratie werd in gang gezet. Naar aanleiding van restauratie ontstond de Actiegroep de Grauwe Koets. Zij schreven een open brief die via facebook en dat op verschillende andere online kanalen gedeeld werd. Na de bekendmaking van de restauratie in augustus 2015 kondigde de actiegroep een demonstratie aan die op 5 september, twee weken voor Prinsjesdag, plaatsvond. De demonstranten verzamelden zich

---

¹⁷⁶ Van Bommel, Bijlage 9, 8:22-10:15.

¹⁷⁷ Van Bommel, bijlage 9, 10:26-11:21.

¹⁷⁸ Pondaag, bijlage 7, 44:25-44:48.

¹⁷⁹ Wekker, *Witte Onschuld*, 33.

op het Museumplein in Amsterdam om te zorgen dat de Gouden Koets in het museum komt 'met de juiste historische context'.¹⁸⁰

De strekking van de brief was om de koets in een museum te laten plaatsen vanwege de koloniale propaganda op een van de zijpanelen.¹⁸¹ In de brief wordt ook gereageerd op het statement van Rutte in 2011:

Een bekend historicus, Mark Rutte, noemde het plan om het gewraakte paneel te verwijderen "bizar". "Het herschrijven van de geschiedenis door de Gouden Koets te vernielen, daar ben ik niet voor", zei hij op zijn wekelijkse persconferentie. Rutte had het mis. Door de Gouden Koets te verbieden, wordt de geschiedenis niet herschreven. Het is andersom: het paneel op de Gouden Koets zelf is een herschrijving, een ontkenning, een verdraaiing, ja een vervalsing van de grauwe Nederlandse geschiedenis. De mensen uit de voormalige Nederlandse koloniën hebben nooit hulde gebracht aan 'de Nederlandse maagd', laat staan dat ze vrijwillig hun levens en goederen in dienst hebben gesteld van de witte machthebbers. Dat een historicus deze geschiedvervalsing "geschiedenis" noemt, is bizar.¹⁸²

Deze opmerking laat zien dat de actievoerders zich bewust zijn van de maakbaarheid van de geschiedenis en inzien, dan wel in andere woorden, dat de Gouden Koets onderdeel is van een *invented tradition*. Birgit Meyer en Mattijs van de Port willen met betrekking tot erfgoed verder kijken dan de constructivistische ideeën over maakbaarheid. Erfgoed wordt in het heden ervaren als echt en waar, ook al zijn de erfgoedmakers zich bewust van de constructie.¹⁸³ Het wordt echter duidelijk dat in het geval van de Gouden Koets deze constructivistische claims juist belangrijk zijn om het onbekende perspectief naar voren te laten komen. Het is dan belangrijk in te zien wie de term erfgoed gebruikt en wanneer dit in gebruik is genomen. De actievoerders nemen het woord 'erfgoed' niet in de mond. Ze verzetten zich er zelfs tegen.¹⁸⁴

Het is opvallend dat de eerste opmerkingen over 'Nederlands cultureel erfgoed' opkomen in de tijd dat er kritische vragen gesteld worden bij het rijtuig. In 2011 en 2015 zijn deze berichten voornamelijk terug te vinden op *social media*. In 2020 neemt dit veelvuldig toe. Waarschijnlijk werd deze toename bespoedigd door de aankondiging van de tentoonstelling in het Amsterdam Museum. Musea zijn de plekken waar erfgoed bewaard en gemaakt wordt. De toename van de term erfgoed in tijd van de kritiek toont aan dat het erfgoedlabel een

---

¹⁸⁰ Christa Noëlla, 'De Grauwe Koets-Christa Noëlla', 15 september 2015, https://www.youtube.com/watch?v=SIJmFrLrvZ0&ab_channel=LKlover21, 2:43:-2:47 (02-11-2020).

¹⁸¹ Michiel de Rover (community), 'Open brief tegen de Gouden Koets', 20 juli 2015, <https://www.facebook.com/MichielDeR/posts/992408837446171> (28-09-2020).

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ Van de Port en Meyer, *Sense and Essence*, 2 en 3.

¹⁸⁴ Biekman, bijlage 8a.

politieke claim is. David Lowenthal schrijft: 'Het gaat om eigendom en controle. Als wij het verhaal niet vertellen of het vertellen controleren, gaat het niet meer over ons.'¹⁸⁵ Het is een vorm van vasthouden aan het verleden.

Op 5 september verzamelde zich een kleine groep demonstranten op het Museumplein in Amsterdam. Verschillende groepen en demonstranten houden toespraken, maken muziek of doen aan *spoken word*. De toespraken gaan over onderdrukking, vernedering en vooral over de continuïteit van het koloniale denken: 'Na 400 jaar denken Nederlanders dan dat er geen sporen meer zijn van het kolonialisme. Het onderwijs wordt niks aangehaald over het perspectief van de tot slaafgemaakten. Zwarte Pieten, zeehelden, Gouden Eeuw, Verlichting en het rondparaderen in de Grauwe Koets.'¹⁸⁶

Het is duidelijk dat de Gouden Koets niet op zichzelf staat. Antropologe Irene Stengs noemt het een *topical theme*, een 'deelelement van de totaal discussie'.¹⁸⁷ Zo kwam de Gouden Koets in 2011 tegelijkertijd op met de discussie over Zwarte Piet. De gebeurtenissen hebben niet direct een oorzakelijk verband, maar ze passen in een bredere sfeer van een roep om emancipatie die zowel in 2011 als in 2020 speelde. Daarbij moet benadrukt worden dat Jeffry Pondaag al langere tijd, en met een ander perspectief, zich verzette tegen de koets. Harry van Bommel ziet geen directe verbinding, maar 'in die zin heeft het de gevoeligheid in de samenleving en in de politiek vergroot'.¹⁸⁸ Wat wel opvalt aan deze hele discussie, is dat de urgentie opleeft in vlagen. De media verliest al snel aandacht voor deze onderwerpen.

Het museum (2020)

Negen jaar na de oproep laait de discussie opnieuw op. Dit maal naar aanleiding van de moord op George Floyd. Wereldwijd kwamen er Black Lives Matter groepen in beweging om te zorgen dat institutioneel racisme wordt aangepakt. Ook de Gouden Koets komt opnieuw in opspraak. De afbeelding van 'Hulde der Koloniën' is een voorbeeld van hoe het koningshuis ook een koloniaal instituut is. Een opvallende partij in de herleefde discussie is de Instagrampagina Politieke_Jongeren. Deze pagina wordt beheerd door Nugah Shrestha, Junior Lecturer Human Geography aan de Universiteit van Amsterdam. Hij startte op 7 juni 2020 een petitie met de oproep de Gouden Koets in een nog op te richten slavernijmuseum te plaatsen. De petitie is meer dan 8000 keer ondertekend en Shrestha is meerdere malen geïnterviewd over dit initiatief.

Zijn oproep tegen de Gouden Koets kwam onder anderen van zijn volgers. Via persoonlijke berichten kreeg hij de tip om hier iets mee te doen. Wanneer hij naar de koets

---

¹⁸⁵ Lowenthal, 'Fabricating Heritage', 18.

¹⁸⁶ Amandla Awetu, 'Gouden Koets: Univeristy of Colour', 7 september 2015, https://www.youtube.com/watch?v=fLDd_jCl2dQ&ab_channel=LKlover21 (02-11-2020).

¹⁸⁷ Interview Irene Stengs, bijlage 12, 14:05-15:12.

¹⁸⁸ Van Bommel, bijlage 9, 3:35-4:36.

kijkt ziet hij een vorm van onderdanigheid, een vorm van verheerlijking van het koningshuis: 'het is gewoon best wel raar als je erover nadenkt.'¹⁸⁹ Hij ziet een duidelijke verbinding met de Black Lives Matter beweging in die maanden. Shrestha meent dat door deze gebeurtenissen mensen meer bewustzijn hebben ontwikkeld over het koloniale verleden. Anders dan de benadering uit 2011, is dat Shrestha niet meteen de politiek hoeft te bereiken: 'Het is iets heel symbolisch.'¹⁹⁰ Hij legt uit dat het niet meteen een praktisch doel is zoals opnemen van het thema racisme in het middelbare onderwijs. Voor hem is het belangrijker dat mensen dit initiatief zien, erover nadenken en erover praten met familie en vrienden. Shrestha onderstreept dat er op televisie, met Prinsjesdag, geen context wordt gegeven. Hij is er zelfs van overtuigd dat een groot percentage van de bevolking niet eens weet wat er op de panelen te zien is. Het wordt niet uitgelegd.¹⁹¹

Erfgoed is emotioneel. Meyer en Van de Port onderzoeken waarom erfgoed, zelf met de wetenschap dat het geconstrueerd is, als authentiek ervaren wordt. Dit komt volgens hen door de *emphatic imagination*. Waarbij de gebruiker van erfgoed zich emotioneel gaat identificeren met een persoon, object of categorie. Dit wordt versterkt door de *aesthetics of persuasion* waarin letterlijk de kracht van erfgoed gevoeld wordt. Omdat erfgoed gemaakt is, moeten de toeschouwers overtuigd worden.¹⁹² Pieter Verhoeve, voorzitter van de Koninklijke Bond van Oranjeverenigingen, is zich bewust van de *invention of tradition* met betrekking tot het koningshuis.¹⁹³ Hij noemt zelf het voorbeeld van Koningsdag. Maar Verhoeve begrijpt het sensationele, het tastbare van erfgoedplekken. 'Daar is eeuwen over gedaan om die sfeer, die je alleen daar [op erfgoedplekken] vindt. Dat kun je ook nooit inhalen met een zoomsessie of door een kaart of boek te lezen. Het is een existentiële beleving, bijna, van huid en haar, daar ter plaatse.'¹⁹⁴ Verhoeve is van mening dat de koets weer gebruikt moet worden in de toekomst. Verhoeve ziet de Gouden Koets als een 'prachtig stuk erfgoed'.¹⁹⁵ Voor hem behoort de allure van Prinsjesdag met de Gouden Koets thuis in het ambt van de koning, maar dan moet wel de context uitgelegd worden. Verhoeve stelt:

Je kunt geschiedenis [niet opnieuw schrijven], en dat zou mijn aperte bezwaar zijn tegen het weghalen van de panelen en dan die panelen in een museum stoppen omdat ze je niet aanstaan. Ik ben er dan voor: leg het uit. Laat zien wat er op staat en waarom het erop staat.¹⁹⁶

---

¹⁸⁹ Interview Nugah Shrestha, bijlage 10, 10:57-11:41.

¹⁹⁰ Ibidem, 15:31-16:29.

¹⁹¹ Ibidem, 19:44-21:23.

¹⁹² Van de Port en Meyer, *Sense and Essence*, 1-3.

¹⁹³ Verhoeven, bijlage 11, 0:00-0:34.

¹⁹⁴ Ibidem, 20:55-21:20.

¹⁹⁵ Interview Pieter Verhoeve, bijlage 11, 5:18-5:56.

¹⁹⁶ Ibidem, 11:10-11:57.

Op de vraag aan wie de taak is om context en uitleg te geven, antwoordt hij: 'de eigenaar'.¹⁹⁷ Hij is tevens van mening dat erfgoed erg belangrijk is voor de Nederlandse samenleving. 'De mens is door en door historisch bepaald', vertelt hij.¹⁹⁸ De traditie van de Gouden Koets moet doorgegeven worden, maar wel op een nieuwe manier. Het moet 'meebewegen met de samenleving'.¹⁹⁹ Pieter Verhoeve kijkt op een traditionele manier naar het gebruik van de koets, maar wil een nieuwe invulling zien van Prinsjesdag. In zekere zin sluit de visie van Verhoeve aan op de oproep van Willem Frijhoff om erfgoed op een dynamische manier in te vullen. De betekenis van het erfgoed is dan afhankelijk van de maatschappelijke dynamiek van het moment.²⁰⁰ Echter, het is niet duidelijk hoe deze nieuwe betekenis gevormd gaat worden en door wie. Dit is een probleem binnen de debatten over erfgoed, ook in de discussie over de Gouden Koets. Het rijtuig is een symbool geworden voor de Nederlandse identiteit, maar niet iedereen voelt zich daarin thuis.

Ook Shrestha gaat in op de dynamische invulling van erfgoed en identiteit. Hij heeft begrip voor de negatieve reacties die hij krijgt op zijn interview met RTL Nieuws. Hij geeft aan dat hij het idee heeft dat mensen het erger vinden dat er 'een punt van wordt gemaakt'.²⁰¹ Hij meent dat het voor de tegenpartij een vorm van verlies is, verlies van identiteit. 'Het is gewoon een nieuwe vorming van identiteit', zegt hij. Hij ziet in dat identiteit net als cultuur geen statisch gegeven is. Mensen houden niet van verandering en het gevoel van onzekerheid.²⁰² Shrestha vraagt zich af wat er daadwerkelijk gaat veranderen wanneer de Gouden Koets niet meer rijdt:

Er gaat niks veranderen voor hun. Ze moeten nog steeds elke dag naar werk. Er is nog steeds elk jaar Prinsjesdag. De koning en koningin zullen er ook nog steeds zijn. Ja... alleen is er dan iets kritischer gekeken naar het koloniale verleden.²⁰³

Net als de actiegroepen uit de voorafgaande jaren is Shrestha van mening dat hij de geschiedenis niet wil herschrijven door de Gouden Koets is een museum te plaatsen. Hij wil meer aandacht voor het koloniale verleden.

Het is opvallend dat het argument van herschrijven steeds opnieuw naar voren komt. In een persconferentie over de restauratie in de zomer van 2020 sprak ook de koning van herschrijven. De Volkskrant citeert:

---

¹⁹⁷ Ibidem, 15:21-16:22.

¹⁹⁸ Ibidem, 18:29-19:36.

¹⁹⁹ Ibidem: 22:40-23:25.

²⁰⁰ Willem Frijhoff, *Dynamisch Erfgoed*, 7.

²⁰¹ Shrestha, bijlage 10, 22:17 – 23:23.

²⁰² Ibidem, 24:22 – 25:39.

²⁰³ Ibidem.

Tijdens een persgesprek voor de zomervakantie zei koning Willem-Alexander dat de Gouden Koets wordt gerestaureerd 'zoals hij was'. Hij zei de discussie te volgen, maar er niet aan deel te nemen. 'De Gouden Koets is cultureel erfgoed van Nederland. We gaan niet de geschiedenis herschrijven bij de restauratie. Zodra hij in volle glorie is hersteld, bepalen we verder wat er gebeurt.'²⁰⁴

Het is opmerkelijk dat Willem Alexander expliciet benoemd dat hij niet deel neemt aan de discussie. Meerdere malen wordt benadrukt dat de koets hersteld zou worden 'zoals hij was'. Dit betekent dat de koets gerestaureerd wordt opdat deze weer kan rijden.

Volgens Verhoeve is het uiteindelijke de taak van eigenaar, het koningshuis, om uitleg te geven bij de controversiële panelen. De taak van uitleg en context werd echter uit handen gegeven. Op 8 september 2020 maakte het Amsterdam Museum bekend dat de Gouden Koets tentoongesteld zal worden. De reacties op deze aankondiging waren wederom verdeeld. Twitter explodeerde en nieuwe 'polls' over de toekomst van de koets werden geopend. Het uitgangspunt van de tentoonstelling is om zowel het cultuurhistorische veelstemmige verhaal te vertellen, als een 'volksraadpleging' te houden over de toekomst van de Gouden Koets. Er wordt een publieksonderzoek gestart om de Nederlanders zelf te vragen naar hun mening over de Gouden Koets.²⁰⁵ Sommige Nederlanders zagen het als een bedreiging, 'alweer wat weg', anderen zien het als een stap in de juiste richting. Het is niet helder wat er met de Gouden Koets gaat gebeuren na de tentoonstelling. Dit wordt na het publieksonderzoek van het Amsterdam Museum bekend. Het is opmerkelijk dat een erfgoedinstelling daadwerkelijk invloed heeft op de toekomst van dit specifieke erfgoed object.

Verandering en toekomst?

Het is een vraag die vaker naar voren komt in de interviews: Is er iets veranderd vanaf de eerste kritiek in 2011? Het lijkt alsof er meer ruimte is gekomen om het koloniale verleden te bespreken. Toch komt deze discussie al sinds 2011 naar voren en wordt nog steeds met vrijwel dezelfde argumenten gevoerd.

Harry van Bommel is van mening dat de discussies over Zwarte Piet de gevoeligheid voor deze onderwerpen in de maatschappij heeft vergroot. Hij benadrukt echter dat dit altijd onderdeel is geweest van zijn politieke verhaal. Voor hem waren het geen nieuwe ideeën.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Remco Meijer, 'Gouden Koets na restauratie tijdelijk in museum om 'reacties te peilen', *De Volkskrant*, 8 september 2020.

²⁰⁵ Amsterdam Museum, 'De Gouden Koets komt naar het Amsterdam Museum', [://www.amsterdammuseum.nl/de-gouden-koets](http://www.amsterdammuseum.nl/de-gouden-koets) (02-11-2020).

²⁰⁶ Van Bommel, bijlage 9, 3:35-4:36.

Ook Shrestha gelooft dat er sinds de moord op George Floyd en de Black Lives Matter protesten meer ruimte voor discussie is:

En ik denk ook door de Black Lives Matter protesten eigenlijk, hebben mensen soort van meer bewustzijn gekregen over het koloniale verleden, op een bepaalde manier. En daardoor zijn dit soort afbeeldingen dan ook, ja dan [kunnen we] hierover misschien wat op een meer comfortabele, dat het niet ongemakkelijk is, [dan] kan je er gewoon over spreken.²⁰⁷

Pieter Verhoeve is ook onder de impressie dat er meer publicitaire aandacht is voor het koloniale verleden in de afgelopen jaren.²⁰⁸ De drie mannen zien ook de toekomst van de Gouden Koets positief in. Van Bommel ziet het voor zich dat Paleis Soestdijk verbouwd zou kunnen worden tot een museum waar de geschiedenis van het Koningshuis, ook de koloniale geschiedenis, verteld wordt.²⁰⁹ Een ander alternatief ziet Shrestha in het opstellen van een slavernij, of eerder koloniaal museum. Hij vraagt zich wel af 'wie worden de makers, wie worden de curators, [...]hoe gaat dat?'²¹⁰ Pieter Verhoeve is de enige die graag zou zien dat de Gouden Koets weer gaat rijden. Hij snapt de tussenkomst van het museum, maar: 'als je aan mij vraagt van: moet je hem definitief in het museum laten? Zou ik zeggen: van mij hoeft het niet. Voor mij zou je hem prima ieder jaar kunnen gebruiken met Prinsjesdag, mits je [het] goed uitlegt.'²¹¹

De geïnterviewden met een Indonesische of Surinaamse achtergrond zien dit anders. Jeffry Pondaag wordt in zijn strijd voor eer en herstel dikwijls genegeerd door de media en onderzoekers. Hij ziet daarin geen verandering in de afgelopen jaren. Hij vindt hij dan ook dat de Gouden Koets gewoon in brand gestoken mag worden. 'Van mij mag je dat opschrijven'.²¹² Hij verklaart: 'Al die witte onderzoekers hebben gewoon een witte *mindset*. [Dat is wat hen] met de paplepel wordt ingegoten. Zo wordt je grootgebracht.'²¹³ Pondaag legt uit dat hij zelf een voordeel heeft. Hij kent zowel de geschiedenis van Indonesië als de geschiedenis van Nederland.²¹⁴ En dat is volgens hem een van grootste problemen in Nederland. De geschiedenis van Nederland en Indonesië wordt niet behandeld in het onderwijs.

Barryl Biekman ziet eenzelfde probleem ontstaan. Het debat dat altijd hevig omhoog komt tijdens bepaalde gebeurtenissen, bijvoorbeeld de Gouden Koets, Sinterklaas en politiegeweld, moet volgens Biekman al eerder gestart worden. Dit moet beginnen in het

---

²⁰⁷ Shrestha, bijlage 10, 11:41-12:39.

²⁰⁸ Verhoeve, bijlage 11, 28:04-28:08.

²⁰⁹ Van Bommel, Bijlage 9, 20:02-21:27.

²¹⁰ Shrestha, bijlage 10, 40:29 – 42:18.

²¹¹ Verhoeve, bijlage 11, 16:29-17:14.

²¹² Pondaag, bijlage 7, 25:52-27:27.

²¹³ Ibidem, 36:06-37:01.

²¹⁴ Ibidem, 1:00:57-1:01:25.

onderwijs, tijdens de geschiedenisles. Ze pleit ervoor de kinderen niet alleen de Nederlandse perspectieven te leren, maar ook geleerd krijgen wat er gebeurde in Suriname, de Antillen en ook in Indonesië. Suriname werd pas in 1975 onafhankelijk. Dit zijn ook belangrijke stemmen binnen Nederland, die niet gehoord worden.²¹⁵ In een officiële uitspraak van het Landelijk Platform Slavernijverleden (LPS) beschrijft de organisatie dat ze blij zijn met het feit dat de Gouden Koets in een museum komt. Het is de eerste stap voor *Reparatory Justice*. De Gouden Koets rijdt rond met een paneel dat door de VN verklaart is tot een *crime against humanity*. LPS roept daarom de koets niet meer te laten rijden in de toekomst. Biekman wil graag zien dat er actie wordt ondernomen en dat ook niet deze ervaring weer afloopt met een sisser. Het wordt duidelijk dat de actiegroepen die al lang bezig zijn met het zichtbaar maken van het koloniale verleden dit niet als een eindpunt zien.

Conclusie

De discussie rondom het paneel 'Hulde der Koloniën' kwam in 2011 op gang door de lobby van Jeffry Pondaag. Het onderwerp werd echter al lange tijd aangevochten door verschillende groepen in Nederland. In NRC-Next deden Van Bommel, Pondaag, Biekman en Peters het verzoek het paneel te laten verwijderen en in een museum te plaatsen. De oproep in 2011 riep veel weerstand op. Het argument van het herschrijven van de geschiedenis kwam tegenover de nieuwe interpretatie van geschiedenis te staan. Zelfs de premier vond het 'bizar'. In 2015 leek de situatie weinig veranderd. Voor de restauratie protesteerde een kleine groep tegen het paneel. De koets moet geheel in het museum ondergebracht worden vanwege de koloniale vertoningen op het zijpaneel. De groep wil gehoord worden. In 2020 wordt het debat opnieuw naar voren gebracht als een onderdeel van de Black Lives Matter demonstraties.

De protesten rondom het paneel kwamen altijd op in navolging van een grotere discussie. Zwarte Piet en Black Lives Matter lijken directe katalysators. Het wordt echter duidelijk de uit interviews met Biekman, Pondaag en Bommel dat het over grotere koloniale structuren in de samenleving gaat die al lang onderbelicht blijven. Voor velen lijkt de Gouden Koets in het museum een overwinning, voor anderen is het een speld uit een hooiberg. De reacties op de actiegroepen zijn dikwijls negatief en aanvallend. Dit komt omdat veronderstelde onschuld onderdeel is geworden van het culturele archief in Nederland.

Er zijn echter ook groepen die pleiten voor een dynamische invulling van de Gouden Koets. Hierbij wordt de koets bewaard en de geschiedenis aangevuld met de miskende perspectieven. Erfgoed wordt namelijk als bestaand ervaren en kan bijdragen aan een gevoel van behoren en saamhorigheid. Dit roept echter verschillende problemen op. Wie maakt het erfgoed eigen? Wat betekent identiteit? Daarnaast kan er geen direct antwoord gegeven

---

²¹⁵ Biekman, 8a.

worden op de vraag wie mag bepalen hoe en waar het *counter narrative* over het koloniale verleden verteld wordt. Gloria Wekker vat het mooi samen: 'Als je gelijk aan ons wilt zijn, moet je niet over verschillen praten, maar als je anders bent dan wij, ben je niet gelijk.'²¹⁶

---

²¹⁶ Prins (2002) geciteerd uit: Wekker, *Witte Onschuld*, 29.

Conclusie

De discussie over het paneel 'Hulde der Koloniën' en de toekomst van de Gouden Koets vormt een ingewikkeld vraagstuk. Hoewel de koets in 2021 tijdelijk in het Amsterdam Museum wordt ondergebracht, is het niet zeker of de koets in het museum blijft of weer gaat rijden. De vraag om het omstreden paneel te verwijderen en in het museum te plaatsen kwam voor het eerst op in 2011 met de oproep van Van Bommel, Pondaag, Biekman en Peters. Negen jaar later wordt de discussie over het paneel nog altijd gevoerd en lopen de emoties hoog op. Uit deze maatschappelijke discussie kwam de vraag op: Hoe is het publieke beeld over de Gouden Koets veranderd sinds haar bouw in 1896 (tot 2020)? Een grondige kijk in de ontstaansgeschiedenis, de levensloop van de koets en de hedendaagse kritiek op het rijtuig laat zien dat de Gouden koets vanaf 1896 een object was dat bejubeld en afgekeurd werd door het publiek. De koets was een symbool van de Nederlandse natie, maar tevens een symbool van koninklijke privileges. De grootste omslag vond plaats in 2011 toen de koets als het rijdende symbool voor het koningshuis veranderde in een symbool voor racisme en het verzwegen koloniale verleden. De koets heeft een dynamische geschiedenis die bijdraagt aan het begrip van erfgoed dat vorm krijgt in het heden.

De koets wordt tegenwoordig als cultureel erfgoed bestempeld. Zoals David Lowenthal schrijft, is erfgoed vrijwel altijd een machtsclaim.²¹⁷ Een inzicht in de verschillende betekenissen van de Gouden Koets door de eeuw heen kan helpen bij het doorbreken van de politieke machtsclaim. Deze dynamische geschiedenis laat zien dat de Gouden Koets niet op één manier begrepen kan worden. Daarnaast laat deze geschiedenis zien hoe erfgoed vorm krijgt en waar de verschillende ideeën over de Gouden Koets vandaan komen.

Laten wij onze geschiedenis en onze identiteit in eigen hand houden, hoe klein of groot de groep van het 'wij' ook moge zijn, maar in elk geval niet steeds krampachtig geïdentificeerd met de 'natie' van grootpapa.²¹⁸

Deze opmerking is een advies van Willem Frijhoff aan historici hoe om te gaan met begrippen als cultuur, identiteit en erfgoed. Uit de geschiedenis van de Gouden Koets blijkt dat dit een ingewikkelde opgave is. De Gouden Koets is ontworpen en gemaakt in de tijd dat de 'natie van grootpapa' werd geconstrueerd. Uit de discussies over het paneel komt naar voren dat cultureel erfgoed dikwijls een statische invulling krijgt. De Gouden Koets is onderdeel van de Nederlandse identiteit. Een identiteit die op deze wijze geen ruimte laat voor andere culturen. Verschillende actievoerders grijpen erfgoed, zoals de Gouden Koets, aan om tegen dit

---

²¹⁷ Lowenthal, 'Fabricating Heritage', 9.

²¹⁸ Frijhoff, *Dynamisch Erfgoed*, 26.

passieve begrip van identiteit in te gaan. De Gouden Koets heeft een nieuwe invulling gekregen. Het is onderdeel geworden van een emancipatiestrijd.

Het verhaal van de Gouden Koets begint in de Jordaan. Het is echter te betwijfelen of het initiatief niet eigenlijk gedragen werd door bepaalde leden van de burgerij. De financiering kwam uiteindelijk niet allee van de 'kwartjes' van het Amsterdamse volk, maar voornamelijk van de twee belangrijkste investeerders van Spijker. Daarnaast was het eind jaren negentig van de negentiende eeuw niet ongewoon dat de elite het Oranje vermaak inzette om nationale gevoelens aan te wakkeren in de lagere kringen. Het nationalisme werd belangrijker om de opschudding die het socialisme veroorzaakte tegen te gaan. Het koningshuis moest de eenheid van de Nederlandse natie vertegenwoordigen. In deze context is ook het ontstaan van de Gouden Koets te begrijpen. De voorstellingen op de koets grijpen terug op de tijd waarin Nederland welvarend en machtig was. De afbeeldingen tonen een eenzijdige geschiedenis van Nederland: het Nederland zoals de toekomstige generaties het moesten leren kennen als zee- en handelsmacht. De Gouden Koets was onderdeel van de retoriek van het nationalisme. De Gouden Koets was een *invented tradition*, een relatief jonge traditie die teruggreep op het 'glansrijke verleden' om de Nederlandse burgers samen te brengen. Deze symboliek was niet ongewoon eind negentiende eeuw.

Vrijwel vanaf het begin werd de Gouden Koets gewaardeerd of afgekeurd. De socialisten verzetten zich tegen de oproep van de Oranjevereniging om geld in te zamelen. De armen zouden niet moeten betalen voor de pracht en praal van het koningshuis. Een tendens die tegenwoordig eveneens populair is. De kritiek vanuit de socialistische hoek blijft lange tijd aanwezig. De koets werd vanaf 1903 onderdeel van de koninklijke parade op belangrijke feestdagen. De schittering van het goud en de hoge ramen paste mooi in de groeiende gebruiken van de *performing monarchy*. Het sprookje van het koningshuis was een manier om de inwoners in Nederland zelf en in de koloniën te verbinden onder een gemeenschappelijke noemer: de koningin. De populariteit van het koningshuis nam toe en daarbij ook de mystificatie van de koets en inzittenden. In de populaire kranten wordt de koets omschreven als een 'sprookje'. Een discours wat nooit geheel uit de volksmond zal verdwijnen, maar waartegen de actiegroepen zich tegenwoordig verzetten.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Gouden Koets werd het symbool van Nederlandse natie. Tijdens de tentoonstelling E55 werd het rijtuig als belichaming van de herwonnen vrijheid en democratie gepresenteerd. Dat de koets ingezet is als nationale propaganda staat buiten kijf. De cirkel lijkt rond. Toch is er in opvolgende jaren veel commotie wanneer de koets weer reed. Tijdens verschillende bruiloften werd het rijtuig bekogeld met verf- en rookbommen. Dit gebeurde meestal naar aanleiding van de keuzes van het koningshuis waarover bepaalde burgers niet verheugd waren. Het ging meestal over de bredere context van mensenrechtenschendingen van de huwelijkskandidaten of familieleden. De koets werd

opnieuw het symbool van pracht en praal en privilege dat in een ongelijke samenleving verontwaardiging oproept.

Een nieuwe fundamentele kritiek op de koets kwam op in het jaar 2011. Voor de eerste keer waren Nederlanders geschokt over het paneel 'Hulde der koloniën'. Het paneel laat een denigrerende en racistische houding ten aanzien van de koloniën zien. Veel Nederlanders schoten in de verdediging en wilde, naast alle straatnamen, beelden en Zwarte Piet, 'niet ook' dit culturele erfgoed zien verdwijnen. Het is echter een gecompliceerde discussie waarbij nieuwe vertellingen van de Nederlandse geschiedenis naar voren worden gebracht, vertellingen die nog altijd niet erkend worden. Erfgoed maakt discussies als deze ingewikkelder door de politieke claims die erachter verborgen gaan. Erfgoed is gemaakt, en dat mag aangetoond worden om de *counter narratives* sterker te maken. Toch ervaren velen, ondanks deze kennis, dit erfgoed als waar en belangrijk. Het is gefabriceerd, maar wel onderdeel van 'onze' identiteit. Er lijkt een positieve ontwikkeling te zijn, sommige voorstanders van de koets pleiten voor 'uitleg en gelijkheid'.

Op deze manier is het een positief verhaal. Erfgoed is dynamisch en kent verschillende interpretaties die naast elkaar bestaan. Er kleeft echter ook een probleem aan het gebruik van het concept 'dynamisch erfgoed'. De Gouden Koets komt in het museum waar naar de meningen van de Nederlandse burgers wordt gevraagd. 'Leg het uit' is de nieuwe trend, maar wie mag dan bepalen hoe, waar en wat uitgelegd wordt? Twee van de geïnterviewden, Pondaag en Biekman, die het *counter narrative* vormen voelen zich genegeerd. Het is gemakkelijk om te zeggen 'dit moet anders', maar er moet nagedacht worden over hoe erfgoed een dynamische invulling krijgt in de toekomst. Natuurlijk is het een recente discussie, een die niet zomaar opgelost wordt of verdwijnt, maar de discussie zou in alle lagen van de bevolking gevoerd moeten worden. Deze vraagstukken hebben een lokaal karakter en worden alleen gevoerd in de grotere steden in Nederland, en met name in Amsterdam. Het is van belang dat discussies over identiteit, racisme en het koloniale verleden behandeld worden in het onderwijs. Jongere generaties moeten meedenken over hoe ze in de toekomst met erfgoed willen omgaan. Hopelijk krijgt erfgoed dan een dynamische invulling.

In het geval van de Gouden Koets valt er nog veel te leren. De bronnen die gebruikt zijn in dit onderzoek komen voornamelijk uit westerse archieven. Het zou interessant zijn om in gesprek te gaan met personen die in het Nederlandse koninkrijk wonen, maar ook met mensen uit voormalige koloniën. De Gouden Koets is onderdeel van een complexe geschiedenis die vervlochten is met het koloniale verleden van Nederland. Dit zou daadwerkelijk een postkoloniaal perspectief bieden. Daarnaast is een groot deel van de archieven van het koningshuis nog ontoegankelijk. Deze bronnen zullen meer inzicht kunnen geven in de denkprocessen die schuilgingen achter het gebruik van de Gouden Koets. En tot slot zou het een aanvulling zijn de resultaten die het Amsterdam Museum ophaalt in 2021

grondig te analyseren. Misschien geeft dit inzicht wat er met de Gouden Koets gaat gebeuren in de toekomst. De koets krijgt voorlopig even de tijd om uit te rusten in het museum, maar wat daarna gaat gebeuren blijft voor nu onzeker.

Literatuur

- Bhambra, Gurinder K., 'Historical Sociology, Modernity, and Postcolonial Critique', *the American historical Review* 116 (juni 2013) 3, 117-140.
- Brouwer, Jan Willem, 'Van Juliana naar Beatrix: afnemende politieke invloed', *Kroniek. Historisch Tijdschrift* (2001) nr. 150, 37-51
- Brouwer, Jan, 'Zaken rond de troon', in: (red.) Peter Heiden van den Kessel, Alexander van: *Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945* (Amsterdam 2010) 83-148.
- Deploige, Jeroen en Gita Deneckere, *Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power, and History* (Amsterdam 2006).
- Domanska, Eva, 'The material presence of the past', *History and Theory* 45 (oktober 2006) 3, 337-348.
- Duyf, A.D.C., 'Nicolaas van der Waay', in: *Max Rooses, het Schilderboek: Nederlandse schilders der negentiende eeuw. Deel 2* (Amsterdam 1898).
- Van Eijnatten, 'Oranje en Nederland zijn één: orangisme in de negentiende eeuw', *De negentiende eeuw: documentatieblad werkgroep 19e eeuw* 24 (1999) 4-24.
- Frasseur, Cees, *Wilhelmina. De jonge koningin* (Amsterdam 2001).
- Frijhoff, Willem, *Dynamisch Erfgoed* (Amsterdam 2007).
- Giebels, Lambert, 'De Indonesische Injectie. Bijdrage aan de wederopbouw Nederland', *De Groene Amsterdammer* 1 (5 januari 2000).
- Van Helsdingen, W.H., 'Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden', *De West-Indische Gids* 35 (1955), 182-191.
- Hobsbawm, Eric en Terence Ranger, *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983).
- Jones, Guno, 'De Slavernij is onze geschiedenis niet', *BMGN - Low Countries Historical Review* 127 (2012) 4, 56-82.
- Van Leeuwen, Thijs en Alberto Stofbergen, *De Gouden Koets. Van Amsterdams geschenk tot nationaal symbool* (Amsterdam 2010).
- Legêne, Susan, 'Gold and orange: the Golden Coach and the Dutch empire past' (ongepubliceerd 2029), 1-8.'
- Legêne, Susan, *Spiegelreflex: culturele sporen van de koloniale ervaring* (Amsterdam 2010).

- Lewicki, Aleksandra, 'The blind spots of liberal citizenship and integration policy', *Patterns of Prejudice*, 51 (2017) 5, 375-395.
- Lowenthal, David, *The Heritage Crusade* (Cambridge 1998).
- Oostindie, Gert, *De Parels en de Kroon. Het Koningshuis en de Koloniën* (Amsterdam 2006).
- Oostindie, Gert, 'Postcolonial (in the) Netherlands, in: *Postcolonial Netherlands: Sixty-Five Years of Forgetting, Commemorating, Silencing* (Amsterdam 2011) 215-242.
- Van Oranje, Wilhelmina, *Eenzaam maar niet alleen* (Amsterdam 1959).
- Van Osta, Jaap, 'the emperorsnew clothes. The Reappearance of the Performing Monarchy in Europa. c. 1870-1914', in: Jeroen Deploige en Gita Deneckere, *Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power, and History* (Amsterdam 2006) 181-192.
- Petterson, Anne, *Eigenwijs Vaderland. Populair nationalisme in negentiende-eeuws Amsterdam* (Amsterdam 2017).
- Van de Port, Mattijs and Birgit Meyer, *SENSE AND ESSENCE. Heritage and the Cultural Production of the Real* (New York 2018).
- Robins, Steven, Andrea Cornwall en Bettina von Lieres, 'Rethinking "citizenship" in the postcolony', *Third World Quarterly*, 29 (2008) 6, 1069-1086.
- Van Sas, Niek, 'Fin-de-siècle als nieuw begin. Nationalisme in Nederland rond 1900', *BMGN, CVI* (1991) 4, 595-609.
- Scott, Synthia, 'Sharing the divisions of the colonial past: an assessment of the Netherlands-Indonesia shared cultural heritage project 2003-2006', *International Journal of Heritage Studies* 20 (2014) 2, 181-195.
- Silverman, Helaine en D. Fairchild Ruggles, *Cultural Heritage and Human Rights* (New York 2017).
- Stengs, Irene, 'Gepopulariseerde cultuur, ritueel en het maken van erfgoed', *Sociologie* 15 (2019) 2, 175-208.
- Swirc, Maurice, 'Kabinet De Jong stopte Indische Oorlogsmisdrijven in de strafrechtelijke doofpot', *De Groene Amsterdammer*, 25 september 2019.
- Valenta Marka, 'Onze wreedheden, onze opstanden. Slavernijgeschiedenis als vaderlandse geschiedenis', *Beleid en Maatschappij* 46 (2019) 2, 286-293.
- te Velde, Henk, 'Cannadine, Twenty Years on. Monarchy and Political Culture in Nineteenth-Century Britain and the Netherlands', in: Jeroen Deploige en Gita Deneckere,

Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power, and History (Amsterdam 2006) 192-203.

Te Velde, Henk en Donald Haks (red.), *Oranje Onder. Populair Orangisme van Willem van Oranje tot nu* (Amsterdam 2014).

Van der Vinne, Vincent, *Spijker 1898-1926* (Nijmegen 1998).

Van Vugt, Edward, *Roofstaat. Wat iedere Nederlander moet weten* (Amsterdam 2015).

Wanadya, Jovanka, 'Karbouw met jongetje op de rug',
<https://magazines.cultureelerfgoed.nl/terugnaardetoeekomst/2019/01/r3509-anoniem-karbouw-met-jongetje-op-de-rug-eerste-helft-20ste-eeuw> .

Wekker, Gloria, *Witte onschuld. Paradoxen van het kolonialisme en ras* (Amsterdam 2017).

Van der Woestijne, Mischa, *De gouden koets 1898-1998* (Groningen 1997).

Withuis, Jolande, *Juliana. Vorstin in een mannenwereld* (Amsterdam 2017).

Bronnenmateriaal

Archieven

Centraal Bureau voor Genealogie, Den Haag, Fotocollectie Veenhuizen, VFOTNL029703, J.H. Rössing, afbeelding 0271690001.

IISG, Bro An 880, Bro N 463, L.M. Hermans, *De Gouden Kwartjeswagen* (Amsterdam 1887).

Stadsarchief Amsterdam, 378 OZ Archief Oudezijds Kapel, inventarisnummer 72, Oproep van de Vereeniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een huldeblijk aan H.M. de Koningin Wilhelmina tot het geven van bijdragen voor het maken van een gouden koets, ca. 1898.

Stadsarchief Amsterdam, 378 OZ Archief Oudezijds Kapel, inventarisnummer 72, Oproep van de Vereeniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een huldeblijk aan H.M. de Koningin Wilhelmina tot het geven van bijdragen voor het maken van een gouden koets, ca. 1898.

Stadsarchief Amsterdam, 1224 Inventaris van het Archief van de Familie Van Eeghen, jongere tak, inventarisnummer 725, ongedateerde herinneringen van Ina Rahusen.

Stadsarchief Amsterdam, 10023, Inventaris van het Archief van de Rijtuigfabriek Gebroeders Spijker: beeldmateriaal, inventarisnummer 293, Nicolaas van der Waay, 1898.

Stadsarchief Amsterdam, 15030 Inventaris van de Collectie Stadsarchief Amsterdam: bibliotheek, inventarisnummer 92385, De Gouden Koets : huldeblijk aan H.M. Koningin Wilhelmina van het Amsterdamsche volk / [beschrijving van J.H. Rössing] Amsterdam, J.H. de Wit, 1898.

Stadsarchief Amsterdam, 30583 Collectie Stadsarchief Amsterdam: Koninklijk Huis Inventaris, 1734 – 2002, inventarisnummer 95, Uittreksel van het Reglement der Vereniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een Huldeblijk aan H.M. de Koningin.

Kranten

- Onbekend, 'Naamloze vennootschappen', *Nederlandse Staatscourant*, 1 mei 1881.
- Onbekend, 'De Illuminatie', *Het nieuws van de dag: kleine courant*, 09 maart 1901.
- Onbekend, 'Van dag tot dag. Het sprookje van de koningin in de Gouden Koets', *Algemeen Handelsblad*, 9 maart 1901.
- Onbekend, 'Amsterdamsch Nieuws', *Het Volk: Dagblad voor de arbeiderspartij*, 09 maart 1901.
- Onbekend, 'De Gouden Koets', *Algemeen Handelsblad*, 05 januari 1903.
- Onbekend, 'Laatste berichten. De opening van der Staten', *Algemeen Handelsblad*, 15 september 1903.
- Onbekend, 'Binnenland. Kamer-overzicht', *De Standaard*, 17 september 1903.
- Onbekend, 'Het vorstelijk bezoek aan Amsterdam', *De Standaard*, 16 mei 1910.
- Onbekend, 'Kunst in Den Haag', *Algemeen Handelsblad*, 15 oktober 1910.
- Onbekend, 'De Gouden Koets', *De Telegraaf*, 07 september 1923.
- Onbekend, 'Onder het Publiek', *De Standaard*, 7 januari 1937.
- Onbekend, 'Oproerige Krabbels', *Het Volk*, 21 december 1923.
- Onbekend, 'Ingezonden mededeling', *Algemeen Handelsblad*, 12 mei 1938
- Onbekend, 'De uitzending van de plechtigheid', *Algemeen Handelsblad*, 12 mei 1938.
- Onbekend, 'Bij de kreten van een kind...', *De Sumatra Post*, 13 mei 1938.
- Onbekend, 'De Gouden Koets', *Oranje Bode*, 21 september 1941.
- Onbekend, 'Het Huis van Oranje-Nassau', *Oranje Bode*, 20 september 1941.
- Onbekend, 'Nu is het te laat', *Geïllustreerd Vrij Nederland*, 15 december
- Onbekend, 'Voor het eerst na de oorlog: Gouden Koets in Den Haag', *Volkskrant*, 22 september 1948. 1941.
- Onbekend, 'Voor het eerst na vele jaren. Prinsjesdag met gouden koets en oude praal', *Trouw*, 21 september 1948.
- Onbekend, 'Staten-Generaal in oude glorie hersteld De Koningin, terwijl zij leest', *De Tijd*, 22 september 1948.
- Onbekend, 'Ruim f 50 Mille bracht tentoonstelling Gouden Koets', *Algemeen Handelsblad*, 19 september 1949.
- Onbekend, 'E55, de grootste nationale manifestatie van Nederlands kunnen', *Trouw*, 17 mei 1955.
- Frits, 'De Gids moet meer weten dan in zijn Boekje staat', *De Telegraaf*, 18 juni 1955.
- Onbekend, 'E55, geen tentoonstelling maar een nationale manifestatie', *Het Parool*, 7 mei 1955.

- Onbekend, 'Plechtige bevestiging van het Statuut met de West', *Trouw*, 16 december 1954
- Onbekend, 'Gouden Koets ongewone verschijning in december', 15 december 1954
- Onbekend, 'Morgen wordt Statuut plechtig bevestigd', *Amigoe di Curacao : weekblad voor de Curacaosche eilanden*, 14 december 1954.
- Onbekend, 'Politie had handen vol aan ordeverstoorers', *Algemeen Handelsblad*, 10 maart 1966.
- Onbekend, 'Paniekerige politie onderdrukte met grote moeite de ongeregelheden', *Nieuwsblad van het Noorden*, 8 maart 1966.
- Onbekend, 'Spijker terug in al haar grootheid', *Algemeen Dagblad*, 2 april 1977.
- Onbekend, 'Gouden Koets In het Rijksmuseum Paleis Het Loo', *Het Parool*, 28 juli 1982.
- Onbekend, "Bommetje niet tegen prins", *NRC*, 8 februari 2002.
- Rosan Hollak, 'Wat nou museum?; Concept van Nationaal Historisch Museum staat ter discussie; Nationaal Historisch Museum Analyse', *NRC Handelsblad*, 7 juli 2007.
- Harry van Bommel, 'Gouden Koets is heel fout rijtuig', *NRC*, 16 september 2011.
- Jan Hoedeman, 'Foute plaatjes op de koets', *De Volkskrant*, 17 september 2011.
- Doeke Bosscher, 'De geschiedenis moet spreken zoals ze spreekt', *De Volkskrant*, 22 oktober 2011.
- Remco Meijer, 'Gouden Koets na restauratie tijdelijk in museum om 'reacties te peilen', *De Volkskrant*, 8 september 2020.

Audiovisueel

Ander Amsterdam, 'Het Witte Plein, protest bij het Koninklijk Huwelijk 2002', 23 mei 2011, https://www.youtube.com/watch?v=dQWV2aHDgM4&t=132s&ab_channel=AnderAmsterdam.

Amandla Awetu, 'Gouden Koets: Univeristy of Colour', 7 september 2015, https://www.youtube.com/watch?v=fLDd_jCl2dQ&ab_channel=LKlover21.

Christa Noëlla, 'De Grauwe Koets-Christa Noëlla', 15 september 2015, https://www.youtube.com/watch?v=SIJmFrLrvZ0&ab_channel=LKlover21.

Onvoltooid Verleden Tijd, 'Slavernij Paneel op de Gouden Koets', *VPRO*, 19 september 2011, https://www.vpro.nl/programmas/ovt/speel~POMS_VPRO_197132~ovt-18-september-2011-slavernij-paneel-op-de-gouden-koets~.html.

Pauw & Witteman, 'Barryl Biekman over racisme op de Gouden Koets', *VARA*, 16 september 2011, 2:10-2:28, https://www.youtube.com/watch?v=6zT1S2PFS6o&ab_channel=Pauw%26Witteman.

ThePostOnline, 'Mark Rutte: Laat de standbeelden toch met rust', 2'28"-2'34"', 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=gt1cLPcohVU>.

Zangeres Zonder Naam, 'In 'n Gouden Koets' (1966), op B-kant *Bedankt lieve ouders*, Weert: Telstar, https://www.youtube.com/watch?v=jGinx1SX_5k&ab_channel=nick.

Anderen

Nugah Shrestha, 'De Gouden Koets hoort in een slavernijmuseum thuis' (8 juni 2020),
<https://petities.nl/petitions/de-gouden-koets-hoort-in-een-slavernijmuseum-thuis?locale=nl>.

Channel, 'Weg met de slavenafbeeldingen op de gouden koets' (9 juni 2020),
<https://petities.nl/petitions/weg-met-de-slavenafbeeldingen-op-de-gouden-koets?locale=nl>.

Michiel de Rover (community), 'Open brief tegen de Gouden Koets', 20 juli 2015,
<https://www.facebook.com/MichielDeR/posts/992408837446171>.

Amsterdam Museum, 'De Gouden Koets komt naar het Amsterdam Museum',
[://www.amsterdammuseum.nl/de-gouden-koets](https://www.amsterdammuseum.nl/de-gouden-koets).

Antonio, 'Verban de racistische Gouden Koets' (9 juni 2020),
<https://petities.nl/petitions/verban-de-racistische-gouden-koets?locale=nl>.

Dees V., 'Verkoop de Gouden Koets', (16 juni 2020),
<https://www.petities.nl/petitions/verkoop-de-gouden-koets?locale=en>.

Interviews

Jeffry Pondaag
Voorzitter Komite Utang Kehormatan Belanda

Harry Van Bommel
Strategisch bestuursadviseur gemeente Zwolle
Voormalige Tweede Kamerlid Socialistische Partij

Barryl Biekman
Oprichter Landelijk Platform Slavernijverleden

Nugah Shreshta
Oprichter Politieke_Jongeren

Pieter Verhoeve
Voorzitter Koninklijke Bond Oranjeverenigingen

Irene Stengs
Onderzoeker Meertens Instituut
Hoogleraar Vrije Universiteit van Amsterdam

Bijlagen

Bijlage 1. Schetsontwerp Gouden Koets

Bron: Stadsarchief Amsterdam, 378.OZ Inventaris van het Archief van de Oudezijds Kapel, inventarisnummer 72, Oproep van de Vereeniging van het Amsterdamsche Volk tot het aanbieden van een huldeblijk aan H.M. de Koningin Wilhelmina tot het geven van bijdragen voor het maken van een gouden koets, ca. 1898.

Bijlage 2. Gebr. Spyker Ontwerpers en Makers Amsterdam 1898

Foto: Irma Enklaar, Amsterdam Museum (2020)

Bijlage 3. Paneel voorzijde: De Toekomst

Bron: Stadsarchief Amsterdam, 10023, Inventaris van het Archief van de Rijtuigfabriek Gebroeders Spijker: beeldmateriaal, inventarisnummer 293, Nicolaas van der Waay, ontwerp 'de Toekomst', 1898.

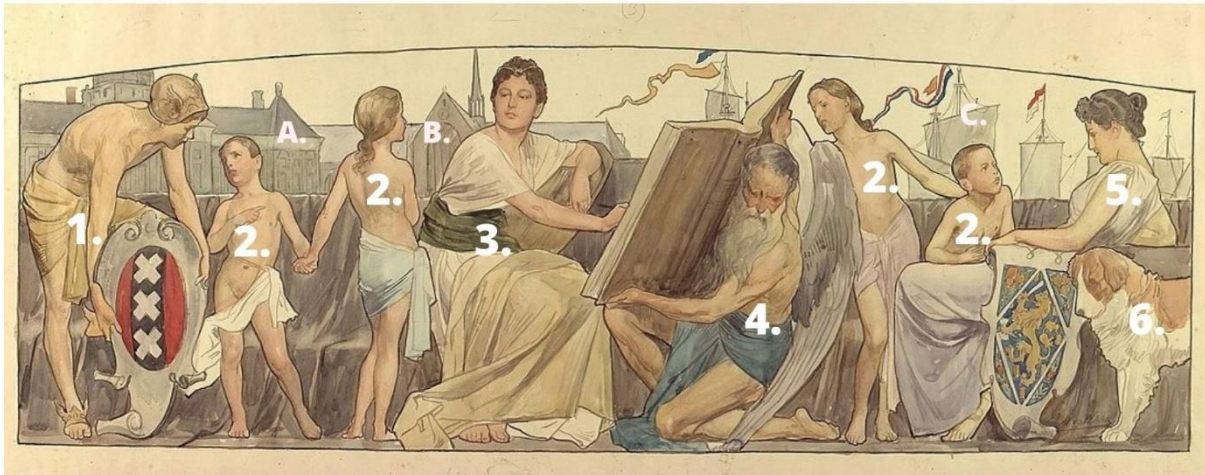
Op het paneel aan de voorzijde wordt de toekomst van Nederland verbeeldt. Hierin worden verschillende sociale wetten uitgedragen. De benamingen voor de figuren zijn overgenomen uit de beschrijving van Rössing. Dit laat de tijdgeest zien waarin dit werk gemaakt is. Alle figuren kennen karaktereigenschappen die verwijzen naar hun functie of afkomst. Dit zijn dikwijls symbolen die al lang bestaan en nog altijd gebruikt worden. Een aantal van deze kenmerken zijn vernoemd.

1. 'Een gekwetste arbeider' is verbeeld met een mitella en wandelstok.
2. 'Een blinde grijsaard'.
3. 'Een weduwe', herkenbaar aan de zwarte hoofdoek.
4. 'De wezen'.
5. 'Het Recht' is te herkennen aan de jonge vrouw met zwaard waaraan een weegschaal hangt. Zij houdt haar hand boven 'de hulpbehoevenden'.
6. 'De levensverzekering' wordt voorgesteld op de bas als een vrouw die 'een hulpbehoevende' beschermt met haar schild
7. 'Het Onderwijs' wordt gekenmerkt met een boek in haar handen.
8. 'Leergierigen' luisteren naar de personificatie van het onderwijs.

Bijlage 4. Paneel achterzijde: De Historie

Bron: Stadsarchief Amsterdam, 10023, Inventaris van het Archief van de Rijtuigfabriek Gebroeders

Spijker: beeldmateriaal, inventarisnummer 293, Nicolaas van der Waay, ontwerp 'de Historie', 1898.

Op het paneel aan de achterzijde wordt de inhuldiging van Wilhelmina herdacht. Het evenement wordt letterlijk in de geschiedenis geschreven. De benamingen voor de figuren zijn wederom overgenomen uit de beschrijving van Rössing. Dit laat de tijdgeest zien waarin dit werk gemaakt is. Alle figuren kennen karaktereigenschappen die verwijzen naar hun functie of afkomst. Dit zijn dikwijls symbolen die al lang bestaan en nog altijd gebruikt worden. Een aantal van deze kenmerken zijn vernoemd.

1. 'Mercurius' met het wapen van Amsterdam in zijn handen. Mercurius, de God van de handel wordt dikwijls verbeeld met een helm met vleugeltjes of vleugels aan zijn voeten. Dit laat natuurlijk zijn dat Amsterdam een grote handelsstad is.
2. De kinderen verbeelden een 'jong Nederland'.
3. 'De Muze der Historie' schrijft in 'het boek van de tijd'.
4. 'Vadertje tijd' is te herkennen aan zijn vleugels en zijn grijze baard. Gewoonlijk draagt hij een zandloper of een klok met zich mee.
5. 'De Trouw' draagt het wapen van de Oranje. Dit verbeeldt de loyaliteit van de Nederlanders (Amsterdammers) aan het koningshuis.
6. De hond gaat altijd samen met de personificatie van de trouw en staat voor de gehechtheid aan, in dit geval, het koningshuis.

- A. Paleis op de Dam
- B. De Nieuwe Kerk
- C. De haven aan het IJ

Bijlage 5. Paneel Rechterzijde: Hulde van Nederland

Bron: Stadsarchief Amsterdam, 10023, Inventaris van het Archief van de Rijtuigfabriek Gebroeders Spijker: beeldmateriaal, inventarisnummer 292, Nicolaas van der Waay, ontwerp 'Hulde van Nederland', 1898.

Het paneel aan de rechterzijde heet Hulde van Nederland. De benamingen voor de figuren zijn wederom overgenomen uit de beschrijving van Rössing. Dit laat de tijdgeest zien waarin dit werk gemaakt is. Alle figuren kennen karaktereigenschappen die verwijzen naar hun functie of afkomst. Dit zijn dikwijls symbolen die al lang bestaan en nog altijd gebruikt worden. Een aantal van deze kenmerken zijn vernoemd.

1. 'Het Leger' wordt afgebeeld als een man met een zwaard, helm en schild.
2. 'De Tucht en Orde' is een vrouwenfiguur met in haar handen iets wat lijkt op een roe.
3. 'De Wijsheid' is afgebeeld als de godin Pallas Athene. Dit is vooral te zien aan de typische helm.
4. 'Het Recht'. Vrouwe Justitia draagt in haar handen een zwaard en een weegschaal. De blinddoek laat zien dat zij onbevooroordeeld is.
5. 'De Wetenschap' is een vrouw met een rol perkament in haar handen.
6. 'De Schilderkunst' draagt een schilderspalet en een penseel in haar linker hand.
7. 'De Dichtkunst' is herkenbaar aan de lauwerkrans om het hoofd.
8. 'De Muziek' wordt verbeeld als een man met een lier.
9. De Kinderen verbeelden het 'jonge Nederland'. Zij brengen bloemen
10. 'De Hollandse Maagd' is in het midden van het tafereel afgebeeld met in haar stoel de wapens van Oranje. De maagd vertegenwoordigt de republiek Nederland.
11. Lelies die geschonken worden door jong Nederland. Lelies en witte rozen staan voor eenheid, liefde en koninklijke waardigheid.
12. 'De Vrede' is te herkennen aan de olijftak in haar hand.
13. 'Het Onderwijs'. De vrouw wordt afgebeeld met een boek en een nieuwsgierig kind aan haar arm.
14. 'Het Geloof' wordt verbeeld als een man die verkondigend naar de hemel wijst.
15. 'Een gelovige' klampt zich vast aan 'Het Geloof'.
16. 'De Handel'. Mercurius is aanwezig dat is te zien aan zijn helm met vleugels en zijn staf.
17. 'De Landbouw' wordt gekenmerkt door twee vrouwen met tarwe of koren in hun armen.
18. 'De Nijverheid' is herkenbaar gemaakt door het wiel.
19. 'De Veeteel' wordt gesymboliseerd door twee mensen met een os

Bijlage 6. Paneel Linkerzijde: Hulde der Koloniën

Bron: Stadsarchief Amsterdam, 10023, Inventaris van het Archief van de Rijtuigfabriek Gebroeders Spijker: beeldmateriaal, inventarisnummer 292, Nicolaas van der Waay, ontwerp 'Hulde der koloniën', 1898.

Het paneel aan de linker zijde van de koets is het befaamde paneel 'hulde der koloniën'. Tegen de achtergrond zie je twee verschillende kustlijnen die Suriname en Indonesië voorstellen. In deze passage is deels het taalgebruik van Rössing overgenomen. Deze taal is ongepast, dus alleen waar het een duidelijk contrast laat zien tussen 'zij en wij-denken' is het gebruikt. Het geeft weer hoe toentertijd tegen de koloniën aan werd gekeken. In tegenstelling tot de andere panelen kent niet ieder individu een naam of karaktereigenschap die duidelijk maakt of het een allegorie of personificatie is. Op de achtergrond zijn tevens drie mannen geschilderd waarvan de duiding niet zeker is (zonder nummer).

1. Mannen die voortbrengselen uit West-Indië aanbrengen. De voorste man draagt cacao bonen in een mand.
2. 'Een kleurlinge' die rietsuiker aanlevert.
3. Deze figuren symboliseren 'het brengen van beschaving en ontwikkeling', Dit wordt voorgesteld door een man die een boek overhandigt aan een kind.
4. 'Een knielende' zwarte man.
5. Op de huid van een Karbouw worden allerlei goederen uit de koloniën gepresenteerd als geschenken. Er is mais te zien, schelpen, bananen, cacao bonen, ananas, aardewerken potten, ivoren slag tanden en meer.
6. 'De Hollandse Maagd' met achter haar het wapen van Oranje.
7. 'Indische vorsten' en een pajongdrager.
8. 'Een inlander' die op traditionele Javaanse wijze gehurkt zit.
9. Javanen die meer goederen aanleveren. Te herkennen aan hun hoofddekseis.
10. Een vrouwenfiguur die de Javanen 'bescherm't tegen de willekeur'.

Bijlage 7. Interview Jeffry Pondaag | Komite Utang Kehormatan Belanda

Datum: 11 juni 2020

Interviewer: Claartje America

Geïnterviewde: Jeffry Pondaag

De eerste minuten van de opname zijn helaas door een slechte internet verbinding niet te beluisteren. Het interview start op het moment wanneer Pondaag antwoord geeft op de vraag wanneer het idee over de oproep ontstaan is. Hij begint zijn verhaal met de rechtszaak die vanaf 2009 tegen de Nederlandse staat was aangespannen door de slachtoffers van de oorlogsmisdaden in Rawagede. In het eerste fragment spreekt hij over een uitzending van de NOS over de aankomst van Sa'ih Bin Sakam, de enige overlevende van Rawagede, die uiteindelijk niet uitgezonden werd omdat Harry Mulisch diezelfde week overleed. Vanaf dat moment begint de timer te lopen.

Tijd	Wie	Wat
0:00-0:21	JP	En dat zou uitgezonden worden op zondag. Je zult niet geloven wat ik krijg. In de ochtend krijg ik telefoon van de redacteur, redactrice van NOS dat die uitzending niet door zou gaan, omdat Harry Mulisch dood is.
0:21-0:28	CA	Dat is belangrijker nieuws dan?
0:29-1:00		Ja precies. Dus als je wil weten wanneer dat precies is, dan moet je kijken naar wanneer hij overleden is. Dan heb je die datum. Nou oke, dat is dus gebeurd. Dus ik heb aan Harry van Bommel gezegd: 'Wil je misschien meneer Sa'ih Bin Sakam ontvangen?' 'Ja maar natuurlijk', omdat hij al eens eerder meneer Bin Sakam had ontvangen toen hij in Indonesië was. Ik weet niet of u dat verhaal kent?
1:01-1:02	CA	Nee, dat ken ik niet.
1:03-2:35	JP	Ja, dat is. Kijk, er waren dus Europarlementariërs die naar Indonesië toe gingen. Dat is geloof ik... Om de zoveel tijd doen ze dat. Dus Harry van Bommel zegt: 'Ik wil naar Rawagede gaan. Willen jullie ook mee?', aan de anderen Europarlementariërs van de CDA en van de VVD, enzovoort. Nou dat was een hele rumoer. Niemand wilde dat. Op een gegeven moment is het zo georganiseerd dat zij dus, meneer Bin Sakam en mevrouw Sariman uitgenodigd waren bij de ambassade, in Jakarta. De Nederlandse ambassade in Jakarta. Toen waren dus alleen hij [Van Bommel] en die schijnheilige partij, de CU, die ging ook wel een beetje hangen, zeg maar. Dit is wel belangrijk om de mensen te laten weten. Goed, dus dat ontvangst is geweest. Maar wat ik dus hoorde van de mensen die daar zijn geweest. Zij moesten wachten in de keuken.
2:36-2:37	CA	Echt waar?
2:37-3:29	JP	Ik beschrijf het maar [zoals mij verteld is]. Zij moesten wachten. Ik heb het verhaal van hun rechtstreeks gekregen. Ze hebben helemaal geen eten gekregen. Dat is ook weer triest. Op een gegeven moment moesten ze dus naar huis. Gingen ze met de taxi. Die reis is nogal lang. Die duurt een uur. En zij hebben honger. Ze zeiden tegen de taxichauffeur: 'Kunnen we niet ergens eten?' 'Nee, dat kan niet want ik

		ben alleen maar gehoord om jullie naar huis te brengen.' Als jullie langer gaan dan kost het meer. Dus zo is het gegaan. En deze dingen heb ik verteld, maar dat wordt niet geschreven.
3:30-3:31	CA	Nee... wat gek...
3:32-4:04	JP	Snap je? Dus die verhalen, of ja verhalen, dat zijn mensen die dat mij vertellen. Ik kook natuurlijk. Ik kook. Maar ik kan dat aan de media doorgeven, maar dat is niet gebeurd. En zo is dat gegaan. En op een gegeven moment is meneer Sa'ih hier in Nederland en Harry van Bommel heeft geprobeerd ook andere partijen erbij te krijgen, en dat lukte dus niet. Dat was alleen maar Groen Links.
4:05-4:10	CA	Dat was Mariko Peters inderdaad.
4:11-4:53	JP	Dus ik ging lobbyen in de Tweede Kamer. Weet je wat belangrijk is, misschien kun je hem ook vragen. Misschien weet hij meer: Guido van Leemput. Hij is ook medewerker in de Tweede Kamer, maar welke afdeling, weet ik niet. Hij was toen de secretaris van Harry van Bommel. Nu niet meer. Nu zit hij ook nog steeds ergens in de Tweede Kamer, maar waar weet ik niet.
4:54-6:31	JP	Op een gegeven moment heb ik daar dus gelobbyd. Aan het eind van het liedje heb ik dus die foto [van de Gouden Koets] naar voren gebracht. Dit moet over zijn. Want al jaren was ik dus al echt... Ik kook gewoon. Wanneer steeds weer die Gouden Koets naar voren komt. Maar je weet ook wel wat de betekenis van die Gouden Koets is, he? Ze laten de rijkdom zien die gestolen is. Ik bedoel. Ik vind dat je dat moet schrijven: gestolen! Want Nederland is rijk geworden door stelen. Dus, hoe noem je dat, het is niet zomaar de Derde Dinsdag van de maand september, dat ze naar de Ridderkamer gaan om daar de nota te presenteren. Nee! Ze willen laten zien wat die rijkdom is. Ten eerste is die Gouden Koets gebouwd met Djati uit Java en de ivoeren [hendels] die komen uit Sumatra vandaan.
6:32-6:50	CA	Dat vind ik ook zo bizar. Het wordt in de bronnen uit die tijd beschreven als een nationaal werk met alle stoffen die van eigen bodem komen, maar dat is dan toch helemaal geen eigen bodem, denk ik dan. Dat is toegeëigende bodem.
6:51-6:57	JP	Nee, ik zeg altijd: waar haalt Nederland het recht om een land dat 18.000 km verder ligt als Nederlands bezit te beschouwen.
6:58	CA	Ja, eens.
6:59-7:22	JP	Daarom ben ik het ook niet eens met het onderzoek. Dat zeg maar, 4.1 miljoen euro kost. Waarom gaan ze alleen 1945 tot 1949 onderzoeken? Waarom niet daarvoor? Waarom gaat de koning alleen maar excuses aanbieden voor '45 en '49? Zeg maar, afgelopen maart.
7:28-7:53	JP	Dus, waarom praten ze hier in Nederlanders over nieuwkomers? Hoezo nieuwkomers? Wie zijn wij dan? Ik ben geen Nederlander, ik ben gewoon een Indonesiër. Maar het punt is, als Nederland vindt dat het land van hun is doen zij aan racisme. Zo simpel is dat.
7:54-8:17	JP	Op een gegeven moment zat ik in de trein, dus na aanleiding van dat ik die foto heb laten zien. Mariko Peters ging die aandachtig bekijken en ook natuurlijk Harry van Bommel. En die zei verder niks. Als jij die foto's ziet, wat zie je dan?
8:18-8:41		Als ik het paneel van de Gouden Koets zie? Ik zie dan heel erg een geschiedenis zoals Nederland zichzelf graag wil zien en herinnerd wil worden. Met een soort superioriteitsgevoel wat heel erg denigrerend is. Dat zie ik.

8:42-9:26	JP	Nou dan ben jij een van de weinigen die het zo ziet. Weet je waarom ik dat vraag? De meeste mensen, vaak word ik gevraagd om een interview te doen neem ik die foto [van de Gouden Koets] mee. Die laat ik hun altijd zien en weet je dan wat ze meestal zeggen? 'Als je deze foto's ziet wat zie je dan?' Dan zeggen ze meteen slavernij. Mijn punt is, dat ik zei ik ook aan Harry van Bommel, mijn punt is niet slavernij. Mijn punt is het kolonialisme. Dat is mijn punt. Daar wil ik aandacht voor hebben. Omdat daar geen aandacht aan werd besteed.
'9:26-9:32	CA	Want was als jij zou moeten omschrijven wat jij ziet op die koets. Hoe zou jij het dan zeggen?
9:33-10:05	JP	Je ziet toch die Javanen? Met die hoedjes. Dat zijn Javanen. Ik vind dat gewoon een vernedering. Nederland moet aan het Indonesische volk bedanken dat ze zo rijk zijn geworden. 350 jaar lang. 350 jaar lang. We hebben 4,5 miljard gulden schadevergoeding betaald aan Nederland. Wist je dat?
10:06-10:09	CA	Nee, dat wist ik eerlijk gezegd niet.
10:10-11:06	JP	Lees dan het artikel van Lambert Giebels in de Groene Amsterdammers uit 2002. De titel heet: De Indonesische injectie. Maar kijk, die 4,5 miljard dat is veel meer dan de Marshall hulp. Je weet dat Nederland Marshall hulp heeft gekregen. Overigens, je hoeft je eigenlijk niet te schamen he, ik bedoel het... het is zoals het is. Maar, het moet verteld worden.
11:07-11:25	CA	Dat ben ik helemaal met je eens, en ik moet ook toegeven dat ik me soms wel schaam. Ik schaam me af en toe wel voor wat er allemaal gebeurd is en ik heb ook af en toe moeite om daar mee om te gaan. Maar ik wil wel heel die confrontatie, die ongemakkelijkheid juist aangaan, want anders
11:25-12:39	JP	Dat is juist goed. Dat betekent gewoon dat je dat niet schaamt. Jij gaat juist die confrontatie aan en dat is juist wat ik bedoel dat je je niet hoeft te schamen. Want als je misschien tijd hebt, neem contact op met Marjolein van Pagee. Zij heeft een website die heet: Histori Bersama. Als jij gaat googelen, komt dat vanzelf naar boven. Weet jij waarom zij bezig is met deze geschiedenis? In verband met haar opa. Zij had een foto van haar opa gevonden op zolder. Toen wist ze pas dat haar opa werd uitgezonden tijdens de zogenaamde Politionele Acties.
12:40-13:36	JP	Oja, nu ik toch hierover begin. Ook heel belangrijk voor jou. Er is maar een Politie Actie. Ze zeggen altijd 'Politonele Acties, er zijn twee Politonele Acties.' Dat was er maar één. De eerste is Operatie Product. Waarom gebruiken ze die [term] Operatie Product niet? Waarom zeggen ze twee Politonele Acties? Omdat er het woord product in zit, daarom gebruiken ze dat niet maar dat is wel belangrijk. Die kleine details, of tenminste voor mij is dat een heel groot detail. Ze [Nederlanders] komen daar [in Indonesië] gewoon terug [in 1945] om dat product opnieuw te herbouwen. Zo is dat gewoon.
13:37-13:47	JP	Maar goed. Ik zat dus in de trein en ik werd gebeld door Harry van Bommel. Ik was op weg naar Doorbraak. Ik weet niet of je dat kent, Doorbraak, in Utrecht?
13:48-13:54	CA	Ik zou het moeten kennen want ik woon in Utrecht.
13:55-14:40	JP	Doorbraak, nou kijk, dat zijn activisten die mij ook steunen. Harry Wetering. Dus ik zat in de trein en hij [Harry van Bommel] belde mij op. Hij vraagt mij: 'Wil je jouw naam onder de open brief zetten?' Hij zegt: 'Nou we willen dus een open brief schrijven over die Gouden Koets.' Ik

		zeg: 'prima'. Toen zei hij ook nog: 'ik ga ook Barryl Biekman vragen of ze ook haar handtekening onder die brief wil zetten.'
14:41-16:09	JP	Even voor de goede orde: deze Barryl Biekman heeft niets te maken met waar ik dan bezig ben, he. Zij staat er eigenlijk buiten. Waarom zeg is dat bewust? Dat komt nu: Op een gegeven moment werd ik gebeld door Pauw & Witteman of ik in de studio wilde komen [praten] over die Gouden Koets. Tijdens dat gesprek, met die mevrouw die mij belde, heb ik het woord Rawagede gebruikt. Over... Dus ze hebben Barryl Biekman gebeld en niet mij, omdat ze niet wilden dat ik over Rawagede dingen ging zeggen. Die uitzending... Sterker nog, in 2006 heb ik nog een sms-wisseling gehad met een journalist die bij Pauw & Witteman werkte. Die zei op een gegeven moment dat de hoofdredacteur een veto heeft gebruikt en geen aandacht wil besteden aan het werk dat jij aan het doen bent. Die sms heb ik nog. En daarom hebben ze mij niet uitgenodigd, maar wel Barryl Biekman
16:10-16:19	CA	Heb jij dat interview nog een keer gekeken, met Barryl Biekman? Dat was ook... die mannen moeten zich schamen.
16:20-17:18	JP	Maar wat daar niet naar voren komt, is het punt waar ik het eigenlijk over wil hebben. Dat is het kolonialisme, daar wordt alleen maar over slavernij gesproken. Dat is het punt. Ik hoop dat jij dat nu begrijpt. Dat mijn punt is: dat is geen slavernij. Het punt is kolonialisme. En waarom? Omdat het kolonialisme niet bespreekbaar is, zoals de slavernij. Snap je? Want ze hebben natuurlijk Keti Koti. En dan komt natuurlijk het volgende: de [mensen die] Keti Koti [opgezet hebben]. Dat zijn echte kritische mensen, maar die Indische mensen zijn juist niet kritisch, die zijn juist zo koloniaal als wat.
17:19-17:20	CA	Hoe komt dat, denk je?
17:21-18:26	JP	Wat denk je? Dat zijn verraders. Ik noem ze de gelijkgestelde, racistische verraders. Indische met een Hollander. Want daar is het geboren. Je wil niet geloven toen ik hier kwam, wat mijn familie tegen mij zei, ik was zestien jaar: 'Jullie Indonesiërs zijn extremisten, terroristen, rampokkers en Soekarno is een collaborateur'. Zo ben ik ontvangen. Dat zei mijn eigen familie. Dat zijn dus die gelijkgestelde Indische mensen, die racisten. Dat durf ik te zeggen. Zo ben ik dus al vanaf mijn zestiende jaar daarmee bezig. Ik weet niet wat ik hoor. Terwijl ik natuurlijk in Indonesië een andere geschiedenis heb gekregen, natuurlijk.
18:27-19:47	JP	Kijk, als in Nederland 4 en 5 mei gevierd wordt, worden twee weken van tevoren allemaal documentaires over de Duitsers uitgezonden. Als wij 17 augustus vieren, aanstaande [augustus] is het 75 jaar, dan worden twee weken daarvoor documentaires over de Nederlander uitgezonden. Zo is dat gewoon. Het punt is dat je ook moet weten: met al die wetenschap, hè? Al die wetenschap. Nederland was al een bezetter, want Pieterszoon Coen, Van Heutsz, Daendels, Colijn. Al die gasten die daar hebben huisgehouden. Plus, nog een keertje dat je bezet bent door de Japanners, je bent bezet door de Duitsers. Je kent Anne Frank. Met al die wetenschap. Rotterdam is nog plat. Wat doen ze [de Nederlanders]? Ze gaan gewoon door, om zogenaamd 'orde en rust' te herstellen. Hoezo?
19:54-20:00	CA	Sorry, ik moet het even allemaal laten bezinken.
20:01-20:05	JP	Ja, snap ik. Dat is niet erg. Ik denk dat je straks maar even alles moet terugluisteren. Want dit is natuurlijk een beetje veel voor jou.

20:06-20:10	CA	Nee, nee, Ik was eerder bezig met het beseft dat dit nog helemaal niet lang geleden is.
20:17-21:28	JP	Nee, als we straks 15 augustus samen gaan herdenken he. Je weet wat ze dan viert he? De capitulatie van Japan. Wie gaan ze dan herdenken. En wie gaan ze dan herdenken? De Nederlandse oorlogsmisdadigers gaan ze dan herdenken. Die hun broeders en zusters hebben vermoord namens het koninkrijk. Dat zijn die Indische mensen die hier zijn. Ze moeten niet zeuren van 'we moeten ons land verlaten'. Nee, ze moeten niet zeuren want ze mogen kiezen. Of je blijft een Indonesiër of je wordt een Nederlander. Zij hebben gecollaboreerd met de Nederlanders om het land opnieuw te bezetten en de oorlog met vier jaar verlengt. Dat deden ze. Ze hebben het kolonialisme in stand gehouden.
21:29-22:34	JP	Ik zal je vertellen. In juni, afgelopen juni. Ik zeg het verkeerd, vorig jaar in juni 2019, op de 28 ^{ste} , is er een rechtszaak tegen de staat [aangespannen]. Ik heb twee kinderen [kinderen van de slachtoffers van de moorden in het dorp Suppa (1947)] naar Nederland moeten halen omdat ze dus in de rechtbank aanwezig moesten zijn. Wat gebeurde er op die dag? Twee kilometer verderop ging de koning een herinneringscentrum openen. Weet je wat voor een herinneringscentrum dat is? Die in Den Haag. Het gaat over die Indische mensen. Dus het kolonialisme wordt nog steeds verheerlijkt. Kijk nu maar naar dat museum in Rotterdam, het Wereldmuseum. Lees wat hij allemaal gezegd heeft: het is gewoon koloniaal. Het is gewoon verschrikkelijk.
22:35-22:36	CA	Kun je een voorbeeld geven? Heb je iets wat zo in je opkomt?
22:37-22:28		Ik wil je wel die video sturen, maar die duurt wel anderhalf uur. Ik ben uitgenodigd door Wayne Modest om daar een rondleiding te doen. Ik heb op een gegeven moment gezegd: 'ik doe die rondleiding niet want het is mij niet de moeite waard. Want wat je daar gaat laten zien, is zo koloniaal als de pest.' Dus ik heb gevraagd of ik de mensen die daar werden uitgenodigd, mocht vertellen hoe de vork in de steel zit. Die video kan ik je wel toesturen. En trouwens als je naar Histori Bersama gaat dan kun je die video terugvinden.
22:29-22:30	CA	Daar ga ik eens naar kijken.
22:31-22:34	JP	En alles wat ik daar vertel. Ja, je moet maar zelf kijken wat je ervan vindt.
22:35-22:36	CA	Dat ga ik zeker doen.
22:37-22:39	JP	Wanneer ben je trouwens klaar. Met waar je mee bezig bent?
22:40-22:42	CA	Ik ga nog wel een tijdje door. Dat gaat nog tot september of oktober duren, want ik merk dat ik zelf de hele tijd nieuwe inzichten krijg, dus ik probeer...
23:58-25:16	JP	Ik ben echt blij hoor. Dat mensen zoals jij, jonge mensen geïnteresseerd zijn in deze geschiedenis. Ook zoals Marjolein van Pagee. Ik ben echt blij dat jonge mensen [hier geïnteresseerd in zijn], want daar moet het beginnen. Ik bedoel, zeg maar die oudere garde, ja die... [Er was een] discussie op Radio 1 eergisteren, geloof ik. Daar werd gesproken over die beelden die overal naar beneden worden gehaald. Daar wordt ook een of andere historicus, zo'n koloniale vent voor uitgenodigd. Nou ja, die zegt gewoon van: 'Moet je niet doen!'

		Kijk, een monument is een verering he? Een monument is niet zomaar iets. Het is een verering. Dan moet je er niet omheen gaan draaien.
25:17-25:42	CA	Ik vind dat ook wel lastig. Ik zie mijzelf ook als historicus, want ik heb geschiedenis gestudeerd. Wat heel veel historici zeggen, ook bijvoorbeeld over de Gouden Koets: 'Je moet het laten rijden, want dat laat juist de geschiedenis zien, anders komen mensen er niet mee in aanraking. Maar dan denk ik, als die Gouden Koets rondrijdt dan komen mensen er wel mee in aanraking, maar alleen dat verhaal wat Nederland verteld.
25:52-27:27		In brand gestoken worden. Nee serieus, dat moet gewoon in brand gestoken worden. Van mij mag je dat schrijven. Nee maar kijk, dat is precies hetzelfde wat de koning heeft gedaan. De koning is naar Indonesië gegaan en die is naar de Indonesische erebegrafplaats gegaan. Ik vind dat een schande. Ik vind dat een schande, dat is die zogenaamde arrogantie van Nederland. Die eventjes naar de erebegrafplaats van Indonesië [gaan]. De mensen die ze zelf hebben vermoord. Zonder toestemming van de mensen daar, van de familie. Dat is, dat is gewoon, dat is VIES. Je bent nog steeds koloniaal bezig. Schaamteloos. Ik vind het een schande. Ik vind het echt een schande. Ik word echt boos hoor. Je laat niet zien hoe je eigenlijk moet zijn. Die arrogantie dat hij even naar de erebegrafplaats [is gegaan]. Dat hij naar de Nederlandse erebegrafplaats gaat, dat is oke. Maar ik vind het gewoon <i>not done</i> . Ik vind dat <i>not done</i> . Stel je voor dat de Duitsers... Dat is precies hetzelfde als met die beelden [die neergehaald worden]. Stel je voor dat je Hitler hebt, dat de Duitsers een monument neerzetten van Hitler.
27:29	CA	Ja, dat kunnen we ons allemaal niet voorstellen.
27:29-28:09	JP	Dat bedoel ik! Dat bedoel ik! Hoezo moet je dat ding laten rijden? Nee, die moet in brand gestoken worden. Zo simpel is dat. Kijk, ik ben een Indonesiër natuurlijk, ik heb een voordeel. Omdat ik van beide [kanten de geschiedenis] weet, dus ermee omga. Ik ben uit Indonesië, ik heb dat geleerd in Indonesië. Inmiddels woon ik hier vijftig jaar, en ik weet hoe Nederland met deze geschiedenis omgaat.
29:10-30:21	JP	Ik zal je vertellen. Wij hebben laatst nog een rechtszaak gewonnen. 25 maart hebben we een rechtszaak gewonnen. In het vonnis spreekt de rechtbank over legitieme geweldshandelingen. LEGITIEME geweldshandelingen! Dus met andere woorden: het kolonialisme is legitiem. Dat is nota bene een rechtbank die zoiets zegt. En ook nog, dit was 25 maart, de koning is er [Indonesië] net geweest en die heeft zijn excuses aangeboden. En dan zeggen ze dat het legitiem geweld is! Dat is de rechtbank. Kijk, we hebben de zaak gewonnen, maar ik ben het er totaal niet mee eens wat ze schrijven, legitieme geweldshandeling. Hoezo? Nederland is al weggeschopt door de Japanners op 8 maart 1942. Nederland heeft er niks meer te zoeken. De Nederlanders zijn liftend gegaan, om terug te gaan, liftend met de Engelsen naar Soerabaja. Daarom hebben we ook op 10 november een herdenking in Soerabaja. Toen kwamen de Engelsen binnen. Toen hebben we gevochten. Wij hebben gevochten met niks, hè. Nee, maar serieus, we hadden niks. We hadden geen militairen. We hadden geen wapens. [Het was] gewoon de jeugd die daar in opstand is gekomen. Ik zal je vertellen. De Pomoeda's dat is de jeugd en de pomoeda's hebben een andere lading hier in Nederland. Terwijl ik zeg: 'De Pomoeda's dat zijn mijn kinderen.'

30:22-30:23	CA	En wat voor een lading heeft het hier in Nederland?
30:23-31:52	JP	Dat [de pomoeda's] zijn de mensen die dingen doen volgens de Indische gemeenschap die niet door de beugel kunnen. Die hebben toen ook de wapens opgenomen. En, zeg maar, alles wat kolonialisme is hebben zijn aangepakt in die periode. Moeten we dan tegen de Nederlanders en tegen de Engelsen zeggen: 'Hartelijk welkom' (lacht) Wat denken ze nu eigenlijk? Waar halen ze die gedachten [vandaan?] Ook dat onderzoeksteam, hè? Meneer Gert Oostindie, die totaal geen verstand heeft van de Indonesische geschiedenis, die moet dan op een gegeven moment alles [komen uitleggen]. En die praat ook nog steeds van, hoe noem je dat ook alweer... evenwichtig. Het onderzoek moet evenwichtig zijn. Stel je voor dat de Duitsers dat zeggen.
31:52-32:00	CA	Maar dat is altijd het probleem met onderzoek. Dat moet objectief zijn, en het moet zelfs neutraal, wordt wel eens gezegd. En dat is iets waar ik ook moeite mee heb.
32:01-31:22	JP	Nee, ze moeten beginnen bij het begin. Zoals ik zeg. Waar haalt Nederland het recht om een land dat 18.000km verder ligt als Nederlands bezit te beschouwen? Begin daar maar eens mee. Er wonen daar 70 tot 100 miljoen mensen. Er wonen mensen daar.
31:23	CA	Het gaat om mensen uiteindelijk.
31:32-31:52	JP	Kijk, als het nou België had geweest. Dan had ik gezegd, van 'ja, ja het is vlakbij'. Nee, maar echt. Dat kan ik nog wel indenken. Dat ze zeggen van 'ja dat hoor ook, zeg maar, bij Nederland'.
31:51-32:52	CA	Ja, maar dat is dat superioriteitsgevoel dat altijd al in heeft gezeten
33:53-33:57	JP	En daarom ben ik blij dat er mensen zoals jij daar geïnteresseerd in zijn en dingen aan de kaak stellen. Meneer Rutte, zijn opa, die ligt daar. Maar hij is wel rijk geworden daar. Meneer Bolkestein. Precies hetzelfde. Hoe noem je hem?... Baudet ook, en Wilders ook, en ga zo maar door. Het hele Wassenaar/Bloemendaal, dat zijn allemaal kolonialisten die daar wonen in Den Haag.
33:58-34:40	JP	Nee maar luister, als jij iets gestolen hebt, hè. Dan kun jij toch niet zeggen: 'Ik maak uit wanneer ik dat teruggeef.' Dan moet je toch gevangengenomen worden omdat je gestolen hebt? Wat doen, zeg maar, de musea hier in Nederland. Die zeggen: 'ik wil weten aan wie ik dat terug geef en waarom ik dat terug geef.' Dat is gestolen, je moet [die spullen] gewoon teruggeven. Het is niet van jou. Ik bedoel, waar dat ook terecht komt in Indonesië, so <i>what</i> . Moet je goed luisteren, als het in de prullenbak terecht komt dan komt het maar in de prullenbank terecht. Klaar. Maar dat maken zij toch niet uit. 'wij gaan teruggeven als wij vinden [dat het kan].' Rot op man! Dat maakt me echt boos.
34:41		Ja, dat is een gekke redenering eigenlijk.
34:41-34:48	JP	Dat is precies wat jij zegt: dat superioriteitsgevoel. Dat, ja, ik snap dat niet. Ik denk, als je met Marjolein van Pagee hierover gaat praten, dat is [verhelderend].
34:48-35:02	CA	Misschien ga ik ook contact met haar opzoeken.
35:03-35:18	JP	Dat moet je echt doen. Weet je, zij is ook historicus. Zij was toen bij de <i>kick off</i> van dat onderzoek in 2017.
35:18-35:21	CA	Weet jij eigenlijk wanneer dat onderzoek afgerond zou moeten worden?
35:22-35:30	JP	Ja, volgend jaar, in 2021. Dan gaan ze ook nog in het Rijksmuseum een tentoonstelling organiseren. Nou, dan weet ik wel hoe laat het is.

35:31-36:05	CA	Ja, wat vind jij daarvan, want op zich is er in de afgelopen tijd, want je noemt het net al het Wereldmuseum en ook het Rijks is er mee bezig. Er zijn best wel veel tentoonstellingen over het koloniale verleden. Maar is dat een goeie ontwikkeling of is dat iets wat fout wordt aangepakt?
36:06-37:01	JP	Kijk, ik heb je net dus verteld dat ik bij het Wereldmuseum [werd uitgenodigd]. Ik heb verteld hoe de vork in de steel zit. Aan het einde konden mensen vragen stellen. Iemand vroeg aan mij: 'vind je niet dat er een verandering in zit?' Terwijl ik hem net heb verteld, anderhalf uur lang heb ik hem verteld wat ik ervan vind. En dan gaat hij vragen aan mij: 'Vind je niet dat er verandering in zit? Ik vind van wel.' Dan denk ik, heb je niet goed geluisterd naar wat ik zeg? Dus zo is het gewoon. Al die witte onderzoekers die hebben gewoon hun witte <i>mind set</i> . Die kop, hoe zeg je dat ook alweer... Wat je met de paplepel wordt ingegoten. Zo word je grootgebracht.
37:02-37:42	JP	Dat is precies zo met Gert Oostindie. Gert Oostindie is even oud als mij. Waarom denkt hij zo en denk ik zo? Hij zegt ook nog openlijk op de televisie: 'We moeten het niet meer over Politionele Actie hebben'. En dan zeg ik: 'wat is de consequentie dan, als je dat zegt?' Dat betekent dan dat Nederland een soevereine staat heeft aangevallen, toch? En dat het oorlog is. Dus dan is het een oorlogsmisdaad. Dan moet je dat ook doortrekken.
37:43-37:45	CA	Ja, oke. Ik snap je.
37:46-37:50	JP	Nee, maar dat is een historicus. En hij praat, maar dan moet je daar ook helder in zijn.
37:41-37:55	CA	Dus ook durven die conclusie te trekken?
37:56-38:30	JP	Precies... Fridus Steijlen. Fridus Steijlen is gespecialiseerd, zogenaamd in de Molukken. Ik zeg tegen Fridus Steijlen: 'Als je hebt over de Molukken, welke Molukken heb je het over?' Ik zeg, dan moet jij als expert dat vertellen. Je moet vertellen over wie je het eigenlijk over. De Molukken in Indonesië zijn niet de Molukken die hier zijn, hoor.
38:31-38:33	CA	Daar heb je gelijk in.
38:34-39:03	JP	Daarom wordt Nederland altijd op het verkeerde been gezet. Omdat sommigen dat niet weten. En dat vind ik gevaarlijk. Dat vind ik gevaarlijk omdat wij alleen maar, zeg maar, alleen maar zwart gemaakt worden. Soekarno dat is de beste van de wereld. Soekarno is niet zo'n haatdrager, maar Soekarno wil natuurlijk geen kolonialisme
39:04-40:00	JP	En dat dan gaan ze Soetan Sjahrir en Hatta die wel hier hebben gestudeerd, die gaan ze paaien. Het is ook wel logisch. Het is verdeel en heers politiek. Dat is precies wat met die Indische mensen gebeurd is. Dat is ook verdeel en heers. Die mensen hebben ze ook, daarom zeg ik ook gesubsidieerd. Ze zijn gesubsidieerd. Zo simpel is dat. Ik bedoel, nogmaals, het is niet om mensen de schuld te geven. Of zeg maar, hoe zeg je dat ook alweer, maar in ieder geval niet.... Ik wil gewoon vertellen hoe de vork in de steel zit.
40:01-40:17	CA	Ik vind gewoon, ik weet het niet, het zet me wel aan het denken. Het is voor mij natuurlijk als ik zo'n stuk ga schrijven, nu zullen niet honderd mensen dat gaan lezen, maar het is wel inderdaad ik moet me heel bewust zijn van de achtergrond die ik heb en waaruit ik ga schrijven.

40:18-40:45	JP	Na, ik bedoel. Sommigen mensen zeggen tegen mij, ik bedoel, dat zijn niet mijn woorden. Maar sommigen mensen zeggen tegen mij als ik het over die Indische mensen heb: 'dat zijn NSB'ers.' Ik zeg dan: 'dat zijn jouw woorden, dat zijn niet mijn woorden'. Snap je wat ik bedoel? Die vergelijking wordt wel gemaakt, maar ik maak die vergelijking niet.
40:46-41:32	JP	Overigens Mussert is daar geweest, hè. Luister maar terug naar wat ik allemaal gezegd heb. Kijk maar naar video van het Wereldmuseum, misschien kun je ook mevrouw Pattipilohy interviewen. Die woont in Amsterdam, 94 jaar, die heeft bewust meegemaakt: 'verboden voor honden en inlanders'. Verboden voor honden en inlanders. Dat heeft ze bewust meegemaakt. Ze heeft het zelf twee keer meegemaakt, zegt ze. En ze is al 94. Maar zij wordt ook genegeerd door de media, omdat ze natuurlijk veel te kritisch is. Zij heeft samen met mij die open brief gestuurd naar het onderzoek. Dat ik het daar totaal niet mee eens ben.
41:33-42:00	JP	Esther Captain die gaat onderzoek doen over de Bersiap. En die zegt ook tegen mij van, ofja niet tegen mij, die zegt in de Volkskrant naar aanleiding dat de koning in Indonesië is geweest, omdat zij ook onderzoek doet, heeft ze ook dat woord gebruikt 'evenwichtig'. Ik zeg tegen haar: 'Hoe evenwichtig?' Zij is ook een Indische vrouw, hè. En die gaat onderzoek doen naar de Bersiap. Ik zeg tegen Esther: 'Wie zijn die mensen in die Bersiap dan als je dat gaat onderzoeken als Nederland ons niet 17 augustus 1945 erkend?' Wie zijn die mensen dan? Zijn dat Indonesiërs?' Soekarno wordt gezegd door de Nederlanders dat hij collaborateur is. Dat betekent, vinden de Nederlanders, dat hij een onderdaan is. Ja of nee?
42:00	CA	Ja.
42:34-43:08	JP	Dus wat heeft Nederland eigenlijk gedaan? Zij hebben hun eigen burgers vermoord.
43:08-43:09	CA	Als je het zo zegt, klopt dat.
43:10-43:27	JP	Hoe moet ik het anders zeggen dan? 27 december 1949 houden ze nog steeds aan. Daarom vind ik dat deze dingen in de geschiedenisboekjes moeten staan.
43:28	CA	Eens.
43:29-43:50	JP	En, kijk. Weet je. Ik woon hier nu 50 jaar. Ik word gezien door de Nederlanders als mee-eter. Snap je wat ik bedoel? Je moet je geschiedenis weten, wat de Nederlanders daar gestolen hebben.
43:51-44:24	CA	En dat is, wanneer ik kijk naar de reacties die jullie gekregen hebben op de oproep in 2011, en eigenlijk ook nu in 2020 weer. Er is nu ook weer een petitie gaande tegen de Gouden Koets. Ik weet niet of je al gezien hebt. Maar Nederlanders, ze noemen het erfgoed, voelen zich zo aangevallen. Heb jij enig idee waarom dat is. Waarom mensen zich zo aangevallen voelen als het om erfgoed gaat?
44:25-44:48	JP	Wat jij zelf zegt. Jij hebt schuldgevoelens. Terwijl ik vind dat jij die niet moet hebben. Gloria Wekkers heeft toch een hele goeie: 'witte onschuld'. Dat is het gewoon. Kijk, wij moeten alles accepteren. Ik moet alles vinden wat de Nederlanders vinden.
44:49-46:14	JP	De Bersiap dat zijn de Indonesiërs die ons hebben [vermoord], en kapot gemaakt en dood gemaakt, enzovoort, enzovoort. Dat moet ik allemaal accepteren. Wat hebben zij gedaan? De postweg, die is duizend kilometer, daar hebben mensen aan moeten werken tot de dood. Dan hebben ze het over de Birmaspoorlijn Ze hebben al een postweg. Ze hebben het over concentratiekampen. Dat hebben ze al. De Nederlanders. Waar hebben ze het nou over? Wat is dit nou? Wat

		er ook altijd vergeten wordt. Het eiland Onrust, in het oosten, dat is ook een concentratiekamp geweest. Dat wordt nooit genoemd. Het eiland Onrust is niet ver van Jakarta. Daar worden mensen ook gedeporteerd. Zeg maar, [mensen die] tegen het koloniale regime zijn. Ik vind de Indische gemeenschap, dat zijn schaamteloze mensen. Nouja, ze mogen het van mij weten. Niemand hoeft mij aardig te vinden. Nee, niemand hoeft mij aardig te vinden, maar ik vertel wel hoe de vork in de steel zit.
46:15-46:54	JP	Ze hebben het kolonialisme in stand gehouden. Ze hebben de oorlog met vier jaar verlengd. Ze hebben geleefd onder de Japanners. Waarom gaan ze dan door? En bovendien waar haalt Nederland het recht vandaan om te zeggen dat dat land van jullie is? Dan zeggen ze: 'ja, vroeger was het zo'. Dan zeg ik: 'ja, voor de witte ja'. Die 70 tot 100 miljoen mensen worden niet gevraagd.
46:55-47:34	JP	Dus die Multatuli, die zogenaamd geweldig is, die is ook zo koloniaal als de pest. Hij wordt opgehemeld die Multatuli, maar hij is gewoon koloniaal. Hij vindt dat het gelijkwaardig moet zijn, maar hij vindt wel dat dat nog steeds koloniaal moet zijn. Dan is hij toch koloniaal, dan is hij toch niet goed. Hoezo Multatuli? Ik weet niet veel van hem, maar een klein beetje weet ik wel.
47:34-47:41	CA	Ik heb dat heel lang geleden moeten lezen, maar kan me dat herinneren. Als tiener vond ik dat saai. (Lacht)
47:42-48:00	JP	Hij heeft ook gevangen gezeten, geloof ik. Onze president is drie keer gevangengenomen, he. Ik stuur je wel een video wat hij eigenlijk van Nederland vindt. Ondanks dat hij drie keer gevangengenomen is. Ik zal je vertellen, die Hans Goedkoop. Ik geloof zijn oom of zijn opa heeft Soekarno gepakt in Yokja.
48:00-50:06	JP	Hier wordt gesproken over bepaalde boeken en schrijvers die interessant zijn. Piet Hagen – 500 oorlogen, Alfred Birney – Tolk van Java.
50:07-50:54	JP	Ik wil nog een ding vertellen. Die Indische mensen, maar ook de Nederlanders die zeggen: 'Ja, die Indonesiërs hebben de Chinezen afgemaakt'. Dat is natuurlijk ook wel zo, omdat sommige Chinezen hebben gecollaboreerd met de Nederlanders. Maar in 1700 werden ze al afgemaakt door Pieterszons Coen in Jakarta.
50:55-50:58	CA	Nederlanders hebben daar misschien nog wel meer gemoord? Ik durf het niet te zeggen.
50:59-51:43		Vergeet niet. De Shell is daar begonnen, hè. En Balikpapan is daar begonnen. Dat is de BPM: Bataafse Petroleum Maatschappij. En Unilever is ook daar begonnen. Waarom is dat daar begonnen? Omdat je daar olie hebt. Je hebt daar rubber. Daar is van alles. Maar wij worden zo dom gehouden over... hoe noem je dat... hoe zeg je dat... dat bij ons uit de grond komt.
51:33-51:44	CA	Grondstoffen
51:45-53:07	JP	Onze grondstoffen, hè hè. [Dat wij] onze grondstoffen niet zelf kunnen verwerken. 75 jaar is niet lang. Nederland heeft 18 miljoen mensen en wij hebben nu 270 miljoen mensen en 17.000 eilanden. En dan gaan ze tegen onze zeggen: 'Jullie Indonesiërs kunnen niks.' Maar weet je hoe groot dat land is? Hier in Nederland kunnen ze dat met 17 miljoen nog niet eens voor elkaar krijgen. Maarja, je hebt in Nederland nog voedselbanken, of niet? Dat kan toch niet? Hoe kom je erbij? De benzineprijs is 1,70 en één euro gaat naar de staat. Wat moet je nou?

		Dan heb je mensen onder de armoedegrens. Dat woord 'onder de armoedegrens' bestaat ook nog. Dan denk ik, hoe kan dat?
		Stilte...
53:30-53:32	CA	Het zet je aan het denken. Het kolonialisme is op die manier ook nog helemaal niet voorbij als je gaat kijken naar die olie-industrie. Hand in hand met het kapitalisme, natuurlijk.
53:33-54:37	JP	Juist! Vergis je niet. Indonesië is dan wel mijn land, maar Indonesië is ook nog altijd zo koloniaal als de pest. Omdat ze dat natuurlijk meegenomen hebben. Kijk, de appel valt niet ver van de boom. Laten we eerlijk zijn. 350 jaar, dat gaat je niet zomaar weg. En wij moeten ook nog leren. Het onderwijs is ook nog niet zoals het hoort. Wij hebben nog een slag in te halen. 75 jaar is niks. Wij zijn achtergelaten met, luister, met duizend doctoren. Met 17.000 eilanden. Duizend doctoren. En met nul begonnen, omdat wij 4,5 miljard gulden schadevergoeding hebben moeten betalen aan Nederland. Zo zijn wij begonnen. Daarom is, zeg maar, ook dat artikel, de Indonesische Injectie [zo interessant].
54:38-54:40	CA	Die ga ik lezen. Ik heb het opgeschreven.
54:41-55:58	JP	Weet je waarom dat belangrijk is om te weten? Omdat de Nederlandse oorlogsmisdadigers worden beschermd door de wet '71. In die wet '71 staat het volgende: Alle Nederlandse oorlogsmisdadigers tijdens de Duitse bezetting kunnen niet verjaren, maar wel in Nederlands-Indië. En daarom worden deze mensen niet bestraft, door die wet '71. Maar ze worden wel uitgenodigd bij de Wereld Draait Door. Dan zitten ze te vertellen wat ze gedaan hebben en dan krijgen ze nog applaus ook. En Coen Verbraak heeft die uitzending gemaakt. Hij heeft die vier uitzendingen gemaakt. Het is heel jammer dat zo'n soort mensen niet met mij willen praten, terwijl ik wil uitleggen wat ik net aan jou heb uitgelegd.
58:59-56:03	CA	Want waarom willen mensen niet met jou praten, denk jij?
56:04-57:11		Ja, omdat ze niet willen luisteren naar wat ik zeg. Ik bedoel: Nederlanders zijn gewoon dieven. Dat willen ze natuurlijk niet horen. Nouja, net zoals de mensen die reageren, wat jij net zegt, op de Gouden Koets in 2011, en dat is nu nog steeds zo. En ook in de radio-uitzendingen praten historici over nieuwkomers. Dan denk ik: 'Weet je eigenlijk wel wat je zegt?' Hoezo nieuwkomers? Hij is 60 jaar die man, Wim nog wat heet hij. [Die radio-uitzending was] onder andere met Ethan Mark, van Leiden, die werd ook daar geïnterviewd. Hij is wel kritisch, hoor. Die Ethan Mark.
57:12-57:13	CA	Dat ga ik ook even opzoeken
57:14-59:42		Over het boek van Rémy Limpach – Brandende Kampongs van Generaal Spoor
59:43-59:44	CA	Ik moet me sowieso eigenlijk nog veel meer gaan verdiepen. Ik heb me voor nu heel erg gefocust op die Gouden Koets.
59:44	JP	Maar dat is breder, he
59:45	CA	Jazeker.
59:46-59:56	JP	Maar die moet gewoon in brand worden gestoken, die Gouden Koets. Schrijf dat maar op. En vergeet niet Marjolein van Pagee [te benaderen] dat is echt iemand... daar word je wakker van wanneer je met haar praat. Zij kan dat ook goed uitleggen, vind ik.
59:56	CA	Ik zoek sowieso nog meer mensen om mee te praten.

59:57-1:00:21	JP	Ze woon in Rotterdam
1:00:23-1:00:54	JP	Je komt er zo. Via de website staat daar ook haar telefoonnummer, volgens mij. Weet je waarom zij het Histori Bersama noemt? Omdat zij vindt dat de Indonesiërs ook de geschiedenis hoe Nederland daarnaar kijkt, moet weten. En daar schrijft zij eigenlijk veel over.
1:00:55-1:00:56	CA	Dat past wel mooi hierin.
1:00:57-1:01:25	JP	Daarom zeg ik: ik denk dat het een pluspunt is dat ik hier woon. Dat ik hier al 50 jaar woon en weet hoe Nederland omgaat met de geschiedenis. Ken jij, hoe heet het, die helaas overleden is, hoe heet hij nou? Ben ik zijn naam weer vergeten. Joop Hueting.
1:01:25-1:01:26		Nee, dat zegt mij ook niks, sorry.
1:01:27-1:02:27		Joop Hueting is een man die in 1969, nota bene toen ik pas hier was, deze geschiedenis heeft opengeboken. Hij heeft toen genoemd dat Nederlandse veteranen oorlogsmisdadigers zijn. Naar aanleiding van zijn interview met de Vara heeft de regering opdracht gegeven om dat te onderzoeken. En dat onderzoek heet de Excessennota. Toen gebruikten we dat woord nog excessen. Ja, weet je wat de conclusie was?
1:02:27	CA	Nee.
1:02:28-1:03:03	JP	Oud-premier Lou de Jong zegt: '99,9% heeft de veteranen uitstekend gedaan.' Tot op de dag van vandaag. En dat boek van Rémy Limpach die heeft juist gezegd: 'Wat Nederland heeft gedaan dan zijn geen excessen dat is structureel.'
1:03:04-1:03:05	CA	Ja, en dat is nog steeds structureel.
1:03:07-1:03:23	JP	Naar zo iemand wordt natuurlijk meer geluisterd dan naar mij. Want ik ben al vanaf 2005 bezig. Weet je waarom ik in 2005 ben begonnen?
1:03:23	CA	Nee.
1:03:23-1:03:37	JP	Er is een comité en dit comité is opgericht op 05-05-05. 5 mei 2005, waarom 5 mei?
1:03:38-1:03:39	CA	Bevrijdingsdag hier in Nederland.
1:03:40-1:03:44	JP	Als je zegt Bevrijding, dan zeg ik: Hoezo? (Lacht)
1:03:44-1:04:18	CA	Nouja, ik heb toevallig. Ik ben lange tijd actief geweest bij Amnesty International en daar deden ze op 5 mei, op Bevrijdingsdag, gingen ze altijd petitie laten ondertekenen. En toen zat ik inderdaad met een meisje uit Indonesië. En zij zei: '5 mei is helemaal geen Bevrijdingsdag voor mij'. En daar denk ik nog wel vaker aan als ik 5 mei hoor.
1:04:18-1:05:28	JP	Daarom zeg ik juist. Ik noem je met al die wetenschap, met al die wetenschap gingen ze gewoon door. Met ook, ook met de wetenschap van de bevrijding gaan ze gewoon door. Weet je? Je kent toch ook de Indonesische weigeraars? Ze hebben het bewust de Indonesische weigeraars genoemd. Maar de Nederlandse historici gebruiken, de Indische weigeraars. Want zij willen de naam Indonesië weigeren, en waarom? Omdat ze dus 17 augustus 1945 erkent. Daarom. Zesduizend [mannen] hebben geweigerd [naar Indonesië te gaan]. En die hebben vier tot zeven jaar gevangenisstraf gekregen. Wist je dat?
1:05:29	CA	Nee dat wist ik niet.
1:05:50-1:05:35	JP	Het wordt dus tijd dat dat in het onderwijs komt. (Lacht) Toch?

1:05:37- 1:07:12	JP	Weet je? Tijdens die N46 was een hele grote demonstratie in Amsterdam. Na de Duitse bezetting was er een eerste oorlogsslachtoffer. Een man die demonstreerde, werd doodgeschoten. Ja, daar hoor je niet veel over. En de mensen die hebben geweigerd die werden gepakt en verraden. Zij kregen vier tot zeven jaar gevangenisstraf. Maar de mensen die moorden hebben gepleegd, die zijn beschermd door de wet '71. We hebben geprobeerd om twee mensen hun naam te zuiveren. We hebben deze twee mannen, Jan en Jan heten ze. De een heet Jan Maarsen, de ander heet Jan van Luijn. Helaas is die ook vorig jaar overleden. Ook 94 jaar, nee 96 jaar. Die hebben we naar de Hoge Raad gebracht. Weet je wat de Hoge Raad zei? Met natuurlijk onze advocaat professor Liesbeth Zegveld. Weet je wat de Hoge Raad zegt? 'Jullie moeten niet bij ons zijn, jullie moeten bij de politiek zijn',
1:07:12- 1:09:04	JP	Deze mensen toen ze vrijkwamen... Ik bedoel, ik heb er weinig aan leugens [te vertellen], ik vertel gewoon hoe het is. Deze mensen, hè, mochten toen ze vrijkwamen niet stemmen en ze kregen geen sociale voorzieningen. Als je Jan van Luijn kent. Dat is een prachtig mens. Een beer van een kerel. O jongen, als hij begint te praten dan houdt hij niet op. En weet je waarom? Dat zit nog binnen in. Bij hem. Dat doet pijn. Wat er gebeurd is. Dat hij ook verraden is. Hij is na de bezetting toen gepakt. Hij is ondergedoken omdat hij dus niet naar Indonesië wilde gaan. 'Waarom moeten wij die mensen doodschieten daaro?', zegt ie. Maarja aan de andere kant heb je dus mensen die wel zijn gegaan, die zeggen van: 'Als ik niet schiet, dan word ik doodgeschoten.' Maarja dan zeg ik tegen hem: 'Dan ben je een lafaard.' Deze zesduizend man die zijn niet gegaan. Als je niet bent gegaan, kunnen die dingen je niet gebeuren.
1:09:05- 1:09:46	JP	Je kent toch ook wel Poncke Princen. Die naam Poncke Princen, ze zeggen dat hij overgelopen is. Ik denk dat ik dat ook zou doen. Dat ik op een gegeven moment ook zou overlopen omdat ik niet kan instemmen met dingen, die zeg maar niet kloppen. Weet je waarom? Hij is natuurlijk gepakt door de Duitsers, hè. Hij is in een concentratiekamp terecht gekomen. En toen is hij vrijgekomen en toen moest hij naar Indonesië toe. Dan kan ik wel begrijpen van, wat ben ik nou aan het doen? Dat doe je toch niet?
1:09:47- 1:10:44	JP	Overigens, ik zeg maar hoe het is. Die Wilhelmina, dat is gewoon een lafaard. Ja, dat vind ik gewoon een lafaard daar is geen ander woord voor. Een lafaard. Trouwens het hele koningshuis zijn lafaards. En weet je waarom? Waarom ga je niet gewoon zeggen zoals het is? Waarom moet je eromheen zitten te draaien? Je moet je niet verschuilen tegen van: 'Ja, dat is een ministerieel gedoe', van 'Ik mag niks zeggen.' Rot op man! Je bent toch een men? Dan moet je niet zeggen van dat is politiek? Nee, jij bent daar rijk van geworden. Alles wat met een K is, daar heb je een aandeel in vroeger. Koninklijke Shell, de KLM en noem maar op.
1:10:45- 1:11:01	CA	Inderdaad, van al het geld wat van de kolonies vandaan is gekomen heeft het koningshuis een flinke duit gehad.
1:11:02- 1:11:47	JP	Niet alleen het koningshuis. Dankzij Indonesië kunnen we gaan praten. Dankzij Indonesië heeft Nederland, zeg maar, al die gebouwen. Dat is ook weer zoiets. Dat heb ik van tante, ik noem haar tante, tante Pattipilohy. Die zegt dat Nederlanders zeggen: "we hebben daar gebouwen gebouwd in Indonesië." En toen zei zij: 'Nee, jullie 200.000

		Nederlanders die daar toen woonden, hebben niet die dingen gebouwd. Die hebben wij gebouwd. Wij moesten aan het werk.'
1:11:48	CA	De Nederlanders stonden erbij te kijken?
1:11:48-1:12:38	JP	Ja, [ook op] de plantages en noem maar op. Overigens, het paleis van Indonesië nu, vroeger heeft daar Generaal Spoor gewoond. Het paleis in Sumatra... dat is allemaal hetzelfde. Dat moeten wij bouwen. De spoorlijnen. Denk je nu echt dat die witte mannen, met die witte pakken en die witte hoeden dat gaan [bouwen?] Kom op. Volgens mij is Nederland niet eens wakker. Dat snappen ze niet eens.
1:12:39-1:13:05	CA	Heb jij dan het idee dat, met wat er in de afgelopen weken is gebeurd, dat gaat dan vooral over zwarte mensen en het koloniale verleden van Suriname en de eilanden natuurlijk. Heb jij het idee dat dat iets gaat veranderen?
1:13:05-1:13:58	JP	Nee, omdat Nederland nog steeds koloniale gebieden heeft. [...] is toch ook gestolen? Maar laten we eerlijk zijn, als je het er echt over wil hebben, moet je die dingen ook meenemen. Het verandert niet dat racisme. Dat verandert niet. Voorlopig niet. Nederlanders [al] 350 jaar zijn ze racisten. Dat zijn ze gewoon. Ik bedoel, [het is] verdeel en heers. Waarom heb je Indische mensen? Waarom? Die zijn bevoorrecht, gelijkgesteld. Ja, toch? Weet je wat de baboe betekent?
1:13:59	CA	Nee
1:14:00-1:15:01	JP	Baboe is dus een hulpje. Heb je wel eens zo'n fiets gezien met zo'n bak ervoor? Babboe.com? Is het koloniale veranderd? Dat wordt gewoon verheerlijkt. Die bak is die baboe. Nederland denkt niet verder na. Nederland wijst alleen maar naar de ander. De man die dat gemaakt heeft, babboe.com, die bakfietsenverkoper die heeft toen bewust die naam gebruikt, maar dat is zo koloniaal als wat. Dat is toch verschrikkelijk? Dat is toch vernedering?
1:15:02-1:15:06	CA	Maar heel veel Nederlanders weten zoiets ook niet, volgens mij.
1:15:06-1:15:24	JP	Ik zou zeggen, schrijf het op! Babboe.com (lacht) In jouw dingetjes in de kanttekening, ofzo.
1:15:24-1:15:26	CA	Ik moet sowieso even gaan kijken hoe ik het allemaal ga vormen nu.
1:15:27-1:15:33	JP	Ja, vraag maar, zeg maar, aan Marjolein. Ga maar van gedachten wisselen hoe je het kunt doen.
1:15:37-1:15:54	CA	Dan heb ik misschien nog een vraag. We hebben het ook een beetje over musea gehad enzovoorts. Want in het Wereldmuseum, daar had je een toespraak gehouden, zei je. Wat kunnen zo'n instellingen doen om dit wel bekend te maken?
1:15:55-1:16:34	JP	Ik zeg tegen Tom Hofman: als je daar [Wereldmuseum] binnen komt dan begin je met die witte mensen. Dan begin je met laten zien hoe ze leven. Pracht allemaal praal. Nee, je moeten laten zien wat ze daar gedaan hebben. Mensen onderdrukken. Dat moet je laten zien. Vernederen. Verboden voor honden en inlanders. Geen onderwijs. Dat moet je laten zien! Niet laten zien dat Nederlandse militairen sigaretten uitdelen en medische dingen doen. Rot op, man!
1:16:35	CA	Ik heb het niet gezien.
1:16:35-1:16:47	JP	Ik was er snel klaar mee toen ik daar kwam. De minister was erbij, hè.
1:16:48	CA	Oja?
1:16:50-1:18:18	JP	De minister van cultuur die was erbij toen ik alles tegen de directeur heb gezegd. Als ze echt geïnteresseerd zouden zijn dan hadden ze mij

		uitgenodigd, maar ze willen natuurlijk niet wat ik zeg. Want ik heb met de directeur gesproken. In de speech van die minister hadden ze het ook over dat het evenwichtig moet zijn. Ik heb me daar ingehouden. Zo beleefd ben ik ook nog. Ik wil daar opstaan om te zeggen van: 'Hoezo mevrouw, evenwichtig?' Waar heb je het over? Denk je dat de Duitsers dat ook zeggen? Met je evenwichtig... 350 jaar is geen 3,5 jaar hoor. Alles is daar kapot gemaakt. Onze cultuur is naar de klote gemaakt daardoor. Ze moeten wegwezen. Als je nu ziet na 1945. Wat gebeurt er eigenlijk in de wereld. Wat heb de witte mensen gedaan in de wereld?
1:18:19-1:18:20	CA	Volgens mij hebben ze alles weer naar hun eigen context ingericht.
1:18:21-1:19:10	JP	Ja, ze doen niet anders dan mensen vermoorden en zeggen dat landen een democratie moeten hebben zoals dat wij [het Westen] hebben. Bemoei je er niet mee! Laat die mensen gaan! Rot op! Denk je echt dat democratie goed is? Denk het niet. Ik denk het niet. Dan heb je privileges, willekeur. Dat is geen democratie. Als je het hebt over racisme, he? Er zijn partijen die racistisch zijn.
1:19:12-1:19:19	CA	En niet zo'n klein beetje ook. Ja, maar dat is ook maar het menen dat wij het hier het beste doen. En dat we in andere landen moeten gaan uitleggen hoe het zit. Dat is geen verschil met 300 jaar geleden.
1:19:20-1:21:12	JP	Precies, dat is geen verschil! Kijk, ik ben nu blij dat onze president ruzie heeft met Europa. Nee, maar ik ben blij. Weet je waarom? In verband met die palmolie. 'Wij leven niet meer naar jullie toe', zegt hij gewoon. Wij [in Indonesië] gaan eerst die palmolie zelf maken en dan krijgen jullie dat. En vergeet niet, het is wel leuk en aardig. Maar ik ben het eigenlijk niet eens met die palmolie, hoor. Het is nu eenmaal dat het er is en dan moet je het beste ervan maken. Maar onze bossen zijn verkapt door die Westerse wereld die zogenaamd die olie moet hebben. Dan gaan ze naar Indonesië toe. Daar gaan ze al die bossen [kappen], zodat, zeg maar, de orang-oetang niet meer kan leven. Zogenaamd, economie, economie, economie, economie, economie en wie wordt er beter van? Niet de mensen die daar gaan planten. De Europeanen, al die witte mensen worden daar beter van. Ik bedoel, als je naar de Aldi gaat, heb je een T-shirt voor een tientje. Waar halen ze het vandaag die tientjes? Waar komt dat vandaan? Hoeveel moeten die mensen daar verdienen dan?
1:21:12	CA	Die verdienen geen cent.
1:21:12-1:21:57		Daar moet je ook maar eens naar kijken. Dan zeggen ze van: 'die wereld daar is in oorlog.' Nee, als iedereen te vreten heeft, als iedereen een dak boven zijn hoofd hebben, dan heb je geen oorlog. Dan heb je geen oorlog. Maar door die verdeel en heers wordt het zo gemaakt. Laat die mensen nu ook gewoon eens hetzelfde verdienen als wij. Ik bedoel, ze willen toch ook met vakantie gaan, of niet? Zij willen ook op een terrasje zitten, of niet? Verkoop die dingen zoals het hoort, betaal die mensen zoals het hoort.
1:21:57	CA	Daar ben ik het mee eens.
1:21:57-1:21:59	JP	Ik zal je vertellen. We hebben net die zaak gewonnen, he.
1:22:00	CA	Ja dat zei je.
1:22:01-1:22:38	JP	Van 25 maart. Die kinderen krijgen dus schadevergoeding. Dat noemen ze immaterieel schade. Een vrouw krijgt 123 euro en 48 cent. Weet je hoe ze dat berekenen? Dan gaan ze helemaal terug naar toen
1:22:39	CA	Ga weg.

1:22:40-1:22:51	JP	Ga weg?! Je kan het zo lezen. Je kan het zo lezen. En niemand in Nederland maakt zich daar zorgen over.
1:22:52	CA	Een immateriële schadevergoeding van 123 euro?
1:22:53-1:24:17	JP	En 25 cent. Vraag maar aan Marjolein. Zij heeft volgens mij het vonnis. En nota bene, de vader van haar werkte in de koloniale periode als vaccinateur, dus hij is een ambtenaar. En als hij geen ambtenaar is dan doet Nederland aan racisme. Zo simpel is dat... 123 euro en 48 cent en niemand, niemand maakt zich daar druk over. Geen één media[bedrijf] heeft daar aandacht aan besteed. Ik hoop dat jij misschien daar aandacht aan kan besteden. (Lacht) Want als ik ga praten, als ik wat ga zeggen. Ik word gewoon gecensureerd door de media, de Nederlandse media. Denk je nu echt dat ze me zo willen interviewen? Ik daag ze uit: 'liveprogramma met Jeffry Pondaag'. Ik daag ze uit. Interviewen op deze manier.
1:24:17-1:24:18	CA	Ik denk dat mensen dat gewoon akelig vinden, ik weet het niet.
1:24:18-1:24:26	JP	Dan moet je daarvan leren, want ik heb het ook zo geleerd. Ik heb mij ook gezegd in 1980: ik houd mijn mond niet meer. Tegen mezelf. Ik was zo beleefd als wat. Maar zo is het gewoon.
		Stilte....
1:24:42-1:25:36	JP	Trouwens, over die wet '71 dan heb je ook nog een artikel van 25 in de Groene Amsterdammer. Maurice Swirc die heeft dat geschreven. Maar als je de Groene Amsterdammer intikt met Wet '71 dan komt het vanzelf naar boven. Hij heeft uitgebreid onderzoek gedaan. We hebben geprobeerd in 2012, geloof ik, die oorlogsmisdadigers te berechten. We willen die mensen berechten, kijk, niet dat ze in de cel moeten, nee. Ons doel is dat er een uitspraak komt. Dat is het doel. Niet dat ze gevangen worden.
1:25:37	CA	Dat het erkent wordt.
1:25:37-1:25:39	JP	Ja, dat is ons doel. Maar volgens dat artikel is deze wet illegaal.
1:25:40-1:25:41	CA	Het klinkt ook heel scheef.
1:25:42-1:26:10	JP	Maarja, dat hele grote artikel is er gekomen, maar niemand praat daarover. Omdat, precies wat je zegt, dat die wet klopt eigenlijk niet. Maarja, ze willen hun vingers niet branden. Al die populaire mensen die willen hun stoelen niet kwijt. Er moet eigenlijk een parlementaire enquête komen. Deze vraag is trouwens ook bij zomergasten geweest.
1:26:12	CA	Welke vraag?
1:26:13-1:26:35	JP	Over die wet '71. Want Rutte was een keer uitgenodigd bij Zomergasten. En die vraag over Wet '71 komt bij mij vandaan.
1:26:36	CA	En wat heeft hij daarop geantwoord?
1:26:37-1:28:10	JP	Nouja, hetzelfde antwoord: dat hij hwr zou gaan onderzoeken. Maar dat doet hij dus niet, want dat heb ik je nog niet verteld, maar ik heb hem dus persoonlijk ontmoet. Tenminste persoonlijk ontmoet. Ik heb mij gewaagd om gewoon met hem te gaan praten. Want ik was klaar met het lobbyen in de Tweede Kamer met Frans Timmermans. En op een gegeven zie ik hem buiten lopen. Ik naar Rutte lopen. Dit is mijn kans! Ik ren naar hem toe, geef hem mijn kaartje. Ik heb me voorgesteld. 'Meneer Rutte, heeft u even? Hoe komt het nou dat [de

		zaken van] Nederlandse oorlogsmisdadigers kunnen verjaren?' Hij kijkt naar die andere man. Ik weet niet wie dat was. 'Daar weet ik niks van.' Ik zeg: 'heeft u even tijd?' 'Nee, nee, nee, ik heb geen. Ik moet dit en blabla. Stuur me een email, of nee een brief.' En dat heb ik gedaan. Geen antwoord. Nou, bij die vraag die ik dus aan hem heb gesteld, heb ik bij de VPRO, want de VPRO die vraagt aan mensen: hebben jullie nog wat te vragen aan Rutte? Ik heb een mailtje gestuurd naar die Erdbrink. Hij zit in Iran nu, geloof ik. Hij is toch journalist in Iran?
		Stilte...
1:28:56	JP	Sindsdien heb ik contact met hem
1:28:57	CA	Echt waar? Wanneer is dit geweest?
1:28:58- 1:29:26	JP	Ja, een paar jaar geleden alweer, hoor. Ik denk een jaar of twee geleden, denk ik. Als je het zoekt, kom je het vanzelf tegen. Nou die vraag is gesteld, en die vraag komt bij mij vandaan. Ik heb die emailwisseling nog. Met hem.
1:29:27- 1:29:28	CA	En daar kwam hetzelfde antwoord op? Dat hij het ging onderzoeken?
1:29:29- 1:30:07	JP	Nouja, het is nu 2020. Intussen is dat artikel ook nog geschreven door Maurice Swirc. En hij heeft met mij contact omdat wij in 2012 geprobeerd hebben deze mensen te berechten. Toen heeft het Openbaar Ministerie naar ons geschreven van: dit kan niet in verband met die Wet '71. Die is verjaard.
1:30:09- 1:30:10	CA	En intussen is er nog steeds geen onderzoek? Mensen worden ouder.
1:30:11- 1:30:35	JP	Dus tijdens die veteranen dag, zo wordt dat toch [genoemd?].... gaan ze altijd marcheren en gaan ze langs de koning en de koningin. Dus al die oorlogsmisdadigers die lopen daar langs.
1:30:36- 1:31:12	JP	Ja kijk, als mensen bij de Wereld Draait Door openlijk vertellen dat ze dus mensen hebben geëxecuteerd en dat het Openbaar Ministerie daar niet op reageert, is nogal logisch omdat ze dus die Wet '71 [hebben ingevoerd]. Eigenlijk moeten ze optreden, maar dat kan niet in verband met de Wet '71. Maar mijn punt is dat deze mensen door de Wereld Draait Door een podium krijgen.
1:31:13- 1:31:15	CA	Dat is niet de bedoeling eigenlijk. Ofja, dat is belachelijk eigenlijk.
1:31:15	JP	Niet de bedoeling? Ze krijgen applaus! (Lacht)
1:31:16	CA	Ja, gekkenwerk.
1:31:38	JP	Ja, weet waar je aan begint hè?
1:31:39- 1:31:46	CA	Ja, ik ben heel erg aan het nadenken, want ik zit natuurlijk op het verhaal van die Gouden Koets en ik ben aan het denken of ik hier iets anders mee kan, ofzo. Maar ik kan misschien contact opnemen met Marjolein dan.
1:31:47- 1:31:57	JP	De Gouden Koets ligt in het verlengde. Ik zit me af te vragen. Misschien kun je dat ook stellen aan de Amsterdammers. Zij zijn, ja, de mensen die toen geld hebben verzameld.
1:31:58- 1:32:35	CA	Nou, ik heb dat onderzocht. En dat is waarschijnlijk niet... ofja dat is wel waar, dat mensen konden doneren, maar uiteindelijk is die koets afbetaald door twee mensen van de Amsterdamse elite.
1:32:35- 1:33:32	JP	Jawel, ja, ja tuurlijk is dat zo. Zo is het begonnen. Dat men dus ging vragen aan Amsterdam om mee te betalen. En uiteindelijk is natuurlijk... Kijk, voor mij is dan gewoon een masker, wat jij net vertelt, dat de koets door die twee mensen [is betaald]. Dat is zo gemaakt, terwijl het niet zo is. Het is een masker. Snap je? Om zeg maar de burgers van Amsterdam beetje te, te... hoe zeg je dat... te

		beschermen. Het is precies hetzelfde wat ik vind van het Nationaal Tribunaal hier in Den Haag. Dat is ook een masker. Hoe goed Nederland is, terwijl Nederland helemaal niet goed is. Als je het over mensenrechten hebt, en al helemaal over Nederlands-Indië of Indonesië. Daarom past het Internationaal Tribunaal niet in Den Haag, onder andere in verband met die wet '71.
1:33:33	CA	Ik snap het.
1:33:34- 1:33:48	JP	Maar die Gouden Koets. Het is toch wel goed dat je daar aan gaat beginnen? En daarnaast schrijf je gewoon wat je wil meenemen van wat ik zeg, enzo.
1:33:49- 1:34:54	CA	Misschien kan ik je wat meer vertellen over hoe het er nu uitziet. In mijn eerste hoofdstuk ga ik heel erg op in hoe het in 1898 hoe dat gebouwd is, waar die ideeën vandaan komen, en dat het eigenlijk een manier was waarop Nederlanders naar hun geschiedenis keken en herinnerd wilden worden. Maar dat daar heel veel in vergeten werd. En dan wilde ik gaan kijken hoe hebben mensen door de tijd heen naar die Koets gekeken. Met die Rookbommen en Beatrix en de verbommen met Maxima en Willem-Alexander, het huwelijk. En mijn grootste hoofdstuk, mijn laatste analyse gaat dus inderdaad over dat ene paneel dat heel vaak in opspraak gekomen is en wat is daar nu echt te zien. En daarom heb ik gisteren ook Harry van Bommel en nu met jou gesproken. Want ik kan wel zeggen wat ik daarop zie.
1:34:54- 1:35:37	JP	Maar ik denk dat je dat onderscheidt moet maken natuurlijk. De meeste mensen als ze dat zien dan denken ze aan slavernij. Ik denk dat je dat moet uitlichten dat je mensen bewust van moet maken dat het niet kolonialisme is alleen. Ze kijken naar die koets en dan denken ze kolonialisme, terwijl dat niet zo is. Sorry, slavernij.
1:35:38- 1:35:54	CA	Ik begrijp je. Maar dat vind ik eigenlijk alleen maar een goed uitgangspunt, want nu zie je ook weer, niet dat die discussie... en die discussie is natuurlijk ook heel belangrijk. Maar ook nu weer alle petitie's gaan over de slavernij verleden.
1:35:54- 1:36:25	JP	Ja, ja. En daarom mijn doel, nogmaals, is dat ik daar in de Tweede Kamer dat woord laat zien: het kolonialisme. En daarom, is het ook dat ik ook door Pauw en Witteman niet word uitgenodigd, omdat ik dus dat kolonialisme wil aankaarten. En daarom heb ik Rawagede genoemd.
1:36:25- 1:36:37	CA	Ik denk ook vaak dat mensen als ze kolonialisme horen dat ze dan vaak al denken: 'ow dat is slavernij'. Ik heb het idee dat mensen dat over een kam scheren soms.
1:36:38- 1:36:40	JP	Dat denk ik niet. Ik denk juist dat ze het kolonialisme goed vinden. En slavernij fout vinden.
1:36:41- 1:36:42	CA	Maar goed, ik ga hiermee aan de slag. Je hebt me heel veel verteld, heel veel goeie tips gegeven. Ik moet me sowieso zelf nog heel veel gaan inlezen, merk ik.
1:36:43	JP	SMS als ik iets vergeten ben toe te sturen.
1:36:45- 1:37:16		Ik kan natuurlijk niet alles opnemen in mijn scriptie, maar ik hoop dat zoveel mogelijk kan duidelijk maken dat die Gouden Koets [verbonden is aan het koloniale verleden].
1:37:16- 1:52:17		Nog nagepraat over de opzet van mijn scriptie en over literatuur.

Bijlage 8a. Interview Barryl Biekman | Landelijk Platform Slavernijverleden

Datum: 24 september 2020

Interviewer: Claartje America

Interviewee: Barryl Biekman

Samenvatting

Het belangrijkste om te weten over de oproep in 2011 is dat het initiatief kwam van Jeffry Pondaag en Barryl Biekman. Dit gebeurde onder andere naar aanleiding van het Internationale jaar voor mensen van Afrikaanse Afkomst, uitgeroepen door de VN, datzelfde jaar. Jeffry heeft gelobbyd in de Tweede Kamer en daarna sloten Harry van Bommel (SP) en Mariko Peters (GL) zich aan. Daarnaast streed het Landelijk Platform Slavernijverleden (LPS) al lange tijd voor de verwijdering van het paneel 'Hulde der koloniën'. Vanaf de restauratie in 2015 besefte mevrouw Biekman zich dat de koning zijn gedachten moest gaan veranderen. Ze schreven ieder jaar opnieuw een brief om deze kwestie aan te kaarten.

De Gouden Koets is ook samen met Zwarte Piet in de VN behandeld. De Nederlandse afgevaardigde schaamde zich diep tijdens dit gesprek. Ook het LPS zette zich sinds 2005 in tegen Zwarte Piet met petitie's en andere vormen van protest. Al heel lang voert LPS de strijd tegen het koloniale en slavernijverleden. Helaas, benadrukt de media vaak de populaire woordvoerders die pas recent hun mond open durven te trekken. Helden ontstaan op deze manier, kijk naar Rosa Parks of Florence Nightingale. Biekman benadrukt dat dit niet erg is, maar dat wel begrepen moet worden hoelang sommige mensen al vechten voor herstel en gerechtigheid.

Mevrouw Biekman deelt dat er vele positieve reacties zijn gekomen op de brief die zij geschreven heeft aan het Amsterdam Museum, aan Margriet Schavemaker en Annemarie de Wildt. Ze wil graag dat het dit keer niet met een sisser afloopt. Ze wil *Reparatory Justice*. Het LPS strijdt al lang genoeg zonder dat er reacties kwamen. Biekman is nooit heel zichtbaar naar buiten getreden, omdat ze geen martelaar wil zijn, maar er moeten consequenties komen voor het slavernijverleden én het koloniale verleden.

Mevrouw Biekman vertelt dat na de oproep in 2011 zij werd uitgenodigd om bij Pauw & Witteman te komen spreken. Deze uitzending was een goed voorbeeld van hoe Nederlanders omgaan met hun verleden. 'Hulde der koloniën' moet begrepen worden in de context van de slavernij. Hierbij moet goed gelet worden op de periodisering. Hoewel de koets gemaakt is na de afschaffing van de slavernij, laat het paneel het gedachtegoed van de makers zien. Een gedachtegoed dat in het verlengde ligt van het Nederlandse slavernij- en koloniale verleden. Tijdens hun pleidooi in de Tweede Kamer noemde de voorzitter het idee 'bizar'. Hij vond het een vreemd idee om de koets niet meer te laten rijden. Barryl Biekman vindt dat het afgelopen moet zijn met het goedpraten van deze objecten door het te bestempelen als materieel erfgoed of dergelijk. Het gaat om *Reparatory Justice*. De koets verbeeldt een tafereel wat in 2001 betiteld is als een *crime against humanity*. 'Je laat ook geen gaskamer rondrijden.'

Het wordt tijd dat het Koningshuis verantwoordelijkheid gaat nemen voor de acties gedurende de hele geschiedenis. Ze gaan niet meer in de koets rijden, maar betalen een bedrag om het herstel te helpen beginnen. Dat bedrag staat gelijk aan het geld dat zij verdient hebben aan het kolonialisme en de slavenhandel. Barryl Biekman zou graag

willen zien dat het overgaat op acties dan alleen 'het starten van een debat' door populaire Nederlanders.

Dat debat moet al eerder gestart worden in het onderwijs, tijdens de geschiedenisles. Geef kinderen niet alleen maar de Nederlandse perspectieven, maar leer ze wat er gebeurde in Suriname, de Antillen en ook Indonesië. Suriname werd pas in 1975 onafhankelijk. Dit zijn dus ook stemmen binnen het Nederlandse koninkrijk. Biekman wil wel wat interviews regelen.

Het is belangrijk de context van de huidige discussie te laten zien. Het kan nog altijd aangetoond worden waarom de Nederlanders het een sprookje gebben gevonden, maar laat de context zien en wat die betekend. Waar komt dat koloniale denken vandaan. Barryl Biekman haalt een citaat aan uit haar boek: '...' Dit is terug te zien op het paneel 'Hulde der Koloniën'. De blote mannen verbeelden de tot slaafgemaakten. Het zit ingebakken in het brein van de ontwerpers.

Stichting Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden

Landelijk Platform Slavernijverleden

NEGENTIEN JAAR NA DATO

De Gouden Koets in perspectief van Reparatory Justice

Kwestie van Erkenning, Rechtvaardigheid en Ontwikkeling.

Den Haag: 8 september 2020

Door Dr. Barryl A. Biekman

Vandaag 8 september 2020, is het precies 19 jaar geleden dat de trans-Atlantische slavenhandel, slavernij en kolonialisme werden verklaard tot misdaden tegen de menselijkheid. Dit gebeurde in 2001 tijdens de VN Wereld Anti Racisme Conferentie in Durban Zuid Afrika.

Het is precies 9 jaar geleden toen het Landelijk Platform Slavernijverleden (LPS) in samenspraak met initiatiefnemer, Jeffry M. Pondaag van de Stichting Comité Nederlandse Ereschulden - met medewerking van Harry van Bommel (voormalig Tweede Kamerlid voor de SP) en Mariko Peters (voormalig Tweede Kamerlid voor GroenLinks) - een persbericht voorbereidde waarin Hare Majesteit de Koningin werd opgeroepen om op Prinsjesdag niet meer in de Gouden Koets te rijden. Dit vanwege het verwerpelijk zijpaneel 'Hulde der Koloniën' en in perspectief van het VN Internationaal jaar (2011) voor mensen van Afrikaanse afkomst. Dit VN jaar was bedoeld om tot politieke wil aan te sturen voor het ontwikkelen van een (Nationaal) Plan van Aanpak in het kader van de uitvoering van de VN Durban Verklaring en Programma van Actie. Tien jaar na Durban was er nog geen Nationaal Plan van Aanpak en is er nog steeds geen Plan van Aanpak.

Het LPS beschouwt het besluit om de Gouden Koets tijdelijk tentoon te stellen in het Amsterdams Museum¹ als de eerste stap in perspectief van het bestrijden van Afrofobie en in het kader van 'Reparatory Justice'. Want dat is de vertaalslag die wij hebben gegeven aan dit niet geheel onverwachte besluit. Stoppen met het rijden in een Koets die de misdaden tegen de menselijkheid symboliseert is dat wat van een beschaafde natie, van een VN lidstaat wordt verwacht.

Het LPS gaat er vanuit dat het opschrift bij het tentoonstellen van de Gouden Koets zal vermelden dat het zijpaneel onder meer de eeuwenlange misdaden in Afrika en tegen de Afrikaanse menselijkheid symboliseert. Het was (ook) naar de inzichten van toen behoorlijk fout. Aangeven dat Nederland 'spijt (heeft) betuigt' in aanloop naar het vragen om vergeving en aanbieden van 'Excuses'.

Niet meer rijden in de Gouden Koets uit respect voor de nazaten van de slachtoffers van het Nederlandse slavernij- en koloniaal verleden. Het LPS beschouwt het besluit dan ook als de effectuering van de recente statement door Premier Mark Rutte om te werken aan een racismevrij Nederland. Dit houdt onder meer in, een aanpak gericht op het bestrijden van raciale profielen en taalgebruik en cultuur historische tradities die racistische karikaturen in stand houden.

¹ Vooralsnog voor vijf maanden, juni 2021 tot november 2021, melden de nieuwsberichten

Stichting Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden

Landelijk Platform Slavernijverleden

Is het LPS tevreden? Voor dit moment wel. Dit ten einde Zijne Koninklijke Hoogheid Willem Alexander de ruimte te gunnen om tot vermeerdering van inzichten te komen in perspectief van 'Reparatory Justice'. Linksom of rechtsom 'Excuses' vormen onderdeel van 'Reparatory Justice'.

Felicities

Het LPS is ter gelegenheid van verschillende historische gebeurtenissen, al dan niet samen met andere organisaties, altijd blijven herinneren aan de symbolen en profielen die herinneren aan het Nederlandse verwerpelijke slavernij- en koloniaal verleden en de effecten daarvan. Met het doel om daar wat aan te doen.

Juist vanwege 20 jaar na Durban in 2021 en zes jaar Internationaal VN decennium voor mensen van Afrikaanse afkomst (2015-2024) vindt het LPS voorzichtige felicitaties aan het adres van de Koning maar ook aan het Kabinet Rutte (vanwege ministeriële verantwoordelijkheid) op z'n plaats. Het LPS ziet het besluit als de erkenning van de essentie van de menselijkheid van de voorouders. Wat dat betreft kunnen we rustig stellen dat activisme loont.

Finaal besluit

Als dit de eerste stap is van de Koning om dat te doen wat verwacht wordt in het kader van 'Reparatory Justice' dan verwacht het LPS dat een finaal besluit om de Gouden Koets de 'eeuwige rust' te gunnen (bijvoorbeeld in het nog op te richten Nationaal Slavernijmuseum) niet lang meer op zich zal laten wachten.

Bijlage 9. Interview Harry van Bommel | Strategisch bestuursadviseur gemeente Zwolle

Datum: 9 juni 2020

Interviewer: Claartje America

Interviewee: Harry van Bommel

Het interview met Harry van Bommel start na de vraag: 'Wat was de aanleiding voor de oproep in de NRC in 2011?'. Hij beantwoordt deze vraag door te beginnen met de lobby van Jeffrey Pondaag in de Tweede Kamer. Dit is waar de transcriptie begint.

Tijd	Wie	Wat
0:05-0:39	HB	Dat Jeffrey die verzuchting deed, maakte dat we die discussie echt met een vliegwiel konden aanzwengelen. Je krijgt dan natuurlijk kritiek, want hè. Ik heb 20 jaar geleden ook een keer stampij gemaakt om Zwarte Piet. Dat kwam mij zelfs in de SP duur te staan. Er gingen brieven naar het partijbestuur. Het partijbestuur nam afstand: 'dat is een persoonlijk standpunt van Harry.'
0:40:1-53	HB	Nouja, je weet wat de stand van zaken nu is. Hetzelfde gold natuurlijk toen met de Gouden Koets en de panelen, dat kwam mij ook op kritiek te staan in de SP zelf. Omdat dat, de SP is natuurlijk in hoge mate een partij van het platteland en op het platteland dringen zo'n inzichten minder snel door. Simpelweg, Zwolle, ik werk nu in Zwolle, Zwolle is een witte stad. In Amsterdam Zuidoost wonen 25.000 Surinamers. Je kunt je je voorstellen, dat is een derde van de bewoners en dan heb ik het alleen over Surinamers niet over Ghanezen en andere groepen. Je kunt je voorstellen dat in een stadsdeel als Amsterdam Zuidoost zo'n discussie over Zwarte Piet en Zwarte Piet op school volstrekt anders verloopt dan in Oss. Of in Lutjebroek. En dus wordt de eerste die zijn vinger opsteekt, die wordt al gauw kop van Jut. Maar goed, in de politiek moet je dat er maar voor over hebben. Dus daar heb ik ook nooit moeite mee gehad.
1:53-2:19	CA	Gelukkig niet, want ik zag dat Jeffrey al in 2009 de Gouden Koets op het matje roept. Is er een aanleiding geweest waarom de oproep tóén in 2011 kwam?
2:20-3:06	HB	De aanleiding was dat wij aandacht wilden voor het koloniale verleden en de misstanden. Daar ben ik altijd met Jeffrey mee bezig geweest. En volgens mij was die Surinaamse ondertekenaar er niet van het begin af aan bij. Pas bij het publiceren van dat artikel heeft zij medeondertekend. Ik kende Barryl al vele jaren en ik wist dat zij helemaal op die lijn zat. Dus toen hebben we daar een gezamenlijk verhaal van kunnen maken
3:06-3:25	HB	Ik meen dat het door vier personen was ondertekend: Mariko Peters, Barryl, Jeffrey en ik. Dat sloeg toen in als een bom kan je ik je vertellen. Dat was echt groot nieuws. Ja.
3:26-3:25	CA	Want dat is ook de tijd dat de pietendiscussie opleefde, heb je het idee dat dat elkaar nog beïnvloed heeft?
3:35-4:36	HB	Ja, nou in die zin dat het de gevoeligheid in de samenleving en ook de in de politiek heeft vergroot. Ik heb in de Tweede Kamer al begin deze eeuw voorgesteld om bijvoorbeeld te komen met excuses rondom het slavernijverleden. Ja, dat werd ook opgepakt door tegenstanders daarvan. Op de bekende manier van: 'Houd nou een op over dat verre

		verleden'; en 'moeten we dan overal slavernijmonumenten gaan oprichten'; en 'het gaat ze zeker om herstelbetalingen'. De gebruikelijke argumenten die tegen dergelijke aandacht zijn, worden dan van stal gehaald. (Stuk onverstaanbaar vanwege slechte verbinding)
4:36-4:38	CA	Sorry, je viel weg op het einde.
4:39-5:08	HB	Ik heb dat verhaal, aandacht voor het koloniale verleden; excuses voor slavernij; onderzoek naar wat er precies gebeurd is in Indonesië, dat zijn altijd onderdelen geweest van mijn politieke verhaal. Als het ging om het Nederlandse koloniale verleden en ook om eerherstel voor dienstweigeraars. Dat zijn allemaal loten van dezelfde stam.
5:08-5:24	CA	Wat mij altijd opvalt. Ik zeg altijd, ik ben een kind van mijn tijd: dat die oproep was negenjaar geleden gebeurd is. Dan denk ik dat is nog zo recent: waarom zijn de panelen nog niet eerder in opspraak geweest? Dat vind ik verbazingwekkend.
5:25-6:40	HB	Nouja kijk, onze musea hangen ook allemaal vol met koloniale kunst. Dus daar is nog niet zo heel lang geleden, voor het eerst, naar aanleiding van iets in het Rijksmuseum, ophef over ontstaan. Kunst is natuurlijk gevrijwaard van politieke bemoeienis. Wat wij zeiden over de Gouden Koets was natuurlijk in essentie een politieke boodschap die cultureel wordt uitgelegd. En het lastige van kunst en de Gouden Koets is in die zin ook een kunstuiting is dat wanneer je als politicus was gaat zeggen over kunst. Over de politieke boodschap van kunst. Dan kom je in een lastig parket. Vanwege wat men noemt 'het principe van Thorbecke'. De politiek uit zich niet over de inhoud van de kunst. En dit is natuurlijk een snijvlak van kunst en politiek, koloniaal verleden. Want wat daar wordt uitgebeeld heeft natuurlijk alles te maken met de positie van het koninkrijk in de geschiedenis.
6:41-7:02	HB	Dus je kunt dat niet meer helemaal los zien van de kunst of los zien van de politiek, hoe je het wil benaderen. In ieder geval gold daarvoor dat er sprake was van een soort van heiligverklaring van het koninklijk huis.
7:02-7:48	HB	Overigens, ook op dat vlak zien we natuurlijk een beweging. Want, Willem Alexander heeft uitspraken gedaan, want bijvoorbeeld ooit op 4 mei heeft hij dat gezegd. Hij heeft ooit een keer iets gezegd over Argentinië. Hij heeft al vaker uitspraken gedaan die raken aan de geschiedenis waarbij de politiek dan toch reageerde. Ook op dat vlak is er sprake van een beweging, in een bepaalde richting. In een kritische richting. Ik juich dat natuurlijk toe, ik vind dat goed. En ik ben ervan overtuigd dat het met de Gouden Koets ooit ook wel goed zal komen.
7:50-8:21	CA	Ja, dat geloof ik ook wel. Ik heb ook wel het idee dat ze die hele restauratie tijd genomen hebben om goed na te denken over wat er nu eigenlijk mee gaat gebeuren. Even terugkomend op kunst en erfgoed. Waarom vindt men het zo lastig om over erfgoed te praten en als daar iets aan veranderd wordt?
8:22-10:15	HB	Dat heeft, denk ik, een paar redenen. Een reden is, en die reden vind ik reëel, dat je dat altijd doet met de kennis van nu. En in een bepaald tijdbbericht heb je bepaalde gewoonte waarvan we later zeggen: 'dat kan eigenlijk niet'. 'Dat had zo niet moeten gebeuren.' Ik ben opgevoed in een tijd dat het nog gewoon was dat ouders hun kinderen sloegen. Dat je een klap tegen je hoofd kreeg. Sterker nog, ik heb dat zelfs op school meegemaakt dat leraren zulke dingen deden, lijfstraffen zouden we nu zeggen. Volkomen onaanvaardbaar, maar in die tijd was dat gewoon. Nou, hoe verder je teruggaat in de tijd. Hoe grover de excessen zijn, tot en met gedwongen adoptie, gedwongen sterilisatie die minderbegaafd waren, noem maar op. Noem maar op. Noem maar op. En als je ver

		genoeg teruggaat, zie je ook dat slavenhandel en slavernij wat natuurlijk bijna de, ik zal niet zeggen de meest groteske vorm van exploitatie van mensen is, het zit er wel heel dicht bij, maar we hebben tegenwoordig ook nog een moderne slavernij. Dus, ik snap die mensen wel die zeggen 'in die tijd was dat gewoon'. Dus, het is al te makkelijk om daar nu zo moreel... (valt weg door storing)
10:16	HB	Hoor je mij nog?
10:19	CA	Nee je viel weer even weg, sorry.
10:26-11:21	HB	Ik kan me voorstellen dat mensen zo redenen van: 'toen in die periode toen was dat gewoon'. Het was zelfs legaal, het was zelfs door de politiek besloten. Je kan niet iets achteraf strafbaar stellen wat toen volgens de wet geoorloofd was. Dus, het is net een tandje te makkelijk om daar moreel hoogstaande standpunten over in te nemen, maar met die lijn van denken, die school, ben ik het niet mee eens. Ik denk dat er universele mensenrechten zijn die altijd en overal gelden. En we hebben er lang over gedaan om die te formuleren, maar ze zijn er wel. Op basis daarvan kun je het verleden en het handelen van politici in het verleden veroordelen, terecht meen ik.
11:21-12:01	HB	Het is niet voor niets, want als je het vertaald, ik heb daar toen wel eens naar gekeken: Hoe zit het nou met de Aboriginals, hoe zit het met de Maori? Hoe zit het met de Indianen in Amerika? Nou dan zie je dat verschillende overheden daar heel wisselend mee omgaan. Dat er wel degelijk herstelbetalingen gedaan zijn. Dat er wel degelijk land is teruggegeven. Dat er wel degelijk formeel excuses zijn gemaakt aan bepaalde groeperingen die hun rechten ontnomen zagen in een periode die misschien honderd/tachtig jaar geleden was.
12:02-12:13	CA	Het is belangrijk dat die dingen nu worden aanvochten, denk ik. Het is ook gek om standbeelden van uitbuiters te laten staan denk ik. Maar mensen denken daar verschillend over.
12:14-13:49	HB	Nou, ga maar naar het Oostblok. Ik ben afgelopen zomer in de Baltische staten geweest. En in de Baltische staten, dat was veroverd door de Sovjet Unie, daar waren veel standbeelden van Lenin, Stalin en [...] En die trof je niet meer aan op pleinen en markten. Maar er was wel een museum waar ze allemaal stonden, een museumtuin. Ik ben er heengegaan, dat was fantastisch om te zien. Dat waren prachtige beelden overigens. Daarna ben ik doorgereisd naar Kaliningrad, dat is de Russische exclave die tegen Litouwen aanlicht. Dat is een provincie buiten Rusland. En daar zie je Lenin nog gewoon op het plein, op een sokkel staan. Dan reis je eigenlijk door de tijd. En ik kan mij goed voorstellen dat wij in Nederland, we hebben een Tropenmuseum, maar we zouden ook heel goed een museum over het koloniale verleden kunnen hebben. Waarbij die standbeelden dan in de tuin staan, waarbij er een goede uitleg is over hoe dat koloniale verleden, hoe dat dan ging. Met de rol van slavernij, maarja als ik het morgen voorstel dan gaat overmorgen mijn kop der weer af.
13:51-13:52	CA	Ik geloof wel dat dat er gaat komen uiteindelijk.
13:54-15:06	HB	Natuurlijk komt dat er uiteindelijk, natuurlijk. Kijk, de functie van de slavernij, de rijkdommen die we uit het koloniale verleden ons hebben ontleend. Delen daarvan vind je wel terug, hoor. In het Tropenmuseum

		en het Volkskunde en andere musea. Maar een museum wat zich volledig richt op het koloniale verleden, volgens mij is het er niet. Als het er zou komen. We hebben ontzettend veel materiaal. Maar dat is het grappige als je naar landen als de Baltische Staten gaat, daar heb je dus musea die zich volledig richten op het communistische verleden. De communistische geschiedenis is daar weergegeven. Met alle hoofdpersonen, en daar is natuurlijk heel veel materiaal, film en verhalen, maar die zijn er ook van het koloniale verleden. Dat komt een beetje terug bij de expositie Suriname in de Nieuwe Kerk. Ik weet niet of je daar geweest bent?
15:07-15:08	CA	In de Nieuwe Kerk? Nee ik ben daar niet geweest ik helaas net te laat.
15:09-16:01	HB	Hele mooie expositie, waar je ook veel zaken aantrof over slavernij, koloniale verleden, contractarbeid, dus buitengewoon interessant. Het aardige is overigens ook, maar dan hou ik op over mijn voorkeur voor die periode, dat als je naar Suriname reist, Suriname is een groot geschiedenis boek, een open geschiedenisboek. Alles is er nog. Je kunt gewoon de sporen nog zien van waar slaven werden gehouden, hoe de plantages eruit zagen. Je kunt het ook terugvinden in de politiek, in de politieke verdeeldheid. Nou, noem maar op, noem maar op. Suriname is een groot historisch laboratorium.
16:01-16:35	CA	Ik hoop dat ik er een keer heen mag. En het koningshuis heeft natuurlijk ook een heel prominente rol gespeeld in het verleden daar. Ik moet even denken wat ik verder wil vragen. Als ik naar de verschillende reacties uit kijk. Ik weet het niet, misschien zijn historici nu van mening veranderd daarin, zeggen veel historici dat je de koets juist moet laten rijden want als je het weghaalt ziet niemand dat verleden meer. Het dat is juist het verleden wegwassen. Hoe denk jij daarover?
16:40-17:24	HB	Nou, ik ben ervan overtuigd dat behalve de historici die daar aan het woord waren, niemand naar dat paneel op de Gouden Koets keek en dacht van 'goh wat staat daar eigenlijk'. Nee, mensen keken allemaal naar de jurk van Máxima, op de kleding van Willem Alexander, de dagjes mensen, etc. Het bijzondere aan zo'n symbool is omdat het onderdeel is van, niet meer wordt herkend als iets dat verwijst naar een belast verleden.
17:25-18:11	HB	Ik denk dat, Prinsjesdag zal dit jaar anders zijn, maar door de discussie die er nu is rond de zwarte identiteit wanneer dit jaar een Gouden Koets zou rijden met deze panelen dat daarbij de intocht door de commentator misschien wel opmerkingen gemaakt zouden worden. Of dat door Kick Out Zwarte Piet of anderen boven opgesprongen zouden springen: 'schande dat dit juist in dit jaar opnieuw wordt herhaald'.
18:11-19:08	HB	En het wegpoetsen van de geschiedenis, vind ik een beetje een zwakke redenering want dan zou je dus heel veel in stand kunnen laten. Kijk, bij een standbeeld wat ergens staat, zoals dat beeld van Coen in Hoorn, daar kun je nog een tekst met uitleg plaatsen. Dat zijn tochten eigenlijk rooftochten waren. Daar kun je nog een uitleg bij plaatsen. Maar bij de Gouden Koets kun je moeilijk een ondertiteling plaatsen van 'wat hier wordt afgebeeld is eigenlijk een smet op onze geschiedenis'. Dat kan niet. Dus ik zie dat niet zowat daar beweerd is.
19:09-20:01	CA	Ik denk ook wel dat na de gebeurtenissen dit jaar ze moeilijk in de koets kunnen blijven rijden op 'de dag van de Nederlandse democratie'. Dat is scheef. Mijn laatste vraag: wat zie jij gebeuren in de toekomst? In April zijn ze klaar met restaureren. Wat denk jij dat er met de koets gaat gebeuren, wat er moet gebeuren?

20:02-21:27	HB	Ja, ik denk dat die koets zeker een pronkstuk zal zijn, want het is natuurlijk een bijzonder geschenk geweest, ooit. En zeer mooi gemaakt. Dus ik denk wanneer je, kijk, ik vind het eigenlijk heel raar dat Nederland geen bestemming heeft gevonden voor Paleis Soestdijk. Wat zou Paleis Soestdijk een mooi museum hebben kunnen zijn waar zoiets zo een plaats had kunnen krijgen. Waarschijnlijk is het te duur om dat helemaal te herstellen, te restaureren als museum. Maar de koninklijke familie zou zelf toch ook een bijdrage mogen leveren om van dat paleis een museum te maken, met een museumtuin, museumconcerten. Ik zie het zo voor me. Volgens mij moet dat te exporteren zijn. Maarja, de koninklijke familie kijkt altijd naar de staat als geldschietter. Maar ze zouden, volgens mij, echt geschiedenis kunnen maken, kunnen schrijven door daar een museum van te maken en allerlei zaken daar te herbergen die mensen graag willen zien. Mensen willen die dingen graag zien. Het koninklijk huis is ook gewoon folklore en daar horen de Gouden Koets en al die dingen allemaal bij.
21:28-31:33	CA	Ja, ze hebben zat prullaria.
21:34-21:54	HB	Ja, zeker. Dus dat zou ik graag wensen, maar als de Gouden Koets niet in het museum komt, ja wat moet je er dan mee? Ik zou het niet weten. Ik zou het werkelijk niet weten. Museum lijkt me de enige redelijke bestemming. En ik vermoed dat hij daar uiteindelijk ook wel terecht zal komen.
21:55-22:40	CA	Ja, dat vermoed ik ook wel. Ik wil graag met zoveel mogelijk mensen in contact komen over de oproep toentertijd in 2011 en ook met groepen die nu acties uitzetten. Ik zit zelf natuurlijk aan de bubbel van mensen die tegen de Gouden Koets zijn en ik ben nog op zoek naar voorstanders van de Gouden Koets. Heb jij enig idee wie ik daarvoor zou kunnen benaderen:
22:41	HB	Ja, in VVD-kring tref je die zeker aan, maar ook in CDA-kring. Even kijken. Je zou daar in de stukken van de Kamerdebatten in de krant, zou je daar nog wel wat mensen voor moeten kunnen vinden. Daar ben ik van overtuigd.

Bijlage 10. Interview Nugah Shrestha | Oprichter Politieke Jongeren

Datum: 6 september 2020

Interviewer: Claartje America

Interviewee: Nugah Shrestha

Tijd	Wie	Wat
0:00-0:25	CA	Volgens mij is hij bezig. Ja, ik wilde eigenlijk even een beetje anders beginnen wat niet meteen met de Gouden Koets te maken heeft. Maar ik heb over jou gehoord eigenlijk via een artikel wat, volgens mij, bij RTL-nieuws kwam, inderdaad ook over jou petitie. En ik volgde jou al langer op Instagram.
0:26	NS	O, oke.
0:28-0:36	CA	En nu kwam ik daar weer terug en nu ben ik nieuwsgierig: hoe is dat eigenlijk begonnen? Die Instagram die jij hebt opgezet?
0:36-0:52	NS	Nouja, dat is eigenlijk drie jaar geleden... waren we in een soort van het verlengde van de politieke partij Bijeen waren we bezig met het opzetten van een jongerenafdeling (00:48). En die heet Radicaal. Ik weet niet of je dat kent?
0:52	CA	Jawel
0:53-3:41	NS	En dat had ik met tien anderen mensen van mijn leeftijd opgezet. En eigenlijk in het verlengde daarvan was ik een beetje met die Instagram op de achtergrond bezig. En er kwam een bestuur voor Radicaal en dat ging niet helemaal goed, zeg maar, qua wat zij organiseerden enzo. Ik zat zelf niet in het bestuur. Toen ben ik eigenlijk op mijn eigen voet verder gegaan met die Instagram pagina als een soort vorm van continuïteit om ja, bepaalde kritische, meer kritische ideeën te verspreiden. En ik zie het nu eigenlijk meer als een soort politiek platform die niet per se verbonden is aan een politieke partij. Maar best wel, ik denk dat het ook een breed publiek aanspreekt, dus niet alleen mensen die Bijeen stemmen maar ook... er zijn heel veel mensen die het volgen. En dat is ook een beetje het idee. Het komt natuurlijk wel een beetje vanuit mijn visie, de dingen die ik post. Dus ja, het is niet, ik zie het zelf niet als iets objectiefs ofzo. Maar ik denk ook niet dat politiek iets objectiefs kan zijn... in die zin. En ja, ik probeer eigenlijk nu op dit moment is het dan vooral via Instagram, [het] zijn memes of filmpjes, of artikelen of korte tekstjes en ik ben eigenlijk een beetje aan het kijken wat ga ik er verder mee doen. Het is eigenlijk heel erg gegroeid in een jaar tijd. Vorig jaar volgden, volgens mij, 5000 mensen het en nu 30.000. Dus het heeft best wel een <i>reach</i> . Binnen Nederland ook vooral. Dus dat is wel, ik ben een beetje aan het kijken: wat ga ik ermee doen? En wie wil ik erbij betrekken? En welke kant wil ik opgaan? Ik heb wel wat ideeën in mijn hoofd en ... Maar op dit moment is het gewoon een soort platform op Instagram dat een, soort van, andere kijk geeft op bepaalde politieke gebeurtenissen en misschien niet altijd politiek, maar ook, soms ook, wat grappige dingen. Eigenlijk gewoon een beetje jongeren proberen om ook maatschappelijk en politiek na te denken, dus vooral jongeren die zich nu misschien niet per se geïnteresseerd zijn in politiek of die de politiek wantrouwen en die zich misschien niet

		terugzien in de politiek. Die jongeren probeer ik te, probeer ik met dat account aan te spreken.
3:42-5:09	NS	En in de toekomst, ik heb nu ook YouTube pagina, ben ik mee bezig. Maar misschien komt daar een podcast op, of andere dingen. En binnenkort komt er ook een docu waar ik in zit als een van de hoofdrolspelers. Het gaat over jonge makers met een migratieachtergrond in Nederland die bezig zijn met maatschappelijke politieke dingen en voor die docu, want ze zijn genomineerd voor een Gouden Kalf volgens mij, bij het Nederlandse filmfestival. En voor die docu ga ik ook binnenkort <i>live</i> met een paar mensen die mij inspireren. Ken je 'Zetje In'? Zij hebben die petitie gestart om racisme in het onderwijs te behandelen. Dat zijn drie meisjes van 18 ofzo, die net van de middelbare school komen. En ik ga met hen in gesprek en misschien met ik ben nog een beetje aan het kijken met wie. En nog met twee andere hoofdrolspelers van die docu, dus dat worden dan gewoon <i>lives</i> en misschien ga ik dat wel doorzetten. Dat ik een keer in de zoveel tijd dan met iemand dan een soort Q&A of .... Maar ik heb nu ook gewoon een bijna een fulltimebaan. Dus dat is wel .... (Lacht)
5:10-5:11	CA	Het is wel arbeidsintensief allemaal, he?
5:12-5:41	NS	Het is een soort van extra baantje, wel vrijwillig. En ik heb er nog., en ik ben een paar keer uitgenodigd om ergens te komen spreken en daar heb ik dan betaald voor gekregen, maar voor de rest verdien ik er niks aan. En dat was ook helemaal niet mijn intentie van dit platform. Maar wie weet, kan het nog groeien of kan ik ooit in de toekomst iets.
5:41-5:42	CA	Want je doet het nu allemaal alleen?
5:43-6:13	NS	Ja, ja, ja... Dus ik doe het nu alleen, maar het is natuurlijk wel... Het zou beter zijn om met meer mensen te doen, uiteindelijk. En ik moet even precies kijken hoe ik dat dan ga invullen. Daar ben ik nog een beetje mee... daar ben ik nog over aan het nadenken hoe dat... Want nu, zeg maar want toen het groter werd, waren er gelijk allemaal mensen van: 'oo, laten we samenwerken.' Dit, dat.... En ja, en toen dacht ik ja, ik kijk eerst even.
6:13-6:16	CA	Ja, daar moet jezelf ook een beetje je eigen onderzoek een beetje naar doen, natuurlijk. Wie.
6:17-7:08	NS	Ja precies van, welke mensen willen het echt doen met de goede intentie en welke mensen willen een soort van het platform misschien gebruiken om, weet ik veel. Het is wel Instagram, het platform zelf, ik ben er niet super erg fan van eigenlijk, dus... Grootste gedeelte is gewoon producten verkopen, denk ik. Alle influencers die erop zitten. Maar je hebt, er komen wel meer mensen die wel het kritisch gebruiken, denk ik. Zeikschrift en je hebt veel internationale instagrampagina's die wel eigenlijk meer bezig zijn met een soort van kritisch geluid te laten horen. Dat eigenlijk.
7:09-7:15	CA	Ik hoop inderdaad dat het kan groeien. Dat zou leuk zijn. 30.000 is al een heel groot bereik.
7:16-7:42	NS	Ja, ja, het is bijvoorbeeld, het heeft meer volgers dan VVD ofzo, of de FVD. Maar dat zijn natuurlijk gewoon politieke partijen, dus... Maar stel het zou een politieke partij, ja denk het niet, maar ik bedoel... Het heeft wel iets politieks dus dat is wel interessant om te zien dat jongeren dat dan wel interessant vinden.
7:41-7:47	CA	Ik heb het ook via via te horen gekregen van: 'he, ken je die groep op Instagram al van Politieke_Jongeren?'.
7:48	NS	Lacht
7:49-7:51	CA	Leuk dat toch zo rondgaat.

7:52-8:34	NS	Ja. Zeg maar, de Altright Movement dat is heel erg... digitaal zijn zij heel sterk. Met propaganda via, weet ik veel, via memes, via een beetje die kant. En dat is heel erg gegroeid de afgelopen jaren en zij hebben best wel het politieke landschap beïnvloed. En dat is meer van de andere kant, meer ja... dat is een beetje achtergebleven, maar dat begint nu ook wel te komen, denk ik, meer en meer. En dat is wel belangrijk om jongeren, enzo, aan te spreken. Propaganda is best wel. Het is een soort van propaganda.
8:35	CA	Eigenlijk wel ja.
8:36	NS	Ja, om een beetje de denkwijze van mensen te prikkelen
8:44	CA	Nou mooi, mooi initiatief.
8:47	NS	Dankjewel.
8:49-9:52	CA	En leuk dat je inderdaad ook de Gouden Koets erbij betreft. Dat maakt voor mij, want ik ben heel erg bezig geweest.... Ik begon al met dit onderwerp voordat het opnieuw in opspraak kwam, zou ik maar zeggen. Dus ik was me heel erg aan het focussen op de oproep die Harry van Bommel en Jeffry Pondaag in 2011 hebben gedaan. Ik ben in gesprek geweest met hen. Ik heb alleen Barryl Biekman moet ik nog spreken. Dat is over twee weken. En toen de discussie eigenlijk opnieuw opkwam, had ik zoiets van: ik moet dan eigenlijk ook wel een hedendaagse visie in mijn scriptie gaan verwerken. Ik probeer dus te laten zien hoe het beeld van de Gouden Koets door de jaren heen veranderd is. En ik denk dat dat de afgelopen, het is ook pas heel recent, afgelopen vanaf 2009 pas dat er kritiek kwam, op het paneel voornamelijk. En dat wil ik ook nog meenemen. Het is niet per se historisch, maar ik denk wel dat dat van belang is.
9:53-10:07	CA	Dus ik begin eigenlijk mijn interviews altijd vrij simpel met de vraag: wat zie jij op de Gouden Koets? Wat zie je als je ernaar kijkt? Waar denk je aan? Wat zijn je associaties als je dat ding ziet?
10:08-10:56	NS	Ja, je ziet... Wacht ik pak even een foto erbij, om er alweer een goed beeld van te krijgen. Uhm... Ja, je ziet eigenlijk een witte vrouw in het midden, met daar om heen soort van mensen die cadeautjes geven en iemand die aan de voeten zitten. En het zijn mensen van kleur en, volgens mij, aan de andere kant zijn het dan Indonesische mensen, dacht ik. En dat geeft toch wel een soort van idee van onderdanigheid, naar mijn idee. En... Het is gewoon dat de koning en koningin dan in zo'n koets.
10:57-11:41	NS	Kijk, als je vroeger naar Prinsjesdag keek dan, ja, keek je niet naar de panelen, maar als je eenmaal weet van: 'huh? Staat dit op de panelen?' Dan denk je van: waarom gebruiken ze dit nog voor zo'n belangrijke gebeurtenis die elk jaar is? Ja, met beelden die je eigenlijk... die horen eigenlijk in een museum thuis. Het is gebeurd maar moeten we er nog deze symbolische waarde aan geven van eigenlijk een bepaalde verheerlijking van dat de koning en koningin erin zitten en er in paraderen, en het is gewoon best wel, best wel raar als je erover nadenkt.
11:41-12:39	NS	En ja dat is eigenlijk wat ik erin zie. En ik denk ook door de Black Lives Matter protesten... eigenlijk hebben mensen soort van meer bewustzijn gekregen over het koloniale verleden, op een bepaalde manier. En daardoor zijn dit soort afbeeldingen dan ook, ja dan hierover misschien wat op een meer comfortabele, dat het niet ongemakkelijk is, kan je er gewoon over spreken. En ... denk dat het daarom ook, want ik had er dan iets over gepost. En... heel veel mensen waren van: 'Huh, <i>what the fuck</i> is dit?' en 'Waarom begin je niet een petitie ervoor?'. Zo eigenlijk, ja dan merk je toch wel van: oke wacht ff, ik ben, je bent niet de enige die dit erin ziet.
12:39-12:48	CA	Heb je enig idee wanneer dat bij jou precies kwam? Dat idee van: 'woow, het is wel raar wat daar afgebeeld wordt op die koets?'

12:49-14:04	NS	Ik kan me herinneren dat toen dus in 2011, ik was toen 16/17. Dat ik toen ook al wel dacht van: gaan ze deze koets nog gebruiken? Maar niet op een zelfde manier als nu dat ik... nu heb ik gestudeerd en op de middelbare school leer je niet kritisch over het koloniale verleden en nu je zelf ook wat meer ingelezen bent en... ook gewoon de gebeurtenissen van de afgelopen tijd erin meeneemt, denk je wel van... dat ik nu nog een keer naar die koets keek, tijdens dus die protesten en volgens mij kreeg ik het gewoon van iemand toegestuurd via de DM bij Politieke_Jongeren. Of van een vriend of een vriendin. En toen dacht ik: ja, laat ik daar ook gewoon een post over maken. En ik had ook een poll gemaakt van: 'wat vinden jullie? Vinden jullie dat deze Gouden Koets gewoon gebruikt mag worden of hoort het in een museum thuis?' en toen zei 95% 'het hoort in het museum thuis' van de volgers van Politieke_Jongeren. En dat gaf ook een soort van, gaf ook een soort motivatie om dan een petitie ervoor te starten.
14:04	CA	Want de petitie, ik had het net nog even opgezocht, ik had het opgeschreven, heeft ongeveer 8000, is 8000 keer ondertekend nu.
14:12	NS	Ja
14:13	CA	Dat is best veel.
14:15	NS	Ja, is dat veel? Ik weet niet of dat...
14:17-14:35	CA	Nou, ik vind het wel grappig, want er zijn rond de tijd dat jij een petitie hebt gestart, zijn er meerdere petitie's ook via petitie.nl gemaakt. En die zijn allemaal misschien 10/15 keer ondertekend. Dus die van jou heeft wel het grootste bereik gehad, denk ik.
14:35	NS	O, oke. Grappig.
14:36-14:40	CA	Misschien, ok inderdaad, je hebt het ook gedeeld op je Instagram, toch?
14:41-15:19	NS	Ja, ik had er ook gewoon een post van gemaakt gewoon. Iets van: in deze tijd kunnen we, ja. Komt er een soort besef ook bij de jongeren in onze samenleving... ofja niet alle jongeren, maar ik denk dat er bij veel jongeren wel een soort besef is dat er ook kritischer naar het koloniale verleden moeten kijken en dan is dat ook moment om naar dit soort beelden ook... in plaats van dat we er, soort van, nog verheerlijken. Dat we er juist kritisch over nadenken. Dus dat eigenlijk ja
15:20-15:31	CA	Want over ongeveer een jaar is de petitie dan afgelopen. Ik weet niet hoeveel handtekeningen moet je hebben om de Tweede Kamer... Want hij is gericht aan de Tweede Kamer, toch uiteindelijk?
15:31-16:29	NS	Ja, volgens mij zoiets van 30.000 of 40.000 maar ja ik ben er nog niet super... ik heb het een paar keer gedeeld. En RTL heeft er een keer aandacht aan besteed, maar de mensen die RTL lezen waren er niet heel blij mee, volgens mij. (Lacht) Dus het is niet echt... Het is iets heel symbolisch. Het is anders dan bijvoorbeeld dat je zegt: we willen het onderwijs.... Dat racisme wordt behandeld. Dat is iets wat je praktisch veel sneller bij mensen, soort van, erin kan krijgen zoiets. Dan zo'n soort symbolische Gouden Koets die een keer per jaar naar buiten komt en waarvan het grootste gedeelte van Nederland denkt: Waarom moet je ook nog dit, soort van ook dit nog, weet je wel. Dat is heel vaak wat ik gelezen heb.
16:31-18:20	NS	Ja, ik denk dat er wel bij jongeren gewoon... zeg maar, dit kan soort van bijdragen aan het narratief over het koloniale verleden en over dit soort verheerlijkingen. En dat is, denk ik, ook wel... Ik was de petitie gestart en... ik denk ook niet dat... ja, het zou bij de politiek terecht kunnen komen. Maar, voor mij is het belangrijker dat er bijvoorbeeld, dat jongeren het lezen en het zien en misschien praten zij weer met vrienden erover of met hun ouders. En die gesprekken zijn ook heel belangrijk, denk ik.. Het is maar de vraag, volgens mij ook, of het überhaupt weer in gebruik gaat. Volgens mij was er

		laatst een interview met Willem-Alexander ook. Die zei van: 'ja, we gaan het niet vervangen, maar we gaan nog even kijken'. Zoiets had hij gezegd. En... dat was wel soort van... dus het is wel opgepikt dat het weer, dat de discussie weer is opgelaaid. Dus in die <i>sence</i> is het wel bij mensen terecht gekomen, denk ik. Maar ik vraag me ook af hoe... ja, stel het komt... er komt een stemming over in de Tweede Kamer, denk ik niet dat de meeste partijen daar voor gaan stemmen, want het is gewoon... het is iets wat het volk aanspreekt En ik denk dat heel veel partijen zichzelf in de voet zullen schieten als zoiets misschien op de agenda... ja, sommige partijen wel, die er voor open komen, maar vraag me af of een partij als de VVD ofzo, die wel de meeste zetels heeft, die zou niet gauw zeggen: 'oke, laten we de Gouden Koets in een museum zetten'. Dat denk ik niet. Maarja, je weet het nooit.
18:21-18:32	CA	Nouja, het viel me wel op inderdaad dat Rutte wel al in 2011 was hij echt van: 'dit is onzin'. En dit jaar al een beetje zo was van: 'oke, we moeten ons wel meer bewust worden van dat verleden.'
18:33-19:24	NS	Oke, oke. Ja het kan ja. Ja, het is ook wel met, bijvoorbeeld met Zwarte Piet was het in 2014 was dat 'onzin', ofja 2012. En nu zegt ie, zegt Rutte ook: 'oke, ik snap wel dat mensen het zien als iets racistisch, maar het is niet racistisch, máár ik snap het wel'. Er is wel een soort verandering in taalgebruik, denk ik ook, vanuit de politiek al. Maar ik sprak bijvoorbeeld met een professor geschiedenis en ik zei: 'Ik ben deze petitie gestart'. En toen was hij gelijk.... Zijn eerste reactie was van: 'Nee, dat kunnen we niet doen.... Dan wissen we het uit'. Weet je wel.
19:25	CA	Dat wilde ik je ook nog vragen inderdaad.
19:26	NS	Owja, je kan ook je vraag stellen.
19:30-19:43	CA	Dat hoor je vaker van historici inderdaad: als je het niet meer laat rijden dan haal je juist het gesprek weg uit de openbare ruimte en het hoort erbij. Hoe denk jij daar over? Daar ben ik wel nieuwsgierig naar.
19:44-21:23	NS	Hmmm. Ik had dus met een professor uit Leiden. Hij is Emeritus Professor. Toen ik het zei, was hij zo van: 'Tja, we moeten niet, ja'. Wat jij ook zegt. Het houdt ook wel een soort van, geeft een soort van herinnering aan die tijd. Maar hij dacht dat ik bedoelde dat de panelen eraf gehaald moesten worden. Maar toen ik zei van: 'We kunnen die panelen toch ook in het museum zetten of de hele Gouden Koets in het museum zetten en dan op die manier erover praten'. Toen was hij wel van 'oke, op die manier is het wel anders', maar volgens mij was wel zijn <i>main</i> inzicht was van: 'We moeten te ver erin doorslaan, want dat kan dan leiden dat we geschiedenis wissen'. Maar ja, dan is mijn... Ik wil het niet wissen... het is meer van: we hoeven het niet meer te verheerlijken. Het kan in een museum en er zijn.... Volgens mij heeft het koningshuis iets van 30 koetsen ofzo, ik weet niet, 50 koetsen, zoiets. Dus ze hebben ook prima een andere koets waar... waar ze soort van... ook volgens mij wel mooiere koetsen dan de Gouden Koets, zoiets had iemand gezegd. En... ja, ik denk niet dat de geschiedenis daardoor... Niemand weet dat die dingen op de panelen staan. Ik denk dat... 95% van de mensen weet niet dat er... en voor de mensen die het wel weten en die het zien, is het gewoon. denken mensen: 'What the fuck? Waarom rijdt het koninklijke paar hier nog in?'
21:24 – 21:33	CA	Nee precies, en het is als Prinsjesdag uitgezonden wordt, is het niet dat daar het verhaal bij wordt verteld van: 'O, hier het koloniale verleden'.
21:33 – 22:14	NS	Nee precies, er wordt ook niet op gereflecteerd ofzo van: 'Oja, we hadden zo'n slechte historie en de Gouden Eeuw was echt ... '. Dat gebeurt niet bij Prinsjesdag. Dat gebeurt sowieso niet echt, maarja... ik denk dat ook een bepaalde... het heeft ook met inspraak te maken toch? Wie heeft er de macht

		om dit soort dingen, soort van te bepalen. Maarja, daar is nu discussie over. Laten we kijken of de Gouden Koets nu terugkomt. Want volgens mij zou ie nu dan weer in gebruik gaan, toch? Na de restauratie.
22:14 – 22:15	CA	Ja, ze zijn bijna klaar met restaureren.
22:17 – 23:23	NS	En zeg maar, de mensen die in het artikel waren geïnterviewd van... ook voor RTL Nieuws. Zij hadden... volgens mij zeiden zij ook: 'zet het gewoon in het museum'. Het waren drie historici en ook volgens mij een van de mensen die werkte aan de restauratie. Die zei ook van: 'Ja, het kan eigenlijk gewoon prima in een museum. Er is een veel mooiere Glazen Koets', zei die volgens mij. Het zou.... Het is volgens mij meer dat mensen.... Mensen vinden het erger dat er een punt van wordt gemaakt, en dat er soort van... het voelt als een verlies, denk ik. Van de identiteit ook. Het is net zoiets als Zwarte Piet eigenlijk, en... ja, ik denk dat dat niet... ja, dat zal niet weggaan. Zeg maar. Dat gevoel van verlies, van identiteit dat zal daar altijd.... Dat zal met heel veel dingen in de toekomst nog gebeuren, maar het is niet een verlies van identiteit, denk ik. Het is gewoon een nieuwe vorming van identiteit
23:23 – 23:26	CA	Ja, cultuur verandert natuurlijk door de jaren heen.
23:26 – 23:30	NS	Ja, het is niet iets statisch. Het is erg dynamisch.
23:31 - 23:49	CA	Dat viel mij ook op inderdaad. Ik had even naar de reacties onder dat artikel van RTL gekeken. En ik heb er denk ik 20 minuten door gebladerd en er waren misschien 2 positieve reacties. Reacties van mensen met een andere achtergrond
23:49 – 23:51	NS	Jajaja.
23:51 – 23:57	CA	Het was alleen maar traditie, identiteit, verleden wegwassen... weg.
23:58 – 24:03	NS	Ja, het is best wel....
24:03 – 24:17	CA	We hadden het er net al een beetje over van: waarom wordt daar zo aan vastgehouden? Heb jij daar een idee over? Waarom het voor 'de Nederlander' die traditie zo belangrijk is?
24:22 – 25:39	NS	Ik kan me het ook wel voorstellen op ja... Het is wel gewoon. Mensen houden niet van verandering. En als dingen veranderen voel je je gewoon onzeker. Ja dan is er een gevoel van onzekerheid. 'Wat gaat er nu gebeuren?'. Maar... zeg maar, dat de Gouden Koets nu weggaat. Wat gaat er gebeuren voor de Nederlanders die er heel erg aan vasthouden? Er gaat niks veranderen voor hun. Ze moeten nog steeds elke dag naar werk. Er is nog steeds elk jaar Prinsjesdag. De koning en koningin zullen er ook nog steeds zijn. Ja alleen.... is er dan iets kritischer gekeken naar het koloniale verleden. Dat is wat er verandert, zeg maar. En dat is een soort van iets wat... daar kunnen we niet echt meer nu... dat begin dat we nu het narratief aan het veranderen zijn dat gaat niet meer zo snel terug. Want er zijn al zoveel mensen die... en er zijn ook heel veel mensen die tweede en derde generatie... mensen uit voormalige kolonies, denk ik. Die daar ook zo over denken of... of daar over nadenken, bedoel ik.
25:40 – 26:55	NS	Maar, waarom houden Nederlanders er zo erg aan vast? Ja... het verlies van identiteit, is het echt. Maarja, wat is identiteit? Wat is de Nederlandse Identiteit? En wie bepaald wat de Nederlandse identiteit is? Is de Gouden Koets... is dat soort van het belangrijkste onderdeel van de Nederlandse identiteit? Wie zegt dat? En ja, de identiteit... er is niet een soort van één identiteit ook, denk ik. Hmm ja.... en gewoon het gevoel van: wie krijgt er

		soort van inspraak in dit soort beslissingen? En dat is ja... dat is wel gewoon een gevoel van... misschien wantrouwen of... het idee dat je niet meer bovenaan staat. En dat mensen hun mond opendoen. Ik denk dat dat best wel voor sommige mensen iets moeilijks kan zijn, denk ik.
26:58 – 28:50	NS	Ja... wat je heel vaak hoort of een soort anekdote wat ik zou zeggen is: 'Ouders van migranten die zijn gewoon aan het werk en die houden hun mond verder over hoe het er cultureel in een land aan toe gaat, ook al worden ze onderdrukt. Maar dan de kinderen van migranten die op een gegeven moment dan, ja... dan trek je ook gewoon je mond open als je je ergens door onderdrukt voelt. Of... als je iets ziet waar je het niet meer eens bent'. Ja, daar heeft het ook mee te maken, mensen kunnen niet generatie na generatie zeggen van: 'oke, we dealen ermee. Het is oke zo.' En... dat is eigenlijk ook wel juist iets heel moois. Dat je... dat er een discussie kan zijn. Dat je erover kan praten. En ja, dat hoort ook.. Dat is, denk ik, juist... dat is de identiteit van Nederland. Dat je juist die adaptatie eigenlijk en die... dat je kan veranderen en... ja, ik denk dat, er heel veel ruimte in Nederland is om kritisch te zijn en om dingen aan de kaart te stellen, en om te willen innoveren en verbeteren. En daar is dit dan ik ook onderdeel van. Ja... dat zal dan bij de jongere generatie meer zijn dan bij de oudere generatie. Alhoewel je wel weer dan bij de jongere generatie ook misschien wat meer conservatieve stromingen ziet die dat heel erg willen tegengaan. En... heel erg ja... en heel erg vasthouden aan bepaalde attributen van ooit gedachte identiteit.
28:50 – 29:57	NS	Maar het heeft ook met nationalisme te maken, denk ik. Gewoon het idee van: wat is Nederland? Wat hebben we tijdens de middelbare school over soort van... wat hebben we soort van geïnternaliseerd gekregen door de jaren heen? Vanaf de middelbare school krijg je geschiedenis en dan leer je gewoon... ja dan heb je gewoon... onbewust krijg je een soort idee van 'oke, zo zit Nederland in elkaar'. En dat ja... dat ga je ook niet... Laatst was er wel, volgens mij, een soort aanpassing van de canon. Een paar kleine, nieuwe dingen en ja... dat zal niet zo snel helemaal rigoureuus omgegooid worden, van... er werd wel gezegd: 'we moeten wat kritischer zijn op de donkere pagina's van onze geschiedenis', zoiets was het.
29:58- 39:49	NS	Maar... ja... Ik had toevallig, ofja ik niet... een collega van mij die dan college gaf een eerste werkcollege, ging het ook hier over, over wie... hoe trots mensen in Nederland, Groot-Brittannië, België, Duitsland, hoe trots zijn mensen op voormalige <i>empire</i> ... voormalig koloniaal rijk en Nederlanders stonden gewoon bovenaan van: 'wij zijn super trots op de Gouden eeuw' en dit en dat. En dan vroeg hij ook van: 'Hoe zou dat komen?' en toen zeiden heel veel mensen, wat ik dus net eigenlijk allemaal ook zei, deels... en allemaal andere dingen, maar... Het is een soort van geïnstitutionaliseerd, denk ik. Vanaf jongs af aan weet .... van wat is de Nederlandse identiteit.
30:50 – 30:57	CA	Ja inderdaad. En die koets is natuurlijk ook gebouwd in de tijd dat het nationalisme tot een hoogtepunt kwam.
30:57 – 31:01	NS	ja, ja rond de... 1898 ofzo, toch?
31:02 – 31:13	CA	Dus ook inderdaad, de keuzes die ze gemaakt hebben voor de afbeeldingen die daar te zien zijn dat is ook hoe ze toen al wilde dat Nederland gezien werd. Als je het mij vraagt.
31:13 – 31:17	NS	Uhu Uhu.
31:19 – 31:25	CA	Het is grappig om te zien dat die nationalistische gevoelens voor die koets nog steeds bestaan, want zo is hij ook ontstaan eigenlijk.

31:29 - 32:36	NS	ja, dat is een soort van een beetje de discussie van deze tijd van: wat is... hoe nationalistisch zijn we nog, denk ik ook... Ik denk dat sommige mensen ook wat nationalistischer zijn in bepaalde dingen dan andere mensen weer. En misschien zelfs sommige mensen heel erg nationalistisch met symbolen zoals Zwarte Piets en de Gouden Koets. Maar andere mensen zijn weer heel Nederlands in: 'we willen innoveren'.... weet ik veel ... soort van het tolerante beeld. We zijn heel tolerant ofzo. Zo nationalistisch, dus. Ik denk dat dat per persoon ook weer verschilt, denk ik. Of.. het heeft ook wel weer met... Of je uit Amsterdam komt of uit Zevenaar... Ik zeg maar wat... of Putten ofzo. Zou je misschien daar nooit over nadenken, over de.... Zou je deze discussies überhaupt niet meekrijgen van: 'huh? Stond er in RTL Nieuws iets over de Gouden Koets? ... Ja, oke...'
32:36 – 32:57	CA	Ja, klopt. Heb je gelijk in. Ik vroeg me even af over die negatieve reacties. Dit is eigenlijk ook weer meer interesse. Doet dat ook iets met jou zelf? Ga je die nakijken en dat je dan denkt: 'woow'. Of voel je jezelf ooit aangevallen?
32:58 – 34:42	NS	Ja, het is wel grappig want... ik heb dan.... ik heb die reacties wel ff bekeken en ik had er dan screenshots van gemaakt en dan in mijn privé... op mijn privé-account heb ik ze in mijn verhaal gedeeld. En ik heb ook heel veel witte Nederlandse vrienden en die reageren er allemaal op van: 'Wtf is dit?', soort 'doe normaal' tegen die mensen, weet je wel. Ja... er zijn gewoon heel veel verschillende soorten mensen in Nederland en... sommige mensen reageren zo en andere mensen die mij persoonlijk kennen, weten.... waarschijnlijk de mensen die gereageerd hebben, hebben het artikel niet gelezen. Die hebben de kop gezien: Er is discussie over de Gouden Koets. En die denken: 'ownee, heb je weer...', dat stond er ook heel vaak, volgens mij van: 'weer iets om over te zeuren' of 'weer iets om over te zeiken' Zoiets... en dat is het, denk ik, ook wel een beetje... van die reacties zijn ook niet vernieuwend. Het is heel erg hetzelfde en dat geeft ook wel aan dat er een bepaalde.... mensen praten elkaar een soort van na. Niet wetende dat ze het doen, denk ik. Maar ze kopiëren steeds, denk ik... ze zeggen het steeds in iets andere woorden. Misschien zegt de een: 'Het is traditie' of zegt de ander: 'het hoort bij Nederland'. Ik zie het ook niet meer als een persoonlijke... die reacties, maar meer als soort van: ja... het is gewoon iets wat mensen voelen en ik begrijp ze ook wel eigenlijk.
34:42- 36:12		Want, het is ook gewoon eng. Verandering is ook eng. Maar het gebeurt en de cultuur verandert. En het is niet statisch en... het is, denk ik, ook best wel moeilijk om dan, om het altijd soort van hetzelfde te houden. Dat kan niet. Kan wel, maar misschien met heel veel <i>force</i> . Dan moet je ervoor kiezen om in Nederland te zeggen: 'we hebben geen vrijheid van meningsuiting meer, want we willen niet dat de cultuur verandert in ons land'. En dan zouden mensen gewoon hun mond moeten houden over dingen waar ze het niet mee eens zijn. Maar dat.... dat is soort van de paradox eigenlijk. Mensen vinden de vrijheid van meningsuiting is iets super belangrijks, maar als bijvoorbeeld ik dan zeg: 'De Gouden Koets moet veranderen'. Dan moet ik eigenlijk gewoon mijn mond erover houden. Dus.... ja dat is een beetje... wat is de belangrijkste Nederlandse waarde dan daar in qua ... is het belangrijk dat mensen zich ook hun eigen mening kunnen vormen over iets als de Gouden Koets of is het belangrijker dat de Gouden Koets traditie is en dat is zo belangrijk dat we dat houden. Ja... dat soort vragen komen dan bij mij op eigenlijk.
36:13 – 36:33	CA	Even denken. Er was ook nog een dingetje in je petitie noem je dat je graag zou willen dat het opgenomen wordt in slavernijmuseum dat er nog niet is. Waarom per se in een slavernijmuseum?

36:34 – 38:25	NS	Nou, dat is gewoon wel een mooie plek denk ik, want ze zijn er nu ook mee bezig in Amsterdam. En ja, ik weet niet, ze hadden volgens mij nu ook discussie over of het een slavernijmuseum werd of meer echt een breder koloniaal. Dat er voor mensen uit Indonesië ook een soort plek is. En... natuurlijk was daar ook slavernij, maar slavernij denk ik meer aan de WIC eigenlijk en aan de Surinaamse geschiedenis. En... ik kreeg toen ook volgens mij een open brief van, ik weet niet of je het kent, Dekolonisatie Netwerk Indië, volgens mij. En ze vroegen of ik die kon ondertekenen en het was meer een soort van om ook.... de vraag of in dat museum ook aandacht voor de geschiedenis van de Indonesische geschiedenis eigenlijk... of daar dan ook aandacht voor zou zijn. Maar waarom... Ik denk dat... het kwam eigenlijk bij me op omdat ik dacht: ja als er toch een nieuw museum is, kunnen daar... is dit misschien wel een mooie plek. Het zou bijvoorbeeld ook kunnen in het Rijksmuseum. Dat is wel een soort van het bekendste museum in Nederland. Ja, daar zou het ook... Volgens mij zijn ze in het Rijksmuseum ook wel meer bezig om het... om kritischer te kijken naar de geschiedenis... zoiets had ik gelezen of in ieder geval ze proberen te beginnen met ook de wat mindere.... minder.... om het narratief ook een beetje soort van te veranderen daar over. En ook het Amsterdam Museum noemt het geen.... Want jij werkt bij het Amsterdam Museum ook, of?
38:25 – 38:27	CA	Ja, ik heb stage gelopen bij het Amsterdam
38:27 – 38:32	NS	Ow oke. Want daar gebruiken ze de term Gouden Eeuw niet meer, toch?
38:32 – 38:32	CA	Ja, dat klopt.
38:33 – 40:00	NS	Ja kijk dat soort dingen gaan daar ook aan bijdragen, denk ik. om... soort van hoe mensen denken over zo'n tijd. Dat is gewoon heel.... nu is het gewoon nog: 'ja, het was gewoon een super goeie tijd en we zijn rijk geworden erdoor'. <i>That's it</i> , weet je wel. Voor de rest van de wereld was het Nederlandse rijk gewoon.... maar dat is, zeg maar... er zijn ook wel mensen die... er was een meisje dat zei: 'mijn oma is Indonesisch, en voor Indonesiërs was Nederland ook gewoon een ka.... dat er een koloniaal rijk was, gaf juist kansen'. Maar dan is de vraag natuurlijk: voor hoeveel mensen was dat die vanuit Indonesië naar Nederland konden? En wat voor een mensen waren dat? Hadden al die privileges in het koloniale rijk? En binnen de koloniën waren er natuurlijk ook klasse en rangschikkingen, en ja... de echte onderdrukte mensen hebben daar helemaal niks... ofja, er zijn natuurlijk ook gewoon genocides geweest en er zijn echt gewoon mensen uitgemoord in grote getalen. En.... daar horen we niks over, natuurlijk. Ja dus dat is een beetje.
40:00 – 40:16	CA	Daarom vroeg ik dat inderdaad ook. Want ik had met Jeffry gesproken en Jeffry zei van dat hij het af en toe lastig vond dat het alleen maar over de slavernij ging inderdaad. En dat het altijd met de WIC en Suriname geassocieerd wordt. Over Indonesië hoor je zo weinig.
40:16 – 40:18	NS	Jajaja.
40:19 – 40:29	CA	Maar het is inderdaad, er zijn zoveel koloniale objecten overgebleven. Ik denk dat je daar twee, drie museums mee zou kunnen vullen.
40:29 – 42:18	NS	jaja, en volgens mij in het Tropenmuseum heb je volgens mij een hele kelder vol met stukken uit Nederlands-Indië nog en weet ik veel.... en ook gewoon mensen, volgens mij. Stukken van mensen, zeg maar. Soort van best wel <i>creepy</i> dingen... dus dat is wel... Er zijn genoeg dingen waar je een museum mee kan vullen, denk ik (lacht) Maarja... een museum is sowieso al

		iets politieks, denk ik. Ik bedoel, als je een statement wil maken zou de Gouden Koets wel in soort slavernijmuseum of een koloniaal museum. Zoiets zou ook kunnen Ik vraag me af in hoeverre, want... wie worden de makers, wie worden de curators, en dat is altijd weer een beetje de vraag van: hoe gaat dat? Want ik was laatst naar, ik weet niet of jij daar bent geweest, de tentoonstelling Suriname in de Nieuwe Kerk (41:46) Ik vond het best wel tegen vallen. Best wel vanuit één perspectief was het. Er waren wel <i>snipits</i> van... het is een beetje gemixt natuurlijk. Maar het had wel wat kritischer gekund, maarja de Nieuwe Kerk is dan ook wel weer... het moet toegankelijk blijven, denk ik. En daarom is het niet te heftig.
42:18 – 42:43	CA	Ik snap je wel. Dat is ook altijd wat ik zelf merk in het museum. Ik vind Amsterdam Museum doet wel heel erg hun best om vooruitstrevend te zijn, denk ik. Maar daar komen dan zoveel mensen bij kijken dat het ook heel moeilijk wordt om in een zo'n zaal te vertellen wat het verhaal is geweest. Als er zo'n koloniaal museum zou moeten komen, dan zouden daar inderdaad wel de juiste mensen voor uitgenodigd moeten worden.
42:45 – 43:46	NS	Ja, het is gewoon. Wie bepaald wat de geschiedenis is... Welke mensen, mag Piet Emmer zeggen wat het is, of een andere geschiedkundige. Ja, dat is eigenlijk weer een beetje... wie heeft de macht eigenlijk om zoiets te beslissen. En ja... maar zo'n museum zou daarom, denk ik, wel goed passen. Een nieuw museum misschien, met nieuwe inzichten, nieuwe perspectieven en ik denk dat in museums die al bestaan misschien... want dingen die al bestaan, die al <i>established</i> zijn, is het denk ik moeilijker om echt die nieuwe geluiden gelijk vanaf het begin erin te krijgen. Maarja... ik ben geen... ik heb nooit in een museum gewerkt... ik weet niet precies hoe.
43:46 – 44:05	CA	ik vind het ook lastig om te zeggen hoor. (gelach) Even denken. Ik denk dat ik ongeveer wel alles gevraagd heb wat ik wil vragen. Ik weet niet of jij nog iets kwijt wil, of nog iets wil zeggen of juist iets wil vragen.
44:05 – 44:11	NS	Ik ben wel benieuwd of je je onderzoek gaat publiceren of is het echt je scriptie?
44:12 – 44:43	CA	Het is wel echt mijn scriptie. Ik moet zeggen dat komt wel gewoon online, maar ik hoop eerlijk gezegd omdat er zo'n discussie gaande is en ik heb het idee dat die discussie zich ook nog wel gaat ontwikkelen. Dat ik het nog tot iets kleiner kan omschrijven wat ergens gepubliceerd kan worden. Maar dat weet ik zelf nog niet zo goed, ik ben nog wel even bezig, denk ik.
44:43 – 44:47	NS	Succes, nog even.

Bijlage 11. Interview Pieter Verhoeve | Burgemeester Gouda en voorzitter van de Koninklijke Bond van Oranje Verenigingen

Datum: 26 oktober 2020

Interviewer: Claartje America

Interviewee: Pieter Verhoeve

Tijd	Wie	Wat
1:40-1:43	CA	Wat doe eigenlijk als voorzitter van de Koninklijkbond van Oranje Verenigingen?
1:43-2:06	PV	De Bond van Oranje Verenigingen, de Koninklijk Bond is het inmiddels inderdaad, is en koepel organisatie beetje vergelijkbaar met wat de KNVB voor het voetbal doet, zijn wij voor de Oranje Verenigingen. Er zijn in Nederland tenminste driehonderd Oranje Verenigingen, in het hele land, die echt van Kerkrade tot aan Texel die Koningsdag organiseren.
		De audio wordt onderbroken. Er wordt gepraat over de traditie en groei van Koningsdag dat begon bij Prinsessendag. Pieter Verhoeve gaat in op Emma en Wilhelmina die de monarchie opnieuw zichtbaar maakte. Hier gaat het interview verder.
0:00-0:34	PV	Nouja, laten zien aan het volk en heel erg geïnvesteerd hebben in de zichtbaarheid van de monarchie. Monarchie bestaat bij de gratie van zichtbaarheid. En vanaf 1858 is er in Nederland een traditie ontstaan dat was echt wat Hobsbawm zou noemen een <i>invention of tradition</i> , een traditie die er niet was maar die is gewoon ingevoerd. En inmiddels een van de meest waardevolle tradities blijkt uit onderzoek van de SCP. Koningsdag staat met 4 mei, zeg maar, ergens boven aan van: 'dan voelen we ons wel verbonden met Nederland'. Heel hoog.
0:34-1:57	PV	En de Oranje verenigingen spelen daar een belangrijke rol in door voor hun gemeenschap een feest te organiseren. Vroeger gebeurde dat dus op de verjaardag van Wilhelmina, op 31 augustus. Dan is het ook heel vaak mooi weer. (gelach) Dat was ook vaak de laatste dag van de vakantie net voordat school weer begon, had je Prinsessendag en later Koninginnedag. En iedere vorst gaf er zijn eigen dynamiek aan. Dus, dat zul je misschien leuk vinden als historica, Juliana deed het defilé in Soestdijk, dus dan kwam Nederland naar haar toe en bracht dan een soort huldeblijk. Beatrix die deed het anders die ging naar een kleine en naar een grote gemeente, dus die ging echt het land in. En die sloot juist aan bij dat wat de Oranjevereniging al organiseerde. En Willem-Alexander heeft weer een concept want die heeft dus centrumgemeente, regiogemeente uitgekozen. De eerste koningsdag nieuwe stijl was in Dordrecht, dus hij ging al niet meer naar allerlei kleine gemeente, maar naar een grotere waarbij dan de regiogemeente daar naar toe kwamen om zich te presenteren via een zogeheten Grande Parade. Nou, alleen al de geschiedenis van Koningsdag zou voor jou, voor een van je collega studenten kunnen onderzoeken. Dat is razend interessant hoe zich dat heeft ontwikkeld in de loop der tijd.
1:57-2:50	PV	Want de afgelopen keer was ik verantwoordelijk voor, in samenspraak met het hof, om de Koningsdag digitaal te vieren op een website Dus hebben we de nationale feestdag gevierd op koningsdagthuis.nl Dat is natuurlijk ook wel heel bizar dat je vanwege corona een website gebruikt als een platform waar heel Nederland op kan komen. En toen

		heb ik vanuit deze kamer dus gezoomd met de koning en hem gefeliciteerd voor zijn verjaardag. Kortom: hele rijke traditie, met veel lokaal draagvlak, waar zo'n driehonderd verenigingen zich voor inspannen jaar in jaar uit en wij zijn hun makelaar als het ware naar het hof en andersom, dus beweging vanuit de bevolking naar het koningshuis en andersom. We hebben dus met enige regelmaat overleg met de algemeen secretaris. Dat is beetje de directeur van de hofhouding. Althans, niet helemaal.
2:51	CA	Wie is dat ook alweer op het moment?
2:51-3:20	PV	Erik Verwaal. Je hebt de Grootmeester die is echt de baas van de hofhouding. En Erik Verwaal is een belangrijk adviseur met name voor de bezoeken die de koning aflegt. En daar hebben we op enige regelmaat contact mee en namens de Oranje Vereenigen dan in Nederland. Maar bijvoorbeeld ook met de Republikeinen, maar ook nu met jou of met het Amsterdam Museum. Ik zit nu in die klankbordgroep van de Gouden Koets
3:20-3:22	CA	Ja leuk, ik hoorde het.
3:25-3:49	PV	...en met het 4/5 mei comité hebben we steeds nauwere banden, dus op zichzelf is het een hele mooie functie die zich... ja, inzet voor het verbreederen en het samenbinden van Nederlanders, ongeacht hoe ze in het leven staan waarbij wel de verjaardag van het staatshoofd de directe aanleiding is.
3:50	CA	En hoe lang ben voorzitter van de Bond?
3:51-4:19	PV	Ik ben dat sinds 2017, meen ik. Zeg ik dat goed? Ja, volgens mij was dat sinds 2017. En dat is vaak een burgemeester die dat doet. Dus Opstelten is al een keer voorzitter geweest van de Bond en... de burgemeester van Apeldoorn... De Graaf en nu ik.
4:20-4:25	CA	Oke, mooi. Ben je er druk mee? Naast het Burgemeesterschap?
4:29-4:52	PV	Bondsvergaderingen zelf valt wel mee, zo'n vijf/zes keer per jaar. Maar, er zit best wel wat externe representatie in. Maar het is echt wel een hele mooie nevenfunctie. Ik ben nog niet heel lang burgemeester van Gouda. Ik was hiervoor 7,5 jaar burgemeester van Oudewater. En ik ben zowat met alle nevenfuncties gestopt, maar deze niet. (lacht)
4:42-5:18	CA	Dat zegt wel wat, denk ik. Nee, inderdaad dit was even wat achtergrond van jou. En ik zie al een paar parallellen met koningsdag en de Gouden Koets. Ik heb het namelijk ook over de <i>invention of tradition</i> en alles wat er bij komt kijken. Maar ik begin eigenlijk altijd heel basaal in mijn interviews: Als jij naar de Gouden Koets kijkt, wat zie je dan?
5:18-5:56	PV	Ja, ik zie zelf een prachtig stuk erfgoed. Een heel waardevol en bijzonder vervoersinstrument. Het is natuurlijk bijna sprookjesachtig, he? Ik bedoel de konings verplaatst zich natuurlijk niet in de koets, normaalgesproken. Maar een dag per jaar bij de opening van het parlementaire jaar dan gebruikt het staatshoofd normaal gesproken de Gouden Koets. En ik vind het er buitengewoon indrukwekkend uitzien.
5:57-7:04	PV	Ik bedoel niet alleen de koets zelf maar ook het hele entourage: de mensen eromheen, de paarden ervoor, de militaire in galatenu langs de zijkant. Het is toch een soort van... ja... de hoogmis van het parlementaire jaar. Ik bedoel een... pastoor, om het maar in de vergelijking met de kerk te trekken, die zie je normaalgesproken ook in een sober gewaad. Maar met kerkelijke hoogtij dagen dan heeft hij opeens een lange jurk aan en een mijter op zijn hoofd, zoals

		Sinterklaas eruit ziet. En dat heet pontificaal. Dan onderstreep je als het ware met het uiterlijk vertoon de waardigheid en de allure die bij een ambt hoort en dat is een koning, wat mij betreft, wel. Echt een ambt dragen, die een hoog ambt heeft en daar hoort ook uiterlijk vertoon bij, denk ik, van het ambt. Dat je... op het moment dat de konings bij wijzen van spreken in een ketelpak en op een trekker. (gelach) Ja, het kan wel.
7:27-7:29	CA	(lacht) Ja, het kan wel. Ik zie het niet snel gebeuren.
7:29-8:19	PV	Maar dat zie je bij een vorst niet gebeuren. Nee, je verwacht bij een Nederlandse koning, in ieder geval bij koningsdag, zoals bij wijze van spreken in Amerika bij de president verwacht je een Air Force 1 of en zo'n dikke zwarte Chevrolet met allemaal beveiligers erin dat hoort bij de waardigheid van dat ambt. En bij de Nederlandse koning hoort dan een verlengde Audi en een regeringsvliegtuig en een Gouden Koets, één keer per jaar. Dat is dan toch een soort van ritueel dat ieder jaar wordt opgevoerd en wat ik ook wel heel mooi vind om te zien.
8:19-8:29	CA	CA: En dit is natuurlijk een vraag die te verwachten is, maar er zijn heel veel negatieve reacties opgekomen vanaf 2011. En... hoe denk jij daar over?
8:30-9:20	PV	PV: Ja, dat past natuurlijk in de langere en bredere beweging waarbij allerlei groepen in de samenleving die door allerlei pijn en miskenning en ook onderdrukking in het verleden, aandacht voor zichzelf opvragen. Dus de Black Lives Matter beweging past erin... ;de excuses aan Indonesië; de excuses die nu de PKN maakt... zeg maar, de kerk ten opzichte van het Nazi-gebeuren. De paus heeft ook al eens Mea Culpa uitgesproken. Dus veel mensen vragen nu aandacht voor zichzelf en voor hun eigen emancipatie enerzijds. Anderzijds is er ook een grotere bereidheid bij instituties om in het reine te komen met de donkere kanten van hun eigen geschiedenis.
9:21-9:45	PV	Dat vind ik op zichzelf heel waardevol en ook goed. Wat ik er ingewikkelder aan vind, is dat a). als historicus vind ik het nog al wat. Kun je sorry zeggen voor iemand anders? Psychologisch, kan dat... Als instituut misschien nog wel. Dan toch, zou ik daar terughoudend in zijn. Kan het überhaupt wel?
9:45-9:51	PV	Ja, dat je bedoelt van je kan geen sorry zeggen voor wat in het verleden gebeurd is?
9:51-10:25	PV	Nee, ik bedoel en dat zou natuurlijk... Kijk, ik ben als burgemeester verantwoordelijk voor alles wat de rechtgangers voor mij hebben gedaan. Alle colleges, en alle burgemeesters sinds 1272 in Gouda hebben gedaan. Daar zullen ongetwijfeld hele slechte dingen zijn gebeurd in die jaren. En daar ben ik verantwoordelijk voor, maar ik heb het niet allemaal zelf gedaan en moet ik dan, met de bril van nu, sorry zeggen voor iets wat vier tot zeshonderd jaar geleden gebeurd is. Ik vind het ingewikkeld.
10:25	CA	Snap ik.
10:25-11:10	PV	En wat daar bij komt, is het volgende. Kijk, je kunt geschiedenis niet opnieuw schrijven. Je kunt de geschiedenis wel opnieuw lezen en herinterpreteren. Maar de feiten als zodanig. Ja, Nederland was nu eenmaal een koloniaal land, zoals er wel meerdere Europese landen kolonies hadden die ze echt hebben gebruikt als wingewest. Waarbij ook heel bewust gebruik of misbruik is gemaakt van de lokale structuren. Dus het is niet zo dat Nederland, zeg maar, alle lokale leider in Indië, wat nu Indonesië heet, heeft ondergebracht en de eigen

		mensen heeft neergezet. Nee, de lokale structuur bleef gewoon in stand, alleen er werd een laag bovenop gezet.
11:10-11:57	PV	En die werd extra geprest om grondstoffen enzovoorts af te staan. Wat met de kennis van nu onvoorstelbaar is dat het gebeurd is, maar het is wel gebeurd. Zoals België met Congo deed en Engeland nog steeds met heel veel ex-kolonies een hele warme band onderhoudt via het Gemenebest, <i>commonwealth</i> . Dus kortom: je kunt geschiedenis, en dat zou mijn aperte bezwaar zijn tegen het weghalen van de panelen en dan die panelen in een museum stoppen omdat ze je niet aanstaan. Ik ben er dan voor: leg het uit. Laat zien wat er op staat en waarom het erop staat.
11:58-12:01	CA	En op wat voor een manier zou jij dat doen?
12:01-12:18	PV	Dus meer in het algemeen, dus een ander voorbeeld. In Paleis Noordeinde bevindt zich een Indische Kamer die is helemaal ingericht met materiaal uit de koloniën. Misschien zit er wel roofoorkunst bij? Ik weet het niet.
12:18	CA	Ja, zou goed kunnen.
12:18-13:08	PV	Maar die sloop je er niet uit, denk ik dan. In de zin van: de herkomst is verdacht, dus slopen we de hele kamer eruit. Of, neem nou het Mauritshuis in Den Haag, waar prachtige schilderijen staan die villa, dat stadspaleis is medegefinancierd met suikergeld. Misschien hebben daar wel slaven aan meegewerkt. Kijk, op het moment dat je... je hebt allerlei <i>low cost</i> grote maatschappijen die voor een hele goedkope prijs kleding verkopen waar je je echt af moet vragen: joh, is dat allemaal wel koosjer qua productie? Je weet dat gewoon niet altijd. Je zit als mensen in systemen die pervers kunnen zijn of vanuit het verleden pervers waren.
13:08-14:15	PV	Je bent wel verantwoordelijk voor je eigen gedrag en je eigen consumentisme, maar als het gaat om de Gouden Koets. Dan ben ik persoonlijk, als Oranje Bond hebben we daar niet echt een gigantische dikke opvatting over, maar goed. Maar je vraagt mij wel, omdat ik voorzitter ben van die club, mooi instituut, zeg ik: gebruik wel mooie statussymbolen als de Gouden Koets, of de regalia... stel je voor dat de regalia die zijn van goud en dat die gewonnen zijn in mijnen waarin op dat moment slavernij plaatsvond, of onderdrukking, of minderjarigen werden ingezet, ook niet goed. Moet je ze dan helemaal niet meer gebruiken of moet je zeggen: ze zijn nu eenmaal aan ons gegeven door onze voorouders en we gaan er zorgvuldig mee om én we leggen het nog een keer uit, extra, welke kwalijke kanten er dan ook aan zitten. Vertel dan wel alles.
14:15	CA	Ja, precies.
14:17-15:18	PV	'Geschiedenis is een vorm van naastenliefde', zei professor Van Deursen. Namelijk... niet om je eigen gelijk te bewijzen. Dat vind ik ook het ingewikkelde aan activistische geschiedlezing, zoals ik die ook wel heb gezien rondom de Gouden Koets. Alsof de hele geschiedenis een soort van manifest is om je eigen gelijk te behalen. De geschiedenis komt tot ons, die is niet te claimen, die is niet exclusief voor één bepaalde groep. Of dit nu Black Lives Matter, of protestanten, of weet ik veel Oranjegezinden, zoals ik. Geschiedenis is er en je zult er integer onderzoek moeten doen, zoals Ranke zegt: 'Wie is est wirklich gewesen?' Hoe is het nou echt gegaan? Dat is voor een historicus..., ik ben zelf ook historicus... maar opnieuw schrijven lukt niet, je kunt het

		hooguit opnieuw interpreteren, doe dat dan en leg het uit, maar vernietig het niet.
15:18-15:20	CA	Aan wie is de taak om dat uit te leggen? Is dat iets wat het koningshuis moet doen?
15:21-16:22	PV	De eigenaar. Ja. Ja, het zit wel in een aparte stichting. Het is niet zo dat de Gouden Koets van de natuurlijke persoon Willem-Alexander is, want dan zou je theoretisch de mogelijkheid hebben als hij zou sterven en het zou tot de boedel van de erfenis behoren dat je dan een afgezaagd wiel ofzo. (gelach) Dat Amalia een wiel, of allemaal een hoek ofzo. Dat zit dus in een aparte stichting. Het is geen Rijksbezit. Het is een cadeau aan Wilhelmina zelf van de Amsterdamse bevolking. En ik denk dat... de koninklijke verzamelingen zou het prima kunnen. Wat vroeger het Huisarchief heette. Daar zitten hele kundige mensen, volgens mij zijn er zelfs studenten Publieksgeschiedenis die daar stage hebben gelopen.
16:22-16:28	CA	Dat zou goed kunnen. Ik ben er zelf een paar keer geweest met Annemarie. Het is wel een ervaring inderdaad.
16:29-17:14	PV	Ja, het is heel interessant instituut waar kundige historici en kunsthistorici werken. En die zouden het kunnen doen. Maar ik snap nu ook wel weer dat de koning heeft gezegd van: 'even een time-out na de restauratie en we gaan hem exposeren op de plek waar die ooit gedeeltelijk gemaakt is. De plek waar die vandaan komt. En laten we het gesprek erover voeren.' Ik snap deze move wel. Ik heb er ook zeker begrip voor. Maar als je aan mij vraagt van: moet je hem definitief in het museum laten? Zou ik zeggen: van mij hoeft het niet. Voor mij zou je hem prima ieder jaar kunnen gebruiken met Prinsjesdag, mits je goed uitlegt.
17:15-17:17	CA	en nu dat hij in het Amsterdam Museum komt, dat is goed?
17:17-18:03	PV	voor de <i>time being</i> vind ik het prima, maar ik zou het persoonlijk jammer vinden als die daarmee voor altijd van het straatbeeld zou verdwijnen. Omdat hij wel ergens past in die, noem het folkloristische, traditie waarbij het parlementaire jaar geopend wordt in de Gouden Koets. Het staat niet in de grondwet, ofzo. Het moet niet. Het is ook een cadeau uit 1898 en op een gegeven moment is een gewoonterechtelijk gebruik ontstaan dat alleen de koning erin mag rijden en zijn opvolger, maarja dat staat nergens. Als hij bij wijze van spreken bij het Amsterdam Museum aan mensen... aan dagjesmensen om door Amsterdam [te gaan rijden]. (Gelach)
18:14-18:37	PV	Het mag, het is niet verboden. Het zou mogen. Maar goed, er is veel gewoonterecht om ontstaan. Maar de lichtgevoeligheid die er nu kennelijk in de samenleving wel is, maakt dat ik de stap van even parkeren, letterlijk, begrijp.
18:37-18:18	CA	Want als ik je zo hoor dan, ook inderdaad naar aanleiding van wat je zei, je ziet een stuk erfgoed. Wat is dan volgens jou het belang van erfgoed? Van cultureel erfgoed in Nederland.
18:29-19:36	PV	Ja, immens groot. De mens is door en door historisch bepaald. Zoals Stef Bos zingt: papa, ik lijk steeds meer op jou. Ieder mens wordt veel meer gevormd door zijn eigen omgeving zonder dat je het zelf beseft. "Opa praat", nou in de dit geval valt het nog mee. (gelach) Als je wat ouder wordt beseft je dat je nog veel meer op je ouders lijkt dan je zelf wilde toegeven. Tot aan je tongval toe, bij wijze spreken. Dus geschiedenis is belangrijk om je eigen zijn, te begrijpen, te doorgronden en 'wat maakt dat ik nu zo reageer als ik reageer'.

19:36-20:26	PV	Een groot deel daarvan, dat is het mooiste wat de samenleving heeft voortgebracht. Je kunt niet anders dan op een hele liefdevolle manier doorgeven aan de volgende generatie. Ook dat is dan geschiedenis in de vorm van naastenliefde. Het is een stukje zelfliefde, in de goede zin van het woord, geschiedenis helpt mij om mezelf beter te begrijpen, maar ook om mijn voorgelacht beter te begrijpen op wiens schouders ik sta. Als je naar buiten kijkt naar Gouda. In de oude binnenstad staan zo'n duizend monumenten, ruim. Stadhuis 1450, daar heeft Erasmus nog rondgelopen, Coornhet. Daarachter is de Sint Jan met wereldberoemde Goudse glazen. Coornhet ligt begraven in die kerk daar.
20:26-20:54	PV	De Romeinen het over de <i>genius loci</i> , de ziel van een plek. Dat is wel een mooi gezegde. Hoe komt het nou op vakantie dat je eerder gaat naar een oud stadje dan naar een Vinex wijk? Erfgoed, de meest populaire attracties in Nederland zijn vaak erfgoed attracties. Dus waarom gaan mensen massaal parkeren bij Kinderdijk of bij Zaanse Schans... daar moet ik geld betalen, veel meer dan bij wijze van spreken hier.
20:54	CA	CA: voor de deur.
20:55-21:20	PV	Waarom? Daar komen heel veel mensen op af. Waarom komen er veel mensen op af? Het is de <i>genius loci</i> , de ziel van de plek. En die is gelaagd, he? Daar is eeuwen over gedaan om die sfeer, die je alleen daarop vindt. Dat kun je ook nooit inhalen met een zoomsessie of door een kaart of boek te lezen. Het is een existentiële beleving bijna van huid en haar, daar ter plaatse.
21:20-22:09	PV	Nou, veel woorden om aan te geven dat erfgoed maakt wie we zijn zoals we nu zijn. En tegelijkertijd, we staan wel nu in 2020 en hebben we verantwoording af te leggen op welke wijze gaan we daarmee om. Zoals... er is een muur, in Lunteren is dat. Waar Mussert zijn toezpraken heeft gehouden. Ja, hoe ga je daarmee om? Laat je het overwoekeren? Knap je het op? Kijk, wat de Duitsers deden met hun erfgoed in de Tweede Wereldoorlog was vernietigen. Ontkennen dat het er was. Een soort iconoclasme bijna. Soort jezelf kapotmaken. Ik ben daar niet voor. Wat je sloopt krijg je ook nooit meer terug. Wat je sloopt krijg je nooit meer terug.
22:09-22:49	PV	Ik zou dit koesteren, geeft het door, maar wel op een nieuwe manier. Het moet wel ontwikkeld worden. Neem nou zo'n stadhuis of de Sint Jan dat zijn de oudste en meest bepalende monumenten van Gouda. Ja, die zijn natuurlijk ook niet in een dag ontstaan. Daar is honderden jaren over gedaan, dus zo'n monument mag zichzelf ontwikkelen. Je ziet zeg maar, tussen allerlei Gouds glas, dat is renaissance glas, zie je opeens een raam uit de twintigste eeuw. Ja, ik vind dat super gaaf. Zo'n gebouw ontwikkeld zich ook. Erfgoed moet je wel doorgeven.
22:49-23:25	PV	Misschien is dat nog wel... En daarom snap ik de reacties op de Gouden Koets wel. Chesterton schrijft ergens: traditie is een vorm van democratie. Dus op het moment dat je veel draagvlak hebt, blijft een traditie ook bestaan. Op het moment dat het draagvlak afkabbelt. Bijvoorbeeld voor het rondrijden van de Gouden Koets. Dan moet je nog steeds serieus overwegen: moet je die traditie dan een op een doorzetten van 'we doen het altijd al zo' of moet je die traditie mee laten bewegen met de samenleving. Ik denk het laatste.
23:25-23:33	CA	Want als je er nu naar kijkt. Wat zou je dan van de Gouden Koets willen overdragen op toekomstige generaties?

23:33-24:32	PV	Ja, helemaal natuurlijk. Dus dat hij gerestaureerd is en dat die er weer helemaal spic en span bijstaat. Dat is heel terecht. Ereblijk naar degene die hem ooit hebben gegeven en naar het koningshuis die de koetst toch ruim honderd jaar gebruikt hebben. En ik hoop dat hij ook weer gebruikt gaat worden, op enige wijze. En wanneer doe je dat dan? Als Amalia nog een keer gaat trouwen? Of... Ik weet het gewoon niet. Om hem alleen maar tot museumstuk te laten bestempelen dat zou ik wel jammer vinden. Gebruik erfgoed. Niet alleen conserveren maar ook gebruiken.
24:32		CA: oke, helder.
25:25-25:42	CA	Ik moet zelf zeggen ik zit natuurlijk ook een beetje in mijn eigen bubbel. Dus ben blij dat ik nog met jou in gesprek ben gegaan. Ik heb voornamelijk de activistische kant geïnterviewd
25:41-26:07	PV	Ja, kijk het is in ieder geval verstandig, want ik ben natuurlijk ook iemand die iets met je wil delen, maar er zijn natuurlijk zat, noem het maar, gewone Nederlanders in Gouda en in Woerden of Enkhuizen, ik noem maar wat, die er niet activistisch inzitten.
26:07-26:14	CA	Nee, zeker niet. Dat geloof ik. Dat vind ik af en toe jammer aan discussies als deze dat alles heel zwart/wit wordt weergegeven.
26:15-26:43	PV	Beetje Zwarte Piet discussie, dat past in feite ook in dit discours. Dat was eerst de G4 discussie, dat wordt nu een G40 discussie. Terwijl in de dorpen hieromheen is het veel minder een issue.
26:43-26:45	CA	Heb jij het idee dat de verschillende groepen uit de discussie het eens kunnen worden over dit onderwerp?
26:45-27:35	PV	Dat weet ik niet, want het discours is net begonnen over dit onderwerp. En het viel in ieder geval op dat vooral de tegenstanders van de Gouden Koets, zeg maar de mensen die aandacht willen vragen voor het emancipatoire narratief in de klankbordgroep. Oververtegenwoordigd wil ik niet zeggen, want ik ga niet over het beleid van het Amsterdam Museum, maar daar waren er veel van, laat ik het zo zeggen. Terwijl voor de groep mensen die zeggen van: 'Waarom zou je hem eigenlijk weg doen?' of 'Waarom zou je hem niet gewoon gebruiken maar onder voorwaarde of op een andere manier', die stem heeft een soort minderheidspositie in de groep. En dat vind ik wel fascinerend.
27:36-28:03	CA	Ik snap wat je bedoelt. Ik moet eerlijk zeggen.... Ik ben zelf ook meer richting... ik probeer wel, zoals jij ook zegt, een toevoeging te doen om een geschiedenis te vertellen die nog niet zo vaak gehoord is, en dat sluit vaak aan op het koloniale verleden.
28:04-28:08	PV	Is dat zo? Ik heb juist het idee dat die publicitair gezien heel veel aandacht krijgt?
28:08	CA	Nu? Misschien nu wel.
28:11-28:23	PV	En dat daar ook veel rekening mee wordt gehouden.
28:23-28:33	CA	Ik heb het idee dat er nu een soort bom gebarsten is, een aantal jaren geleden met de Pieten Discussie en dat het nu allemaal toeneemt. Ik hoop dat er uiteindelijk een soort....
28:33-29:25	PV	Ik snap de <i>fidan</i> wel die bij de vooravond zei.... er was massale verontwaardiging over de verschrikkelijke dood van George Floyd in Amerika. Maar we zijn oorverdovend stil als er in Frankrijk iemand wordt onthoofd notabene. Dan zie je niet een Dam volstromen met mensen die daar heel boos over zijn. Wat ik hier in Gouda wel zeg. Wij zijn een tolerant en inclusieve stad, maar ik maak wel te vaak mee dat mensen hun mond vol hebben van inclusie, maar dan vooral voor hun

		eigen mening, voor hun eigen achterban. Maar de niet welgevallige mening, of degene die je niet aanstaat of leuk vindt, die krijgt veel minder aandacht. Volgens mij is inclusie en tolerantie juist...
29:25	CA	Iedereen..
29:25-29:39	PV	Iedereen, en ieders mening en ook juist de ingewikkelde meningen dus nu met corona, waar ik niks mee heb, met <i>fake news</i> , en al die vage...
29:39	CA	Ik snap wat je bedoelt.
29:39-30:38	PV	Nee, sorry hoor, maar ik zie hier gewoon mensen dood liggen gaan in het ziekenhuis. Ik ben op de intensive care geweest. Het is echt een nare ziekte. Er zijn veel meer nare ziektes, maar deze, zolang we nog niet de goede medicijnen en vaccins hebben, hebben we nog wel even mee te maken. Maar, er zijn serieus mensen die denken dat het komt door de farmaceutische industrie of door Bill Gates. En toch! Hoe idioot een mening ook soms ook lijkt. Laat er, alstublieft, in een open samenleving ruimte voor zijn. Er zijn ook mensen die er helemaal niet van zijn. En ik zie zowel aan de rechter zijde, als aan de linker zijde, en dan aan de wat stevige kanten van allebei, weinig verdraagzaamheid voor niet-welgevallige meningen.
30:38-30:45	CA	Klopt. Inderdaad aan beide kanten.
30:45	PV	een soort hysterie bijna.
30:45-30:48	CA	en die discussies worden allemaal gevoerd, anoniem op het internet.
30:54-32:01	PV	Ook dat. Het mooie discours ontstaat zodra je respect hebt voor elkaar, elkaar laat uitpraten en elkaar in de ogen kijkt. En ook de bereidheid hebt. Ik heb dit een keer gezegd bij een Nieuwjaars lezing, nieuwjaarsspeech. Misschien is de essentie van democratie wel daar in gelegen in de mogelijkheid dat iemand anders dan jij gelijk heeft. Dat je je laat overtuigen. En dat conformisme echt dodelijk is. Dus als 99 mensen A zeggen en eentje B, dan vind ik B vaak interessanter. Misschien heeft die wel gelijkheid. Als 99 mensen zeggen: 'de aarde staat in het centrum van het melkwegstelsel de zon draait er om heen' en eentje zegt 'nee...'. Maar wat gebeurd er met de non-conformist die wordt altijd afgestraft. Groepsdruk is heel groot. En die zie ik net zo goed op uiterst rechts als op uiterst links.
32:01-32:22	CA	Ik moet zelf zeggen dat ik ook... Ik moet ten eerste zeggen: ik ben nooit echt bezig geweest met de geschiedenis van het koningshuis. Misschien ook een beetje door mijn Limburgse achtergrond. De koning was daar niet zo groot. En toen kwam ik in het Amsterdam Museum terecht. En toen dacht ik: dit is zo'n interessant onderwerp. Ik ga hier "even" een scriptie over schrijven.
32:22	PV	Je kunt erop promoveren hoor.
32:24-32:54	CA	Ja, echt. Ik heb nu al 10.000 woorden te veel geschreven. Dat is ook een ding. Maar het ook een hele morele discussie geworden en ik merk dat ik dat soms wel lastig vind. Want ik neig zelf meer naar de activistische kant. Dat durf ik ook te zeggen, maar ook daarin worden af en toe dingen gezegd waarvan ik denk: dat kan je niet zo zeggen.
32:54-33:00	PV	Weet je, je hebt gewoon recht op je eigen overtuiging. Het enige wat ik je wil meegeven is dat er ook wel een... klassiek narratief is
33:00-33:20	CA	Daarom ben ik ook blij dat je met mij wilde praten vandaag. En dat komt er ook in en ik denk ook dat het een belangrijke stem is. Anders is het geen totaalplaatje. Ik weet niet of jij misschien nog iets wil toevoegen of wil zeggen.

33:20-34:00	PV	Wat ik misschien nog wil, juist omdat het in het Amsterdam Museum is en dat ze veel met kunst doen. Ik ook nog wel hoop dat we een ontspannen gesprek kunnen aangaan over die panelen. Want veel aandacht ik natuurlijk gegaan naar het zogeheten, wat dan een 'slavenpaneel' wordt genoemd. De slavernij was al afgeschaft, dus alleen die framing klopt al niet helemaal. Twee, het is een allegorische voorstelling..(onderbroken door telefoon)
34:48-35:54	PV	Wat staat er nou echt op die panelen en waarom? Kijk, want ik snap ook wel dat als je die panelen ziet, en ook nog eens die omschrijvingen in een negentiende-eeuwse idioom leest, en je leest dat zonder enige vorm van opleiding of kennis. Dan zie je daar teksten 'bukkende negers' en je ziet ze ook vervolgens. Dan denk je: 'wat is dit voor een idioot paneel.' Maar dat het een allegorische voorstelling is die de band tussen Nederland en de koloniën omschrijft, in de tijd dat het kolonialisme de norm was. Zet het ernaast dat op diezelfde Gouden Koets door diezelfde kunstenaar aandacht wordt gevraagd voor goede verzekeringen, voor goed onderwijs, voor emancipatie. Vertel dan ook meteen het hele verhaal. Een allegorische voorstelling is niet hetzelfde al een plaatje in <i>real life</i> geschoten.
34:54-37:44	PV	Überhaupt wat is zo'n Stedenmaagd eigenlijk. Zo'n vrouw op de troon, wie is dat? Ik merkte dat ook in het Amsterdam Museum vorige week dat er verschillende mensen waren die haar zien als Wilhelmina, de eerste vrouwelijke vorst. Die gingen het helemaal vanuit de gender invullen, maar als ik jou boeken van de geschiedenis van Gouda laat lezen. Zie je altijd een Stedemaagd. Dat heb ik niet zelf bedacht, dat is een renaissancestisch, klassiek-Grieks fenomeen. Je ziet al op oude Griekse munten van vijf eeuwen voor Christus de maagd van een republiek als een vrouw. En de opperste wijsheid, is in de bijbel een verhaal. Maar ook het lof der zothed, Erasmus is hier opgegroeid, is ook een vrouw. Dus de allegorie wordt heel vaak in het zand ge... hoe het komt, komt het. En de vrouw juist gepositioneerd als een centrale figuur. En dat is niet hetzelfde als een soort.... nouja Wilhelmina die daar op de troon zit te genieten van allerlei onderdanige slaven. Dat is gewoon niet zo. Wat ik hoop wél, is dat we op zijn minst het ontspannen gesprek kunnen voeren van 'wat staat er nou echt?'. En hoe staat dat in verband met die andere panelen. Dat gaat meer over de provinciën en de stad Amsterdam. Het ziet er bijna uit als een soort neoclassicistische schildering. Met een beetje muze-achtige types.
37:49-37:50	CA	Wat wordt daar verbeeld? Wijsheid, onderwijs, schilderkunst.
37:50-38:01	PV	En kijk, je moet ook maar zo denken dat misschien wel vijfendertig procent van de mensen in Nederland echt geen flauw idee heeft wat er op die panelen staat. Die zien gewoon een vrouw zitten en dat ding komt snel voorbij gerateld. Je ziet gewoon heel veel goud. En helemaal niet wat er qua schilderijen op en in staat. Gewoon niet.

Bijlage 12. Interview Irene Stengs | Professor Anthropology of Ritual and Popular Culture Vrije Universiteit

Datum: 15 september 2020

Interviewer: Claartje America, Annemarie de Wildt

Interviewee: Irene Stengs

Bij het gesprek met Irene Stengs was ook Annemarie de Wildt aanwezig, conservator bij het Amsterdam Museum en hoofdconservator voor de tentoonstelling over de Gouden Koets in 2021. In het begin van het interview wordt kort besproken wie interessante personen zijn om in te interviewen. Het interview begint echt in de zesde minuut. Daarnaast is het interview met Irene Stengs vooral gebruikt voor mijn eigen vorming over het onderwerp.

Tijd	Wie	Wat
6:30-6:43	CA	Ik vind het leuk om mijn interviews te beginnen met de vraag die we ook bij het publieksonderzoek stellen. Als jij aan de koets denkt of als jij de koets voor je ziet, wat komt er dan in je op? Wat denk je dan?
6:43-6:44	IS	Wat associeer ik dan?
6:44-6:45	CA	ja, wat associeer je met de Gouden Koets?
6:46-7:04	IS	Ah, ik heb dus eigenlijk een wolkje van associaties, he. Want het punt is natuurlijk dat ik gevraagd ben door het Amsterdam Museum, [te schrijven] over een ritueel object en de hele erfgoed discussie... dus de hele Black Lives Matter en alles. Dus dat is eigenlijk een beetje een duwtje.
7:05-8:10	IS	Maar ik heb misschien wel iets wat andere mensen misschien minder als eerste hebben, en dat komt omdat ik zelf al... hoe zeg je dat... Ik heb in de jaren '90 een onderzoek gedaan naar het Thaise koningschap en daar is een hele cultus ontstaan rondom de vijftigste koning van de huidige dynastie. En die koning heeft dus een buitenstandbeeld laten plaatsen in Bangkok. En hij is geïnspireerd geraakt omdat hij naar Europa ging en toen zag hij het Ruitersstandbeeld van de Zonnekoning, dus dan denk je Ruitersstandbeeld... maar daar kom ik zo nog even op terug. maar een van de dingen, dat was dus toen ik bezig was met die cultus te analyseren en contextualiseren en weet ik wat allemaal. Het is dus heel belangrijk in de ideologie van toen rondom die koning... die ging door in 1910 en dat standbeeld is onthult in 1907, omdat hij toen 40 jaar op de troon zat, of iets in die strekking.
8:11-9:14	IS	En belangrijk was dat het een gift van het volk was. En dan ben ik gaan kijken wat... een gift van het volk dat is dus inspiratie uit Europa ook, want deze Gouden Koets is ook een gift van het volk. En dat zag je in die hele constellatie van toen, vielen al die monarchieën om. Dus dat hele symbolische aspect van, en dat zie je ook bij de Gouden Koets als ritueel object, dus dat is voor mij toen ik me in 2000 hier over boog. Is dat voor mij de allereerste associatie geweest. Toen ben ik gaan kijken hoe dat zat met die Gouden Koets en wie die toen hadden gegeven enzo.. Dat gift element vind ik dus heel interessant, zo'n ritueel en of dat waar is... of niet is natuurlijk ook heel interessant, want dat wordt natuurlijk heel erg geïdealiseerd, he. Ook was er toen protest in

		Amsterdam met de tijd. Mensen wilden helemaal geen geld daarvoor geven.
9:14-9:38	CA	nee, inderdaad. En we hebben ook wel aangetroffen dat... het idee was dus dat het volk een kwartje betaalde om de Gouden Koets af te betalen, maar we hebben een stuk gevonden, een archief in het Stadsarchief, waar juist blijkt dat juist twee mensen die lid waren van het erecomité uiteindelijk hebben afbetaald.
9:38-9:45	AW	En niet alleen lid van het erecomité, maar ook commissaris van de Firma van Spijker.
9:45-9:46	IS	Ah kijk, niet zomaar iemand.
9:47	AW	Follow the money... (lacht)
9:48-10:14	IS	Maar goed, voor mij is het eigenlijk vooral de symboliek tot zo'n daad. En waarom kon zo'n monarch in die tijd zoiets belangrijk was. En Wilhelmina mag dan persoonlijk niet geïnteresseerd zijn geweest in die koets. Al de mensen, alle Oranjegouvernante in die tijd, he. De monarchie was er heel slecht aan toe en was het dus belangrijk dat dat statement gemaakt wordt. (gemompel).
10:20-10:40	IS	Een ander ding is, dat is het ook met die sloep en paard, en koets dat zijn allemaal voertuigen. Daar wilde ik ook iets over schrijven. Daar zit ik nog over te denken, maar dat is ook een ding. Dat is vast geen toeval dat het altijd iets is wat die mobiliteit heeft, verplaatsing.
10:41-10:45	AW	Maar ook een zekere ouderwetse mobiliteit.
10:46-10:48	IS	Tegenwoordig gaan we niet meer per koets. Maar de sloep is wel weer bij <i>up to date</i> gebracht.
10:49-11:09	CA	Hoewel het mij wel opviel. Wij zijn donderdag de straat op gegaan voor de eerste kleine test van het publieksonderzoek en dat toch wel veel mensen zeiden als je de vraag stelde: wat is dan een alternatieve op... een alternatief voor de koets? Dat veel mensen toch wel 'een andere koets' zeiden.
11:09-12:12	IS	Die Glazen Koets is natuurlijk, is eigenlijk al heel lang het alternatief. Kijk, het is natuurlijk zo de hele monarchie is archaïsch als institutie, dus het ceremonieel is archaïsch en dat is natuurlijk een van de aantrekkelijke dimensies. Zou ik zeggen. Dan ben je meteen bij het erfgoed, dat is archaïsch en nostalgie of pracht en praal, dat wat erbij hoort. Het is eigenlijk een beetje een vreemd geworpen disk in onze samenleving die is efficiënt is. Er zit eigenlijk die fantasie, die verbeelding rondom het koningshuis daar hoort dit bij. Dat is af en toe een beetje de deceptie dat zo'n koning er heel gewoon uit ziet, kan het zijn. Daarom heeft Maximá ook altijd van alles heel speciaal... al die designer schoenen. Die hoeden... het moet toch een beetje jeu hebben (lacht).
12:13-12:15	AW	Beetje jeu en.. hele hoge hakken.
12:16-12:23	IS	...meer immobiliteit. Waarom toch die koets nodig is.
		Gelach
12:24-12:26	IS	maar als je Wilhelmina ziet, dat zag er heel anders uit.
12:31-12:48	CA	Nee, inderdaad. Zoals ik het nu geplaatst heb ik die verandering inderdaad in de tijd van de Koets en Wilhelmina en Emma... dat het vorm van <i>Performing Monarchy</i> werd in plaats van...
12:50	IS	de absolute monarchie..

12:51-13:34	CA	en daarbij ben ik ook inderdaad ook aan het onderzoeken of de Gouden Koets in die zin een <i>invented tradition</i> is. Maar ik kwam dus jouw artikel tegen en ik vond het heel mooi juist passen in wat jij noemde de <i>high density events</i> . En dan daarbij inderdaad erfgoed.... gepopulariseerde cultuur en ik vroeg me af of je misschien daar iets meer over kon uitleggen.
13:35-13:36	IS	ten aanzien van de Gouden Koets bedoel je?
13:37-13:39	CA	Ofja, als het in de Gouden Koets context moeilijk is, dan...
13:40-14:03	IS	Nou kijk, je zou kunnen zeggen dat de commotie rondom die panelen... Kijk, het is natuurlijk zou die panelen zijn een onderdeel van de Gouden Koets. Maar de emotionele kant van de zaak die je in <i>high density events</i> dus hebt, die concentreert zich op de panelen.
14:04	AW	nu.
14:05-15:12	IS	Nee, dan nu he. Als het... En daarmee... Wat er gebeurt hier is dat het spanningsveld tussen de Gouden Koets als erfgoed, maar wel in een traditie waarvan men zegt: 'ja, dat is het erfgoed van de natie, zoiets van de monarchie'. Maar tegelijkertijd die stekelige kant van de panelen waardoor dat dus ter discussie wordt gesteld. En dan zie je natuurlijk ook dat allemaal dat de emoties over het mogelijk verdwijnen of het stoppen... daar zit dus wel echt... het wordt een heel emotioneel onderwerp. Dat ook steeds, dat goed op zich zelf staat, maar aanhaakt bij die emotie rondom Kick Out Zwarte Piet. Het is eigenlijk een... hoe zal ik het noemen... het is eigenlijk een deelelement van de totaal discussie. Het is niet een geïsoleerde kwestie ofzo...
15:13-15:31	AW	En sterker nog, er worden zelfs rechtstreekse connecties gemaakt zoals die groep van.... ik weet even niet meer hoe ze heten, maar die dus ook letterlijk gezegd hebben: 'wij gaan door met beelden besmeuren, totdat de koning beloofd niet meer in de Gouden Koets te gaan rijden'.
15:32-15:33	IS	Dus op die manier wordt het een aan het ander verbonden?
15:34	AW	Ja...
15:35-15:49	IS	Ja, maar goed... dat roept dus aan de kant van de Oranje Verenigingen ook weer allerlei protesten en emoties op.
15:49-15:55	AW	En die daar gaat het ook weer heel veel over... daar was ik ook benieuwd naar, over Nederlanderschap.
15:56-17:01	IS	Ja, natuurlijk. Want het is eigenlijk 'wij Nederlanders', maar dat haakt natuurlijk net zo goed aan bij de Zwarte Piet discussie, want de mensen die Zwarte Piet willen behouden zeggen ook van: 'wij Nederlanders hebben het altijd gedaan met Zwarte Piet'. Ja, ik denk eigenlijk dat de hele Gouden Koets discussie onderdeel is van de brede... al die... het is één grote kwestie eigenlijk die speelt. Wie behoort wel tot de natie en wie mag er wel iets over zeggen wat een goede traditie is en wat niet? Een ritueel object, een herinneringsplek of een monument? En wie niet? Het is eigenlijk een emancipatiestrijd ook. En dat is eigenlijk niet per se negatief. Helemaal niet zou ik zeggen, ook al botsen de...
17:02-17:07	IS	Kijk, het punt met <i>invented tradition</i> . Dat is natuurlijk een heel sterk.
17:08-18:48	IS	Maar het is, ik bedoel. Het is die Hobsbawm en Ranger die hebben natuurlijk heel specifiek geschreven over de 19de eeuw en dan uiteindelijk hoe de natie tradities en helden nodig heeft. Die worden op

		dat moment bedacht door elite groepen. En jou zou kunnen zeggen dat de manier waarop de constitutionele monarchie wordt gevormd in Nederland, die heeft dus ook dat element van... het is natuurlijk ook een hele mooie omdat het een <i>oxymoron</i> is. Het is een heel succesvol concept geworden, maar het punt is... je kan wel constateren van iets of iemand... wat dan ook... dat het een <i>invented tradition</i> is, door het te deconstrueren: 'Kijk maar hiervoor hadden ze dat niet'. Er zitten twee bezwaren aan. Dan kun je niet verklaren waarom dat dan zo overtuigend is, of waarom dat dan zo goed werkt. En het tweede is, dat eigenlijk zit er in die rituelen... daar zit altijd al dynamiek in. Dus als het ware je moet niet laten lijken alsof er eerst niks was, en dan plots dan is zo'n traditie uitgevonden en dan gaan het werken, want dan is het niet zo. Want het is eigenlijk altijd heel processueel en dynamisch. Nou kijk, die koningen deden altijd al aan die koetsjes, maar de verbinding aan Prinsjesdag, ja kijk... dat is dan weer zo'n moment dat er iets bijzonders gebeurt.
18:49-20:03	IS	Jaa... en trouwens in een heel duidelijke vorm van <i>invented tradition</i> in relatie tot de koninklijke familie is die van de koninginnendag. Dat begint eigenlijk met Prinsessendag en dan wordt het Koninginnendag, 31 augustus. En dan wordt het Juliana op 30 april en nu hebben we koningsdag, maar je ziet dus eigenlijk de manier waarop dus ook hoe dit steeds uitgebreider wordt. Dus steeds het krijgt steeds meer... een soort van uitvergrotingen en meer dingen. Dus het... de we hebben nog steeds zo'n soort [groepering], ook al is het nu koningsdag en wordt het in de toekomst weer Koninginnendag als Amalia er zit. Je ziet dus dat de manier waarop dat ingevuld is, is totaal anders dus dan ben je heel veel weg van dat <i>invented tradition</i> , zou ik zeggen.
20:04-20:15	AW	En die... het moment van <i>invention</i> aan het eind van de 19de eeuw en daar zat natuurlijk ook een heel erg soort van politiek belang achter.
20:16	CA	zeker
20:20-20:38	IS	Zeker want die Oranje mensen wilden dus eigenlijk... net als het bestempelen van de natie die helden en verhalen en alles nodig had, moesten ze als het ware die monarchie daar ook goed in verankerd worden. Als een soort tegenwicht tegen de republikeinen.
20:39-20:43	AW	Ja, maar ook tegenwicht tegen als een soort beschavingsoffensief.
20:44-20:46	IS	Wat bedoel je daar precies mee?
20:48-21:06	AW	Nou, er was... Op een gegeven moment werd in Amsterdam de kermis afgeschaft. In de jaren '80 en werd Koninginnendag, of prinsessendag... moest het alternatief worden, het beschaafde alternatief voor die ruwe onbeschaafde kermis.
21:06-21:08	IS	Ah oke, maar dat was dan ook landelijk zo, want het was een landelijke feestdag.
21:09-21:20	AW	Ja, nee dat is het op een gegeven moment geworden. De eerste was geloof ik zelfs in Utrecht gevierd en daarna is het heel snel overgewaaid. Volgens mij was de eerste in Utrecht en daarna is hij naar Amsterdam gegaan.
21:21-21:40	IS	Nou, dat zou ongetwijfeld allemaal nuttige doelen hebben gehad. Maar sowieso is het dus eigenlijk politiek in de zin van omdat het zo'n politieke strijd was tussen de Republikeinen en de Oranjegezinden. Je mag het wel ergens anders naar toe sturen als je wil hoor.
21:41-22:07	CA	(lacht) nee, nee ik ben erover aan het nadenken. Want het is wel iets waar ik mee worstel. Wat ik ook een probleem vind van het begrip

		<i>invented tradition</i> is, in combinatie met erfgoed. Erfgoed krijgt betekenis nú. Dus wat heb je er dan aan om te zeggen, 'ja het is een <i>invented tradition</i> ', want het heeft nu een andere betekenis.
22:07-22:45	IS	Ja, maar eigenlijk is het zo dat ik, kijk, de <i>invented tradition</i> is als het ware een concept, een concept om te begrijpen wat er gebeurd. Maar erfgoed, erfgoed is ook een politiek label. Dat is niet alleen maar een analytisch concept. Kijk, stel je voor ze hebben in die tijd bedacht: 'nou we doen dat met de Gouden Koets: <i>invented tradition</i> '. Maar ideeën van erfgoed speelden geen rol.
22:45-23:45	IS	En erfgoed is eigenlijk de politiek van de 20ste eeuw en wat een versnelling ondergaat in de 21ste eeuw. Het is eigenlijk een politiek van erkenning in de wereld gaande. Waarbij zoveel mogelijk groepen, mensen... weet ik het allemaal, proberen om het label erfgoed te krijgen voor de dingen die zij belangrijk vinden. Ongeacht hoe het begonnen is. Dat is waar het vandaan komt. Het wordt van een verhaal van oorsprong is erbij in gedachten, maar het gaat om die erkenning. Als iets het label erfgoed krijgt, dan krijgt het een waarde toegekend waardoor andere mensen zeggen van: [...] Het is in die zin een ongelijkwaardige vergelijking met <i>invented tradition</i> .
23:45-23:46	CA	En waarom is erfgoed dan wel belangrijk?
23:46-23:50	IS	Waarom erfgoed nu in de wereld zo belangrijk is? Ja, dat is natuurlijk een interessante vraag ja. Best ingewikkeld.
23:51-25:32	IS	Het is een identiteitspolitiek. Op een bepaalde manier, kijk, dat is een heel ingewikkeld metaproces waarbij een aantal krachten hebben samen gewerkt. Het begint daar niet mee. Er is natuurlijk ook al in de negentiende eeuw, krijg je natuurlijk ook al het idee van oudheden, archeologische opgravingen en al dat soort dingen, dus daar zit het aan dat soort dingen vast. Dan krijg je ook monumenten behouden blijven ook in de koloniën. Op een gegeven moment na de Tweede Wereldoorlog krijg je UNESCO politiek. En dan krijg... dat is een heel politiek statement ook van wat is de moeite om te bewaren en wat niet. Eerst ging dat vooral om objecten, monumenten en zo'n dingen en dan gaat die hele UNESCO dat wordt een hele dwingende kracht. Waarbij ook landen, bijvoorbeeld, zich aanmelden als supporter of ondersteuner van die doelen. Het zijn universele doelen. Dus het hele erfgoed label...
25:32-25:33	AW	maar ook universalistisch wordt.
25:34-26:59	IS	Ja, universele waarde. Dus ja, eigenlijk altijd gecompliceerd natuurlijk, in feiten. Maar vanuit een Westers-Eurocentrisch perspectief zijn het de UNESCO waardes die als het ware bepalend zijn, maar er zijn natuurlijk ook allemaal tegenkrachten aan het werk. Dat zie je ook. Dat leden van de Taliban en dus allerlei plekken in de wereld waarvan wordt gezegd dat ze bij UNESCO horen en wordt gezegd dat is wereld erfgoed. Zeggen zij dat is een blasfemische plek. Bom in die <i>Budhastatues</i> . Dus het is wel <i>contested</i> . Maar goed, in elk geval er komt iets in de wereld dat erfgoed belangrijk is en dat is eigenlijk een hele geschiedenis, anderen weten dat waarschijnlijk beter dan ik doe, maar op die manier komt er een proces op gang waarbij. Hier in Amsterdam zijn ze bezig de grachtengordel UNESCO erfgoed te maken. En zo werkt... splitst het op een gegeven moment ook af van alleen maar onroerende dingen naar roerende dingen. Het is een hele geschiedenis van erfgoed.

27:00-27:03	CA	Ja, ik heb er wat vakken over gevolgd. Maar ik vind het nog altijd ingewikkeld.
27:04-27:31	IS	Dat is het ook. Het is net als het woord cultuur. Dus het wordt te pas en te onpas gebruikt. Zowel binnen academica als buiten, dus het is eigenlijk... je kan nooit helemaal je vinger achter krijgen. Kijk, precies wanneer en in welke context wie beweert of wilt dat wat erfgoed is.
27:31-27:52	AW	Het heeft ook nog heel erg te maken in welke context je dat erfgoed toont. Een koets als mobiel erfgoed, functionerende koets, is een ander soort erfgoed dan een koets in het museum.
27:53-28:00	IS	ja, dat zeker. Je bedoelt eigenlijk een Gouden Koets die rondrijdt, is een ander iets dan een Gouden Koets in een museum?
28:01	AW	Ja!
28:02-28:17	IS	maar dan is het wel belangrijk om te weten in welke context die in het museum gekomen is. Want, stel je voor, het is een hele oude Gouden Koets, maar hij komt alleen maar in het museum omdat hij te oud is. Het spul valt uiteen. Is echt een totaal andere reden dat...
28:18	AW	Dan dat hij gedwongen met pensioen is gegaan.
28:21-29:33	IS	dus als het ware is het dan kritisch erfgoed, als het ware. Het is vergelijkbaar met, denk ik, al die standbeelden. Waarvan ik denk: die gaan uiteindelijk allemaal, ofja niet allemaal, maar wel heel veel zullen uiteindelijk. Want je hebt dan de discussie, moet het vernietigd worden? Of moet het behouden blijven? Nou, figuren, academici, maar ook anderen zeggen dat moet gewoon daar blijven staan. Het voorbeeld van een standbeeld is even iets makkelijker dan de Gouden Koets, want die staat de hele tijd in zo'n garage. Sommigen vinden het onzin, dat is een einde van het spectrum; dan heb je bijvoorbeeld ook best wel veel academici die zeggen: 'ja, daar moet zo'n plaquette op', om uit te leggen dat het problematisch is. En dan zeggen anderen weer 'ja, maar dat is niet voldoende', want het is onvergelijkbaar zo'n groot standbeeld met iets dwingends en zo'n plaquette. Dan kunnen mensen nog zeggen het moet gewoon vernietigd worden. En je hebt dus mensen die zoiets hebben van het moet in een museum komen met een uitleg van de geschiedenis. Ik denk zelf dat dat de interessantste optie is.
29:35-29:39	AW	er is nog een andere optie en dat is transformatie. Dat is eigenlijk een van de meest radicale.
29:39-29:40	IS	dat je er een ander hoofd opzet?
29:41-30:01	AW	Nou, dat je een kunstenaar... als je bijvoorbeeld gaat kijken naar de voorstellen die inmiddels gedaan zijn voor het beeld van Jan Pieterszoon Coen. Hoe je dat zou kunne transformeren en dat is in die discussie eigenlijk ook in relatie tot de Gouden Koets, ongelofelijk interessant is. Omdat ik denk dat zou namelijk de meest radicale oplossing zijn.
30:03-30:05	IS	Als je het paneel zou overschilderen?
30:05-30:37	AW	Juist, dat zou overschilderen. Ofja, in ieder geval bij overschilderen dan verdwijnt het dus. Dan ga je letterlijk echt de geschiedenis uitwissen. Of je moet jezelf bij wijze van spreken, dat lijkt mij eigenlijk een mooie oplossing, gewoon een soort van haakjes waarbij je ieder jaar een andere kunstenaar de opdracht geeft om een daar een ander ding over het paneel... het zit eronder, alleen je laat het niet meer zien. (gemompel)

30:48-30:50	AW	Dus ik vind die transformatie optie, ook als het om beelden gaat ontzettend interessant.
30:50-13:03	IS	In het geval van de Gouden Koets zou je de 'en en' optie kunnen doen. Want je kan hem én deeltijd met het paneel open en bloot in het museum zetten, met dele hele... en dan gaat hij er een keer per jaar uit. Én dan met de haakjes...
13:03-31:52	AW	ja, ja, jaa.. Die zou wat mij betreft, zou dat de beste optie zijn. Dat gebeurt met sommige koetsen ook. In Engeland heb je de <i>carriage of the Lord Major</i> die de Museum of London staat en ieder jaar eruit gaat en iedere keer maakt hij een ceremonieel rondje en dan gaat hij weer terug in het museum. En dat is in feiten, is dat bij de Gouden Koets in het begin ook, werd hij ook. Rössing zegt dat, volgens mij, van nou 'dit is een Koets waarschijnlijk moet hij in het museum komen te staan'. In het begin was die museale optie een, maar dan inderdaad niet als kritisch erfgoed, maar meer als erfgoed dat beschermd moet worden.
31:53-32:17	IS	Ik denk dus... dan in de kritische opstelling zou ik zeggen, maar het is... Het zou het doel misschien moeten zijn met zo'n lapje... Dat zijn dus alle opties.
32:18	CA	Klopt.
32:19-32:35	IS	maar vernietiging vind ik in het algemeen een slechte optie. Ook voor de standbeelden.
32:36-32:40	AW	Nee, het zijn ook steeds meer. Ik las gisteren een artikel over een museum die zei van: 'we hebben helemaal geen zin om een opslagplaats te worden van al die racistische beelden'.
32:41	IS	Oke.
32:47-32:48	AW	Ook wel een interessante.
32:49-33:32	IS	Ik noem dat dus Heilig Afval. Want eigenlijk, ja dit is ook heilig afval. Heilig afval en ook deze beelden. Want het is toch heilig afval want heilig is ook gevaarlijk. Het heilig is niet per se het goddelijke en het goede, maar heilig is eigenlijk dat wat heel ambigue en guur kan zijn. De kant die levensgevaarlijk is voor mensen en dan zit het 'ooo' erin. Dat zit hier ook in, maar meer bij die beelden nog.
33:33	AW	En het goud?
33:34	IS	Wat bedoel je daarmee?
33:35-33:47	AW	Nou.. wat jij als... daar was ik ook wel nieuwsgierig naar. Wat jij als antropologe van het goud en de functie van het goud en waarom...
33:48-34:41	IS	Noujaa.... Alleen al de uitdrukking Gouden Koets. Kijk, dat geeft het al een meer waarde. Het is eigenlijk gewoon, in die zin, dat het een ritueel object is, zit hem vooral ook in het goud, zou ik zeggen. Want als je zegt een koets, zeggen we allemaal <i>swap</i> . Een Gouden Koets dan is het, in dit geval vind ik ook zelf, krijgt het een extra meerwaarde, omdat die hele oorsprongsgeschiedenis vanuit die kwartjes en dan toch zo'n Gouden ding maken. Het is het van het ene uiterste naar het andere. Ik denk dan ook dat zo'n notie als Gouden Koets dat brengt iedereen meteen al in beweging. Dus ik denk... Glazen Koets. ik moet het zelf even ervaren dat klinkt al veel minder... spannend.
34:45	AW	Glazen Koets heeft iets Assepoester-achtigs.
34:52	IS	dat komt door het glazen muiltje.
34:53-35:00	CA	Het is ook wel grappig dat veel mensen onder de indruk zijn dat hij echt van goud is. Want ze willen hem omsmelten.
35:01-35:15	IS	Als het ding helemaal van goud zou zijn, is het niet door paarden vooruit te trekken. Dat zie je altijd in films waar niet goed nagedacht is over een goudroof.

35:19	IS	Het is gouden verf. Het is bladgoud.
35:20	AW	Ook maar één of twee blaadjes.
35:24-35:45	IS	Bladgoud kan heel erg dun. En daarom is het natuurlijk ook een speciaal object omdat er heel veel ambachtelijk werk, kunst, van de oude ambachten. Zit we ook nog in.
35:46-36:07	CA	Je hebt inderdaad wel verschillende lagen. Je hebt de laag dat het echt als gebruiksobject wordt gezien, iets wat mij opvalt, vooral in het begin, en nu ook nog... het sprookjesachtige koets.
36:07	IS	Nog steeds, denk ik?
36:08-36:32	CA	Nog steeds, maar wel beduidend minder. Maar dat kan aan de bronnen liggen. En.... even kijk... en inderdaad echt als kunstwerk.
36:32-37:05	IS	Ik denk dat sprookjesachtige. Dat moet je toch zien als fantasie, zou ik maar zeggen, een fantasie over het spectaculaire, het wordt ook gedragen door het spectaculaire maar van het <i>totally out of the ordinary</i> . Dat zit heel erg in de Gouden Koets, zou ik zeggen. Als idee. Net zoals dat ook wordt geprojecteerd op de koningin... Ofja, vooral Maximá in dit geval. Maar de projectie van de fantasie over zo'n familie, zo'n figuur. Ook al is het constitutioneel.
37:30-37:53	CA	Misschien wil ik nog even terugkomen op het erfgoed als... identiteitspolitiek. Want, nu je dan dat verschillende identiteiten beginnen te botsen rondom die koets, denk ik. Heb jij een idee waarom dat nu komt?
37:54	IS	Waarom die erfgoedpolitiek steeds belangrijker wordt?
37:55	CA	Ja.
37:55-38:34	IS	Dat is dus ook een breder dat is ook niet één ding. Dat is eigenlijk een vrij nationalistische politiek, denk ik. Dat is een ding, waarbij dus, ook vooral, ook de SP. Toen Marijnissen kwam met het idee van een Nationaal Museum. Dan zitten we in 2002 zoiets.
38:44-38:43	AW	Ja, dat was volgens mij na die desastreuse enquête onder Tweede Kamer leden die helemaal niets van de Nederlandse geschiedenis bleken te weten.
38:43-39:51	IS	Maar het feit dat ze dat al deden, dat was eigenlijk al <i>in the air</i> . En dat had ook te maken met de moord op Pim Fortuyn en Theo van Gogh. Het zal er al in. Dus ik denk eigenlijk een soort van onrust in Nederland, maar ook in de wereld. Want ook 9/11 kun je ook meerekenen in dit alles. Waarbij er een soort van terugtrekking komt op het nationale eigenen was een ding. Maar je ziet dus... daarin van... je krijgt een idee van: dit is ons nationaal erfgoed, of onze plek daarin... want in zo'n museum, nationaal museum, daar moeten nationale dingen in, zou ik maar zeggen. Maar wat je ziet gebeuren enerzijds bestaat dat op die manier nog. Alleen... gefragmenteerder, omdat ook heel veel regionale identiteiten politiek worden gevoeld, en ook echt in oppositie naar andere delen.
39:51-40:44	IS	Laten we zeggen, het idee van de mensen, een deel van de mensen die vóór het behoud van zwarte piet zijn en die zeggen: 'ja, dat is allemaal randstad geneuzel dat afschaffen van zwarte piet' of 'dat is iets van de grachtengordel'. Dus je ziet een anti-elite, anti-bestuur, anti-Randstedelijk denken. Een soort van oppositie, voor een deel. Het is niet een ding. Er zijn allemaal sentimenten. Bijvoorbeeld het samengaan van allerlei gemeentes, maar 'wij zijn onze eigen gemeente. Met een eigen [...]' Ook een anti-richting tegen bestuur.
40:42	AW	En dus een eigen canon.
40:43-41:42	IS	er zijn enorm veel canons zijn er gekomen. Dus je ziet eigenlijk meer lagen. En daarin... in deze identiteit... dus die eigenheid op twee

		fronten zo belangrijk is, ook door, laat zeggen, onrust en ideeën over anderen en vreemden die niet echt van die streek zijn of niet echt Nederlands. Ja, dan valt zo'n erfgoed gedacht... die past er heel goed bij. Daar past dan bij: 'dit moet behouden blijven want het is erfgoed, want het is van ons'. Er zit dus morele dimensie aan die dus heel moeilijk te weerleggen is.
41:43	CA	is dat een foute redenering?
41:44	IS	Het punt is: Wat is een foute redenering?
41:45	CA	Als ze zeggen dit is van ons, dit hoort bij ons.
41:46-42:58	IS	Nou, het punt is: de fout, of de naïviteit in de gedachtegang is dat het als een feit, een neutrale vaststelling, een feit. Maar impliciet is het een politiek: 'wij zijn eigenlijk de baas' of 'het is van ons'. Anderen hebben hier minder over te zeggen. Door dit erfgoed argument naturaliseert... net als was rituelen doen... 'we hebben het altijd zo gedaan, natuurlijk' of 'logisch, dat hij dat doet hij is de kapitein', dan worden alle hiërarchieën en de verschillen in macht, mogelijkheden als natuurlijk gemaakt. Dat is de kracht van rituelen, maar dat zit ook in erfgoedpolitiek. En dat is, en daarom is zo'n claim op iets waar anderen dan niets over mogen zeggen, is altijd een machtsclaim. Het gaat om een machtsstrijd. Het is in elk geval niet neutraal.
42:58-43:33	AW	En sinds 2010 heb je daar natuurlijk een hele sterke postkoloniale tegenclaim tegenover van die je bij de discussies van Gouden Koets... als je naar al die Twitterberichten kijkt. Alleen maar, maar ook sommige mensen die we op straat..., alleen maar 'die buitenlanders, die niet-Nederlanders die hun waarde opdringen'
43:34-43:47	IS	Maar die gedachtegang van de postkoloniale tegenclaim, is eigenlijk een emancipatie van mensen die, Nederlanders die hun stem heel lang niet gehoord hebben. Of veel minder...
43:48-44:20	AW	En die dus ook heel erg nadruk Nederlandsheid... het is eigenlijk ook veel meer een claim op Nederlandsheid en Nederlanderschap. En dat vind ik ook zo mooi bij de discussie van de Gouden Koets, omdat je dan weer helemaal terug bent bij het originele begin van die koets. Die dus heel nadrukkelijk als Nederlands project gepresenteerd werd, inclusief de koloniën. Die dan wel op een hele specifieke manier gepresenteerd waren, maar wel heel erg als onderdeel van dat geheel.
44:21	IS	Ja, het wordt daar letterlijk afgebeeld.
44:22-44:33	AW	Maar ook, zelfs in het hout kwam uit Indonesië en het ivoor kwam uit Sumatra. We weten nog steeds niet waar het goud vandaan komt. Maar....
44:34	IS	Is dat nog steeds niet bekend.
44:35	AW	nee, we gaan er wel achteraan.
44:36-44:55	IS	Wat hier uit blijkt dan ook, inderdaad, is dat niks is standaard of toevallig aan die koets over elk element is nagedacht. Dat is wel een belangrijke.
44:46-45:05	AW	Het vervelende alleen is dat heel veel van die gedachtegangen niet neergedaald zijn in nu nog raadpleegbare archieven.
45:06-45:10	IS	Dat is voor historici vervelend. Voor een antropoloog is dat niet zo relevant.
45:11-45:12	AW	Ja, nee daarom is het fijn dat jij erbij bent.
45:13-45:32	IS	want een antropoloog zegt gewoon dat is gebeurd. Hij is gemaakt zo, dus ongeacht wie het bedacht heeft... zien we dit dat het een assemblage is van het <i>empire</i> der Nederlanden. En dan vandaaruit vertrek ik dan in de materie.

45:33-46:00	AW	Nee zeker, en je kan natuurlijk heel goed op het <i>circumstantial evidence</i> en ook... je kan ook kijken, naar oudere representaties en dat beeld heeft natuurlijk Van der Waay, in zijn detaillering heeft hij het verzonnen en uitgevoerd en in zijn concept was dat natuurlijk veel ouder.
46:01-46:44	IS	In zijn algemeenheid geldt dat ook natuurlijk voor rituelen, en dat wordt ook een beetje verhuld in het <i>invented tradition</i> idee, is dat mijn argument is altijd over rituelen, mijn stokpaardje, is dat ze overtuigend werken omdat ze altijd samengesteld zijn uit beelden en elementen die we al kennen. Ook al komen die vanuit andere rituelen, maar in die nieuwe assemblage is het weer een overtuigend geheel. Gaan mensen erin mee, ook al was het een ritueel of een ding wat voor 'het eerst' ergens werd uitgevonden. Het zijn bouwsteentjes. Zo zitten dus ook allerlei oude ideeën over prinsessen in koetsen
46:45-46:58	CA	dat is in de koets ook heel goed terug te zien inderdaad, heel veel van de afbeeldingen en symboliek bestaan al heel erg lang.
46:59-47:22	IS	Ik weet niet of je die vraag eigenlijk stelt in je scriptie, maar ik denk dat het wel goed is om te weten. Wanneer eigenlijk de Gouden Koets als erfgoed te voorschijn komt in een debat of moment. In plaats van traditie.
47:23	CA	Dat is een goeie.
47:24-47:42	IS	Want het namelijk, wanneer ze zeggen dit is een traditie. Oke, dat is mooi. Dat is eigenlijk ook zo'n claim wel al op eigenaarschap, zou ik maar zeggen. Wanneer je zegt dat is erfgoed, dan heb je toch al een soort klein <i>move</i> gemaakt. En kun je je afvragen wie heeft dat gemaakt en wanneer?
47:42-47:54	CA	dat is geen slecht idee. Ik ben nu voornamelijk... ik heb het nog niet letterlijk teruggevonden, zou ik maar zeggen. Het is misschien wel een beetje te achterhalen van hier krijgt andere betekenis.
47:55-48:08	IS	Misschien is het dan wel zo dat dat gebeurt dat het dan een uitdrukking is van hoe die erfgoed <i>gaze</i> in de wereld alles meeneemt.
48:09-48:31	AW	maar goed, dat hele concept erfgoed is natuurlijk relatief nieuw. 10 jaar/20 jaar geleden stonden mensen echt met hun oren te klapperen van 'wat is dat?'
48:31-48:43	IS	Behalve als het dan gaat over van UNESCO enzo. Maar dat het zo... 10 jaar geleden was het al.
48:45	AW	Maar rond 2000...
48:46-49:09	IS	Nee, het is echt een eend. Maar dit is op een bepaalde manier ook een beetje in de plaats gekomen van het woord cultuur vaak. Erfgoed politiek, culturele identiteit politiek dat loopt allemaal in elkaar over. Je studeert geschiedenis?
49:10	CA	Publieksgeschiedenis.
49:12	IS	Goed onderwerp gekozen dan.
49:13-54:59		Meer over de tentoonstelling en afsluiting.